

La sal de l'illa
Les salines d'Eivissa al segle xvii
Estudi dels «llibres de la sal» (1639-1640)

Antoni Tur Torres

mmb MUSEU MARÍTIM DE
BARCELONA

La sal de l'illa
Les salines d'Eivissa al segle XVII
Estudi dels «llibres de la sal» (1639-1640)

Edita: Museu Marítim de Barcelona

© d'aquesta edició: Museu Marítim de Barcelona

© dels textos: Antoni Tur Torres

Foto coberta: Traients omplint senalles de sal amb ajuda del càvec d'estany.

Autor: Josep Torres Andinià.

Aquesta edició compta amb la col·laboració de la Fundació de Suport al Museu Marítim i Drassanes Reials de Barcelona

Maquetació: Addenda

Impressió: Addenda

ISBN: 978-84-939111-6-4

Dipòsit legal: B-25224-2014

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

La sal de l'illa
Les salines d'Eivissa al segle xvii
Estudi dels «llibres de la sal» (1639-1640)

XI Premi de recerca Josep Ricart i Giralt, 2010

Antoni Tur Torres

Índex

Pròleg	
<i>per Joan Vilà Valentí</i>	11
Principals abreviatures	15
Monedes i equivalències	17
Moneda castellana	17
Moneda eivissenca de compte	17
Equivalències entre moneda de compte i moneda castellana	17
Pesos i mesures	19
Mesures de pes	19
Mesures de capacitat d'àrids	19
Mesures de capacitat de sal	19
Mesures d'oli	19
Mesures de longitud	19
Glossari	21
Introducció	25
Presentació	25
Descripció de les fonts. Arxiu Històric d'Eivissa (AHE)	26
«Llibres de la sal»	26
Llibres comptables	27
Llibres dels oficials	29
Juraria	29
Estatutos del gremio de mareantes (1829)	30
Llibre d'ordinacions (1687)	30
Cartes reials	30
Plan político y económico (1789)	30
Metodologia	31
Criteris de transcripció	31
Objectius	32

PART I. Eivissa i la sal	33
1. Eivissa al segle XVII	35
1.1. Institucions	35
La senyoria feudal	35
La Universitat	37
El governador	39
1.2. Societat i economia	40
Població	40
Economia	42
1.3. La sal com a moneda de canvi amb l'exterior	43
2. El mitjà de producció: les salines d'Eivissa al segle XVII	47
2.1. Situació geogràfica i precedents històrics	47
2.2. Les salines d'Eivissa al segle XVII	50
3. Organització de l'explotació salinera	57
3.1. Propietat, drets d'explotació i renda: corona, senyors feudals i municipi	57
Rendes feudals	57
Corona	59
El sou de l'artilleria	59
El nou impost	60
Dret del cap del pont del carregador	62
Universitat	62
Drets recaptats per l'escrivà de la sal	64
Drets recaptats pel guardià de la sal	67
4. Treball i treballadors	69
4.1. Cicle anual i organització administrativa del treball	69
4.2. Partició dels estanys	71
4.3. Extracció i transport al carregador	72
4.4. Treball als carregadors	82
4.5. Guardes i talaies	86
PART II. Els «llibres de la sal» de 1639-1640	93
1. La producció de sal	95
1.1. Estanys extrets	95
1.2. Amos de la sal i traients	96

2. Benefici i despeses	129
2.1. El pagament als particulars (amos i traients)	129
2.2. Pagaments descomptats als particulars	131
Sorts	131
Dret i salari de l'escrivà de la sal	133
El dret de l'escrivà de la sal	134
El salari de l'escrivà de la sal	152
Astes	173
Bestretes de vitualles	181
Donatius	183
Algutzir	198
Tiradures	200
2.3. Rendes i tributs	202
Rendes feudals: rei, arquebisbe, ardiaca i dret de mossèn Clapers	202
Corona	203
Universitat	206
Sou per modí dels convents de Sant Cristòfol i Sant Vicent Ferrer	206
3. La venda de sal	207
3.1. Introducció	207
3.2. Vendes de sal 1639-1640	210
PART III. La sal i la gent de la mar	251
1. Oficis universals reservats als mariners	253
2. Els barquers de les salines	259
Conclusions	263
Apèndixs	267
Carregaments de sal 1639-1640	269
Transcripcions	273
Núm. 1: 15 de novembre de 1561. Ordinació sobre les salines	273
Núm. 2: 31 de maig de 1641. Sentència de l'escrivà de la sal	277
Núm. 3: 22 de setembre de 1654. Supressió de l'ofici d'escrivà de la sal	283
Núm. 4: 13 de maig de 1655. Supressió de l'ofici de llogador	284

Núm. 5: Quadern dels traients de 1685	285
Núm. 6: Capítols relatius a la gent de mar a les Ordinacions de 1687	290
Referències	297
Fonts documentals	299
1. Arxiu Històric d'Eivissa (AHE)	299
2. Arxiu de Protocols d'Eivissa (APE)	300
3. Archivo del Museo Naval, Madrid (AMN)	300
Bibliografia	301
Índex de figures	307
Notes	311
Agraïments	331

Pròleg

El contingut d'aquest llibre que jo tinc ara el goig de prologar correspon al treball de recerca que va obtenir l'onzè premi Josep Ricart i Giralt l'any 2010. L'esmentat premi fou establert pel Museu Marítim de Barcelona per destacar i a continuació publicar una anàlisi i estudi de caràcter marítim. Volem dir que la qüestió tractada ha de tenir sempre en compte, d'una manera o d'una altra, les aigües del mar. Formen part del jurat dos membres designats pel Museu Marítim i dos membres designats per l'Institut Ramon Muntaner.

Les aigües del mar, hem dit, unes aigües que poden ser solcades per naus i vaixells amb objectius i finalitats ben diverses. Unes aigües que en l'actualitat, tot cercant objectius extrems que no existiren en el passat, poden presentar fins i tot uns valors esportius o turístics. En aquest llibre, curiosament, les aigües marítimes no són considerades per si mateixes sinó en funció d'un concret contingut que elles posseeixen. Es tracta de la sal. Ens referim a la sal comuna, emprada des de sempre per molts pobles com a condiment alimentari, a part d'altres possibles finalitats.

El que jo ara voldria subratllar és que l'autor d'aquest llibre, l'historiador Antoni Tur Torres, ens presenta i parla d'Eivissa com una illa que des de fa uns quants segles està caracteritzada pel fet que els seus habitants s'interessaren per la sal i en feren una important obtenció a partir de les aigües marítimes perifèriques. Eivissa, illa salinera, si voleu dir-ho en poques paraules. No podem dir el mateix de les dues grans illes baleàriques properes, ni respecte a altres illes mediterrànies, malgrat que les característiques físiques i concretament climàtiques no son gaire diferents.

Potser caldria afegir que sembla que aquesta condició d'Eivissa com a illa salinera s'allunya un xic més d'una vintena de segles. A Eivissa hi actuaren com a colonitzadors els púnics o cartaginesos, mentre que a Mallorca i Menorca ho feren els romans. Llavors fou possible a Eivissa l'obtenció d'unes importants quantitats de sal que els vaixells púnics, travessant el relativament proper estret de Gibraltar, conduïen cap a territoris i països amb unes característiques climàtiques diferents de les mediterrànies. Les aigües marines eren sotmeses a les fortes evaporacions que és produïen els mesos de juliol i agost, en estanys adequadament preparats i en els quals sols restaven les sals precipitades. Fins i tot podien efectuar aquestes tas-

ques gent d'activitats agràries que durant els mesos esmentats quedaven lliures de treballs exigents, després de les collites i abans de les sembres.

Però quan realment podem parlar d'Eivissa com a illa salinera és a partir dels tres o quatre últims segles medievals. Fou llavors quan hi hagué una obtenció de sal amb regularitat, i quan existí un veritable i destacat comerç a partir d'aquesta producció salinera. L'autor del llibre que ara presentem s'interessà molt especialment per uns anys del segle XVII. Crec que ara convé parlar d'aquest autor i de la valuosa recerca que ha efectuat.

Cal subratllar, des del primer moment, que Antoni Tur és eivissenc i que coneix i valora el passat de la seva illa, i que viu molt intensament el present d'Eivissa en els aspectes que podien ser del seu interès. Tinc entès que es formà pedagògicament i culturalment a escoles eivissenques i a un institut de batxillerat també d'Eivissa. Per realitzar els seus estudis universitaris no s'allunyà pas gaire, ja que les efectuà a l'illa de Mallorca. Però les seves visions i valoracions resulten ser sortosament àmplies i vàlides, gràcies a la utilització en tot moment d'una abundant i ben diversa bibliografia i al manteniment de nombroses relacions amb professors i investigadors que s'han especialitzat en matèries properes a les que estudia i realitza. En aquest treball de recerca podem trobar un bon nombre d'exemples del que acabem de dir.

Referint-nos ara a alguns aspectes generals del llibre que presentem convé assenyalar que tenim la sort de poder disposar d'una abundant documentació respecte a la producció salinera i a la seva distribució entre les institucions polítiques i econòmiques. L'autor del llibre insisteix en la idea com aquesta producció salinera afecta tota la població i totes les capes poblacionals. En parlar de les salines es referirà a la seva situació geogràfica. Sovint apareixen els antecedents històrics dels fets que està estudiant. En aquest sentit, no podem pas oblidar que Antoni Tur és professionalment un historiador. Volem dir, en definitiva, que ell treballa en ocasions com un expert investigador vivament interessat per aspectes geogràfics, històrics, socials i econòmics.

El conjunt de l'obra apareix dividit en tres grans parts. En la part primera s'efectua l'estudi d'Eivissa durant el segle XVII. Cal assenyalar que en aquest segle la producció salinera és ja molt important i que l'anàlisi que efectuarà amb tota cura de dos anys concrets pertanyen a aquesta centúria. En efecte, la part segona està dedicada, per les raons que indicarem més endavant, als anys 1639 - 1640. Finalment, la part tercera vol mostrar com la producció salinera afecta la gent que viu del mar, és a dir, mariners i barquers.

La part segona conté l'estudi acurat de la producció salinera i la distribució de la sal i dels seus beneficis entre les diverses institucions i els diferents nivells institucionals i socials de la població eivissenca. És evi-

dent que el bon nombre de pàgines dedicades a les qüestions que acabem d'assenyalar constitueixen probablement el fragment més destacat i significatiu del llibre. Convé indicar que en diverses ocasions apareix una divisió de la població que presenta un caràcter polític i social al mateix temps. Hom pot parlar del nivell reial o de la corona, d'un nivell que correspon a l'Església i d'un nivell que es refereix aproximadament a grups que apareixen dins del que avui en diem un municipi (Universitat). El nivell eclesiàstic queda involucrat dins del que considera rendes feudals.

Els dos anys estudiats especialment foren escollits perquè presenten una abundant informació, i a més sobre aspectes ben diversos. Això permet arribar a un coneixement complet de les tècniques i els objectius de la producció salinera. En aquest sentit, és possible aconseguir una bona coneixença del comerç saliner, que comprèn els mitjans de transport i els països als quals es destina la sal eivissenca.

De la part tercera, amb la qual acaba el treball que estem presentant, ja n'hem fet una breu referència.

D'aquesta manera acabem el pròleg d'un llibre que ens sembla excel·lent, escrit per un bon amic eivissenc, i referit a una curiosa activitat marítima d'Eivissa. Una illa que vaig començar a conèixer i estimar fa prop de setanta anys.

JOAN VILÀ VALENTÍ
Catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona.
Membre emèrit de l'Institut d'Estudis Catalans.
Acadèmic de l'Acadèmia de les Bones Lletres i de
l'Acadèmia de Ciències i Arts

Principals abreviatures

a:	àrea
aC:	abans de Crist
AHE:	Arxiu Històric d'Eivissa
APE:	Arxiu de Protocols d'Eivissa
BSAL:	Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana / Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana
cf.:	confronteu
coord.:	coordinador
ed.:	edició, editor
et al.:	i altres
f.:	foli
ha:	hectàrea
ibíd.:	ibídem
km:	quilòmetre, quilòmetres
ms.:	manuscrit
n.:	nota
núm.:	número
op. cit.:	a l'obra citada
p.:	pàgina, pàgines
s.:	següent, següents
t.:	tom
v.:	vegeu
vol.:	volum, volums

Monedes i equivalències¹

Moneda castellana

1 ral = 34 maravedís
1 ral de quatre = 4 rals
1 peso (peça de vuit, ral de vuit) = 8 rals
1 ducat = 11 rals = 374 maravedís

Moneda eivissenca de compte

Lliura - sou - diner
1 lliura = 20 sous
1 sou = 12 diners
1 ral mallorquí = 2 sous, 10 diners = 34 diners
1 dobler = 2 diners

Equivalències entre moneda de compte i moneda castellana

1 diner = 1 maravedí
2 sous, 10 diners = 1 ral

Pesos i mesures

Mesures de pes

1 quintar = 40 quilograms

1 arrova = 10 quilograms

1 lliura = 400 grams

Mesures de capacitat d'àrids

1 quartera = 70,34 litres = 6 barcelles

1 barcella = 11,72 litres = 6 almuds

1 almud = 1,96 litres

1 fanega (mesura castellana) = 55,50 litres

Mesures de capacitat de sal²

1 modí (unitat teòrica) = 17 quarteres, 3 barcelles i 2 almuds = 1.234,86 litres

1 quarta = 4 quarteres, 2 barcelles i 2 almuds = 308,72 litres

Equivalència en pes del modí = 36 quintars = 1.440 quilograms

Mesures d'oli

1 mesura = 16 litres = 4 quartans

1 quartà = 4 litres = 9 lliures

1 lliura = 0,45 litres

Mesures de longitud

1 cana = 1,60 metres = 8 pams

1 pam (o palm) = 20 centímetres = 24 quirats

Glossari

Amos de la sal o **Amos i senyors de la sal**: veïns de l'illa d'Eivissa amb dret a treure sal dels estanys. Les participacions o *sorts* es repartien anualment per sorteig.

Asta: part concedida a cada particular en el repartiment dels estanys. Diners que s'avançaven als traients per cobrir les despeses de l'extracció.

Albetriador: arbitrador. En l'*Ordonament de la sal d'Eviça* (final del segle XIII) persona encarregada de dirigir el repartiment de la sal i d'estimar les quantitats de sal produïdes i carregades, així com la legalitat en la mesura. Més endavant es manté tan sols la figura del *terç albetriador* (v. **Terç albetriador**).

Barcada: càrrega continguda en una barca.

Barcaresc o **Barcarès**: despeses de barca. A les salines, registre diari dels viatges o camins fets per les barques salineres i dels pagaments corresponents.

Bateu o **Batel**: embarcació de petites dimensions. S'anomenaven així les embarcacions auxiliars dels vaixells.

Camí: viatge de barca.

Calçada: dic ample i transitable que separa els estanys. Cavalló que es forma amb la sal a l'interior dels estanys amb ajuda del tiràs; se'l deixa escórrer uns dies.

Cap de pont o **Pont**: moll.

Captiri: acció de captar almoïna. A les salines, sort concedida a una institució religiosa, per la qual els traients no cobraven el seu treball, de manera que el guany anava íntegre a les arques de la confraria o parròquia beneficiària.

Càvec d'estany: eina utilitzada als estanys per replegar sal. De fulla ampla i triangular, com el càvec d'horta, però de llautó, per poder-la canviar quan la corrosió la inutilitzava.

Clavari: oficial encarregat de fer els pagaments de la Universitat.

Compte: els comptes de cada un dels traients, assentats per l'escrivà de la sal en seu llibre. Per extensió, s'utilitzava aquest terme com a sinònim de *sort* o *ramada*.

Desgranar: esgranar, perdre una cosa els grans que conté. En el context de les salines, descriu l'efecte no desitjat de desfer-se els terrossos de

sal (*Ordinacions 1687*, f. 148; però a *Ordinacions 1751*, f. 169 es transcriu «desgraciarse»).

Dessorrar: llevar la sorra; descarregar una embarcació la sorra que li serveix de llast.

Drassaner: encarregat de la vigilància de la drassana, port i raval de la Marina i de donar la plàtica o pràctica als vaixells arribats al port.

Enramar (v. **Ramar**).

Escandall: determinació del preu d'una mercaderia agafant-ne mostres i generalitzant-ne els resultats.

Escrivà de la sal: oficial de la Universitat encarregat de fer el repartiment de les sorts entre els particulars de l'illa i de dur-ne la comptabilitat. També portava el registre de les vendes de sal realitzades en el *Llibre dels carregaments* o *Taula de la sal*.

Esmaltiment: venda, despatx.

Esmaltir: vendre, despatxar.

Estibar: posar compactament.

Estim: valoració dels béns immobles de cada particular, feta amb finalitat fiscal.

Fer bo: pagar.

Formenter: oficial de la Universitat encarregat dels dipòsits de grans i bescuit de la Universitat, així com de la seva distribució.

Gira: gir, moviment de cabals mitjançant lliuraments, transaccions, etc.

Guardià de la sal: oficial de l'antiga Universitat d'Eivissa que dirigia la mesura i càrrega de la sal. Tenia la seva oficina al carregador de la Sal Rossa.

Guiar: donar *guiatge* o salconduit.

Guiatge: salconduit.

Llogador: oficial de la Universitat d'Eivissa encarregat de contractar i guiar el treball del personal necessari per a la mesura i càrrega de la sal al carregador.

Majarrer: nom donat als arrendadors d'alguns impostos com ara el dret nou, el dret de la bossa i el dret de la saqueria.

Maimó: ofici de la Universitat encarregat d'inspeccionar la càrrega de les barques salineres. Era exercit per un patró.

Monyó: fita de calç i arena per delimitar les particions dels estanys entre els particulars de l'illa. Nom donat, als segles XVI i XVII, a un dels estanys de les salines.

Morber: encarregat de vigilar per la sanitat pública, en especial per l'extensió de malalties contagioses.

Pagellar: comprovar si els pesos o mesures són legals i marcar-los per verificar-ne la legalitat.

Palejador: oficial de la Universitat que tenia com a funció palejar la sal al carregador i també ajudar en la mesura de la sal.

Partidor: oficial de la Universitat d'Eivissa encarregat de partir els estanys.

Pont (V. **Cap de pont**).

Plaça: cada una de les partides de sal carregades a nom d'un *amo* o *traient*. – **en blanc:** plaça de la qual es desconeix el propietari. – **del Carregador:** lloc ample i pla del carregador on es mesurava la sal per a la seva venda.

Plàtica o **Pràctica:** acció de dirigir el rumb d'una embarcació duta a terme per un individu coneixedor del lloc (port, etc.) per on aquesta embarcació ha de passar.

Racional: encarregat de supervisar els comptes d'una institució.

Ramador: persona encarregada de ramar els estanys.

Ramada: delimitació de la sort de cada traient; rebia el seu nom del fet que s'assenyalaven amb rames.

Ramar o **Enramar:** delimitar amb rames la sort de cada traient.

Refinar: revisar les mesures per assegurar-se que són correctes i legals.

Sagnador: obertura per on se sagna un dipòsit. A les salines, via de sortida per buidar els estanys en temps de collita o evacuar-ne l'excés d'aigua.

Síndic: persona que per delegació s'ocupa dels interessos d'una comunitat.

Sort: cada una de les porcions en què es divideix un conjunt de coses. A les salines, part dels estanys que li tocava treure a cada particular en el sorteig que es feia anualment.

Talla o **Tall:** tribut directe recaptat segons la valoració dels béns o *estim* de cada particular.

Tanda: ordre seguit al carregador per mesurar la sal dels diferents propietaris.

Tatxa: talla.

Terç albetriador: tercer arbitrador. Oficial encarregat de fer una primera estimació, a ull, de la sal quan aquesta es treia dels estanys.

Tirador: persona encarregada de tirar la sal.

Tiradura: quantitat de càrrega traginada en un viatge.

Tirar: tragar. A les salines, transportar la sal dels estanys al carregador.

Tiràs: eina de fusta, semblant a un caixó obert amb un mànec llarg, amb la qual es recollia la sal en *serres* o *calçades* després de cavar-la. Una persona empenyia la sal amb el caixó mentre que la resta de la colla tirava amb una corda amarrada a l'instrument.

Traient: persona encarregada de treure la sal dels estanys. També s'anomenava així a qui prenia al seu càrrec aquesta feina, encara que després podia contractar altres persones o, en cas de tenir-ne, ocupar-hi els seus esclaus.

Trast: porció o espai visiblement delimitat dels altres. Als estanys, divisions fetes a partir dels monyons, que després es dividien al seu torn en sorts. També es troba aquest nom per designar l'espai assignat a cada una de les barraques on s'allotjaven els traients.

Veedor de les barques: maimó.

Vender o Judicador: patró designat per decidir si les circumstàncies meteorològiques permetien carregar la sal en cas de discussió entre els barquers i els mercaders compradors de la sal. El càrrec s'exercia per torns de dos mesos.

Xia: gira o peça de tela vermella que duïen damunt l'espatlla els jurats, com a insígnia d'autoritat.

Introducció

Presentació

La sal d'Eivissa ha estat estudiada, fins al moment, com un element de primera importància en el comerç mediterrani, molt especialment en els treballs de Jean-Claude Hocquet.³ Manca, però, un estudi profund del que representa aquest fet en la configuració de l'economia i la societat locals. Tot i que a grans trets, s'han descrit ja les conseqüències que per a l'Eivissa dels segles XIII al XVIII tenia la importància de la sal en la seva subsistència, està pendent encara la investigació de la documentació que la Universitat o municipi illenc, com a gestor de l'explotació, va anar generant al llarg dels segles.⁴ Amb el treball que ara presentem, hem pretès donar una primera passa en aquest sentit, mitjançant l'estudi dels comptes registrats durant un any concret pels responsables de l'explotació: el guardià de la sal i l'escrivà de la sal. El motiu per triar aquest període (de l'1 de novembre de 1639 al 31 d'octubre de 1640) ha estat que d'aquest any es conserva la sèrie completa de «llibres de la sal», de manera que podíem establir la relació entre cada un d'aquests llibres i anar desxifrant la complexitat dels comptes encarregats a aquests gestors.

A aquestes fonts, de caire quantitatiu, ens ha calgut, però, afegir-hi altres referències que ens permetessin descriure l'estat de les salines, les eines emprades i les tasques que hi realitzaven les persones que, en gran nombre, participaven anualment en el procés de producció i exportació de la sal. Algunes d'aquestes fonts, especialment significatives, les hem inclòs com a apèndix documental amb la intenció que les persones que consultin aquest treball puguin conèixer de primera mà quin era el funcionament i l'administració de les salines eivissenques a l'època.

Descripció de les fonts

Arxiu Històric d'Eivissa (AHE)

SIGNATURA: I (UNIVERSITAT-AJUNTAMENT)

«Llibres de la sal»

Amb aquest nom, la historiografia local coneix el conjunt de llibres dels oficials encarregats de l'administració de les salines.

Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640

Llibre on l'escrivà de la sal registrava la comptabilitat dels particulars amb part en el repartiment anual dels estanys, i la dels respectius *traients*, encarregats de treure la sal dels estanys i portar-la als carregadors. Els pagaments s'anaven fent així que es mesurava i embarcava la sal venuda als mercaders exportadors, i s'allargaven en el temps, de vegades fins a tres anys més tard (1643). La sal comptabilitzada en aquest document és la que s'embarca en els 51 vaixells que inicien la seva càrrega entre l'1 de novembre de 1639 i el 31 d'octubre de 1640.

En primer lloc, apareix la llista alfabètica dels *traients* o persones encarregades de l'extracció de la sal. A continuació, al llarg de 111 folis numerats, apareixen els comptes dels particulars, en què s'indiquen les «places» o partides de sal mesurades, amb indicació del foli o *carta* corresponent de la *Còpia del Llibre del guardià de la sal*; els pagaments per la sal treta, sempre a nom del traient, així com les quantitats que se'ls descompten per diferents conceptes o en pagament de deutes anteriors. Als darrers folis (111 v-117 v) es troben els rebuts pels pagaments fets per l'escrivà als beneficiaris dels diferents drets recaptats.

Llibre del guardià de la sal 1639-1640

Llibre de comptes d'aquest oficial, responsable de la mesura i càrrega de la sal per a la seva venda, així com de mantenir el carregador en condicions. La periodització és la mateixa que la del *Llibre de l'escrivà de la sal*.

Consta de tres parts:

La primera, única que està numerada, consta de 51 folis. És un registre diari de la sal mesurada i embarcada per a la seva exportació. La informació que donen és: data de les operacions; propietari de cada partida (plaça) de sal mesurada i embarcada; nom del propietari; quantitat de sal carregada;

estany de procedència i nom de la persona que la transporta fins al carregador; dades del vaixell comprador (capità o patró, de vegades nacionalitat); en alguns casos, també informa del concepte pel qual es bescanvia la sal.

La segona part és el registre dels drets cobrats per l'ús de les barques de sal. Aquestes barques eren necessàries per transportar la mercaderia del carregador al vaixell, que havia d'esperar fondejat al port o a les proximitats del carregador a causa de l'escassa profunditat de les aigües en el carregador.

A la tercera part, s'inclouen rebuts per guaites i talaies (vigilància enfront de possibles atacs), treballs de manteniment i reparació del carregador i sobre algun dels drets recaptats pel guardià.

Còpia del llibre del guardià de la sal 1639-1640

Còpia exacta de l'anterior (només de la primera part, on es ressenya diàriament la sal embarcada en cada vaixell, quantitat i venedor, partida per partida). Aquesta còpia la realitzava l'escrivà de la sal. A l'esquerra del nom de cada propietari l'escrivà de la sal dóna el número del foli corresponent del seu llibre on es troba el compte d'aquest propietari.

Llibre dels carregaments (de vegades anomenat Taula de la sal)

Llibre en què l'escrivà de la sal anota tots els carregaments que es fan. Cada carregament s'identifica amb la seva data, nom del vaixell, del seu capità o patró i, de vegades, nacionalitat. Constitueix el registre de les operacions de compravenda que es fan entre la Universitat i els mercaders exportadors, que eren el mitjà que tenia el municipi per pagar el seu deute amb els proveïdors. També es dóna el preu pagat per la sal amb el desglossament dels diferents conceptes (drets, dietes i salaris) que graven la mercaderia.

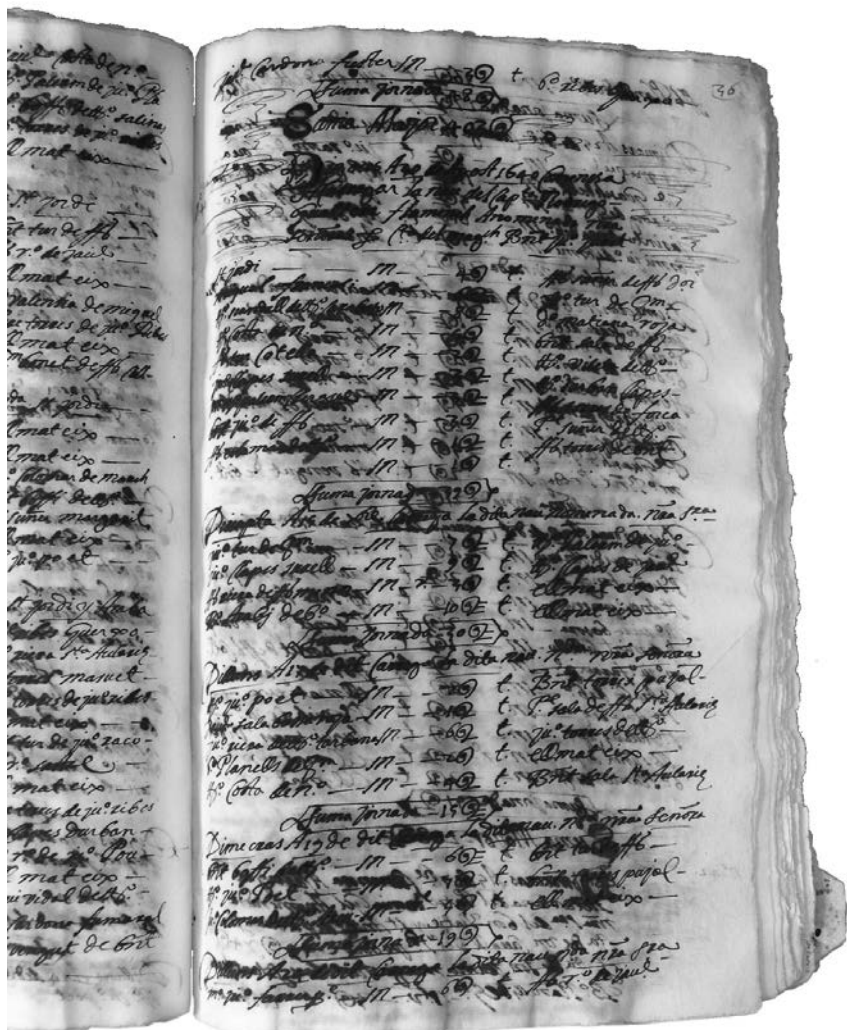
Llibre dels carregaments 1618-1633

Llibre dels carregaments 1633-1664

Llibres comptables

Llibre de sentències dels racionals 1637-1653

Llibre en què els racionals, encarregats de la supervisió dels comptes de la Universitat, feien balanç de la gestió de cada un dels oficials municipals amb responsabilitat comptable, una vegada que havia finalitzat el seu exercici. També es feien sentències sobre algunes despeses extraordinàries,

Recte del foli 36 del *Llibre del guardià de la sal 1639-1640*, en què s'observa el deteriorament del document provocat per l'acidesa de les tintes emprades. Arxiu Històric d'Eivissa.

com ara les dels síndics enviats en representació de la Universitat fora de l'illa. Cada responsable havia de donar compte de la seva gestió amb els seus llibres, quaderns i factures, i els racionals dictaven sentència, que era publicada per l'escrivà de la Universitat.

Llibre vermell 1616-?

Llibre en què s'anota (en folis separats) el crèdit i el dèbit que té cada un dels creditors de la Universitat. Tan sols se'n conserven alguns fulls i el seu estat de conservació és molt dolent.

Manual dels oficials de la Universitat 1632-1639

Llibre de crèdits i dèbits dels oficials de la Universitat, dels arrendadors dels drets de la Universitat i dels delmes, dels cavallers i dels patrons que contracta la Universitat.

Llibre d'èpoques d'extraordinari 1632-1647

Registre de pagaments fets per la Universitat. L'encarregat d'aquest llibre era el secretari (escrivà) de la Universitat, ofici exercit per un notari.

L'estructura de les èpoques és: data; cos, en què l'interessat (o un representant) reconeix haver rebut el pagament amb indicació de quantitat; concepte; llibre o llibres on s'assenta la rebuda amb referència exacta a la *carta* o foli corresponent; testimonis (sempre en són dos).

Llibres dels oficials

Llibre del clavari 1639-1640

El clavari era l'encarregat de fer la major part dels pagaments de la Universitat, per ordre dels jurats i supervisat pels racionals. Entre aquests pagaments hi ha els que es feien als patrons de les barques de sal per conduir el gènere des dels carregadors fins al vaixell exportador, i les dietes que percebia el clavari mateix per cada jornada de treball al carregador.

Juraria

Llibre de juraria 1639-1640

Llibre d'actes municipals. El període començava l'1 de juny i acabava el 31 de maig.

SIGNATURA: IV (ASSOCIACIONS)

Estatutos del gremio de mareantes (1829)

Estatuts del gremi de mariners. Els únics conservats a l'Arxiu Històric d'Eivissa. Tot i ser de data molt posterior, interessen per la descripció del treball dels mariners en la càrrega de la sal.

SIGNATURA: IX (ELECCIONS)

Llibre d'ordinacions (1687)

Recopilacions de la normativa amb què es regia la Universitat, amb importants referències a la producció i venda de la sal. Fins als nostres dies han arribat les dues darreres versions. Aquestes són, la de 1663 (conegudes per la transcripció d'un volum conservat en mans particulars, ja que les conservades a l'Arxiu Històric d'Eivissa no estan completes) i la de 1687 (citades sovint amb la data de 1686 ja que l'ordre de fer-les i l'inici de la seva elaboració és d'aquest any, van ser, però, publicades el 1687).

SIGNATURA: XVIII (CODIS, CARTULARIS I PRIVILEGIS)

Cartes reials

Com que representava la principal font d'ingressos de l'illa, la producció i comerç de la sal estan entre els temes més tractats en la col·lecció de cartes reials que es conserva a l'Arxiu Històric d'Eivissa.

Plan político y económico que S.M. mandó llevar a efecto en las yslas de Yviza y Formentera al alcalde de su real casa y corte don Miguel Cayetano Soler, en Real Orden de 15 de setiembre de 1789

Sovint citat com a Pla de millores, es tracta del reflex local de l'anomenat «despotisme il·lustrat» dels regnats de Carles III i Carles IV. El document està dividit en diferents seccions amb numeració independent. Per al nostre estudi ens ha calgut consultar sobretot la tercera secció del document, que es refereix a la Reial Hisenda (cal recordar que després de la Guerra de Successió les salines van passar a ser propietat de la corona). Encara que siguin de data molt posterior al segle XVII, les seves descripcions dels processos productius són necessàries, a manca d'altres fonts més antigues d'aquestes característiques.

La secció tercera, anomenada «Plan de la Real Hacienda en las Yslas de Yviza y Formentera», porta data de 1787, tot i haver estat inserat posteriorment en el *Plan político y económico*, de 1789. Està signat pel bisbe d'Eivissa, Manuel Abad y Lasierra; el governador de l'illa, Juan del Sierra, i per Miquel Gaietà Soler, nomenat pel rei màxim responsable de l'aplicació del Pla de millores eivissenc. Consta de 38 folis numerats. Ha estat aprofitat en diferents treballs sobre la sal d'Eivissa de Jean-Claude Hocquet.

Metodologia

La nostra recerca es basa en l'estudi dels llibres de l'escrivà i el guardià de la sal, els dos oficials encarregats de la gestió de la sal per part del municipi illenc. Aquests llibres, com s'explica en l'apartat precedent, aporten informació valuosa sobre l'extracció, repartiment entre els veïns propietaris i venda del producte. D'aquesta manera, amb l'estudi dels llibres corresponents a un any del qual s'ha conservat la sèrie completa, tenim la possibilitat de millorar el nostre coneixement sobre l'extracció i venda de la sal.

La informació que ens donen aquests llibres és de caràcter numèric. Calia, doncs, en primer lloc, fer un buidat dels diferents factors: quantitats de sal exportades, vaixells exportadors, patrons ocupats en la càrrega de la sal, particulars implicats en l'extracció, etc., i elaborar taules per, a continuació, analitzar-ne les dades, de manera que ens diguessin quines eren les diferències entre els particulars, quines les mercaderies que es bescanviaven per la sal, etc.

Arribats en aquest punt, cal que observem la limitació que per a una investigació que utilitza dades comptables i mesures antigues (protoestadístiques), suposa la menor precisió que aquestes dades ofereixen, per comparació amb les contemporànies. Això, però, no vol dir que hàgim de menysprear la informació i les possibilitats d'anàlisi que se'ns ofereixen, sinó que, coneixent-ne les limitacions, les podem aplicar a l'estudi de la distribució de la riquesa, les diferències entre grups socials, les fluctuacions en la producció, etc.⁵

Criteris de transcripció

Transcrivim els documents sobre la base del respecte a les formes originals. Hem fet, però, les següents adaptacions per facilitar-ne la lectura.

Desenvolupament de les abreviatures, sense més explicació, sempre que en coneixíem el significat; val a dir que hem optat per seguir la grafia que ens marcava el text quan el mot hi apareix sencer (p.ex., transcrivim Sr. per *señor*, tot i tractar-se de documents en català, ja que així es troba en el text). Regularització de l'ús de majúscules. Separació de paraules, puntuació, accentuació i ús de dièresis, guions i apòstrofs segons la normativa actual; en cas que aquesta no doni solució a les formes trobades en el text, s'ha assenyalat amb el punt volat (p. ex., «ques» = «que·s»). Les eles dobles (*ll*) que es corresponen amb una ela geminada segons la normativa actual s'han transcrit com a tals (*l·l*). Les paraules que no ens ha estat possible identificar, normalment pel mal estat del document, se substitueixen per (...). Les lectures dubtoses o deduïdes s'emmarquen entre claudàtors []. Els parèntesis () indiquen paraules afegides per nosaltres per tal de facilitar la comprensió del text.

Objectius

En línies generals, podem resumir els nostres objectius en la recerca de noves informacions sobre la producció de la sal eivissenca a l'edat moderna: conèixer el procés productiu en un dels principals centres de producció de la sal, les condicions de la propietat del mitjà de producció, el caràcter que aquesta explotació imprimeix a la societat eivissenca (condicionada per aquesta ocupació estacional i la dependència del seu producte per a la subsistència), i la seva relació amb el comerç marítim. També tractem, per tant, de com la gent de la mar, tant local com forana, participa en aquest procés.

En termes més concrets, això es tradueix en l'anàlisi de documents fins ara inèdits, noves dades extretes de les fonts locals que ens permetin superar les suposicions i generalitzacions que avui encara són freqüents. D'aquesta manera, esperem millorar el coneixement del repartiment del treball i del benefici per grups socials, i estudiarem les relacions entre corona i municipi i també entre el municipi i els diferents grups socials. Col·lateralment, desitjaríem que l'estudi dels elements patrimonials (béns mobles, elements paisatgístics, lèxic), necessari per comprendre el fet històric i social que estudiem, servís per a la divulgació d'aquest patrimoni i n'estimulés la conservació.

PART I.
EIVISSA I LA SAL

1. Eivissa al segle XVII

1.1. Institucions

La senyoria feudal

Arran de la conquesta catalana de 1235, l'illa va quedar dividida entre tres propietaris feudals: Guillem de Montgrí, arquebisbe de Tarragona; Nunó Sanç, comte de Rosselló, i Pere de Portugal. La divisió es va fer en funció de les forces aportades per cada un a la conquesta. Tres van ser els elements repartits: el Castell i la Vila; els estanys de les salines; i l'Eivissa extramurs.

El Castell i la Vila d'Eivissa van ser repartits en tres parts, una per a cada senyor, i el repartiment es va fer, segons tots els indicis, casa per casa, perquè fos tan equitatiu com fos possible.⁶

Pel que fa a les salines, tot i trobar-se a un territori adjudicat a Guillem de Montgrí, van quedar com a propietat comuna dels tres senyors. Es va acordar repartir la producció i les rendes que aquesta producció generés a raó de dues quartes parts per a Montgrí, una per a Nunó Sanç i l'altra per a Pere de Portugal.⁷

L'Eivissa extramurs va quedar dividida en quatre parts, anomenades *quartons*, creats sobre la base dels districtes de l'Eivissa islàmica. Dos d'aquests quartons (Benissàmid i Algarb) van quedar en mans de Guillem de Montgrí, arquebisbe de Tarragona.

Els altres dos districtes van passar, l'un a Nunó Sanç (Portmany) i l'altre a Pere de Portugal (Xarc). El cinquè districte islàmic, Alhaueth (el Pla de Vila), fou dividit en quatre porcions, com a prolongació dels quatre quartons fins al castell i la mar.⁸

El 1237 el Papa va acceptar la renúncia de Guillem de Montgrí al càrrec d'arquebisbe de Tarragona amb la condició que, a la seva mort, les terres conquerides a Eivissa i Formentera passessin, lliures de tota càrrega, a l'Església de Tarragona.⁹

El 1242, Guillem de Montgrí va adquirir la part de Nunó Sanç i, pocs anys després, l'infant Jaume –més endavant Jaume II de Mallorca– va comprar la de Pere de Portugal.¹⁰ Amb el seu testament de 1247, Montgrí deixava les dues quartes parts que li havien correspost inicialment en pro-

Mapa d'Eivissa de Tomás López, de 1778. S'hi observa la divisió d'Eivissa en quartons.

pietat de l'arquebisbat de Tarragona, mentre que la part adquirida a Nunó Sanç passava al capítol de la catedral de Tarragona. Finalment, el 1410, la part originàriament assignada a Nunó Sanç fou agregada a les rendes de l'ardiaca de Sant Fructuós, pertanyent al capítol de Tarragona. Així quedava establerta la propietat feudal de l'illa en la forma que tindria durant molts segles.¹¹

Pel que fa a l'illa de Formentera, conquerida també el 1235, sembla que va quedar com a lloc de jurisdicció comuna dels tres senyors feudals, que sí que es dividien en quatre parts el fruit de les terres i se n'extreia la dècima.¹² En tot cas, l'illa va romandre durant llargs períodes despoblada i, després de l'edat mitjana, les primeres notícies sobre l'explotació de les seves salines pertanyen a la fi del segle XVII, prop de l'època del seu repoblament definitiu.¹³

Comentari a part mereixen els llocs i oficis de jurisdicció comuna, entre els quals es troben, com ja hem comentat, les salines. La llista completa més antiga que es coneix d'aquests llocs i oficis pertany al principi del segle XVII. L'administració d'aquests llocs i oficis va ser en un principi comuna, però la dificultat per repartir els emoluments va fer que, en alguns casos, s'establís la gestió per rotació: cada senyor l'exercia un any de cada tres. Aquest sistema de torn anual ja està documentat l'any 1328.¹⁴

Cada un dels senyors exercia la seva jurisdicció a través d'un representant. La representació del rei corresponia al governador, de qui parlarem més endavant; l'arquebisbe es trobava representat per un batle i un veguer; i l'ardiaca de Sant Fructuós, per un batle. A partir de l'arribada de la dinastia dels Habsburg, la corona demana ja des de 1553 la unificació de tots aquests càrrecs en la persona del governador, la qual cosa s'obté definitivament del papa Urbà VIII per breu pontifici de 20 d'agost de 1624. Això significava, de fet, una expansió del poder de la corona, en concordança amb la tendència general de l'època.¹⁵

La Universitat

La Universitat era la institució amb què els homes de la terra exercien el govern municipal.¹⁶ És clar que el marge de poder no era el mateix per a tothom. En primer lloc, cal tenir en compte que la societat feudal era estamental, de manera que el poder es repartia també de manera desigual, i els càrrecs municipals (els *oficis universals*), estaven assignats a un o altre estament.

Els estaments o *mans* que existien eren tres: «mà major, integrada per cavallers i gent principal –“qui són dels millors e pus rics de tota l'illa”, llegim en un document de l'època–; mà mitjana, constituïda regularment

per mercaders, mariners i artesans; i mà forània, o sia dels habitants de la campanya», segons la descripció de Macabich.¹⁷

Al 1299, el rei Jaume II de Mallorca havia dotat aquesta institució amb tres jurats, que serien els que dirigirien la institució. La durada del seu càrrec, com el de la major part d'oficis, era anual.¹⁸

Més endavant, el 1454, es va instaurar el sistema de *sac i sort*, amb què es regiria la Universitat fins a la seva transformació en Ajuntament, arran del Decret de Nova Planta (segle XVIII). Aquest sistema consistia en l'extracció de dins d'uns sacs preparats prèviament (un sac per a cada ofici) d'unes boles amb els noms de les persones considerades hàbils per a exercir el càrrec en qüestió.¹⁹ Com ja s'ha dit, cada ofici estava assignat a una de les tres mans o estaments. A més a més, els oficis amb responsabilitat comptable només podien ser exercits per persones que sabessin escriure.²⁰

Per fer-nos una idea més exacta dels càrrecs existents i del seu repartiment entre els estaments a l'època del nostre estudi, podem consultar el quadre de l'extracció dels oficis universals de l'any 1639, registrada al *Llibre de juraria* d'aquell any (taula 1).

Taula 1. Oficis de la Universitat d'Eivissa 1639-1640²¹

OFICI	NOM	MÀ
Jurat en cap	Joan Benet Rimbau	major
Jurat segon de mà major	Pere Pau Palerm de Toni	major
Jurat de mà mitjana	Tomàs Pavies de Pere	mitjana
Jurat de mà de fora	Toni Bonet «Mitja Barba»	de fora
Racional	Francesc Rosselló de Francesc (mà major)	major/mitjana ²²
Bosser i depositari	Joan Tur de Francesc	
Moneder	Jacinto Cuquerella de Jaume	
Escrivà de la sal	Miquel Orvai de Francesc	
Mostassaf	Vicent Arabí de Miquel (mà major)	major/mitjana ²³
Obrer	Bartomeu Tur de Toni (mà major)	major/mitjana ²⁴
Síndic i pare d'orfes	Pere Coll, notari	
Guardià de la sal	Pere Guasc de Pere (mà mitjana)	major/mitjana

OFICI	NOM	MÀ
Obrer i clavari de mà mitjana	Joan Carreres de Toni, apotecari	mitjana ²⁵
Formenter	Bernat Balansat menor (mà major)	major/mitjana ²⁶
Partidor d'estany de Vila	Andreu Tecles	
Llogador	Joan Sala de Sebastià	
Terç albetriador	Nicolau Sunyer «Margalit»	
Palejadors	Antoni Orvai de Toni i Antoni Tur «Cabrit»	
Maimó	Jacinto Guevara	
Drassaner	Joan Riquer	
Mestre de guaita i portà	Bartomeu Orvai de Toni, ferrer	
Diputat del Quartó del Rei	Pere Torres de Pere «Vidal»	[de fora]
Diputat del Quartó de Balansat	Llucià Tur de Guillem	[de fora]
Diputat del Quartó de Portmany	Macià Ribes de Toni	[de fora]
Diputat del Quartó de les Salines	Antoni Torres de Joan «Ribes»	[de fora]
Cinquantena de Sant Marc ²⁷		

El governador

El governador, màxima autoritat militar, política i jurídica a l'illa, era nomenat directament pel rei com a representant de la corona. Les seves atribucions eren amples i intervenia contínuament en les qüestions relatives al govern municipal (i, per tant, també de la sal). Tot i que, com observa Jesús Lalinde Abadía, les seves atribucions legislatives («poder ordenancístico») eren importants,²⁸ estava obligat a fer freqüents consultes amb el monarca.

Així mateix, des de la unificació jurisdiccional de 1624, concedida definitivament pel papa, el governador ostentava també la representació dels dos senyors eclesiàstics, amb el consegüent augment de poder per a la corona.

A més del governador, i havia altres oficials reials, entre els quals cal destacar l'assessor. Aquest era un especialista en lleis, encarregat d'aconsejar el governador a l'hora de dictar sentència. La implantació d'aquest càrrec l'any 1629 pel rei Felip IV va ser molt protestada pels jurats, que la consideraven contrària als privilegis de l'illa que imposaven l'assessorament per part dels prohoms.²⁹

De la resta d'oficials reials en destaquem dos més, per la seva relació directa amb l'explotació salinera.³⁰ En primer lloc, el lloctinent de procurador reial, responsable de l'administració del Reial Patrimoni. Així mateix, cal esmentar el conservador de la taula de la sal, ofici universal però imposat, pel que sembla, per la corona per fiscalitzar la gestió dels jurats i de l'escrivà de la sal.³¹ Aquesta intromissió en els afers de la Universitat, naturalment, va ser rebutjada pels jurats, que arribaren a sol·licitar la seva supressió.³² Aquest càrrec, a més a més, no se sortejava anualment a sac i sort.

En aquesta línia de major control reial sobre l'explotació salinera, podem inscriure la supressió d'oficis de la Universitat. Així, el 1655 el rei suprimeix els oficis d'escrivà de la sal (que s'agrega a l'escrivà de la Universitat) i de llogador.³³ En la mateixa línia hi ha també la creació, sembla que el 1685, del lloctinent de governador als estanys.³⁴

1.2. Societat i economia

Població

Les dades disponibles, tot i ser escasses, coincideixen a atribuir a l'illa d'Eivissa una població d'uns 10.000 habitants al llarg del segle XVII, amb un lleuger creixement, dels menys de 9.000 de 1580 als 13.000 de 1693. Aquest creixement es va veure frenat per alguns brots epidemiològics: el de 1622-23, el de 1652 (l'únic per al qual disposem de xifres, amb 711 baixes mortals i una especial incidència entre la població urbana) i el de 1682.³⁵

Per les dades aportades per Enric Fajarnés Tur en el seu estudi de la pesta de 1652, coneixem com es distribuïa la població entre els cinc districtes rurals (els quatre quartons de Santa Eulària, Balansat, Portmany i les Salines i el Pla de Vila) i els dos urbans (la Reial Força, o ciutat emmurallada, i la Marina, o barri del port) (taula 2).³⁶

Taula 2. Població per districtes de l'illa d'Eivissa abans de la pesta de 1652

DISTRICTES	POBLACIÓ PROBABLE
Vila i Reial Força	1.000 hab.
Raval de la Marina	1.000 hab.
Quartó del Pla de Vila	720 hab.
Quartó de les Salines	750 hab.
Quartó de Santa Eulària	3.200 hab.
Quartó de Balansat	1.900 hab.
Quartó de Portmany	1.680 hab.
Illa d'Eivissa	10.250 hab.

Les dades de la taula 2 ens mostren una població majoritàriament rural, amb 8.250 habitants repartits entre els cinc quartons. Aquesta població rural, que vivia dispersa (els primers nuclis rurals es crearan a la fi del segle XVIII, amb les reformes il·lustrades), representa el 80,49% del total.

La població urbana, intramurs i extramurs, amb 2.000 habitants, representava l'altre 19,51% de la població.³⁷

La població camperola conreava majoritàriament terres de la seva propietat. L'excepció, notable, eren els plans de Vila i les Salines, amb nombroses propietats de persones residents al recinte emmurallat. Aquesta situació, que es remunta a l'edat mitjana, s'ha mantingut a grans trets fins al segle XX.³⁸

Pel que fa a la població urbana, es distribuïa entre el Raval de la Marina, el barri portuari on residia majoritàriament la gent de mar, i la Reial Força, el recinte emmurallat. Aquest recinte, al seu torn, es dividia en tres sectors, Mudaina, Vila d'Avall i Vila Nova. A la Mudaina, el sector més elevat, es trobaven les seus dels organismes de govern: el castell, residència del governador i, junt amb l'Almudaina (que donava el seu nom a tot el sector), seu del poder militar; l'església parroquial i la Pabordia, seu del representant de l'arquebisbat de Tarragona; i les Corts, seu del poder judicial. Tots aquests edificis, junt amb la seu de la Universitat, es trobaven a la plaça de la Torreta (avui de la Catedral). Com ha observat Antoni Ferrer Abárzuza, aquesta concentració de poder no és només simbòlica, ja que, a la Mudaina (o Vila Superior), també s'hi troben les residències de les persones més poderoses econòmicament, tal com ho mostren les dades de l'estim de 1568.³⁹

Economia

La gestió econòmica del segle XVII es caracteritza per l'intent de solucionar l'escassetesa dels béns més bàsics per la via de la regulació, sistema molt criticat al segle següent pels il·lustrats.⁴⁰ Així, d'una banda les ordinacions de 1663 i 1687 prohibeixen l'acaparament per a l'exportació de gairebé tots els productes de la terra (amb l'excepció de la pega i el vi, de producció més abundant),⁴¹ i d'altra banda, el 1655 es fixen preus a tota mena de productes i serveis, mitjançant els *Capítols de política y bon govern de la Illa de Iviça fets en 1655*, publicats per Enric Fajarnés Tur.⁴²

Una població eminentment rural i dispersa estava dedicada fonamentalment a l'agricultura i a la ramaderia amb una producció pròpia que es complementava amb importacions. Entre els productes agraris, tan sols el vi sembla haver-se produït a l'edat mitjana i moderna en quantitat suficient per abastar sempre l'illa i, fins i tot, per exportar-ne. Així, com ja hem vist, les ordinacions de l'illa, tant el 1663 com el 1687, quan estableixen la prohibició d'acaparar productes locals per a la seva revenda i l'exportació d'aquests productes, n'exclouen textualment el vi (i les de 1687 també la pega) «per ser cosses de què abunda la present ylla, y en particular lo vi, que corre molts perills y si no es traguera de ella es perdria los més anys».⁴³

La pesca era un altre sector ben representat en l'economia insular de l'època, i sembla que, tot i les limitacions tècniques per a la seva conservació, va arribar a ser objecte d'exportació a Mallorca, com ho indicaria l'existència d'un capítol dedicat al peix d'Eivissa en el *Llibre del mostassaf* d'aquesta illa.⁴⁴ En tot cas, sembla per les referències documentals que, en general, la marina eivissenca, de petit port, combinava la pesca amb el transport i, també, l'activitat corsària, encara que no tenim documentada per a aquesta època una activitat tan important com la que hi haurà a la veïna illa de Mallorca o a la mateixa Eivissa en segles posteriors.

L'exportació de productes forestals es troba documentada a Eivissa almenys des d'època islàmica i es manté durant tota l'edat mitjana i moderna, centrada principalment en l'exportació de pega. Més endavant, l'exportació de productes forestals diversos arriba fins al segle XX (entre 1915 i 1920 encara s'exporten 1.386 tones mètriques de carrasca de pi i 916 de fusta).⁴⁵

Hi havia, així mateix, alguns oficis artesanals, de vegades agrupats en confraries gremials, que exercien la seva professió. A més de la confraria dels mariners, sota l'advocació de Sant Salvador i que fins a 1703 tenia la seva capella a la plaça de la Torreta, hi ha referències a altres oficis amb confraria pròpia, entre les quals destaca la dels teixidors (confraria de l'Es-

perança), amb un benefici al seu nom documentat ja el 1484 i que tenia la seva capella al carrer Major.⁴⁶ La majoria d'aquests professionals estaven establerts a la Vila i a la Marina, però hi ha constància que, almenys entre els teixidors, n'hi havia a la pagesia.⁴⁷ Cal tenir en compte que, a l'Europa preindustrial, la subocupació era un fenomen molt corrent, i que era normal que una persona, encara que tingués un ofici, hagués de compaginar-lo amb el treball al camp (o en el cas d'Eivissa, potser a les salines).

Finalment, queda parlar de la sal, l'únic producte que l'illa exportava en grans quantitats i que era el mitjà per adquirir tots els articles d'importació. Pràcticament tota la població de l'illa es veia involucrada en la seva producció i exportació, ja fos en una o l'altra fase del procés. Els pagesos anaven a treure la sal dels estanys a l'estiu, en una època de l'any en què les necessitats de mà d'obra al camp baixaven considerablement, i això els permetia aconseguir un important ingrés en metàl·lic,⁴⁸ junt amb aquests, la documentació ens parla, encara al segle XVII, d'un important paper dels esclaus, que eren la mà d'obra que empraven els més acabats per treure la seva part de l'estany.⁴⁹

A més de la feina d'extracció, hi havia les de transport al carregador, a càrrec dels mateixos traients, i, ja al carregador, les de mesura i càrrega. En la mesura es permetia que treballessin els esclaus, però precisant que havien de ser cristians.⁵⁰

La sal també donava feina als mariners, que no solament estaven obligats a prestar el servei de conduir la sal en barques del carregador als vaixells exportadors, sinó que, en cas necessari, havien de construir les barques.⁵¹

Capítol a part mereixen els oficials, universals o reials, encarregats de l'administració. A més del guardià de la sal i l'escrivà de la sal, que eren els principals, hi havia altres càrrecs i, tot i que se'n van suprimir alguns, com el de llogador o l'escrivà de la sal mateix (agregat a l'escrivà de la Universitat), la tendència de l'autoritat reial va ser crear-ne més i així donar més poder al governador, malgrat el rebuig dels jurats.

1.3. La sal com a moneda de canvi amb l'exterior

Ja hem dit que l'exportació de sal era el mitjà de l'illa per proveir-se de tot allò necessari. Cal que expliquem, encara que sigui a grans trets, els orígens i el funcionament d'aquest sistema.

Arran de la conquesta catalana de 1235, les salines van quedar com a propietat indivisible dels tres magnats de l'illa. Mitjançant les donacions de 1261 i 1267, els propietaris feudals de les salines van concedir als veïns

de l'illa el dret d'extreure i vendre el producte de la sal, reservant-se, però, la propietat i la jurisdicció sobre el lloc.

El 1261, van concedir als veïns de l'illa un besant i mig per cada modí de sal exportat. En aquesta concessió també es va concedir a la Universitat, per cada modí, un millarès, que s'havia de destinar a les despeses defensives de l'illa. A canvi d'aquestes concessions, reconeixien haver rebut, l'infant Jaume, 500 besants, i Guillem de Montgrí, 1.500 besants.⁵²

L'any 1267, els propietaris amplien la concessió, donen als veïns d'Eivissa el dret de collir, treure i carregar la sal i renuncien ells a aquest dret. Es continuaven reservant, però, tant la jurisdicció com la seva propietat sobre els estanys i la sal, cosa que els permetria seguir cobrant les seves rendes pel producte exportat. En aquesta ocasió, Guillem de Montgrí reconeix haver rebut a canvi 4.500 sous melgoresos. No s'especifica la quantitat rebuda per l'infant en el document corresponent, però, si era propietari d'una quarta part del total, cal suposar que seria equivalent a 1.500 sous melgoresos.⁵³

D'aquesta manera quedaven establerts els fonaments del sistema mitjançant el qual es regiria l'extracció i venda de sal fins a la guerra de Successió, al segle XVIII. Per conèixer la manera com es repartia l'extracció de la sal entre els veïns de l'illa disposem d'un document, l'*Ordonament de la sal d'Eviça*, transcrit per Macabich, en què el procés es descriu de manera minuciosa. Si bé el document no té data, aquest autor el considera de la darrereria del segle XIII, posterior, per tant, a les donacions de la sal.⁵⁴

Vegem-ne quin era el procediment emprat:

Tres albetriadors, això és, arbitradors, persones encarregades de conduir el procés, eren elegits anualment pels batles (representants senyori- als) i pels prohoms (és a dir, els prohoms que exercien com a responsables de la Universitat, anomenats *jurats* a partir de 1299).⁵⁵

Les persones amb part (*asta*) en el repartiment seran des dels cavallers i prohoms «fí als pus setils e a les dones qui tenen casa o alberch». Entre aquestes persones, els albetriadors fan el repartiment de les astes, de quatre a una, «segons la valer de les persones».

Després es feien albarans de les astes i es realitzava un sorteig als estanys: s'anava caminant pels estanys i un home que no sabia llegir s'encarregava d'anar traient els albarans. A cada u li corresponia treure la sal del lloc on sortia el seu nom.

Un cop tret la sal, els albetriadors estimaven a ull la sal tret a per cada u, que es deixava en munts a la vora dels estanys. La suma total d'aquesta sal s'ordenava per tandes (cada miler de modins feia una tanda) i aquesta sal s'anava carregant per ordre de tanda segons acudien vaixells a comprar-la.

Cada particular s'encarregava de transportar (*tirar*) la sal al seu carregador, segons l'ordre de tanda establert.

Una vegada al carregador, calia mesurar la sal. A l'*Ordonament de la sal d'Eviça*, encara es permet que ho facin els albetriadors a ull, però si ho sol·licitaven els mercaders o capitans compradors o els venedors, s'havia de passar la sal per la mesura.

Hi havia, encara, un escrivà en representació de l'arquebisbe de Tarragona encarregat de cobrar la part dels senyors i prohoms, el qual, després, lliurava la seva part als batles dels senyors i als prohoms.

El rei tenia un escrivà, que era un dels tres albetriadors, cedit als prohoms, és a dir, a la Universitat. Sembla que aquest és el que després s'anomenarà *escrivà de la sal*.⁵⁶

Hi ha un guardià (el *guardià de la sal*) al carregador «el temps que les naus carreguen». El sou del guardià es pagava del percebut pel millarès concedit a la Universitat per la donació de 1261.

El preu de venda del modí de sal es fixa en 8 sous i 3 diners.

No es permetia cap retribució directa als albetriadors pel seu càrrec, per la qual cosa gaudien d'avantatges en la càrrega de la sal.

Aquest sistema es va anar desenvolupant en paral·lel al desenvolupament de les institucions municipals, l'evolució de la senyoria illenca, la relació del municipi i la senyoria amb la corona i, també, de l'augment de la població al llarg dels segles. Com a testimoni d'aquesta evolució, tenim el *Llibre de la cadena* on la Universitat d'Eivissa va anar guardant còpia dels privilegis locals, amb fins a 43 documents que legislen sobre la sal, les salines i la seva explotació.⁵⁷

2. El mitjà de producció: les salines d'Eivissa al segle XVII

2.1. Situació geogràfica i precedents històrics

En l'actualitat, les salines d'Eivissa, situades al sud de l'illa, ocupen una extensió de 400 ha, de les quals 297 ha i 95 a són concentradors i 102 ha i 82 a, cristal·litzadors. Les de Formentera, al nord d'aquesta illa, tenen l'estany Pudent, de 397 ha i 64 a –que funciona com a gran dipòsit de concentració entre la mar i les salines– i, a més, 23 ha i 60 a de cristal·litzadors i 44 ha de concentradors.⁵⁸

Totes dues salines es troben en planes d'origen quaternari, de terrenys baixos, semipantanosos a l'hivern, i amb un alt contingut en sals. Totes aquestes característiques fan que siguin terrenys poc aptes per a l'agricultura però, en canvi, molt apropiats per a la producció de sal.

Sembla, segons prospeccions geològiques realitzades sobre el terreny, que la línia de costa en època antiga corresponia aproximadament a les actuals voreres dels estanys, d'aquesta manera, els puigs des Corb Marí i des Falcó quedaven aïllats. Enmig quedava l'àrea avui ocupada pels estanys, d'escassa profunditat (amb un màxim de poc més d'un metre).⁵⁹

Tot i que no hi ha certesa de l'explotació salinera fins a les cròniques dels geògrafs àrabs, ja en època medieval, es possible que s'hagués desenvolupat aquesta producció, encara que fos en menor grau que el que coneixem a partir de l'edat mitjana. Una possibilitat seria que aquesta explotació s'hagués iniciat vers la meitat del segle v aC, al començament de l'època púnica. És llavors quan els colonitzadors s'estenen per tota l'illa, que ja no serveix tan sols com a centre redistribuidor de produccions d'altres procedències. Així ho palesen les nombroses àmfores ebusitanes, destinades a transportar vi, que es troben a partir de llavors per tota la mediterrània. És possible que, junt amb el vi i altres productes agraris i marítims, la sal fos objecte d'exportació a partir d'aleshores.⁶⁰ També en aquesta època, l'abundància de troballes de ceràmiques púniques en el buidat d'uns estanys de les modernes salines, documenta

una major densitat de poblament a la zona, segons apreciació de Gerta Maass-Lindemann.⁶¹

Ja en època islàmica (que a Eivissa dura de l'any 902 al 1235), tenim les primeres proves documentals de l'existència a Eivissa d'unes salines. Es tracta de les cròniques d'Al-Zuhri (segle XII) i Al-Himyari (segle XIII). Al-Zuhri afegeix la dada que la sal s'exporta cap als països d'Ifriqiya, mentre que Al-Himyari comenta que la sal de la seva salina «no s'acaba mai».⁶²

També en els documents dels conqueridors catalans del segle XIII s'esmenta l'existència de salines, tant a Eivissa com a Formentera, de manera que ens queda clar que, ja aleshores, aquest era un dels principals recursos econòmics de les dues illes. Així, no sembla casual que ja en l'escriptura de concessió d'Eivissa per Jaume I a Guillem de Montgrí, entre la llista d'elements continguts a les illes d'Eivissa i Formentera, s'esmentin en primer lloc les salines.⁶³

Després de la conquesta catalana de 1235, trobem algunes referències, que normalment parlen de l'Estany, en singular, la qual cosa planteja el dubte de si aleshores ja hi havia diferents estanys o només un de grans dimensions.⁶⁴ També al segle XIII, a l'*Ordonament de la sal d'Eviça*, s'esmenta l'existència del Carregador (amb tota seguretat, el del lloc avui anomenat sa Sal Rossa) i, és clar, dels munts de sal, com observa Enric Ribes.⁶⁵ Al segle XIV, es documenta l'existència d'un sagnador a la part de llevant de les salines, segurament és la mateixa obertura que avui s'anomena el Pont des Cavallet.⁶⁶

Ja al segle XVI, les dades ens permeten fer-nos una idea més completa de l'estat de les salines. L'estudi toponímic d'Enric Ribes ens facilita la identificació dels diferents elements, recollits entre la documentació publicada. A més de l'existència de la torre del Carregador, documentada el 1555, es documenta amb tota seguretat l'existència de diferents estanys:⁶⁷

- La Punta (documentat el 1541);
- L'Estany (1541) o Estany Major (1542);
- L'Estanyol (1591);
- El Monyó (1591).⁶⁸

Hi ha més documents que ens parlen de l'existència de separacions als estanys al segle XVI, com és la referència documentada per Hocquet «el estaño principal de la sal de Yviça esta dividido en tres partes con dos calçadas de calycanto», que sembla indicar l'existència de més divisions dins de l'Estany Major, encara que també podria referir-se a la divisió entre Punta, Estany Major i Monyó.⁶⁹

Per al segle XVI, tenim una altra referència, trobada en una carta reial conservada a l'Arxiu Històric d'Eivissa, en què es transcriu un capítol d'unes ordinacions fetes pel visitador Pere Moner. El document és interessant per la descripció que dóna dels estanys, separats en parets «que vulgarment se diuen calçades», per separar els estanys productius dels que no ho són, però comunicats per comportes de fusta, per deixar entrar o sortir l'aigua segons convingués per a la producció de la sal. També parla de l'existència de sèquies i parets exteriors als estanys per evitar que, en ploure, els torrents desbordats anessin a parar als estanys. A més a més, s'expressa en aquest document que aquestes obres havien estat creació dels «antics». ⁷⁰

Però el segle XVI encara té per a nosaltres un document de gran interès, malgrat que ens hagi arribat insertat en les ordinacions de 1663 i 1687. Es tracta de la «Mida de les canes que comprenen lo Stañy y Punta», medicció ordenada pel governador Ferran Sanoguera. Es tracta d'una acta notarial aixecada el 10 de juny de 1593, «per evitar les murmuracions y justes querelles, que y havia per la desigualtat y agravis que quiscun any se feien». ⁷¹

D'altra banda, es diu que els estanys són «igualmente de tots» i que té «tanta part lo hu com lo altre», cosa que sembla contradir les diferències que s'expressaven en l'*Ordonament de la sal d'Eviça* i en altres capítols de les mateixes ordinacions de 1663. ⁷²

Les mediccions recollides corresponen a l'Estany i a la Punta, marquen la distància entre els *monyons*, fites que es feien, segons explica aquest document, amb calç i arena per delimitar la divisió en *trasts* dels estanys, i a partir d'aquests trasts, les *sorts* o parts corresponents a cada veí, repartides anualment per sorteig. Com veurem a continuació, aquests monyons no estaven situats a una distància homogènia, les mesures són:

Estany:

Del primer al segon monyó: 116 canes, 2,5 pams = 186,10 metres.

Del segon al tercer monyó: 306 canes = 489,60 metres.

Del tercer al quart monyó: 179 canes, 3 pams = 287 metres.

Del quart al cinquè monyó: 125 canes, 1,5 pams = 200,30 metres.

Del cinquè al sisè monyó: 215 canes, 4 pams = 344,80 metres.

Suma del primer al sisè monyó: 942 canes, 3 pams = 1.507,80 metres.

Punta:

Del primer al segon monyó: 215 canes = 344 metres.

Del segon al tercer monyó: 260 canes, 3 pams = 416,60 metres.

Del tercer al quart monyó: 92 canes, 3 pams = 147,80 metres.

Suma del primer al quart monyó: 567 canes, 6 pams = 908,40 metres.
Suma Estany i Punta: 1.510 canes, 1 pam = 2.416,20 metres.

Amb aquestes referències, el 14 de juny de 1593, a la sala de la Universitat, es va procedir al càlcul de la mesura de les *sorts* corresponents a cada veí, pel procediment de dividir la longitud total mesurada de la Punta i l'Estany pel número de veïns censats a l'estim. La sort resultant va donar una mesura de 6 pams, 3 quarts, 1 quirat i mig, equivalents a 1,27 metres.

Aquesta mesura estava exposada a la paret de la sala de la Universitat, «en lo lloch hont estan los señals de la barca y quarta de la sal; y dita mida exposada en lo dit lloch per a què tots puguen vèurer la part que-ls tocarà a cada hu en dit Stañy». També s'especificava que, quan es fessin nous estims, s'havia de fer de nou el càlcul.⁷³

2.2. Les salines d'Eivissa al segle XVII

Amb les dades presentades per al segle XVI ens podem fer una idea de quin va ser l'estat dels estanys, almenys, fins a la segona meitat del segle XVII.

És ben sabut, d'altra banda, que als segles XVI-XVIII, la major part de la sal produïda a Eivissa tenia un to rogenc, i rebia per això la denominació de *sal rossa* o *sal roja*, circumstància que ha deixat restes en la toponímia actual: per sa Sal Rossa es coneixen les proximitats de l'antic carregador; es Ros és com es coneixen els estanys de la Regió Grossa, que inclou així mateix l'estany Roig.⁷⁴ Aquesta sal rossa era la preferida a Itàlia, que era, de bon tros, el principal mercat de la sal eivissenca.⁷⁵

La *Resumpta* escrita per encàrrec de l'Ajuntament d'Eivissa pel pare Gaietà de Mallorca, pseudònim d'Antoni Deià i Tortella, publicada el 1751 com a pròleg a l'edició impresa de les reials ordinations de 1687, ofereix, entre moltes altres informacions d'interès, una descripció prou detallada de l'«estado antiguo» dels estanys. Pel seu interès, en reproduïm a continuació el text:

Producíase la Sal en un estanque muy grande y capaz. Sus linderos por un lado eran con el Cabo Falco, por otro con los montes que miran a Levante, uno de los quales se llama Pepia, donde solía residir una guardia para avisar quanto se descubriesse de desconfianza por aquellos mares. Lo restante del Estanque lindava con la populosa llanura de aquel sitio. Desde esta, que mira al cierço, començava una calçada artificial, de una milla poco más de longitud, que dividía el estanque y rematava

a los montes de Cabo Falco al Mediodía. Tenía a trechos sus puertas, por donde se tomava el agua que era menester, o se vertía quando no se necesitaba. Entrando por la llanura dicha a la grande balça assí dividida, lo que caía a la izquierda se llamaba el Estanque Mayor. No era la sal que aquí se criava muy blanca, pero de mejor calidad y en más abundancia que la otra. Lo restante del estanque de la derecha, la una mitad se llamaba la Punta, y la otra lo Mongo. Excedía la sal que producía a la otra en blancura, pero no llegaba en bondad. El remate desta mitad por la parte de Lebeche lindava con el Codolar. Quando se acertaba el predicho estanque, se sacavan más de veinte y cinco mil modines de sal, de treinta y seis quintales cada uno, beneficio que cedía en grande utilidad de los naturales. Entrando por la punta de las Puertas, a la banda del Xaloque, tenía esse estanque otra calçada, que se estendía cosa de ducientos passos, también con sus puertesicas que servían para sacar agua, como ya diximos del lugar de los Sagnados. Costeando dicho Cabo por el Xaloque, a quatrocientos passos, avía otra calçada, y la llanura intermedia a las dos se llamaba el Estañol dels Bous, de poco beneficio, pues por ser lugar de mucho lodo, no se sacava sal sino en tiempo de necesidad. Pero a la otra parte de esta última calçada, a la línea del Xaloque, avía un estanque muy capaz y prolongado, que producía mucha sal y muy temprana, y tirando por la parte de Levante lindava con los Sagnadors.⁷⁶

En aquest fragment tenim, per tant, el nom d'alguns dels estanys existents al principi del segle XVII, i una aproximació a la seva productivitat. A la part de llevant de l'actual Regió Grossa, correspondria l'Estany Major; a ponent d'aquest i separats d'ell per una calçada, la Punta i el Monyó, de sal més blanca però de pitjor qualitat (l'Estany Major produïa sal rosca, que era la major part de la producció d'aleshores). Al sud-est, actual Regió Petita, dues calçades separaven l'estanyol dels Bous, poc apreciat, d'un estany que donava sal molt blanca i que tocava amb els Sagnadors. El nom d'aquest darrer estany no se'ns diu, però la descripció (un estany molt productiu i proper als Sagnadors) ens indica que es tracta de l'Estañol. Sobre l'Estañol, sabem per la *Resumpta* que la seva sal era «blanquíssima».⁷⁷

Una altra qüestió és l'alimentació d'aigua dels estanys. En l'actualitat, quasi tota la superfície dels estanys es troba per sobre del nivell de la mar i l'aigua s'hi introdueix amb ajut dels motors situats a la platja des Codolar. Antigament, però, la major part de les salines d'Eivissa es trobava sota el nivell de la mar «su fondo se encuentra á unos 50 centímetros lo más, bajo el nivel del mar», escriuen a finals del segle XIX Luis Vidal i Eugenio Molina, que també explicaven com s'omplien els estanys: per filtració a través del sòl arenós dels estanys del sud (es Cavallet) i de l'oest (es Codolar).⁷⁸

Un cop treta la sal dels estanys, calia transportar-la al carregador, lloc on era mesurada i embarcada. El transport al carregador era responsabilitat dels *traients*, com s'anomenava les persones encarregades de l'extracció de la sal.⁷⁹ La feina de *tirar* (traginar) la sal, es realitzava amb mules, que, segons el pla il·lustrat de millores de la darrereria del segle XVIII, transportaven la sal en sàrries de dues fanegues de capacitat (uns 111 litres), de manera que calien 12 viatges per transportar un modí (equivalent aleshores a 24 fanegues).⁸⁰ Tot i que ja el 1687 les reials ordinacions declaraven la intenció d'introduir les carretes per realitzar aquest transport, i que el *Plan político y económico* de 1787 torna a expressar aquest desig, el canvi no es va dur a terme fins a la introducció de les vies fèrries a la fi del segle XIX. El motiu d'aquesta insistència a utilitzar les mules, amb una capacitat molt menor que les carretes,⁸¹ era probablement la dificultat de moure carruatges per un terreny fangós, una dificultat comuna a les explotacions de salines marítimes, ubicades en zones humides.⁸²

Els carregadors eren un altre element necessari en l'explotació salinera. Com ja hem dit, el més antic és el de sa Sal Rossa, nom actual que rep del fet que, a partir del segle XVII, amb la posada en funcionament de dos carregadors més, destinats a carregar sal blanca, aquest va quedar reservat a la sal rossa que, com ja hem comentat, era la que més es produïa.⁸³ A la fi del segle XIX encara estaven en funcionament tots tres carregadors, i van ser objecte de reparacions pels nous propietaris, particulars, de les salines.⁸⁴

El carregador de sa Sal Rossa es troba situat al nord-est de les salines d'Eivissa, a uns 4 km de la ciutat d'Eivissa i a 1 km dels estanys productius de la Regió Grossa (més a prop hi ha els estanys de sa Sal Rossa, però no hi ha constància que aquests hagin estat aprofitats mai per a l'extracció de sal). Aquest va ser el primer dels carregadors, i durant segles, pel que sembla, l'únic que es va emprar per a la càrrega de la sal. Des del segle XIII, com indica l'*Ordonament de la sal d'Eviça*, el guardià de la sal hi dirigia les operacions de càrrega.⁸⁵

Actualment, aquest carregador es troba completament abandonat, encara que les restes de les infraestructures, contrastables amb la documentació, són encara evidents. En primer lloc, restes de l'antic moll de càrrega de la sal, per a les petites embarcacions (*barques de sal* o *barques salineres*) que transportaven la sal del carregador fins als vaixells, ancorats al port de Vila o fondejats al lloc anomenat el Granillo en la documentació, davant del carregador.⁸⁶ Aquest moll, *pont* o *cap de pont*, era mantingut pel Reial Patrimoni amb els diners procedents del «dret de cap de pont del carregador», cobrat per l'ús de les barques salineres als vaixells exportadors. L'encarregat de cobrar-lo era el guardià de la sal, que al cap de l'any estava obligat a lliurar-ne els beneficis al lloctinent de procurador reial, responsable a Eivissa del Reial Patrimoni.⁸⁷

La plaça del carregador era l'espai on es mesurava la sal; al segle XVII ja era obligatori fer aquesta mesura amb la quarta, unitat equivalent a la quarta part d'un modí. Aquesta operació, així com l'ordre (*tanda*) en què es mesurava la sal de cada propietari, es troba escrupolosament reglamentada en les ordinacions de 1663 i 1687.⁸⁸

Al carregador es trobaven també la «casa del carregador de la sal rosa», on devia tenir la seva oficina el guardià de la sal. També hi ha al carregador dos aljubs, documentats el 1687, que servien per abeurar les mules que treballaven en el transport i càrrega de la sal.⁸⁹

També està documentada, almenys des del principi del segle XVII, la càrrega de la sal al lloc dels Sagnadors.⁹⁰ Més endavant, el 1648, ja es parla dels ponts o molls de fusta que s'utilitzaven aleshores, i els jurats ordenaven que s'hi construís una plaça i un moll de pedra.⁹¹ Aquesta ordre es torna a repetir en les ordinacions de 1687.⁹² Aquest desig, però, no es pogué realitzar, i cap a l'any 1803 Jaume Cirer descrivia al seu *Tratado de las Reales Salinas* l'ús en aquest carregador d'un moll de fusta desmuntable, suportat per un cavallet també de fusta, del qual va prendre la platja des Cavallet el seu nom actual.⁹³ El moll de pedra que avui s'observa, sembla que va ser construït després del pas de les salines a mans privades, segons el que diu a la seva obra l'arxiduc Lluís Salvador.⁹⁴

La posada en funcionament d'aquest carregador obeïa a la necessitat de carregar la sal blanca procedent de l'estany de l'Estanyol, veí del lloc dels Sagnadors, per això al segle XVII se l'anomena de vegades «carregador de la sal blanca» o, quan més endavant hi ha constància del carregador actual de sa Canal, «carregador de la sal blanca de llevant», per distingir-lo de l'altre, anomenat «carregador de ponent».⁹⁵

Per la seva importància, ens cal parlar ara de dos elements més, que es troben a les ordinacions de 1687 (no hem trobat, fins ara, cap referència anterior). Es tracta de l'esmentat carregador de sa Canal i de la «casa de l'estany».

Tot i que les ordinacions l'anomenen simplement «carregador de ponent», el mateix document ens dona el motiu del seu nom. En aquell lloc, el desnivell que calia salvar per carregar la sal en les barques obligava a fer-ho mitjançant una canal, «la canal de a ont incòmodament se despeña y conduxix la sal des de la plasa de dit carregador a les mateixes barques que la transporten als veixells».⁹⁶ Probablement, el motiu de la seva tardana utilització sigui la seva major llunyania, ja que, un cop posat en funcionament va anar guanyant importància per ser «el menos trabajoso, tanto para la gente de tierra como para la de mar.»⁹⁷

La casa de l'estany és un edifici que coneixem per les ordinacions de 1687 encara que ja devia existir abans (no sabem des de quan) perquè les disposicions relatives a ella proposen millores i reformes en un edifici ja

existent. Les actuacions previstes anaven destinades a dotar la casa de més espai per als seus ocupants i de la incorporació d'elements defensius (garietes). Es preveia que hi residís contínuament un home per evitar robatoris dins la casa i per vigilar que el treball a l'estany es realitzés correctament. Aquest treballador estaria a les ordres del lloctinent de governador als estanys.⁹⁸

Molt important era la necessitat d'allotjar la població flotant que representaven els traients, desplaçats de tots els punts de l'illa per treure la sal als mesos d'estiu, normalment entre juliol i octubre.⁹⁹ Per al seu allotjament i la seva manutenció (i la de les mules que havien de portar per ajudar en la seva feina) calia assegurar l'aprovisionament de fusta (per construir les barraques en què els traients s'allotjaven i també per cuinar); aigua, per abeurar les cavalleries; i provisions per als treballadors. La Universitat pagava per aquests conceptes als propietaris dels boscos i sènies propers als estanys. En les ordinations de 1663 s'estableix el pagament de 40 lliures anuals als propietaris de la muntanya del cap des Falcó. Així mateix, segons determinació del Consell General de la Universitat de 5 d'agost de 1607, s'establí una compensació de 100 lliures a Gaspar Nicolau de Perot per l'obligació de mantenir la seva sènia en condicions i l'abeurador ple tot l'any, per a les necessitats de la collita de la sal i també per al transport al carregador.¹⁰⁰

També hi ha, a la vora dels estanys, la petita església de Sant Francesc. Aquest edifici, amb els seus arcs apuntats característics de la tradició gòtica i que ens indiquen que no és posterior al segle XVI, va ser construït sens dubte per atendre les necessitats dels treballadors dels estanys. Per a l'atenció d'aquests, la Universitat sufragava els serveis religiosos que s'hi oficiaven cada diumenge durant la collita de la sal.¹⁰¹

3. Organització de l'explotació salinera

3.1. Propietat, drets d'explotació i renda: corona, senyors feudals i municipi

Rendes feudals

Hem vist més amunt que les salines van quedar a partir de 1235 com a propietat indivisible i lloc de jurisdicció comuna entre els senyors feudals. Hem vist també que aquests senyors van cedir el dret d'extracció i venda de la sal als veïns de l'illa i, en representació d'aquells, al seu comú. Sabem també que els senyors es reservaren la propietat sobre els estanys i també els seus drets, per la qual cosa mantenien la jurisdicció i percebien les rendes feudals corresponents al seu dret. Finalment, sabem que la senyoria feudal queda l'any 1410 configurada en la seva forma permanent fins a la fi del règim senyorial: dues quartes parts per a l'arquebisbe de Tarragona, una quarta part per a l'ardiaca de Sant Fructuós i el quart restant per al rei.¹⁰²

Així mateix, cal tenir en compte el poder superior de la corona, que a més a més anirà imposant cada vegada més la seva autoritat. La corona, com ja s'ha vist, té en el governador el seu representant local, que és la seva mà a l'illa i que intervé constantment en aquest i en altres afers relatius a la Universitat i el govern de l'illa. Això resulta normal si es té en compte que el seu poder és abans de tot militar, i que la situació d'inseguretat de l'època imposa pràcticament la militarització de la societat.¹⁰³

Pel que fa a la producció i venda de sal, el règim feudal es reflecteix en l'existència d'unes rendes atribuïdes a cada un dels senyors feudals. Aquests drets els trobem descrits en un document de 1432, publicat per Joan Marí Cardona. Cada modí de sal exportat estava gravat amb les següents rendes:¹⁰⁴

Arquebisbe de Tarragona: 4 sous.

Paborde: 2 sous.

Rei: 1 sou, 8 diners.

Francesc de Clapers, cavaller (per concessió del rei): 4 diners.
Total: 8 sous.

Cal observar tres coses d'aquest document. En primer lloc, en aquest document (i en altres també del segle xv, com veurem a continuació), el paborde (que era el representant eclesiàstic de l'església de Tarragona a l'illa) ocupa el lloc de l'ardiaca com a senyor feudal de l'illa. Aquesta circumstància canviarà posteriorment.

En segon lloc, el rei tan sols rep la seva quarta part com a senyor feudal. Això també canviarà més endavant.

Finalment, de la part corresponent al rei, cal deduir una «concessió i donació» feta al cavaller Pere Gall i heretada per Francesc de Clapers, també cavaller.

Uns anys després, el 1468-1469, en el primer dels llibres de l'escrivà de la sal conservats a l'Arxiu Històric d'Eivissa, la relació és la següent:¹⁰⁵

Rei: 1 sou, 8 diners.

Patriarca (arquebisbe): 4 sous, 3 diners.

Paborde: 2 sous, 1 diner i malla.

Mossèn Clapers (hereus de Macià Desclapers): 4 diners.

En aquest cas, el que podem observar és que la part corresponent al rei no ha sofert cap variació, mentre que la dels altres senyors es veu lleugerament augmentada. No sabem si això respon a una errada del document anterior o si es tracta d'un ajust realitzat posteriorment, encara que el més lògic és pensar en una errada, ja que si s'hagués produït una modificació de les rendes el més normal és que també es fes amb la part del monarca. En tot cas, l'augment de la part dels altres dos senyors és proporcional.

Un altre document, aquest de 1558, publicat per Marí Cardona explica que el rei, l'arquebisbe de Tarragona i l'ardiaca de Sant Fructuós, com a senyors feudals, reben vuit sous mallorquins per modí: quatre l'arquebisbe, dos el rei i dos l'ardiaca. Observem que s'insisteix en les mateixes quantitats del primer document, encara que aparentment hi havia hagut un canvi, canvi que, com veiem, perdurarà. No sabem a què pot obeir aquesta diferència entre els documents comptables de la Universitat i els aportats per Marí Cardona, però el fet és que la diferència hi és. L'altra cosa que observem, i que veurem en documents posteriors, és que l'ardiaca ocupa el lloc que li correspon com a senyor de l'illa, en detriment del paborde, que es beneficiava d'aquesta renda en els documents del segle xv que hem vist anteriorment.¹⁰⁶

Finalment, el 1639-1640, la situació dels drets és aquesta:¹⁰⁷

Rei (compres el sou de l'artilleria): 4 sous, 8 diners.
Arquebisbat de Tarragona: 4 sous, 3 diners.
Ardiaca: 2 sous, 1 diner i malla.
Joan Jover de Joan: 4 diners.¹⁰⁸

És destacable aquí que el dret del rei ha sofert un augment considerable. No es tracta, però, d'una revisió de les rendes feudals, sinó que s'afegeix en el mateix compte el dret anomenat *sou de l'artilleria*. Tractem aquest dret en l'apartat següent, corresponent a la part de la corona en el negoci de la sal.

S'observa, en tot cas, que els drets dels dos senyors eclesiàstics es mantenen invariables des del segle xv.

Les rendes feudals eren, com hem vist, una quantitat fixa per modí, que es deduïa del preu de compra de la sal. Al cap de l'any, l'escrivà de la sal, que cobrava als compradors de la sal, lliurava el total dels ingressos al representant a l'illa de cada senyor. En el cas del rei aquest era el lloctinent de procurador reial. Pel que fa als senyors eclesiàstics, per a 1639-1640, període del nostre estudi, l'arquebisbat de Tarragona tenia la seu vacant amb motiu de la guerra dels Segadors, les seves rendes estaven arrendades i el procurador a Eivissa de l'arrendador era Nicolau Camaró. L'ardiacà, en canvi, era un eivissenc, Francesc Orvai de Blanes, que a més de residir a l'illa era fill de l'escrivà d'aquell any, Miquel Orvai, com diu el mateix rebut.¹⁰⁹

Corona

A més del seu paper com a senyor feudal d'una quarta part de l'illa, la corona té el seu lloc com a autoritat estatal, representada a l'illa pel governador. Així, les salines i el comerç amb la sal, principal font d'ingressos de l'illa, seran una de les principals preocupacions de la corona en relació amb l'illa d'Eivissa, pel fet de ser un recurs fàcil per al seu finançament.

El sou de l'artilleria

Ja hem esmentat aquest dret en parlar de les rendes feudals, ja que es pagava conjuntament amb aquestes en el pagament que feia al cap de l'any l'escrivà de la sal al lloctinent de procurador reial (responsable a Eivissa del Reial Patrimoni). Tot i això, cal que expliquem aquí quin és el seu origen i aplicació.

Aquest tribut va ser creat l'any 1601, quan els jurats van cedir al rei un sou per cada modí de sal venuda. Aquest ingrés havia de destinar-se al manteniment de l'artilleria. El rei el va acceptar mitjançant carta de 24 de novembre de 1601, copiada a les reials ordinacions de 1663.¹¹⁰ Encara que els senyors eclesiàstics es van oposar a la instauració d'un tribut sense consultar-los, el dret va quedar finalment implantat.¹¹¹

El nou impost

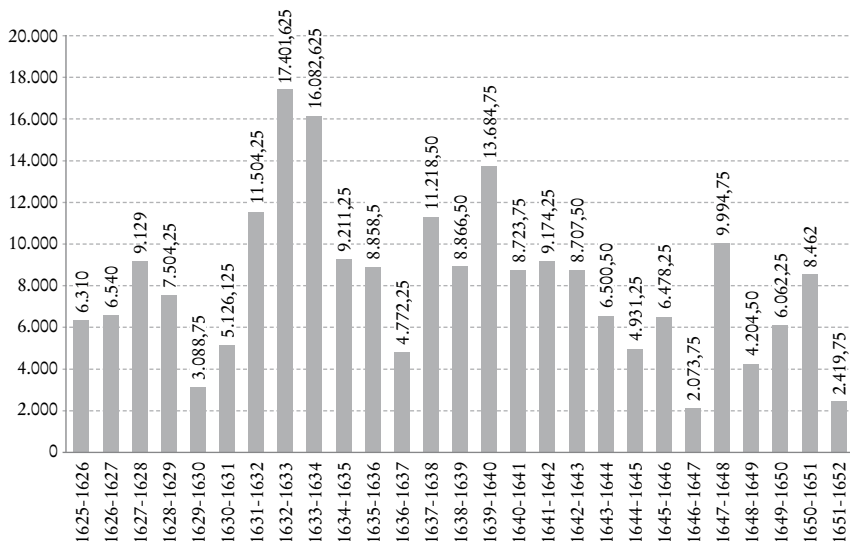
Felip IV imposa, per pragmàtica de 9 de febrer de 1631, la prohibició de treure sal de l'illa sense llicència seva i del governador. A més a més, s'imposa el pagament de 18 rals per modí als vaixells aliats i 24 rals per modí als holandesos «por rasón de derecho de nuevo impuesto». A part, es mantenia l'obligació de pagar els drets ja vigents.

Aquest nou impost va motivar les protestes immediates de la Universitat d'Eivissa, que va decidir, per votació del Consell General de 23 de febrer de 1631, enviar com a síndic a la cort al jurat en cap Miquel de Bermeu:

(...) que además del preu que val ara dita sal hàjan de pagar quisvulla que la voldrà carregar per cada muno que-s carregarà 18 reals castellans \per llur dret real/, açò se entén en nau de amichs, y en nau de orlandesos hàjan de pagar 24 de manera que cada muno ve a fer mesura de Castella 15 fanegas y segons apar ab dita real pregmàtica vol Sa Magestat C. privar-nos de que los susdits vaxells axí amichs com orlandesos no vingan a la present Illa ni apòrtan privissions ningunas, y parex que en certa manera los inibix de que no vingan, per ço que anant la sal a un preu moderat com va ara a penes ditas naus no vénan, què faran ara havent-i 18 reals y 24 reals més de preu com stà dit.¹¹²

Sense negar els efectes negatius que una pujada tan important del preu, sens dubte, va tenir, i que fins i tot el rei mateix va admetre posteriorment, la documentació local no ens permet seguir sostenint que els efectes fossin tan devastadors com Hocquet va apuntar, segons dades –evidentment exagerades– de memorials tramesos al Consell d'Aragó pel governador de l'illa, en què s'arribava a dir que entre el 20 d'abril de 1631 i el 3 de gener de 1633 tan sols s'haurien exportat 746 modins de sal.¹¹³ Podem observar l'evolució de les exportacions al segon quart del segle XVII en el gràfic 1:

Gràfic 1. Exportacions de sal 1625-1652

Font: Sentències racionals 1606-38 i 1637-52.¹¹⁴

El 29 d'octubre de 1633, ordenà que el nou impost es pagués a 12 rals (16 els holandesos). Les queixes de la Universitat, però, van fer que, el 1644, el rei abaixés el nou impost a 8 rals (tant per als aliats com per als holandesos), i amb exempció d'aquest tribut per a tots els carregaments fets per compte de la Universitat per comprar els béns necessaris per a l'abastament de l'illa («todo aquello que para el uso de sus perçonas necesariamente son menester para la vida umana y para el culto y servisio divino»).

El preu del modí era, per pragmàtica de 20 de juliol de 1622, de 35 rals en plata. Ara bé, el rei concedia en la nova pragmàtica de 1644 que la Universitat pogués pagar en moneda de l'illa (de coure) quan es tractés de comprar provisions amb la sal.¹¹⁵

Com acabem de veure, la Universitat va quedar exempta d'aquest tribut a partir de 1644. Abans d'això ja se li havien concedit exempcions: el 7 de juny de 1634, se li concedí per dos anys només per comprar blat; el 19 d'agost d'aquest any s'amplia la franquesa a la compra d'oli, carn, arròs, pólvora, corda i plom.

Però no sols la Universitat rebia exempcions del nou impost: l'11 de febrer de 1638 es concedeixen als testamentaris d'Antoni Pérez, arquebisbe de Tarragona, 26.000 lliures de sal franques del nou impost a canvi d'un donatiu de 1.000 ducats.

També era normal que els governadors, davant la dificultat de cobrar en diners, demanessin i aconseguissin la concessió de cobrar en sal lliure del nou dret. Això podia motivar queixes dels jurats.¹¹⁶

Les exempcions del nou impost van ser regulades posteriorment per carta reial de 23 de gener de 1662.¹¹⁷

Per al seu cobrament, un cop finalitzat un carregament no exempt d'aquest tribut, els racionals tenien obligació de despatxar-ne bitllet –segons les dades facilitades pel guardià de la sal– en el termini de tres dies al lloctinent de procurador reial, que era l'encarregat de recaptar-lo. A continuació, el jurat segon havia de visitar el vaixell per comprovar que tots els tràmits s'havien realitzat correctament.¹¹⁸

No s'ha de confondre aquest tribut amb el *dret nou*, que era un dels drets que percebia la Universitat sobre la sal, com veurem més endavant.

Dret del cap del pont del carregador

El producte d'aquest tribut anava destinat al manteniment del cap de pont o moll del carregador, que corria a càrrec del patrimoni reial.¹¹⁹ El guardià de la sal era l'encarregat de recaptar-lo, es cobrava per cada barcada de sal carregada, junt amb l'anomenat *dret de la Universitat*. El guardià en portava un registre detallat en el seu llibre i, al cap de l'any, en lliurava el producte al lloctinent de procurador reial.¹²⁰

Universitat

La Universitat d'Eivissa, únic municipi que existia a l'illa, tenia unes obligacions que l'obligaven a obtenir uns ingressos.

En primer lloc, calia pagar a les persones que treballaven per a la institució, els oficials i mercenaris. Oficials, eren els que exercien els oficis universals, nomenats per sorteig anual, dels quals ja hem vist la nòmina a l'apartat corresponent. Els mercenaris eren els empleats als quals la Universitat pagava un sou per donar un determinat servei.

Les ordinations de 1663 donen compte del pagament de salaris per al notari reial, terç albetriador, portala i mestre de guaita, guaiters, doctors, mestre de gramàtica, cirurgians, ajudants, apotecari de l'Hospital General, manescals, macers, corredor, algutzirs, carceller, priors, síndics, rellotge, fossier, *tocar les ànimes*, botxí, abeurador, *rocle* (corona de llums

de l'església), desfustament de la muntanya (de les salines), sènia de l'Estany (salines), apotecaris, i festes del Corpore Christi i Sant Joan.¹²¹

A més dels serveis prestats pels funcionaris, calia mantenir les infraestructures necessàries: port, drassana, magatzems, sitges, etc.

La defensa, com és ben sabut, no era la menor de les preocupacions que existien aleshores a causa de l'estat de guerra constant i els freqüents desembarcaments de corsaris nord-africans. Aquest capítol, en el qual també participava la corona, incloïa el manteniment de fortificacions, pagament de guaites i talaies per a la vigilància marítima i compra d'armes a l'exterior (molt cares, com veurem més endavant).

Finalment, cal parlar de l'abastament de tot allò que no es produïa en la quantitat suficient per abastar la població.

Per fer front a les despeses exposades calien unes vies de finançament. Aquestes eren principalment dues: l'endeutament, mitjançant el recurs als censals, i la imposició de tributs.

Els censals eren obligacions redimibles de pagar una pensió anual, anomenada *cens*, a una persona i als seus successors a canvi d'un capital rebut per qui la contreïa. Era una manera d'obtenir cabals molt emprada per les administracions de l'època.

L'altra via d'obtenir ingressos eren els tributs. D'una banda, tenim els impostos directes, que graven la renda o el patrimoni de les persones. Així, tenim el *tall* o *talla*, important perquè a Eivissa el fet de pagar aquest tribut determinava el dret a tenir part en el repartiment anual de l'extracció de la sal. Per cobrar les talles s'elaboraven els estims, en què se censaven els contribuents i s'assignava un valor als béns de cada contribuent. Els impostos directes, però, eren rebutjats per les classes dirigents, ja que eren les posseïdores de major patrimoni i rendes. Un altre inconvenient era el llarg procés que suposava l'elaboració de l'estim i la recaptació de la talla.

Els impostos indirectes, en canvi, suposen un ingrés molt més immediat i senzill, es reparteixen entre la població sense gravar més els més poderosos, i a més la recaptació és immediata i sense el treball afegit de censar els contribuents, recollir les declaracions de béns, valorar els béns, etc. En aquest apartat és on la sal entra en joc: és un producte que l'illa exporta en grans quantitats, la seva exportació està completament controlada pel municipi i la corona, i, per tant, és una manera fàcil de finançar-se.

Els drets municipals sobre la sal inclouen els impostos destinats a cobrir despeses i els salaris i dietes d'alguns oficials, que se sumen al preu de venda de la sal. Els presentem en dos blocs: en el primer, els recaptats per l'escrivà de la sal; en el segon, els recaptats pel guardià de la sal.

Drets recaptats per l'escrivà de la sal

Dret del millarès

Com ja hem vist, aquest és el més antic dels drets municipals de la sal, instaurat amb la donació de la sal de 1261, concedida per Guillem de Montgrí i l'infant Jaume. El seu nom prové del fet que el que es concedeix a la Universitat en aquella donació és un millarès del preu que tenia aleshores un modí de sal, fixat en 22 millaresos.

Des del moment de la seva donació s'estableix que anirà destinat a les despeses defensives de l'illa i castell d'Eivissa: construcció i manteniment de fortificacions, guaites, talaies i qualssevol altres necessàries per a aquesta finalitat. Aquesta obligació d'aplicar el millarès a necessitats de defensa es mantindrà al llarg dels segles, com es confirma en les ordinacions de 1687.¹²²

Aquest dret, que es deduïa del preu de venda de la sal, cobrat per l'escrivà de la sal, era lliurat per aquest al cap de l'any al bosser i depositari de la Universitat. Aquest oficial era l'encarregat de fer els pagaments corresponents a les despeses defensives.

Segons Enric Fajarnés, l'import d'aquest dret al segle XVII era de dos sous per modí.¹²³

Salari del terç albetriador

Les ordinacions de 1663 prohibien que aquest oficial cobrés en espècies («no haja ni puga haver tanda alguna»). El seu salari era de 2 diners per cada un dels comptes dels particulars assentats al llibre de l'escrivà de la sal. Al cap de l'any rebia aquest pagament de l'escrivà de la sal.

També se li assignava un pagament anual de 2 lliures, 13 sous i 4 diners pel manteniment de les sèquies (al segle XVII rep el nom de *terç albetriador i sequier*), a més a més de les dietes i el que cobrés als infractors de l'ordinació que prohibia tenir ramat prop de les sèquies dels molins.¹²⁴ De les ordinacions de 1687 es dedueix que aquest ofici va perdre la seva funció original per quedar-se només amb la de manteniment de les sèquies.¹²⁵

Sou per modí dels pares de Sant Vicent Ferrer

El convent dels pares dominics tenia assignat un sou per cada modí carregat, que l'escrivà de la sal abonava al convent al cap de l'any. Per a l'exercici 1639-40, l'escrivà Miquel Orvai va abonar aquest dret en tres parts, dues a fra Vicent Moreno, procurador del convent, i l'altra, com a «residu», al bosser i dipositari de la Universitat.¹²⁶

Dret del moneder

Dret pagat a aquest oficial de la Universitat, encarregat del dipòsit i administració de les partides de moneda de coure encunyades a l'illa, també s'encarregava de pagar els creditors de la Universitat, entre altres funcions econòmiques. Aquest dret el pagava l'escrivà de la sal al moneder al cap de l'any. Precisament, l'any 1640 el preu va canviar, coincidint amb el canvi del preu pagat als traients, encara que el canvi sigui en sentit invers, mentre als traients se'ls puja el preu de la sal, al moneder se li abaixa el seu dret. Fins al 31 de juliol, el dret del moneder es va cobrar a 13 sous i 6 diners i, a partir de l'1 d'agost, a 8 sous i 6 diners.¹²⁷

L'ofici de moneder es dóna per extingit en les ordinations de 1663, i les seves funcions es reparteixen entre el bossier i el clavari.¹²⁸

Dret nou

Com hem dit abans, cal no confondre aquest dret amb el *nou impost* o *nou dret*, ni tampoc amb el *sou de l'artilleria*.

Aquest era un dret que cobrava l'escrivà, que el registrava en el *Llibre dels Carregaments* desglossat del preu de venda en cada un dels carregaments anotats. Es cobrava a tots els vaixells a raó d'11 sous i 4 diners per modí.¹²⁹

Aquest dret, a més, era un dels que la Universitat arrendava a particulars per a la seva recaptació. Així, al cap de l'any, l'escrivà de la sal lliurava el producte d'aquest dret al majarrer (nom que rebia l'arrendador d'aquest dret) i aquest l'abonava posteriorment al bossier i depositari de la Universitat.¹³⁰

Dret de la bossa

Aquest dret, que donava el seu nom a l'ofici de bossier i depositari de la Universitat, també era objecte d'arrendament. El seu arrendador rebia el nom de *majarrer*, com el del dret nou. El procediment seguit era el mateix que per a aquest altre dret, amb la peculiaritat que les ordinations prohibien expressament tot ús de la recaptació d'aquest dret que no fos el pagament de censals.¹³¹

Sou per modí del convent de Sant Cristòfol

El procurador d'aquest convent de monges agustines rebia la seva assignació al cap de l'any de l'escrivà de la sal.¹³²

Dret de la saqueria

Aquest dret taxava la saqueria o conjunt de sacs emprats en la càrrega de la sal. Es tractava d'un dret d'origen feudal, cedit posteriorment pel rei a la Universitat, que l'arrendava a un particular, anomenat, com els del dret nou i el dret de la bossa, *majarrer*.¹³³

Fajarnés dóna per a aquest dret el preu de 4 sous i 6 diners.¹³⁴

Dret del llogador

El salari del llogador es cobrava dins del preu de la sal cobrat per carregament, com a concepte desglossat en els comptes del *Llibre dels carregaments*. Tal com succeïa amb la resta de drets, l'escrivà de la sal el pagava al cap de l'any al llogador. Fajarnés dóna el preu de 3 sous i 3 diners per modí.¹³⁵ Els honoraris d'aquest ofici no apareixen en les ordinacions de 1663 ja que va ser extingit per ordre del rei l'any 1655.¹³⁶

Dret del guardià

A l'igual del dret del llogador, es comptava com a concepte a part en els pagaments fets per cada carregament. En el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*, s'observa que el guardià rep dos pagaments pel seu dret, en rebudes separades: el primer per raó dels 51 carregaments realitzats en el seu exercici, mentre que l'altre correspon als 4 diners per modí que assenyala Fajarnés.¹³⁷ Les ordinacions de 1663 indiquen un salari per al guardià de 6 diners per compte (cada un dels comptes dels traients registrats per l'escrivà de la sal en el seu llibre) i 4 diners per modí.¹³⁸

Segons Macabich, l'*Ordonament de la sal d'Eviça*, a la fi del segle XIII, establia que el guardià cobraria el seu salari del dret del millarès.¹³⁹

Salari del conservador de la taula de la sal

Al cap de l'any, aquest oficial rebia de l'escrivà de la sal el seu salari, segons rebuda registrada al *Llibre de l'escrivà de la sal*.¹⁴⁰

Clavari

El clavari tenia al seu càrrec el pagament dels seus honoraris als patrons de les barques salineres, que pagaven després a les seves tripulacions. Per aquest motiu, portava un registre de *barcaresc* al seu llibre. Per aquest concepte el clavari rebia 5 sous de dieta (també anomenada *diada* o *jornada*) per cada dia de treball de les barques al carregador. Les ordinacions de 1663 deixen clar que només es podrà cobrar una dieta per dia, encara que s'atenguin diferents serveis (com per exemple, pagar a diferents patrons

per un mateix dia). Sorprenentment, però, en els registres de 1639-1640, el clavari rep diferents dietes en un mateix dia, una per cada barca que treballa al carregador.¹⁴¹

Pel que fa al sistema de pagament, tant les barcades com les dietes del clavari es cobren per separat al comprador de la sal en conceptes desglossats del preu de cada carregament, cobrat per l'escrivà de la sal. Aquest, per la seva banda, lliura els diners al clavari, que fa el pagament corresponent als patrons.

Drets recaptats pel guardià de la sal

«Dret de la Universitat» (barques)

És el dret cobrat pel guardià de la sal als vaixells compradors per cada *barcada* de sal. El registre el porta el guardià al seu llibre, on anota cada barca i els camins que fa. Aquest dret apareix desglossat en tres conceptes:

– *guarda i plaça*, segons Fajarnés, aquest concepte es cobra pel subministrament d'aigua potable als treballadors de les salines i el preu era d'un sou i mig diner per modí.¹⁴²

– *llevada de barques*.

– *llevada de terra*.

Aquests conceptes només apareixen desglossats en el registre dels cobraments fets pel guardià de la sal als compradors. Al rebut que es fa quan el guardià lliura els diners al bosser al cap de l'any tan sols es parla del «dret de la Universitat».¹⁴³

4. Treball i treballadors

4.1. Cicle anual i organització administrativa del treball

La producció i venda de la sal segueix un cicle que es repeteix anualment, semblant al de una collita, per la qual cosa té un caire agrari, tot i tractar-se en realitat d'una activitat extractiva. Per seguir un ordre en la descripció del cicle i de les persones que hi participaven, és útil tornar al llibre de juraria o d'actes municipals de l'any que estudiem.

Immediatament després de l'extracció dels oficis universals, que tenia lloc l'1 de juny, i del jurament de les persones nomenades, el següent tràmit era aprovar les proposicions que habilitaven els nous jurats per complir les seves funcions. En primer lloc, se'ls autoritzava a adquirir pels mitjans propis de la Universitat totes les provisions necessàries per a l'abast de l'illa:

I attès lo susdit, considerant los Magnífichs Señors de Jurats que no tenen de hont valer-se per a poder fer pagaments per rahó de ditas vituallas, se púgan valer de las taulas de la sal per a la solutió i paga de las provisions vel alias que comprat auran.¹⁴⁴

Es votava també l'autorització als jurats perquè, quan es considerés que els estanys estaven a punt per fer-hi l'extracció, s'iniciessin els tràmits corresponents. Aquests eren l'extracció dels albarans (el sorteig descrit a l'*Ordonament de la sal d'Eviça*), *ramar*, és a dir, delimitar amb rames les *sorts* corresponents per sorteig a cada particular.¹⁴⁵ També calia sol·licitar al governador permís per plantar l'estaca o pal amb què es donava inici als treballs. Durant el temps que es treia la sal parava també l'activitat judicial a l'illa:

Sia donat lloc alls dits Magnífichs Señors de Jurats que al temps i quant los aparexerà que los dits estañis i Estañol estígan a punt per poder-se trèurer los albarans per anar a remar i los días se aurà de anar a trèurer aquel perquè los dits Magnífichs Jurats per lo càrrech que tenen

púgan tenir cuidado en que se fassa lo adlegat i que també los naturals de la present Illa qui desitjen trèurer aquels se vàjan preparant de tot lo neçessari, gastant tot so e quant neçessari serà per a trèurer aquels, per lo qual tingan lloch los dits Magnífics Jurats quant los aparexerà supplicar a l'Il·lustre Señor Governador li plàsia dar lloch púgan aclavar la estaca e/o pal i parar l'activitat judicial¹⁴⁶

Capítol a part mereixia la necessitat de mantenir en condicions, mitjançant les obres neçessàries, les infraestructures existents a les salines:

(...) que púgan fer adobar lo torrent o torrents, calçada o calçadas dels estanys i ad aquels fer entrar i hixir aigua i consecutivament totas aquellas cosas que dits estanys neçessitaran i consecutivament fer i adobar tots los magatzens, porxo i casas del Carregador i altrás adops convenients a dita Universitat. I deixant-se de fer lo susdit, dits estañis correràs (sic) perill de perdre's i asolar-se del tot i los magatzens, porxos, casas vel alias cauran que tot seria molt gran detriment de dita Universitat i particulars de aquella¹⁴⁷

També es féu esment a les alarmes sobre la proximitat de l'armada francesa, en relació amb la guerra dels Segadors, en la qual França donava suport als catalans alçats en armes. Aquesta amenaça obligava a fer dipòsit de provisions a les fortificacions de Vila; concretament en aquesta acta es parla de provisions de forment existents i de portar-les a les sitges de la Torreta, propietat de la Universitat.¹⁴⁸

El 9 d'agost de 1639 es realitzà el sorteig per al repartiment dels estanys entre els veïns, encara que, a diferència del que descrivia l'*Ordonament de la sal* per al segle XIII, el lloc del sorteig és la sala de la Universitat. En aquest sorteig, dirigit per l'escrivà de la sal, hi eren presents el governador i els jurats amb la resta dels oficials de la Universitat. Una part de la cerimònia consistia en la pregunta de l'escrivà al governador:¹⁴⁹

(...) que's lo que Sa Señoria buscava en dita sala, que no tenia que assistir en ella en la present ocasió i que bé sabia Sa Señoria Molt Il·lustre que los Señors Reis Catòlics, de bona memòria, havían feta donatió a la Universitat de la present Illa de Iviça de aquella magna i bassa de sal dels dits estanys, i que axí Sa Señoria fos servit dir-los per quin efecte era vingut en dit lloch, si venia per destorbar lo dit ministeri del dit repartiment de sal que se havia de fer entre los vehins de la dita Illa o los digués si venia allí per altres efectes, perquè en lo ministeri de dit repartiment no és neçessari sa personal assistència de Sa Señoria. I lo dit Molt Il·lustre Señor Governador respongué que ell no era vingut en dita sala en haver de destorbar los ministeris de dit repartiment de dits estanys de la sal, sinó que era vingut per tenir-los la plasa segura i en pau i quietud i per a servir-los

i que millor poguessen trèurer los dits estanis de la sal, i no era entrat en dita sala per altre efecte. I hoïda la qual resposta per Sa Señoria Il·lustre feta, lo dit Magnífich escrivà de la sal requerí a mi, Joan Benet López Robián, notari i escrivà de la present Universitat, degué rebre acta de las susditas cosas ad futuram memoriam rei.

Aquest formulisme, repetit any rere any, ja el documenta Macabich per al segle xv, i és una mostra de la tenacitat de la Universitat en la defensa dels seus privilegis, encara que fos en les formes.¹⁵⁰

El 30 d'agost, «attès i considerat que los estanis d'est present ani estan molt tènues i flachs per aver plogut i ser ja tart, per lo qual no i a trahens que i vüllan anar ad aquels», s'acordava, a proposta del jurat en cap, «dar los estanis franchs de sorts i comptes, salvo las dells ecclesiàstichs i benifisiats, per ser més convenient que's done franch que no que's dexe de treure».¹⁵¹

Cada venda de sal havia de ser autoritzada pel governador de l'illa, mitjançant una *provisió*. El bosser quedava a càrrec dels diners, que es depositaven dins la caixa dels dipòsits de la Universitat, guardada a la sagristia de l'església Major. Per exemple, el 6 d'octubre de 1639, es rebien 373 peces de vuit i 2 rals de plata (equivalents a 2.986 rals en total), pagats pel capità anglès Duardo Boi a raó de 27 rals castellans de plata per modí. Aquests diners, lliurats al bosser pel patró Joanot Riquer, s'havien de destinar, segons la provisió corresponent, a la compra de moltons.¹⁵²

El 15 de novembre, el Consell decideix, perquè els particulars vagin a treure la sal, que la part de les astes que excedeixi el preu pagat als traients es passarà a les properes astes (és a dir, a les de l'any proper).¹⁵³

El 30 d'octubre va jurar el seu carrec el nou escrivà de la sal, Miquel Orvai de Blanes.¹⁵⁴ El 8 de novembre ho féu el nou guardià, Pere Guasc de Pere.¹⁵⁵

4.2. Partició dels estanys

Un cop realitzat el sorteig, es fixava el dia de l'inici de l'extracció, assenyalat simbòlicament amb la cerimònia de clavar el pal i/o estaca o d'alçar l'estendart, i els ramadors procedien a senyalar les ramades, és a dir, a delimitar amb rames les sorts o parcel·les marcades a cada traient. L'obtenció d'aquestes sorts es feia dividint la mesura dels estanys entre el nombre de persones a qui, segons els estims, corresponia sort.¹⁵⁶ En primer lloc, es dividia l'estany per trasts, assenyalsats amb monyons (fites de calç i arena), i dins d'aquests trasts els ramadors efectuaven la divisió en sorts, treball pel qual, segons les ordinacions de 1663, havien de rebre 3 doblers per cada sort.¹⁵⁷

A les ordinacions de 1687 aquestes disposicions es reproduïen, encara que amb l'avís que «en lo temps present moltas circumstàncias de las que se expresaran en los capítulos següents no sían neessàrias». ¹⁵⁸ Això, junt amb l'aparició del terme *calçada* en el sentit de 'munt de sal que fa cada grup de traients' (en la documentació anterior consultada tan sols la trobem amb el sentit de 'dic transitable que passa per l'interior dels estanys'), ens indica que s'ha produït algun canvi en el sistema. ¹⁵⁹

4.3. Extracció i transport al carregador

Una vegada assignades les sorts dels estanys, es procedia a l'extracció de la sal. Aquesta és una operació que, fins a la seva total mecanització als anys setanta del segle XX, obligava al desplaçament d'un important contingent de població camperola. L'extracció dels estanys coincidia amb una baixada considerable de l'activitat al camp, i això deixava un gran nombre de braços disponibles. A més a més, els pagesos podien obtenir d'aquesta manera una important aportació monetària. ¹⁶⁰

Que l'activitat s'hagi mantingut al llarg dels segles no vol dir que no hi hagi hagut transformacions.

Al segle XX, l'època millor documentada, tenim abundant documentació fotogràfica d'aquests treballs. Les descripcions de persones coetànies ens permeten comprendre el sistema amb facilitat.

Cap el final de juliol es donaven les condicions per iniciar l'extracció. Aleshores es facilitava la sortida de les aigües dels cristal·litzadors. A continuació entraven als estanys els cavadors i feien munts allargats de secció triangular (*calçades*), d'uns dos metres de base. La sal es cavava amb aixades amples i s'amuntegava amb eines de fusta anomenades *tirassos*, cada un dels quals era manejat per un grup de treballadors, en una operació que era dirigida per un d'aquests treballadors. Segons Joan Vilà Valentí, en aquesta part del procés, més delicada, calia un cert grau d'especialització, motiu pel qual solien ser treballadors de les parròquies properes de Sant Francesc i de Sant Jordi els que la realitzaven. ¹⁶¹

La sal es deixava en les *calçades* dos o tres dies i, a continuació, els traients la transportaven fins als *salers*, places situades a la vora dels estanys on esperava ser transportada al carregador. Era un treball més dur però menys especialitzat. La sal s'aplegava amb *càvecs* (diferents dels que s'utilitzen als horts i per això anomenats *càvecs d'estany*) dins senalles i els traients les portaven sobre el cap fins als salers. Es protegien el cap amb capells de pita (*pitre*) recoberts de lona impermeable. Per protegir-se els

peus de la humitat es caminava sobre camins fets amb sal i s'utilitzaven calçatins de llana gruixuda.¹⁶²

Si ens remuntem més endarrere, trobem també prou descripcions dels treballs fets als segles XVIII i XIX, quan les salines eren administrades per la corona, que les havia expropiades arran de la guerra de Successió. La més interessant és, possiblement, la de Jaume Cirer, que coneixia a fons les salines ja que n'havia estat el responsable com a comptador de Rendes Unides a l'illa d'Eivissa. Els capítols desè i onzè del seu tractat es dediquen a la treta de la sal.

En primer lloc, una diferència important es troba en la dificultat de desaiguar els estanys. Hem de tenir en compte que, a la fi del segle XIX, l'empresa propietària inicia importants reformes que faciliten en gran manera els treballs. A més a més, a l'època encara no estaven en ús els combustibles fòssils, de manera que no es disposava de màquines de la capacitat de les actuals per desaiguar els estanys. Tampoc no existia l'actual divisió entre estanys cristal·litzadors i concentradors, encara que es distingís entre estanys productius i no productius. Per ajudar a retirar l'aigua dels estanys sobrants, es recorria aleshores a rodes portàtils, que treballaven dia i nit fins a eixugar els estanys.¹⁶³

Tot i que les operacions de treta són semblants a les que seguien en ús fins al segle XX, hi ha notables diferències en la nostra opinió, principalment pel que fa a l'organització del treball. En primer lloc, a diferència del que passava després de la privatització de les salines, en aquells temps era obligatori per a tots els veïns acudir als treballs d'extracció, com diu Cirer «no hay vecino alguno, goce del fuero que goce, que esté exceptuado de concurrir con sus ganados al importante trabajo de la fábrica de sales». A més a més, cada veí hi havia d'acudir amb les seves pròpies cavalleries. En compensació per la obligatorietat del treball rebien 2 fanegues (uns 111 litres) de sal anuals.¹⁶⁴ Interessant també és la manera de repartir el treball. A cada veí obligat a aquest treball se li assignen «una o más calzadas según la posibilidad de cada uno» i se'ls dóna per ajudants els seus «parientes, amigos o vecinos, consiguiéndose por este medio el que dichos trayentes estén contentos».¹⁶⁵ Les feines, com hem dit, són molt semblants a les descrites per Joan Vilà i Antoni Torres al segle XX, així com les eines emprades. Hi ha, però, una diferència considerable, i és l'ús de les mules per treure la sal dels estanys i dipositar-la en munts, «un montón bien acondicionado con su correspondiente parabanda o parapeto de tierra y piedras, para precaverlos de las avenidas de agua llovediza».¹⁶⁶ El motiu de substituir-se les mules pel treball humà va ser, sens dubte, procurar una major netedat, si el ramat no transitava dins dels estanys tampoc no hi deixaria els seus excrements, com observa també Cirer.¹⁶⁷ Quant al pagament als treballadors, els traients rebien com a bestreta un ral («yvizenco o de pla-

ta antiga») per cada modí, que se'ls descomptava després del valor de la sal carregada. Un cop treta la sal, un guarda havia d'inspeccionar que la feina estigués ben feta i apuntar el nom del traient i l'any de la collita en dos bitllets clavats al munt (cada traient feia munts separats). En acabar la treta, els palejadors taxaven a ull la sal de cada munt, segons aquesta valoració, comptabilitzada per l'administrador i el comptador, es donaven les bestretes d'un ral per modí que s'han esmentat abans. Després de transportada la sal al carregador, els traients rebien, descomptades les bestretes, el preu convingut per cada modí venut dels que havien tret. Cada traient havia de pagar els seus cavadors.¹⁶⁸

Pel que fa a l'època en què les salines eren regides per la Universitat, la millor font que tenim són les ordinacions de 1687 i, en menor mesura, les de 1663. En l'espai de temps entre unes i altres ordinacions, sembla que hi hagué canvis importants en el model. Sobre els canvis en els drets i obligacions dels particulars parlarem en l'apartat dedicat als amos i traients de la segona part d'aquest treball. En aquesta secció, comentarem les notícies relatives als treballs.

Les ordinacions de 1687 contenen un capítol dedicat a les obligacions dels traients.¹⁶⁹ Pot semblar que no hi ha gaire diferència d'un sistema de treball a un altre: els traients, ja sigui com a treballadors o com a «amos i senyors de la sal», van a treure la sal i, quan aquesta sal s'ha venut, cobren una quantitat per modí carregat, a la qual s'ha de restar el que se'ls ha bestret perquè poguessin iniciar la feina. Hi ha, però, una diferència prou important. En el «manejo antiguo» de la Universitat, els veïns poden elegir no acudir a treure la sal. Fins i tot, si es preveu que la collita serà escassa i als particulars no els interessarà anar a treure la sal per no recuperar els diners bestrets, la Universitat pot veure's obligada a fer canvis en el sistema per tal de fer que anar a treure la sal resulti atractiu als particulars. Encara que el treball sigui el mateix, veiem, doncs, que ser *amo de la sal* dona un major poder negociador.¹⁷⁰ Un exemple d'aquest poder negociador, que reproduïm aquí pel seu interès, el trobem a les «Notes dels *Llibres d'entrevéniments*», publicades per Isidor Macabich i, més recentment, per Vicent Ferrer:¹⁷¹

Nota que, a 4 de agost 1591, hanaren ha dormir a la Punta y al Mungó per traura sall y comensaren ha trabalar. Diluns, a 5 de dit, féu tant de vent de ponent y labaix que entrà molta aygua y la sall hera prima y molt tendra, que's treya hi se heplegava ab gran treball. Y la gent, volent-se'n hanar, fonch avisat lo il·lustre senyor governador y hanà en lo dit stany y féu hajuntar los prinsipalls y cap de berracha y·lls promaté de fer hajuda per las despesas, so és que del millarès hajudarían ab 200 sous y ell deixaria de son salari 25 sous y hacomodaria todas las guardas

y los jornalés y halaugarían (alleugeririen) molt las despesas. Y haxí la gent se animà en treballar. És tret, segons s'és arbitrat, 15 milia modins. D'esta manera, que han tret los qui han volgut traura, cada dia anàvan a traura axí al Mungó com a la Punta. An tret vint dias, que-s diu y ha més de 300 modins. Nostre Senyor Déu nos done bona sanitat y bon any de tot bé, sagons convé per lo seu sant servey. Amén.

El paràgraf que acabem de reproduir és interessant per diversos motius. En primer lloc, com ja hem dit, dóna idea d'una certa capacitat negociadora per part dels traients sota l'administració de la Universitat. D'altra banda, dóna constància de l'allotjament en barraques dels treballadors desplaçats temporalment a les salines, i de la seva organització interna, amb la figura del *cap de barraca*.

Pel que fa a l'allotjament i manutenció dels treballadors, les ordinations de 1663 parlen d'una compensació o «salari» concedit als propietaris del cap des Falcó, per «lo que els an cremat de dita montaña los que trehuen sal en lo temps dels stañys, y en lo desafustament que ordinàriament fan cada any en lo dit excersisi». La indemnització era de 40 lliures. També es pagaven, per decisió del Consell General de 1607, a Gaspar Nicolau de Perot, propietari d'una sènia propera, 100 lliures per tenir-la a punt «vint dies abans que-s vaja a treure los stañys, y después tot lo any per a los que tiren sal al carregador». Els diners per a aquest pagament procedien «del compte de les hastes». ¹⁷²

Un altre document, de 1685, ens pot donar una visió més completa del moviment generat per la presència dels traients a les salines. L'inici i finalització dels treballs s'assenyalava alçant i abaixant l'estendart. Aquell any, els treballs van durar 44 dies, del 22 de juliol al 3 de setembre. En les tasques d'extracció van ocupar-se 69 traients. Deixant de banda les despeses administratives, la vigilància (guardes i talaies) i el que es pagava per ramar els estanys, la manutenció dels treballadors i les seves cavalleries comprèn les següents partides:

Als propietaris de cinc sènies properes, per donar la seva aigua per beure als traients: 100 lliures al Magnífic Doctor Domingo Nicolau, 10 lliures al Magnífic Magí Ribes, 20 lliures al Magnífic Basilio Balansat, 20 lliures al Magnífic Antoni Vileta, 20 lliures al Magnífic Francesc Laudes i 10 lliures a Dona Antònia Vileta. També és interessant observar que tots aquests propietaris pertanyen a la mà major i són residents a la Vila, probablement al districte de la Mudaina. ¹⁷³

Pel «desafustament de la montaña» dels hereus del Magnífic Antoni Eugeni Guasc, 40 lliures.

Al llaüt del patró Salvador Ros, per haver pescat per als traients, 25 lliures. ¹⁷⁴

Les ordinations de 1687 proporcionen algunes indicacions d'interès sobre el treball dels traients, al qual dediquen un capítol. En primer lloc, davant el costum d'intercanviar-se o traspassar-se les sorts, ramades i munts de sal entre traients, es prohibeix fer-ho sense donar avís als jurats perquè els canvis es puguin assentar en les llistes.¹⁷⁵

La disposició que reproduïm a continuació suposava un intent d'evitar les constants interrupcions del treball agrícola per transportar la sal al carregador al llarg de l'any:

Attenent y considerant axí matex lo grave dañ y perjudisi que se segueix al bon expedient del comer y negociació de la sal de arribar vaixells a carregar-la y no trobar-se previnguda en los carregadors y haver-la de esperar ab lo detriment de esteries y gastos de les detensions, además de que diferents acsidents ympedexen y dilaten lo transport en les ocasions, ultra dels ynconvenients que es seguexen als matexos trahents en haver-se de ocupar en la dita operació quant ocurrexen altres del conreu y cultura de la campaña o cullitas de los fruits, tot lo qual fa odiosa la negociació. Per tant y altres rahons consernents, estatuim y manam que ynmediatament que los dits trahents tindran amontonada la sal de les ramades, dègan y tingan obligació de transportar-la respectivament a los carregadós, mediant emperò un just termini per a què, sasónada la sal, no haja de desgranar-se tan fàçilment¹⁷⁶

Com veiem, el transport als carregadors que, a diferència de la collita, no es podia concentrar en una època de l'any i suposava una interrupció dels treballs del camp, era una de les preocupacions, ja que, a més dels contratemps en el conreu agrícola, ocasionava un allargament dels temps de càrrega dels vaixells exportadors, prou dilatats ja de per si. Ara bé, les possibilitats de fer aquest transport, com es reconeixia, quedaven limitades per l'espai disponible a les places dels carregadors: «luego que se aniran buydant les dites places per la sal que se anirà carregant, se renplasaran per aquells a qui aurà quedat sal en los munts, y en cas de no quedar-los la transportaran aquells que tindran la sua sal en los estañys».¹⁷⁷

Aquestes disposicions corresponen al zel reformador del governador Joan de Bayarte, però les anteriors ordinations, de manera potser més realista, preveïen un altre sistema per ordenar el transport al carregador. Quan la sal dipositada al carregador estava a punt d'acabar-se, el guardià de la sal havia de fer una crida pública pels llocs acostumats de Vila, en la qual s'avisava que al cap de dos dies es permetria portar sal al carregador a aquells que en tinguessin («obrirà lo Carregador»), i «ubert dit Carregador puga tothom lliurement tirar sal y fer tirar des del sol ixit fins a la posta de aquell y no més avant, sots pena de vint-y-sinch lliures applicadores, y si serà catiu o cativa que sens licència de son Señor tirarà sal, li

Fotografia antiga. Traients cavant a les salines d'Eivissa.
Autor: Puget.

Fotografia antiga. Traients fent una serra amb el tiràs a les salines d'Eivissa.
Autor: Josep Torres Andiaña.

Fotografia antiga. Traients omplint senalles de sal amb ajuda del càvec d'estany.
Autor: Josep Torres Andiaña.

Fotografia antiga. Traients portant la sal amb senalles de les serres als munts de sal.
Autor: Català Roca.

sien donats sent assots sens ninguna mercè ni gràcia». Es prohibia «tirar» sal al carregador si aquest estava tancat.¹⁷⁸

A part de la menció al treball d'esclaus, també és interessant que s'esmenta la participació de mà d'obra femenina, almenys esclava («catiu o cativa»), en la feina de tirar la sal al carregador.

Les ordinacions de 1687 imposen també un sistema per assegurar-se que tots els traients tenen les eines necessàries amb les següents condicions: els traients en pagaran el cost; no es podran utilitzar més que per a les feines de la sal i els estanys; cada traient assenyalarà els seus instruments amb una marca; quan l'eina es vagi gastant, el traient avisarà (amb quatre mesos d'antel·lació) al lloctinent dels estanys; el traient no podrà vendre ni donar en penyora les seves eines.¹⁷⁹

Tot i que no s'especifica quines són aquestes eines, altres documents ens indiquen que hi hagué poca variació fins a la mecanització del treball, ben entrat el segle xx. Així, el tiràs es documenta almenys l'any 1644 («una barraca de perxes y estalons d'estany, un tiràs»),¹⁸⁰ el càvec d'estany es documenta ja l'any 1654.¹⁸¹

Altres disposicions anaven encaminades a procurar la netedat dels estanys, en primer lloc, imposaven als traients a qui havien tocat calçades netejades per la Universitat l'obligació de mantenir-les netes. Abans d'abaixar-se l'estendart (acte que assenyalaria la fi dels treballs) havien de deixar net el trast o espai assignat a la seva barraca, deixant totes les deixalles «a part que les avengudas de les ayguas no la púgan tornar en lo estany». L'incompliment es castigava amb 50 lliures de billó. En compensació per aquests treballs, se'ls franquejarien les astes i, als dels quartons més llunyans (Santa Eulària, Balansat i Portmany), se'ls concedia franquesa de guardes i llenya.¹⁸²

El procediment per escurar (netejar) les calçades i ramades també es descriu minuciosament:

(...) comensa lo escombro per les calsades més vesines y ymmediates del sentro o mix de l'estañy, y ab lo metex orde proseguir fins arribar a las foranes y anant-se açercant a les voreres de dit estañy per respecta de que les primeres ayguas sempre paren en lo més fondo, que és lo mix de l'estañy, y lo més prop de aquell, y en ocupant-lo ya no pot escurar en aquella part, y per escurar las més foranes sempre aga més temps perquè no les ocupen les pluges si no són molt continuades. Y per a més fácilmente conseguir lo sobredit yntent, estarà ab perticular cuydado lo tinent dels estañys de fer que los trahents de les dites calsades del mix y més fondo se aiuden los uns ab los altres per esta operasió, tornant-se resi-procament los jornals entre ells metexos en les metexes feines que tocarà fer a cade hu del dit escombro.¹⁸³

Finalment, se citen dues disposicions relatives als *tiradors* o persones que transportaven la sal al carregador. La primera, si els cau una somada de sal pel camí (la quantitat de sal que transportava una bèstia de carrega), l'han de replegar el mateix dia, en cas contrari s'adjudicarà al convent de Sant Vicent Ferrer. La segona, prohibeix als tiradors prendre sal d'altres propietaris, la pena en aquest cas era de deu lliures «y altres a arbitre de de dit Governador», i per als captius o captives, de cent assots.¹⁸⁴

4.4. Treball als carregadors

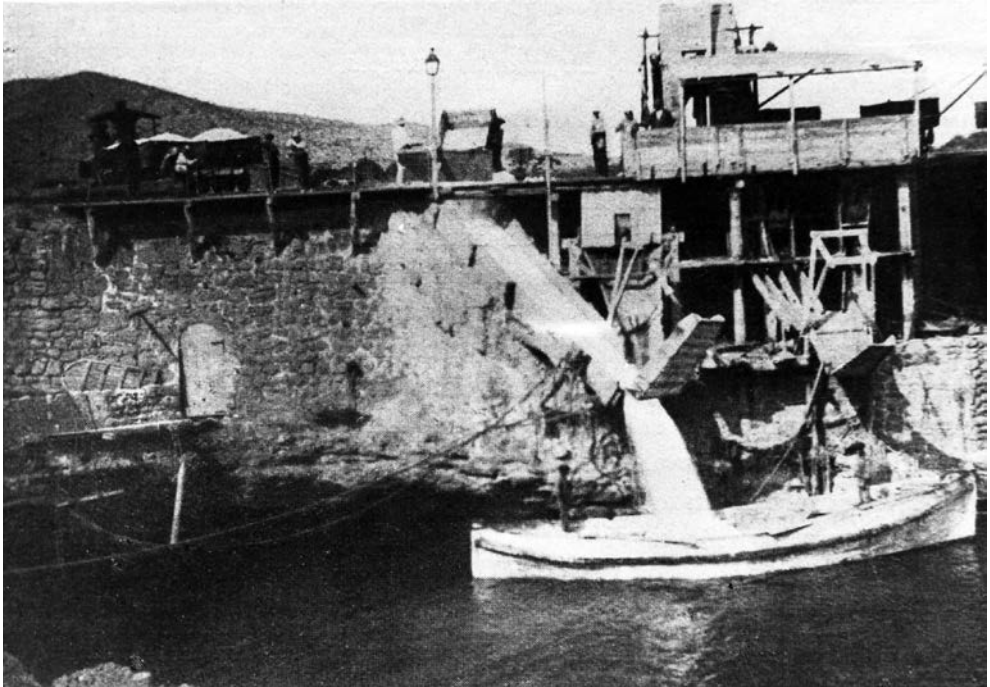
Pel que fa al treball que es desenvolupava al carregador, cal distingir entre el que realitzava la gent de terra, principalment la mesura i l'embarcament de la sal, i el que realitzava la gent de mar, és a dir, els barquers, que rebien la sal a les barques per portar-la als vaixells compradors, fondejats al Granillo o al port de Vila.

Aquests treballs eren dirigits pel guardià de la sal, que portava compte diari de totes les operacions de mesura i càrrega, amb el nom dels traients, tiradors, i del vaixell exportador, així com de les barcades i els tributs que es pagaven per barca. Així mateix, havia de tenir la «tarifa de la sal», amb els preus vigents, al carregador per a tot comprador que la volgués consultar.¹⁸⁵

Fins a l'any 1655,¹⁸⁶ va existir també l'ofici de *llogador*.¹⁸⁷ La seva funció era la de contractar (llogar) els treballadors del carregador i dirigir-ne el treball. Amb la supressió de l'ofici, les seves funcions passen al guardià de la sal «pues en menos gasto del que tenia quant havia llogador, darà la sal franca a bordo.»¹⁸⁸

Els palejadors, en nombre de dos, ocupaven el seu càrrec anualment. Encara que en un principi devien ser més nombrosos i encarregar-se de palejar la sal a la plaça, les ordinacions de 1663 consideraven que «lo paretjar y parar en la Plaça era cosa supèrflua», per a la qual cosa només calien dos palejadors. Malgrat que en aquestes ordinacions encara es diu, potser com a formulisme, «aquells, y no altres, ab jurament deguen tenir pales», la seva funció es descrita com «donar lo just a cada hu».¹⁸⁹ A les ordinacions de 1687, ja no s'esmenten les pales, però sí que s'insisteix en la puntualitat i en la prohibició d'acceptar regals dels mercaders.¹⁹⁰

En les ordinacions de 1663 també s'esmenten els *mesuradors*, que eren treballadors contractats i podien ser esclaus, sempre que fossin cristians. La seva feina era mesurar la sal amb la quarta, la mesura física que s'emprava al carregador i per la qual obligatòriament s'havia de passar tota la sal venuda abans d'embarcar-se. L'ordinació corresponent encomenava al guardià i als palejadors la vigilància d'aquests treballadors en cas que fossin

Fotografia antiga. Carregant una gabarra de sal al carregador de sa Canal.
Autor desconegut.

Fotografia antiga. Gabarres abarloades a un vaixell per carregar-lo de sal.
Autor desconegut.

Antic carregador de la Sal Rossa. Pintura a l'oli de Bartomeu Garcia Tur. Re-construcció segons descripció de Bartomeu Tur Ferrer, treballador de Salinera Española.

esclaus, i si cometien algun delictes en el seu ofici, els havien de fer donar cent assots. Les mesures s'havien de posar en lloc pla, no havien d'estar sobre altra sal ni mesclar-se amb la sal mesurada. Tots els mesuradors tenien prohibit acceptar menjar ni beure dels compradors, amb severes penes tant per als lliures com per als esclaus.¹⁹¹ S'ha de tenir en compte que la quarta era una mesura de poc més de 300 litres, equivalents en pes a uns 360 kg.¹⁹²

Un cop mesurada la sal, calia embarcarla en les barques salineres que es llogaven per fer aquest treball, o bé en les embarcacions auxiliars dels vaixells compradors. Aquesta sal s'embarcava dins sacs, pels quals la Universitat cobrava un impost anomenat *dret de la saqueria*. A les barques, la sal anava dins dels sacs, almenys al segle XVI la documentació ho dóna a entendre:

(...) fonch determenat, tots concordants, que lo capítol que és stat ajustat a l'albarà de la saquaria continent que si per cas affortuít, so que Déu no vulla, alguna barcha per temporal de temps o per fortuna de mar trabucarà o s'esclafava e-s perdia la saquaria, que lo patró mercader de la sal que-s carregarà en dita barcha a la qual lo infortuni se seguiria no sia tengut de pagar la saquaria que perduda seria, sinó donar tantes parelles que bastassen a ffer fins en sis-cents sachs que acostuma de portar una barcha, si tants se'n perdien, pagant més avant lo fil e cost de cosir los dits sachs que és ben fet e louen aquell.¹⁹³

En el pont o moll del carregador, la sal ja mesurada era carregada, en un treball conjunt del personal de terra i els mariners de les barques, sota la supervisió del *maimó*, que havia de supervisar la càrrega i autoritzar el patró a sortir.¹⁹⁴ Les ordinacions disposaven que «en arribant als molls dels carregadós dites barques fasen saltar en terra un dels meriners de cade una de ellas para ayudar a carregar-las, y que altres dos merinés estiben la sal en dites barques». Les barques havien de portar «dos pales per a estibar la sal quant se carrega y dos chapés per a treure-la de la barca, segons antes tenían obligació».¹⁹⁵

4.5. Guardes i talaies

Durant molts de segles, el perill d'un atac per via marítima va obligar a mantenir una vigilància continuada. Aquesta vigilància es veia reforçada durant l'extracció dels estanys, que suposaven la mobilització cap a les salines d'un important contingent de mà d'obra, cosa que deixava altres parts de l'illa més exposades; tant «en temps dels estanys» (durant la collita de la sal) com «en jornades de barques», durant els treballs de càrrega de la sal, distribuïts al llarg de tot l'any però molt especialment concentrats a l'estiu.¹⁹⁶

Isidor Macabich va deixar constància de les «guaites i talaies» establertes per a la vigilància de l'illa entre els segles XVI i XIX.¹⁹⁷

Les guaites tenien per objecte la defensa d'algun punt determinat: una porta de la Vila, una església rural, algun indret de la costa molt exposat a l'abordatge; mentre que eren les talaies punts de vigilància establerts d'ordinari als cims de la costa, dominant les rutes marítimes i les entrades de cales i ports. Al servei nocturn de vigilància se li deia *escolta* i al que es feia solament en començar o acabar la jornada o únicament a l'hora baixa, descoberta.¹⁹⁸

A més de les guaites permanents, com la majoria de les de la Vila, existien les periòdiques, establertes cada any amb motiu de la sega (guaites i talaies de les messes) i de l'extracció de sal. Aquestes últimes són les que ens interessen a nosaltres.¹⁹⁹

Com també observa Macabich, no sols la presència d'una població temporal a les vores dels estanys durant l'extracció de la sal era motiu de vigilància. També comptava el fet que aquesta població desplaçada suposava una disminució temporal de la població capaç de defensar altres punts de l'illa.²⁰⁰ Per això, les guaites es distribuïen també per altres indrets, allunyats de les salines. La taula 3 recull la llista subministrada per Macabich per al segle XVI.²⁰¹

Taula 3. Guaites i talaies durant la collita de la sal (segle XVI)

1	Talaia de la Mola (Formentera)
2	Talaia del pla de Formentera
3	Escolta del molí del coll d'en Rabiú
4	Guaita al carregador de les Salines
5	Escolta i talaia a Labritja
6	Escolta i descoberta a cala Llonga
7	Talaia i escolta al puig des Andreus
8	Escolta al pi de vora mar del puig des Molins
9	Escolta al molí d'en Turoi
10	Escolta al racó d'en Joan Vileta
11	Escolta a la punta de na Mates
12	Escolta al munt de l'Arena
13	Escolta de la Caleta

14	Talaia i escolta d'Albarca
15	Talaia i escolta del puig del Jondal
16	Escolta de la Calçada Vella
17	Escolta als Segadors
18	Talaia i escolta al cap des Falcó
19	Talaia i escolta al cap del Jueu
20	Escolta al Codolar
21	Escolta a la torre del Mar
22	Escolta al molí d'en Llobet
23	Escolta a la torre de l'Esperó
24	Escolta al cap del pont
25	Escolta a la punta Roja
26	Escolta i descoberta a la cova dels Coloms
27	Guaita a l'església de Portmany
28	Escolta i descoberta a la font d'en Joan
29	Guaita a l'església de Santa Eulària
30	Escolta i descoberta al lloc de l'església vella de Santa Eulària
31	Talaia al puig de Corona
32	Talaia i descoberta a Peralta
33	Escolta i descoberta al port de Balansat
34	Escolta i descoberta a cala Salada
35	Escolta i descoberta al camí de cala Vedella
36	Llaüt de guàrdia a la Vila
37	Llaüt de guàrdia al carregador de les Salines
38	Llaüt de guàrdia al Codolar

Al segle XVII, del qual Macabich no aporta dades, la documentació ens mostra que les guardes realitzades durant les jornades de barques (els dies d'activitat al carregador) les pagava el guardià de la sal, que deixa còpia de les rebudes corresponents en el seu llibre.²⁰² Tres són els punts de vigilància, la torre del Carregador, Pepia, nom que actualment ens és des-

conegut però que, per la *Resumpta* del pare Gaietà de Mallorca, sabem que és un indret del puig des Corb Marí,²⁰³ i la Mola de Formentera. Des d'aquests tres punts, es domina tota possible arribada de vaixells enemics que pogués amenaçar els vaixells i les persones ocupades en la càrrega de la sal. En la taula 4, veiem quins són els jornals i els preus pagats per aquest servei l'any 1639-1640.

Taula 4. Pagaments per guardes del carregador el 1639-1640²⁰⁴

NOM	LLOC	PAGAT	JORNADES	PREU JORNADA	DATA PAGAMENT
Jordi Torres de Pere	Pepia	51 ll., 6 s.	171	6 s.	03/01/1641
Francès Serra de Toni	Torre del Carregador	25 ll., 13 s.	171	3 s.	03/01/1641
Joan Riera «Bassetes»	Torre del Carregador	2 ll., 11 s.	171 (?)	²⁰⁵	07/01/1641
Francesc Colomar de Guillem	Torre del Carregador	19 ll., 13 s.	171 (?)		07/01/1641
Bartomeu Serra de Bartomeu	Torre del Carregador	3 ll., 9 s.	171 (?)		07/01/1641
Joan Serra de Bartomeu	Pepia	21 ll., 18 s.	73	6 s.	19/01/1641 ²⁰⁶
Joan Tur de Joan Racó	Pepia	29 ll., 8 s.	98	6 s.	20/01/1641
Bernat Sunyer de Joan	La Mola	25 ll., 13 s.	171	3 s.	03/02/1641
Toni Palerm de Bernat Rafal	La Mola	25 ll., 13 s.	171	3 s.	03/02/1641

Pel que fa a les guardes que es mantenien durant la collita de la sal. En el *Llibre d'èpoques 1632-1647* trobem algunes referències que ens remeten a un *Llibre de les guardes* i al *Llibre de les astes* dels mateixos anys, documents que no hem pogut localitzar a l'Arxiu Històric d'Eivissa. De tota manera, presentem en la taula 5 les èpoques referents a guardes «en temps de collir els estanys» que es troben en el document conservat. Es tracta de pagaments fets entre 1640 i 1642 i que corresponen als anys 1639-1641. Creiem possible que es realitzessin més guardes, registrades en altres documents, però considerem les nostres dades útils per fer-nos una idea del funcionament del sistema al segle XVII.

Taula 5. Pagaments per guardes realitzades en temps de collita dels estanys, 1640-1642²⁰⁷

	DATA					
FOLI	PAGAMENT	NOM	CONCEPTE	LLOC	PAGAT	
50	26/06/1640	Batista Anguera	4 nits guarda	Les Esmoladores	2 ll.	
51	28/06/1640	Joan Torres de Bartomeu, del lloc d'Alcalà	10 nits guarda	Les Esmoladores	5 ll.	
56 v	29/07/1640	Pere Codina	4 nits guarda	Les Esmoladores	2 ll.	
56 v	29/07/1640	Bernat Ferrer «Monistrol»	14 nits guarda	Sagnadors	7 ll.	
61 v	24/10/1640	Toni Tur «Bo»	«mitja tersa caiguda en la guarda»	Sant Vertesc	11 ll., 13 s., 4 d.	
62	30/10/1640	Joan Roig de Guillem	10 nits guarda	Les Esmoladores	5 ll.	
67 v	11/04/1640	Vicent Torres, guarda de la torre de les Portes	«a bon compte de lo que té guaïnat en dita guarda»	Torre de les Portes	6 ll.	
79 v	18/08/1641	Jaume Marí, guarda de Sant Vertesc	«mitja tersa caiguda de dita guarda i és pagat fins al sinch de juliol»	Sant Vertesc	11 ll., 13 s., 4 d.	
83	27/11/1641	Francesc Tur de Toni «Noguera»	21 nits guarda en temps dels estanys	Sagnadors	10 ll., 10 s.	
83	27/11/1641	Miquel Bonet, guarda dels Sagnadors	21 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Sagnadors	10 ll., 10 s.	
83	02/12/1641	Mossèn Josep Planells i Cosme Castelló	15 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Punta de la Mata	15 ll.	
85	12/12/1641	Bernat i Joan Marí de Joan «Berri», germans	22 nits guarda en temps dels estanys de 1640	Cap del Jueu	22 ll.	
85	12/12/1641	Joan Marí de Guillem i Bernat Marí de Joan «Berri»	14 nits guarda	Cap del Jueu	14 ll.	

FOLI	DATA PAGAMENT	NOM	CONCEPTE	LLOC	PAGAT
86	03/01/1642	Joan Roig de Guillem	21 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Les Penyes Roges	10 ll., 10 s.
86 v	13/01/1642	Lluc Torres de Martí i Nadal Palau de Pere	21 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Les Esmoladores	21 ll.
87 v	08/02/1642	Bernat Marí de Joan «Berri» i Pere Sala de Joan	21 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Cap del Jueu	21 ll.
90	09/04/1642	Pere Torres de Vicent, corredor	1 terça de la guàrdia que fa al lloc de Pepia «pagat fins en set de febrer 1642»	Pepia	33 ll., 6 s., 8 d.
90	14/04/1642	Joan Roig de Joan	21 nits guarda en temps dels estanys de 1641	Les Penyes Roges	10 ll., 10 s.

Totes les guardes són nocturnes, es paguen a 10 sous i es carreguen en les *Astes de la sal* (quadern de despeses que es realitzava per a cada collita) de l'any corresponent.

L'excepció són les de la torre de les Portes, Sant Vertesc i Pepia, que es carreguen en el *Llibre de les guardes* i sembla que es mantenen tot l'any, ja que els que les realitzen porten el títol de «guarda de la torres de les Portes», «guarda de Sant Vertesc» i «guarda de Pepia», respectivament. A més a més, en el cas dels guardes de Sant Vertesc i de Pepia, cobren per «terces», és a dir, a terminis, no sabem si de tres mesos o de més (una terça completa són 33 lliures, 6 sous i 8 diners). Per la seva part, el guarda de la torre de les Portes cobra 6 lliures «a bon compte de lo que té guañat en dita guarda».

Encara disposem d'un tercer document, de la darrereria del segle XVII, que ens informa en aquest cas dels pagaments per guardes i talaies fetes en temps de la treta de la sal l'any 1685.²⁰⁸ Com en el cas que acabem de veure de 1639-1640, les guardes són sempre pagades a 10 sous per persona. Sembla que quatre dels punts són de vigilància nocturna i els altres dos de vigilància diürna, ja que en uns es parla de nits i en els altres de dies. Els punts de vigilància són sis, coberts sempre per dues persones durant 44 jornades. Aquesta és la relació dels serveis i dels vigilants:

Taula 6. Guardes i talaies durant la collita de la sal de 1685

LLOC	NOM	TEMPS	PREU	PAGAT
Barraca del lloctinent Francesc Hernández	Joan Ribes «Curt» i Joan Costa de Joan «Mata»	44 nits	10 sous/nit	44 lliures
Cap del Jueu	Joan Mari «Vinya» i Joan Mari de Bt. «Berri»	44 nits	10 sous/nit	44 lliures
Les Penyes Roges	Nicolau Palerm de Francesc i Francesc Tur de Jordi	44 nits	10 sous/nit	44 lliures
Les Fosetes	Pere Sunyer de Pere «Margalit» i Bt. Torres de Francesc	44 nits	10 sous/nit	44 lliures
Els Sagnadors	Bartomeu Torres de Bartomeu «Barrinol» i Francesc Orvai de Toni «Berenguer»	44 diades	10 sous/dia	44 lliures
L'Arena	Miquel Costa de Francesc i Jaume Costa de Toni	44 diades	10 sous/dia	44 lliures

Les guardes pagades sumen 264 lliures (la despesa total consignada al *Quadern dels traients 1685* és de 913 lliures). Encara que no sabem amb certesa que aquestes fossin les úniques guardes contractades durant l'extracció de la sal de 1685, observem un menor nombre de punts de vigilància, resultat probablement d'una relaxació progressiva de l'activitat corsària a les costes eivissenques. La diferència és encara major si comparem aquestes dades amb el llistat aportat per Isidor Macabich per al segle XVI, on es nota la situació d'alarma que es vivia abans de la batalla de Lepant (1571).

**PART II.
ELS «LLIBRES
DE LA SAL» DE
1639-1640**

1. La producció de sal

1.1. Estanys extrets

Des del segle XVI, les salines es troben dividides en diferents estanys, alguns dels quals són productius i els altres, improductius. Hem vist també que, dels productius, n'hi havia alguns, els més rendibles, que es treien cada any, i que eren l'anomenat pròpiament Estany o Estany Major i l'Estanyol, i també que el primer produïa sal rossa, que s'exportava a Itàlia, i el segon sal blanca, segons Hocquet, destinada als mercats de les illes veïnes de Mallorca i Menorca i de la península.

Els altres estanys productius (Monyó, Punta, més endavant Barquetes), hem vist per notícies que no s'extreien més que alguns anys, que devien ser els que presentaven circumstàncies molt favorables, tant per a la venda del producte com de les condicions (climàtiques, de disponibilitat de mà d'obra, etc.) que facilitaven destinar un esforç extraordinari a la collita de la sal. Aquells anys devien ser els que es treien les famoses collites de 25.000 o 30.000 modins que s'esmenten a l'*Ordonament*, com sembla deduir-se dels textos ja citats dels llibres d'entreveniments i del pare Gaietà de Mallorca.²⁰⁹

Aquesta explotació de les salines per sota de les seves possibilitats reals de producció, va ser observada en temps del governador Joan de Bayarte, quan el rei va advertir que aquesta circumstància suposava un perjudici per als seus interessos, ja que deixava de percebre els drets que li correspondrien per una sal que s'hauria pogut produir. Això va motivar que el governador cerqués possibles arrendataris per als estanys que no es treien. La possibilitat d'arrendar aquests estanys també es va incloure en les noves ordinacions dictades el 1686 i publicades el 1687 per aquest governador.²¹⁰ L'explicació dels jurats va ser que aquests estanys, més llunyans del carregador, només es treien en cas que la demanda ho fes necessari.²¹¹

Pel que fa a les dades registrades per a 1639-1640, es van mesurar 13.684 modins.²¹² D'aquests, excepte 2,75 modins dels quals no s'indica procedència, tenim 11.629,75 modins de sal rossa de l'Estany i 2.054,25 de sal blanca de l'Estanyol.²¹³

1.2. Amos de la sal i traients

Amos i senyors de la sal eren anomenats els particulars que rebien una part (sort) en el sorteig anual dels estanys, amb l'obligació de treure-hi la sal (encara que després podien renunciar a la seva part). En principi doncs, aquests *amos* eren també els *traients*, terme aplicat al *principal* o cap del grup de persones, normalment unides per lligams familiars o de veïnatge. Si el principal era prou poderós, podia encarregar la feina als seus criats o esclaus.

Aquestes persones, en tot cas, rebien una quantitat fixa per cada modi mesurat i carregat, de la qual, però, calia descomptar diferents conceptes, com veurem a l'apartat corresponent.

D'altra banda, els «llibres de la sal» mostren un important intercanvi de sorts entre els particulars, de manera que hi ha certes diferències entre els amos i traients assenyalats en el *Llibre de l'escrivà de la sal* i els que registra el guardià de la sal en el seu llibre. És en aquest últim document on trobem el nom de la persona que, finalment, mesurava com a pròpia la sal del carregador, així com el tirador o persona que la transportava (*tirava*) al carregador, feina que en principi corresponia al traient, encara que com veurem, sovint la realitzaven altres persones contractades. El contrast dels dos documents és possible pel fet que l'escrivà de la sal s'encarregava de fer una còpia del *Llibre del guardià de la sal*, en la qual apuntava el foli (carta) corresponent del *Llibre de l'escrivà de la sal*, on així mateix, figuraven les places carregades, amb referència a la carta corresponent de la còpia.

Les ordinacions tenien cura d'ordenar a l'escrivà i al guardià de la sal la màxima diligència a l'hora de registrar tots aquests canvis de titularitat, a més a més de preveure severes mesures per als traients o tiradors que intentessin apropiar-se de sal aliena.

En el llistat que presenta la taula 7, es mostra el total de sal extreta per cada traient i els propietaris respectius, segons el registre de l'escrivà de la sal per a l'any 1639-1640 (de l'1 de novembre fins, més o menys, al 31 d'octubre). La sal que s'inclou en aquest registre correspon a la mesurada i exportada durant aquest exercici. Per tant, no correspon completament a la que es treu dels estanys en una anyada concreta (1639 o 1640). La informació que s'inclou és el foli on es troba cada compte o sort; el nombre de sorts compreses en cada compte i els seus amos o propietaris respectius; el traient que s'encarrega de l'extracció i el transport al carregador, que és a nom de qui es fan tots els pagaments (ignorem quin era el tracte amb els propietaris, però evidentment aquests havien de treure algun benefici per la venda de la seva sal); i la quantitat de modins mesurada al carregador, tal com se'ns dona en el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*. Aquest

document no especifica quina quantitat es mesura a nom de cada un dels propietaris, per a això haurem de consultar la taula 8, confeccionada amb les dades del guardià de la sal.²¹⁴

Taula 7. Propietaris i traients en el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*²¹⁵

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
1	2	Bartomeu Ferrer, paraire / Joan Marí de Francesc	Joan Rosselló «Batle»	63,75
1 v	2	Francesc Joan de Bartomeu, Atzaró / Antoni Blanc de Jeroni	Bartomeu Escandell de Bartomeu, Pla	0,00
1 v	1	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	Ell mateix	26,00
2	2	Hereus de Joan Ribes de Jaume, Vedrà / Bartomeu Planells de Toni	Joan Rosselló Portmany	38,50
2 v	1	Jaume Cardona, fuster	Antoni Bonet de Francesc, Coll	0,00
2 v	1	Joan Planells de Pere, Pla	Ell mateix	16,25
2 v	1	Guimó Marí de Bartomeu	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	10,00
3	2	Pere Planells, sastre / Pere Guasc de Toni	Guillem Bonet de Francesc, Coll	39,75
3 v	2	Pere Orvai de Joan / Antoni Colomar «Rei»	Pere Orvai de Joan	68,25
3 v	1	Bartomeu Escandell de Bartomeu, Pla	Ell mateix	9,00
4	2	Joan Benet Berrameu / Guillem Bonet de Guillem «Orvaia»	Dona de Simon Planells	24,75
4 v	2	Antoni Torres de Toni «Quetoi» / Antoni Riera de Toni Alqueria	Jaume Costa de Nicolau	92,00
5	2	Hereus de Francina González / Antoni Cardona de Toni «Redó», Buscastell	Bartomeu Escandell, Pla	40,75
5 v	2	Hernando Belis, apotecari / Rafel Riquer	Joan Tur de Joan, Rubió	61,75
6	2	Jaume Ferrer de Lluquí Morna / Hereus de Joan Sala, sabater	Joan Bofí de Bernat	39,75

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
6 v	2	Hereus de Tomàs Cardona, Benimancar / Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Toni Clapers de Jaume	64,25
7	2	Francesc Rosselló de Francesc, Vila / Hereus de Bartomeu Font	Bartomeu Bonet de Francesc, Coll	48,75
7 v	2	Hereus de Joan Marí de Bartomeu Morna / Andreu Ferrer, Pera Alta	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	73,75
8	1	Magí Rimbau d'Andreu	Bartomeu Arabí de Bartomeu	73,50
8 v	1	Hereus de Simon Torres de Bt.	Bartomeu Rosselló de Bartomeu «Barbut»	0,00
8 v	1	Bartomeu Bonet Camp Roig	Ell mateix	35,75
9	1	Hereus de Pere Bonet de Toni «Trull»	Lluçia Bonet de Guillem	91,00
9 v	1	Pere Benet Balansat	Bt. Bofí de Toni	70,25
10	1	Miquel Tur de Lluís	Pere Ramon de Joan	47,75
10 v	3	Lluc Torres de Martí / Martí Torres de Lluc / Josep Planells	Joan Ramon de Jaume	61,25
10 v	1	Sant Jordi, captiri	Toni Torres de Joan Ribes	15,00
11	5	Catalina, Hereua de Toni Tur, Boletar / Macià Vives, català / Francesc Ribes de Toni / Andreu Tecles, ferrer / Joan Ribes de Joan, Santa Eulària	Bt. Tur de Joan Rafal	116,75
11 v	2	Hereus de Joan Samar / Antoni Llaudes de Francesc	Francesc Joan Torrent	44,50
12	2	Gaspar Pineda de Gaspar / Galcerà Ferrer de Joan	Cosmi Fluixà	51,00
12 v	2	Hereus de Toni Marí de Jaume «Ros» / Joan Marí de Lluquí	Nicolau Riera de Jaume «Barral», Pla	8,75
13	2	Sebastià Torres «Tirurit» / Pere Ferrer de Pere «Montserrat»	Sebastià Torres «Tirurit»	17,25
13	2	Bartomeu Ribes de Francesc «Guerxo» / Toni Bonet, Boletar	Tomàs Castelló / Bartomeu, Pla	22,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
13 v	2	Jaume Riera de Francesc Alqueria Mitjana / Bt. Torres de Pere Picassa	Jaume Planes de Joan	66,00
14	2	Guillem Sala de Pere Puig Blanc / Jacinto Nicolau de Domingo	Francesc Bonet de Francesc, Coll	13,00
14 v	3	Dona Anna Baltanera / Hereus de dona Antt ^a Giberta, Sant Miquel / Francesc Ferrer de Toni, Britja	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	74,00
15	2	Guimó Marí de Bartomeu / Joan Orvai de Francesc	Guimó Marí de Bartomeu	4,00
15	1	Joan Ramon de Jaume	Ell mateix	12,25
15 v	2	Magí Tur de Toni / Joan Ripoll de Miquel	Joan Orvai de Francesc	99,75
16	4	Vicent Torres de Francesc / Jacinto Cucarella / Toni Planes de Toni / Jaume Planells de Toni «Figa Blanca»	Vicent Torres de Francesc	102,00
16 v	5	Lo Doctor Romeu Rimbau, clergue / Lo Sant Nom de Jesús / Dona Antt ^a Pavies / Joan Tur de Guillem / Hereus de Nicolau Torres «Front»	Joan Tur de Guillem	184,00
17	4	Hereus de Bartomeu Sunyer de Joan, Benimussa / Nostra Senyora de Jesús / Mossèn Vicent Bofí, prevere / Jacinto Guevara	Toni Palerm de Joan, Pla	45,25
17 v	2	Francesc Rimbau de Joan / Joan Riera de Toni Tarbana	Bt. Tur de Joan Racó	127,50
18	5	Bt. Soler major / Francesc Orvai de Francesc, Vila / Vicent Arabí de Miquel / Antoni Orvai de Nicolau / Pere Llaudes de Pere	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	13,00
18	1	Pere Torres de Vicent	Ell mateix	9,00
18 v	5	Tomàs Pavies / Lo Doctor Joan Blasco / Joan Riquer de Rafel / Joan Colomar de Toni, Terrassona / Basilio Ramon, teixidor	Francesc Rosselló, Vila	207,75
19	2	Santa Eulària / Antoni Guerau de Bartomeu «Moll»	Toni Bofí Salines	58,25
19 v	2	Joan Clapers de Joan «Sorell» / Hereus de Francesc Clapers de Jaume	Jaume Rosselló de Miquel	97,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
20	3	Joan Tur de Joan Racó / Bt. Balansat major / Mossèn Tomàs Sunyer, prevere	Joan Tur de Joan Racó	31,00
20 v	2	Hereus de Marc Riera, Terrassona / Gabriel Riquer	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	53,25
21	4	Sant Vicent Ferrer / Pere Rosselló de Toni «Cosmi» / Joan Carreres de Toni / Guillem Colomar de Guillem de la Torre	Bartomeu Ribes «Guerxo»	94,00
21 v	4	Antoni Rosselló de Joan «Partit» / Andreu Colomar de Toni «Trull» / Sant Gregori / Nostra Senyora de Montserrat	Francesc Sunyer de Francesc	104,25
22	4	Los Sants Metges / Antoni Tur de Joan «Joaní» / Nicolau Prats, Menimaimó / Antoni Ribes, ferrer	Nicolau Sunyer de Francesc	82,00
22 v	4	Hereus de Joan Tur de Joan, Boletar / Mossèn Joan Garcia, català, prevere / Mossèn Joan Ribes, prevere / Hereus de Bartomeu Torres de Sebastià	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i son fill Pere	55,75
23	1	Bernat Joan, lloctinent de l'Il·lustre Senyor Governador	Ell mateix	371,50
23 v	5	Joan Calbet major / Ramon Bru de Ramon / Hereus de Francesc Maltès major / Sant Jordi / Jaume Roig de Jaume, Safargell	Pere Bofí de Bt.	4,00
23 v	1	Toni Ferrer de Jordi	Ell mateix	6,00
24	4	Hereus de Toni Ferrer de Pere Montserrat / Hereus de Lluís Balansat / Francesc Joan Fumeral / Antoni Roig de Joan, Safargell	Jordi Pineda	6,00
24	1	Andreu Rosselló Fornàs	Ell mateix	39,50
24 v	4	Hereus de Toni Colomar de Pere / Joan Ferrer de Joan, Canadella / Mossèn Pere Planells / Pere Berenguer Torres, Aucalà	Jacinto Serra	28,50
25	4	Joan Torres de Toni «Quetoi» / Hereus de Jaume Costa de Bartomeu / Hereus de Joan Castelló de Guillem / Joan Torres «Pujol»	Joan Planells de Pere, Pla	42,25
25 v	3	Jaume Torres d'Andreu, teixidor / Joan Ribes de Ramon «Rafales» / Pere Colomar Bellmunt	Andreu Torres de Joan	39,25

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
25 v	4	Gregori Costa, cirurgià / Francesc Nicolau de Francesc / Joan Ferrer de Martí / Bartomeu Rosselló de Toni	Andreu Torres «Bofieta» / Joan Cardona de Toni	24,50
26	2	Miquel Orvai de Francesc, Vila / Dona Isabet Torres Aranyona	Joan Cardona de Toni, Beniferri	56,00
26 v	5	Nostra Senyora de la Concepció / Joan Costa Alqueria Mitjana / Dona Isabet Joana Misega / Joan Roig de Guillem Gomar / Joan Planells de Francesc Alcudia	Bartomeu Tur de Toni	93,00
27	5	Nostra Senyora Major / Toni Torres de Toni «Blai» / Mossèn Glaudi Llobet, prevere / Mossèn Esteve Rimbau, prevere / Joan Gamir de Joan	Francesc Llobet de Joan	134,25
27 v	5	Les Ànimes de Purgatori / Magí Ribes de Joan / Bt. Rosselló Truja» / Bartomeu Torres Rubió / Francesc Bonet de Pere, Sant Gilibert	Magí Ribes de Joan	104,75
28	4	Nostra Senyora del Roser / Pere Torres de Pere «Trontoll» menor / Cristòfol Castelló / Hereus de Bt. Balansat de Nicolau	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	114,75
28 v	4	Hereus de Bt. Torres de Bt. «Trontoll» / Mossèn Pere Tur, clergue / Bt. Tur de Francesc / Miquel Planells de Francesc	Bt. Tur de Francesc	125,00
29	4	Sebastià Tur de Gomar / Joan Tur de Francesc Racó / Joan Torres «Batlets» major / Pere Sunyer «Fenoll»	Joan Tur de Francesc Racó	108,75
29 v	4	Francesc Torres de Bt. «Tonoï» / Hereus de Gaspar Torres / Bt. Soler menor / Miquel Riu-sec	Francesc Torres de Bt.	98,00
30	4	Bartomeu Escandell de Vicent / Francesc Serra de Francesc «Bonco» / Bartomeu Ribes de Toni «Guerxo» / Hereus de Joan Ribes de Mateu	Toni Orvai de Ramon	46,25
30	2	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere / Joan Arabí de Joan	Toni Orvai de Ramon	39,25
30 v	4	Jaumeta Tura / La Sang de Jesucrist / Toni Torres, cirurgià / Esperança Penya	Joan Tur «Calbet»	87,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
31	4	Francesc Balansat de Pere / Hereus de Joan Gutiérrez de Joan / Pere Planells, Benimaimó / Hereus de Francesc Torres de Toni Font	Francesc Rosselló de Jaume	162,25
31 v	4	Dona Margalida Ferrera / Bartomeu Orvai de Toni / Pere Serra de Toni / Guillem Arabí de Benet	Francesc Rosselló de Jaume	11,25
31 v	1	Bernat Joan de Francesc, Vila	Ell mateix	31,50
32	4	Miquel Francolí / Toni Costa, manescal / Nicolau Costa de Lluquí «Miquel» / Lluquí Tur de Nicolau, Albarca	Andreu Rosselló Fornàs	103,50
32 v	4	Jaume Sala de Joan Bassa Roja / Joan Torres de Joan / Hereus de Jaume Arabí / Pere Clapers de Pere	Pere Miquel Rosselló de Miquel	64,50
33	5	Joan Batista Botín / Dona de Joan Ferrer de Bartomeu / Joan Vengut de Jaume / Dona Magdalena Llorença / Hereus de Pere Jover d'Andreu	Andreu Tur «Damià» / Bt. Torres de Joan	122,50
33 v	2	Nostra Senyora de les Dolors / Toni Torres de Joan «Ribes»	Toni Torres de Joan «Ribes»	26,25
34	3	Nicolau Torres de Pere Jondal / Pere Palau, paire / Bartomeu Orvai de Ramon	Joan Torres de Toni	40,75
34 v	4	Miquel Porcell / Francesc Bonet «Garreta» / Toni Costa de Joanot / Dona Agustina Espanyola	Dona de Joan Torres «Jordi»	71,75
35	4	Pere Ferrer de Macià / Francesc Ferrer de Toni, Boletar / Jaume Ferrer de Macià / Vicent Joan de Toni menor	Joan Arabí de Francesc	53,50
35 v	4	Antoni Clapers de Jaume / Antoni Marí de Bartomeu Morna / Antoni Riera de Jaume / Hereus de Toni Palerm de Toni, Benimussa	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	76,00
36	4	Jaume Palau de Ramon / Joan Torres de Bt. «Lleó» / Antoni Sala, argenter / Hereus de Joan Colomar d'Andreu	Antoni Planells de Toni	32,75
36 v	4	Dona de Martí Ferrer de Baltasar / Pere Marí de Joan Vildet / Pere Marí de Guillem / Toni Ribes de Joan «Sanxo»	Jeroni Tur de Toni	67,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
37	4	Jaume Rosselló de Toni Font / Hereus de Pere Rosselló de Toni / Hereus de Llorenç Cabanelles / Bartomeu Cambrils de Bartomeu	Toni Orvai de Francesc / Bartomeu Orvai	114,00
37 v	3	Sant Antoni / Toni Orvai Berenguer / Miquel Gallo	Antoni Colomar «Rei»	42,25
38	4	Clara Nicolau de Francesc / Hereus de Joan Serra de Joan «Natzarení» / Andreu Jover d'Andreu / Antoni Cabanilles de Toni	Joan Cardona de Joan Coll	73,75
38 v	4	Hereus de Simon Planells de Pere / Hereus de Bartomeu Puig de Bartomeu «Feliu» / Guillem Planells de Toni Puig / Joan Serra de Pere Alqueria	Tomàs Rosselló Fornàs	61,25
39	5	Dona Joana Clapers / Lluquí Tur de Joan «Rafaló» / Lluçia Tur de Miquel Cutella / Bartomeu Marí de Jaume «Ros» / Miquel Tur de Miquel	Jaume Rosselló de Joan	81,75
39 v	5	Toni Roig de Toni, Safargell / Guillem Guasc de Joan / Antoni Joan de Toni, Atzaró / Toni Roig de Jaume, Balàfia / Cosmi Joan de Toni «Jurat»	Jaume Rosselló de Jaume	23,50
39 v	1	Jaume Rosselló de Jaume	Ell mateix	48,00
40	4	Tomàs Cardona, Vila / Antoni Trull «Ros» / Dona de Bt. Trull «Ros» / Hereus de mossèn Pere Tur, prevere	Jaume Rosselló de Joan	22,25
40 v	4	Lo Doctor Ribelles, prevere / Hereus de Pere Serra de Lluquí / Hereus d'Antonina Cardona / Joan Riera de Toni Bassetes	Toni Cardona de Toni Fumeral	56,00
41	3	Mossèn Ramon Lleida, prevere / Mossèn Bt. Pineda prevere / Hereus de Toni Cardona	Joan Marí de Francesc «Bessó»	80,00
41 v	2	Antoni Sala menor / Hereus d'Andreu Joan de Toni Torrent	Francesc Vengut de Bernat	38,25
42	2	Pere Colomar Puig d'en Borràs / Bt. Ferrer, cirurgià	Llorenç Vengut de Bt.	17,25
42 v	2	Dona de Sebastià Arabí de Benet / Hereus d'Andreu Serra «Tallada»	Joan Torres «Botja»	23,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
42 v	1	Joan Torres «Botja»	Ell mateix	8,00
43	2	Joan Planells de Pere / Antoni Torres de Bartomeu «Rafalet»	Dona de Cosmi Torres	27,75
43 v	4	Hereus de Miquel Rosselló de Toni / Antoni Costa de Francesc «Daifa» / Francesc Bonet de Francesc «Caçador» / Joan Marí de Joan	Macià Ribes «Coves»	0,00
43 v	1	Toni Torres de Toni Coll del Vent	Ell mateix	9,50
44	4	Macià Ribes de Toni / Joan Tur de Joan, Canadella / Joan Ramon de Pere Mala Garba / Francesc Palerm de Nicolau	Macià Ribes de Toni	80,75
44 v	5	Jaume Joan, sastre / Dona de Lluís Hernández / Dona d'Antoni Cardona de Francesc / Joan Colomar de Toni «Hereu» / Nicolau Joan de Jaume	Bartomeu Planells de Guillem	12,00
44 v	1	Bartomeu Planells de Guillem	Ell mateix	25,50
45	2	Bartomeu Riera de Joan, Beniformiga / Pere Bonet, Sant Gilibert	Pere Bonet, Benimaimó	54,50
45 v	2	Hereus de Marc Boter / Pere Ferrer de Toni Blanc	Joan Marí «Bessó»	10,75
45 v	3	Bartomeu Planells de Guillem / Bartomeu Torres de Berenguer / Toni Tur de Pere	Bartomeu Planells de Guillem	31,50
46	4	Dona Venguda i sa néta / Bartomeu Rosselló Pou / Dona de Gaspar Sirvent / Francesc Torres de Francesc «Vicent»	Bartomeu Planells de Guillem	48,25
46 v	4	Bartomeu Joan de Pere Codolar / Antoni Orvai de Toni / Hereus de Jaume Ferrer / Joan Ribes de Joan, Benimussa	Francesc Planells de Toni	32,50
46 v	1	Toni Llaneres de Toni	Toni Llaneres de Toni	1,50
47	4	Francesc Ramon de Joan / Bartomeu Torres de Jaume / Joan Ferrer de Joan, paraire / Antoni Planells «Parades»	Joan Pujol	33,50
47	2	Guillem Marí de Joan / Joan Sala de Jaume	Bartomeu Joan de Toni	34,50
47 v	1	Bernat Sala, Santa Eulària	Ell mateix	33,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
48	1	Joan Ramon de Joan	Ell mateix	37,25
48 v	1	Macià Torres de Toni	Ell mateix	9,00
48 v	1	Pere Sala de Guillem	Ell mateix	30,75
49	1	Vicent Torres de Pere	Ell mateix	64,75
49 v	1	Sant Antoni de Portmany, captiri	Bt. Torres d'Andreu	5,25
49 v	1	Bernat Tur de Joan Rafal	Ell mateix	75,00
50	1	Joan Costa de Bartomeu	Ell mateix	22,75
50	1	Sant Antoni Vila, captiri	Toni Tur «No Ningú»	7,50
50 v	1	Pere Bofí de Bt.	Ell mateix	146,00
51	1	Pere Torres de Pere Jondal	Ell mateix	35,75
51 v	1	Bartomeu Ramon de Joan	Ell mateix	34,75
52	1	Toni Torres «Rafalet»	Ell mateix	50,00
52v	1	Francesc Joan de Francesc Coll	Ell mateix	37,00
53	1	Toni Orvai de Toni	Ell mateix	64,75
53 v	1	Joan Sunyer de Pere	Ell mateix	17,50
54	1	Nostra Senyora de Jesús, captiri	Toni Palerm de Joan	6,50
54	1	Guillem Bonet de Francesc Coll	Ell mateix	35,00
54 v	1	Toni Bonet de Francesc Coll	Ell mateix	89,75
55	1	Dona de Toni Serra «Fornet»	Ella mateixa	32,75
55	1	Nostra Senyora del Roser, captiri	Toni Sunyer de Joan	16,50
55 v	1	Toni Bofí de Toni, Pla	Ell mateix	28,50
56	1	Joan Serra de Toni Camí	Ell mateix	27,00
56	4	Hereus de Joan Sala, sabater / Jaume Clapers de Toni / Pere Marí de Toni «Guimó» / Jaume Tur de Toni	Joan Serra Camí	3,25
56 v	1	Pere Serra de Toni, hortolà	Ell mateix	29,50
57	1	Toni Bofí de Pere Torrent	Toni Bofí de Pere Torrent	87,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
57 v	1	Toni Rosselló de Toni, Pla	Toni Rosselló de Toni	8,75
57 v	1	Nicolau Torres de Pere	Ell mateix	19,50
58	1	Joan Serra de Toni, hortolà	Ell mateix	65,25
58	1	Jaume Palau de Ramon	Ell mateix	21,00
58 v	1	Mossèn Vicent Bofí, prevere	Toni Gibert de Ramon	63,75
59	1	Nostra Senyora de Montserrat, captiri	Pere Sunyer de Toni	20,00
59	1	Francesc Riera de Francesc menor	Ell mateix	8,25
59 v	1	Pere Sala de Joan	Ell mateix	30,50
59 v	1	Joan Rosselló «Doctor»	Toni Bofí de Toni, Pla	36,75
60	1	Toni Rosselló de Toni Font	Ell mateix	50,75
60	2	Hereus de Joan Colomar / Hereus de Miquel Rosselló «Picarol»	Toni Bofí de Toni Salines	36,25
60 v	1	Andreu Tur «Damià»	Ell mateix	127,25
60 v	1	Joan Rosselló de Toni «Cosmi»	Ell mateix	11,25
61	1	Guillem Planells de Toni	Ell mateix	25,25
61	1	Toni Bonet de Toni, Pla	Ell mateix	15,00
61 v	1	Joan Tur de Guillem	Ell mateix	48,75
61 v	1	Pere Orvai de Joan	Ell mateix	8,50
62	1	Toni Bofí de Toni	Ell mateix	66,50
62 v	1	Pere Bofí de Bt.	Ell mateix	15,00
62 v	1	Llorenç Vengut de Francesc	Ell mateix	8,50
63	1	Bartomeu Galcerà	Ell mateix	5,00
63	1	Pere Orvai de Joan	Ell mateix	14,25
63 v	1	Bernat Torres «Pujol»	Ell mateix	26,25
63 v	1	Santa Eulària, captiri	Per caritat	9,25
64	1	Guillem Sala de Pere	Ell mateix	38,25

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
64	2	Francesc Serra de Francesc «Bonco» / Tomàs Rosselló Fornàs	Pere Ribes Coll	26,75
64 v	1	Bernat Bofí de Toni	Ell mateix	14,50
64 v	1	Francesc Torres de Cosmi	Ell mateix	3,50
65	1	Joan Bofí de Bt.	Ell mateix	20,25
65	1	Ànimes de Purgatori, captiri	Per caritat	18,75
65 v	1	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	Ell mateix	21,75
66	1	Vicent Escandell de Bartomeu	Ell mateix	7,00
66	1	Sant Antoni, captiri	Joan Serra «Rempuixa»	15,25
66	1	Nostra Senyora de la Concepció, captiri	Toni Sunyer «Bou»	12,50
66 v	1	Toni Serra de Toni Camí	Ell mateix	0,00
66 v	1	Joan Ramon Forca	Ell mateix	27,75
67	1	Dona Veedora	Ella mateixa	17,25
67	1	Toni Sunyer de Joan	Ell mateix	42,00
67 v	1	Bernat Torres d'Andreu	Ell mateix	53,75
68	1	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Ell mateix	42,25
68	1	Los Sants Metges, captiri	Francesc Joan de Francesc Coll	8,50
68 v	1	Francesc Bonet de Francesc Coll	Ell mateix	11,50
68 v	1	Pere Balansat de Pere	Ell mateix	18,00
69	1	Pere Torres de Joan	Ell mateix	34,50
69	1	Pere Ramon de Joan	Ell mateix	4,25
69 v	1	Francesc Costa de Pere	Ell mateix	23,25
69 v	1	Joan Planells de Jaume	Ell mateix	20,75
70	1	Bartomeu Torres «Calaveres»	Ell mateix	5,75
70	1	Francesc Serra de Francesc	Ell mateix	7,75
70 v	1	Bernat Tur de Francesc	Ell mateix	60,50
70 v	1	Llucià Bonet de Guillem	Ell mateix	3,75

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
71	1	Toni Gibert de Ramon	Ell mateix	16,25
71	1	Jordi Pineda	Ell mateix	7,50
71 v	1	Jaume Rosselló de Miquel	Ell mateix	52,25
71 v	1	Francesc Torres Vicent	Ell mateix	8,00
72	1	Pere Sunyer de Toni	Ell mateix	26,25
72	1	Francesc Rosselló de Jaume	Ell mateix	31,75
72 v	1	Benet Arabí de Sebastià	Ell mateix	34,50
72 v	1	Pere Sunyer «Fenoll»	Ell mateix	27,75
73	1	Joan Tur de Joan Racó	Ell mateix	34,25
73	1	Lo Sant Nom de Jesús, captiri	La Caritat	16,75
73 v	1	Toni Orvai de Francesc	Ell mateix	59,00
73 v	1	Santa Ignès, captiri	Jaume Sala Bassa Roja	12,00
74	1	Francesc Bonet de Francesc Coll	Ell mateix	8,75
74 v	1	Francesc Sunyer de Toni	Ell mateix	56,00
74 v	1	La Sang de Jesucrist, captiri	Toni Orvai de Ramon	9,00
75	1	Francesc Sunyer de Joan	Ell mateix	77,25
75	1	Francesc Sunyer de Joan	Ell mateix	51,50
75 v	1	Joan Tur de Joan Racó	Ell mateix	0,00
75 v	1	Joan Tur de Francesc Racó	Ell mateix	49,00
75 v	1	Joan Ramon de Jaume	Ell mateix	3,50
76	1	Bartomeu Rosselló de Bartomeu, Pla	Ell mateix	21,50
76	4	Bartomeu Serra de Toni / Llorenç Vengut de Francesc / Joan Tur de Lluquí / Joan Roig de Guillem	Joan Tur de Francesc	98,25
76 v	1	Joan Rosselló de Joan Pou	Ell mateix	12,50
76 v	1	Toni Rosselló «Barbut»	Ell mateix	31,25
77	1	Joan Ramon de Joan	Ell mateix	37,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
77	1	Toni Ribes de Ramon	Ell mateix	13,50
77	1	Sant Telm, captiri	Toni Bonet de Francesc Coll	5,50
77 v	1	Toni Ribes de Ramon	Ell mateix	3,25
77 v	1	Pere Torres de Vicent	Ell mateix	41,75
78	1	Bartomeu Tur «Damià»	Ell mateix	18,50
78	2	Joan Torres de Joan i sa muller / Joan Marí «Bessó»	Bartomeu Tur «Damià»	8,00
78 v	1	Francesc Torres de Bt.	Ell mateix	50,75
78 v	4	Toni Ramon de Toni «Bolla» / Mossèn Joan Ferrer, prevere / Jaume Joan de Jaume / Joan Riera de Joan Besora	Francesc Rosselló de Jaume	70,75
79	1	Bartomeu Joan de Bartomeu	Ell mateix	3,00
79	2	Mossèn Toni Orvai, clergue / Francesc Tur Cutella	Toni Vileta de Toni / Joan Torres «Pujol»	36,25
79	1	Francesc Sunyer de Francesc «Doctor»	Ell mateix	1,25
79 v	1	Bartomeu Arabí de Bartomeu	Ell mateix	38,00
79 v	1	Sant Josep, captiri	Toni Bonet de Francesc Coll	7,00
80	1	Francesc Rosselló de Jaume	Ell mateix	31,25
80	1	Bartomeu Bonet Camp Roig	Ell mateix	19,25
80 v	1	Hereus de Jaume Arabí de Benet	Ell mateix	38,75
80 v	1	Benet Ribes de Melcior	Ell mateix	48,00
81	1	Joan Torres «Pujol»	Ell mateix	43,75
81	1	Joan Colomar «Hereu»	Ell mateix	27,00
81 v	1	Toni Bonet «Rossellona»	Ell mateix	20,25
81 v	4	Joan Benet Rimbau / Pere Sunyer «Fenoll» / Hereus de Jordi Ferrer / Joan Marí «Costell»	Jaume Rosselló de Miquel	53,00
82	4	Guillem Planes de Toni Puig / Francesc Ramon de Toni «Monjo» / Bt. Torres Font del Vedrà / Joan Planells de Pere, Pla	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	25,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
82	1	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	Ell mateix	19,00
82 v	2	Guillem Bonet de Francesc Coll / Joan Ribes de Joan	Joan Sunyer de Pere	37,00
82 v	1	Bartomeu Planes de Guillem	Ell mateix	3,75
83	1	Hernando Belis, apotecari	Joan Rosselló de Joan Portmany	41,25
83	1	Jaume Cardona de Simon	Ell mateix	2,75
83 v	4	Bt. Torres de Macià / Joan Tur, Font de la Pedra / Miquel Orvai de Guillem / Jaume Rosselló de Jaume Font	Jaume Rosselló de Jaume Font	21,00
83 v	1	Jacinto Serra de Bartomeu	Ell mateix	18,00
84	4	Joan Costa de Joan Pouàs / Hereus de Lluís Balansat, notari / Joan Roig de Joan Albarqueta / Francesc Sunyer «Doctor»	Francesc Vengut de Bt.	36,75
84	1	Francesc Riera de Francesc	Ell mateix	8,50
84 v	2	Toni Costa de Nicolau, Pla / Dona Montserrat Antic	Bt. Sala de Francesc	24,75
84 v	4	Toni Bonet de Toni «Rossellona» / Lo Reverent mossèn Joan Cerdà, prevere / Francesc Colomar de Toni / Hereus de Francesc Escandell, paraire	Francesc Torres de Bt.	58,25
85	4	Mossèn Joan Hortonedà, diaca / Toni Roig de Guillem «Rocar» / Toni Tur de Pere Albarca / Guillem Bonet, Sant Gilibert de Baix	Bt. Tur de Joan Racó	9,75
85	1	Benet Arabí de la Creu	Ell mateix	6,50
85 v	2	Toni Curt i sa mare / Jaume Sala Bassa Roja	Pere Sala de Francesc	30,75
85 v	1	Joan Costa de Pere	Ell mateix	61,25
86	2	Lo Reverent Senyor Vicari / Macià Ribes de Toni «Coves»	Joan Colomar de Marc	25,25
86	2	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia» / Cosmi Costa de Francesc	Dona de Toni Sunyer Margalit	17,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
86 v	4	Hereus de Bartomeu Serra de Joan Cutella / Toni Tur de Ramon Besora / Hereus de Joan Colomar, ferrer / Jacinto Serra de Bartomeu	Toni Orvai de Francesc	33,25
86 v	1	Nostra Senyora de les Dolors, captiri	Toni Sunyer Bou	9,00
87	4	Hereus de Nicolau Pau Prats / Toni Torres Coll del Vent / Hereus de Toni Joan de Toni, teixidor / Bartomeu Ferrer, prevere	Nicolau Riera Santa Eulària / Toni Tur, boter	110,25
87	1	Bt. Rosselló «Truja»	Ell mateix	13,00
87 v	4	Andreu Ferrer de Toni, Benisait / Lo Reverent mossèn Pere Bofi, prevere / Sebastià Torres «Tirurit» / Bartomeu Orvai de Francesc	Bartomeu Orvai de Francesc	27,50
87 v	1	Dona de Joan Torres «Jordi»	Ella mateixa	22,75
88	2	Toni Joan de Cosmi Pouet / Nicolau Prats de Bt.	Bt. Torres de Joan «Pujol»	96,50
88	4	Bartomeu Orvai de Ramon / Francesc Riera de Francesc «Ronyó» / Andreu Torres de Joan / Nicolau Costa de Toni, Buscastell	Bartomeu Torres de Pere	53,25
88 v	4	Bernat Torres de Macià / Joan Tur de Pere Font de la Pedra / Dona de Miquel Orvai de Guillem / Jaume Rosselló de Jaume Font	Toni Rosselló de Toni Font	19,25
88 v	4	Vicent Joan de Toni / Nicolau Marí de Joan / Bernat Bofi de Toni / Cosmi Prats de Nicolau	Bt. Tur de Francesc	102,50
89	4	Mossèn Joan Hortonedà / Toni Roig de Guillem / Toni Tur de Pere / Guillem Bonet de Sant Gilibert de Baix	Bt. Tur de Joan Racó	47,25
89	1	Nostra Senyora de Jesús, captiri	Jaume Palau de Ramon	12,00
89 v	2	Toni Sunyer de Joan / Toni Cardona de Joan, Benimaimó	Bartomeu Valencià	33,00
89 v	1	Dona Francina Galamona	Toni Torres de Bartomeu «Rafalet»	29,75
90	2	Lo Reverent mossèn Joan Benet Català, prevere / Toni Rosselló «Picarol»	Francesc Joan de Toni Torrent	32,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
90	1	Joan Torres de Bt. «Cavaller»	Toni Rosselló «Picarol»	21,75
90 v	4	Miquel Francolí / Bartomeu Ribes de Toni / Nostra Senyora de les Dolors / Francesc Palerm de Nicolau	Joan Tur de Guillem	155,00
90 v	1	Sant Salvador, captiri	Pere Bofí de Bt.	9,00
91	3	Hereus de Joan Bonet «Poncet» / Toni Escandell de Toni / Martí Riera de Francesc	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	25,25
91	2	Hereus de Miquel Castelló de Tomàs / Mossèn Jeroni Salvany, prevere	Guillem Bonet de Francesc Coll	41,00
91 v	2	Dona de Miquel Oriol / Llorenç Vengut de Bt.	Francesc Joan de Toni Coll	23,25
91 v	2	Toni Guasc de Toni, Balàfia / Nostra Senyora de Montserrat	Pere Sunyer «Margalit»	50,00
92	4	Dona de Nadal Bofí, sastre / Lluç Portes de Marc / Bartomeu Valencià de Toni / Nicolau Sunyer de Francesc	Nicolau Sunyer de Francesc	61,50
92	4	Joan Ramon de Pere Mala Garba / Mossèn Bt. Ribes, prevere / Pere Marí de Joan «Vildet» / Francesc Marc, boter	Bt. Vengut de Llorenç	29,75
92 v	4	Sant Jordi / Anna Llopis / Joan Ginovès i sa muller / Toni Palerm de Joan «Cristòfol»	Francesc Sunyer de Francesc	83,25
92 v	2	Magí Tur de Toni / Joan Ferrer, Peralta	Toni Torres de Joan «Ribes»	32,50
93	2	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere / Joan Arabí de Joan	Toni Orvai de Ramon	1,00
93	1	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	Ell mateix	39,00
93 v	2	Bartomeu Arabí de Bartomeu / Jordi Marí de Jaume	Bartomeu Arabí de Bartomeu / Lluçia Bonet	105,75
93 v	2	Hereus de Bt. Torres de Bt. / Dona Ignès Joana	Jaume Planells de Joan	19,50
94	1	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	Ell mateix	66,00
94	3	Miquel Orvai de Francesc / Toni Torres de Joan / Dona Ff ^a Torres «Bobiana»	Pere Vic de Joan	42,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
94 v	4	Bernat Vengut de Llorenç / Hereus de Bartomeu Colomar d'Andreu / Dona Venguda i sa néta / Dona de Joan Ferrer, teixidor	Francesc Torres Vicent	34,25
94 v	2	Bartomeu Marí de Jaume «Ros» / Toni Riera de Francesc «Ronyó»	Francesc Serra de Francesc	21,75
95	2	Jaume Guasc de Bartomeu «Aljub» / Pere Costa de Francesc «Vent»	Toni Cardona de Toni	29,75
95	2	Hereus de dona Francina González i Misiego / Joan Riera de Toni	Joan Torres de Toni	33,50
95 v	4	Jaume Arabí de Miquel / Hereus de Macià Ribes de Jaume / Hereus de Pere Massa, fuster / Nicolau Riera de Jaume «Barral»	Pere Torres de Joan	76,50
95 v	2	Francesc Rosselló de Jaume / Joan Ribes de Toni «Nebot»	Jaume Costa de Nicolau / Miquel Costa de Nicolau	55,50
96	1	Dona de Joan Casals	Dona de Joan Casals	17,50
96	2	Toni Bofí de Toni, Pla / Hereus de Lluquí Portes de Toni «Roig»	Joan Tur de Joan Racó	44,75
96 v	4	Lo Reverent Mossèn Gaspar Tur, prevere / Joan Carreres, apotecari / Joan Marí de Jaume, Britja / Dona de Joan Guevara	Andreu Tur «Damià»	70,75
96 v	1	Joan Orvai de Francesc	Ell mateix	23,50
97	1	Bernat Torres d'Andreu	Ell mateix	9,50
97	2	Mossèn Gregori Esparsa, català / Sant Antoni	Toni Sala «Home»	21,50
97 v	1	Joan Riera de Toni Besora	Pere Bonet «Orvaia»	5,00
97 v	1	Francesc Sunyer de Joan, Benimussa	Ell mateix	30,25
98	1	Joan Cardona de Joan, Benimussa	Joan Bofí de Bt.	35,50
98	2	Pere Ferrer de Macià / Bartomeu de Bartomeu de la Torre	Toni Orvai de Toni	18,25
98 v	1	Toni Colomar «Rei»	Ell mateix	4,00
98 v	2	Hereus de Gaspar Torres de Bt. / Joan Clapers «Sorell»	Toni Clapers de Jaume	78,50

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
99	1	Joan Riera Besora	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	30,50
99	4	Bartomeu Tur de Joan «Rafaló» / La muller de Miquel Rosselló / Mossèn Joan Nicolau, diaca / Joan Escandell de Pere Rafal Roig	Pere Bonet de Pere, Benimaimó	37,50
99 v	2	Dona Joana Clapers / Jaume Planells de Toni	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	5,00
99 v	4	Guillem Planells de Toni Puig / Francesc Ramon de Toni major / Bt. Torres Font del Vedrà / Joan Planells de Pere, Pla	Francesc Torres de Sebastià	0,00
99 v	1	Toni Tur de Toni «Papa»	Pere Planells de Jaume	4,25
100	1	Pere Sala de Joan	Ell mateix	8,00
100	2	Joan Torres de Toni Coll del Vent / Mossèn Toni Palerm, clergue	Francesc Torres Forca	17,00
100 v	1	Benet Arabí de Sebastià	Ell mateix	1,50
100 v	1	Joan Arabí de Joan menor	Ell mateix	17,00
101	2	Bartomeu Marí de Jaume «Ros» / Toni Riera de Francesc «Ronyó»	Toni Joan de Cosmi Pouet	0,00
101	1	Toni Joan de Cosmi Pouet	Ell mateix	2,75
101	2	Clara Nicolaua de Francesc / Bartomeu Planells de Toni	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	19,25
101 v	2	Joan Ribes de Joan, Santa Eulària / Toni Costa de Francesc «Daifa»	Pere Guasc de Pere	87,75
101 v	4	La Sang de Jesucrist / Jaume Ribes de Bartomeu «Picó» / Sant Gregori / Sant Cristòfol	Ventura Balansat	0,00
102	4	Joan Rosselló de Joan «Vaqueta» / Bt. Planells de Miquel / Francesc Prats de Bt. / Hereus de Toni Palau, Benimussa	Miquel Castelló de Miquel / Bartomeu Rosselló «Barbut»	69,75
102	2	Francesc Ribas de Toni / Lo Reverent Mossèn Nicolau Orvai, escolà	Bt. Tur de Joan Rafal	21,00
102 v	4	La Sang de Jesucrist / Jaume Ribes de Bartomeu / Sant Gregori / Sant Cristòfol	Bona Ventura Balansat	53,00

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
102 v	4	Sebastià Tur de Sebastià / Pere Orvai de Joan / Joan Torres de Toni Coll / Mossèn Toni Palerm, clergue	Pere Rosselló / Francesc Torres de Toni	18,25
103	2	Pere Pau Palerm de Toni / Francesc Colomar, Porrals	Joan Marí «Bessó»	8,50
103	2	Bernat Soler menor / Hereus de Francesc Sala, metge	Joan Rosselló «Batle»	18,00
103 v	2	Hereus de Joan Tur de Toni «Reverdit» / Lluçia Ramon de Toni	Joan Tur de Joan, Rubió	38,00
103 v	1	Nostra Senyora d'Esperança, captiri	Toni Bonet de Francesc Coll	9,00
104	3	Cosmi Joan de Cosmi «Jurat» / Dona de Joan de Sant Joan / Dona de Joan Marí de Pere Flamenca	Andreu Rosselló Fornàs	48,50
104	2	Pere Guasc de Pere i sa muller / Pere Guasc, paraire	Macià Ribes «Coves»	13,00
104 v	4	Mossèn Gregori Moran, prevere / Hereus de Toni Serra de Bt. «Fornet» / Marcel·lo Llobet / Martí Torres de Martí	Pere Ribes «Guerxo» / Bartomeu Cardona de Gaspar	25,00
104 v	1	Toni Bofí de Pere Torrent	Ell mateix	7,00
105	1	Nicolau Torres de Toni «Blai»	Joan Ramon de Jaume	32,25
105	1	Bartomeu Torres Simon	Ell mateix	7,50
105 v	4	Pere Carli / Jerando Isern de Joan / Bt. Torres de Joan «Pujol» / Hereus de Pere Jover d'Andreu	Joan Torres «Pujol»	7,50
105 v	4	Joan Planells de Joan / Lluquí Torres de Lluquí, Beniformiga / Bartomeu Cardona de Gaspar / Dona Isabet Aranyona	Jeroni Tur de Toni	22,75
106	1	Sebastià Guasc Perella	Ell mateix	6,50
106	4	Lo Doctor Ribelles, prevere / Bt. Tur de Joan Rafal / Bt. Verdera de Bt. / Toni Colomar de Francesc «Rei»	Guillem Planells de Toni «Fariseu»	7,75
106 v	1	Sant Miquel, captiri	Joan Tur de la Torre	3,75

FOLI	SORTS	PROPIETARIS	TRAIENTS	MODINS
106 v	4	Joan Riquer de Rafel / Hereus de Joan Serra Galcerà / Guimó Rosselló / Hereus de Dona Antonina Giberta	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	14,75
107	1	Toni Ribes «Sanxo»	Ell mateix	1,25
107	4	Francesc Planells de Toni / Hereus de Simon Canetó, Pla / Toni Orvai de Toni «Berenguer» / Llorenç Tur de Llorenç «Pa Eixut»	Joan Tur «Calbet»	61,25
107 v	4	Sant Vicent Ferrer / Lo Sant Nom de Jesús / Los Sants Metges / Santa Eulària	Bartomeu Tur de Toni / Jaume Planells «Sit»	40,75
107 v	1	Joan Tur de Guillem	Toni Palerm de Joan	18,00
108	3	Nostra Senyora de Jesús / Miquel Gallo / Mossèn Romeu Jover, clergue	Joan Jover de Joan	5,25
108	1	Nicolau Torres de Toni Blai	Bt. Bofí de Toni	33,00
108 v	2	Francesc Bonet de Bartomeu Corona / Josep Ximenes	Toni Sunyer de Toni	20,25
108 v	4	Guillem Bonet de Guillem, Boletar / Gabriel Riquer / Hereus de Simon Torres de Bt. / Miquel Costa de Nicolau	Tomàs Rosselló / Joan Cardona «Parent»	15,75
109	4	Lluquí Joan de Simon, fuster, la Pedra / Hereus de Lluquí Joan Pouet / Jaume Cardona, fuster / Toni Ramon de Pere	Bartomeu Ribes «Guerxo»	7,75
109	1	Bernat Ribes, Sant Antoni	Ell mateix	6,00
109 v	4	Francesc Ribes de Macià / Pere Torres de Pere / Toni Torres «Quetoi» / Toni Sala de Joan	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	1,00
109 v	1	Joan Tur de Guillem	Toni Gibert de Toni	5,75
110	2	Sant Miquel / Toni Torres de Joan «Garrit»	Joan Ramon Forca	35,75
110 v	2	Bt. Torres de Jaume / Joan Jover de Joan i sa muller	Cosmi Fluixà Fornàs	14,50
110 v	4	Toni Serra de Toni Port / Toni Ramon, fuster / Francesc Cardona de Toni / Joan de Vicent, Atzaró	Pere Torres «Trontoll»	3,25
111	1	Francesc Colomar de Toni	Bt. Torres de Bt.	4,00

En la taula 8, presentem el llistat de la sal mesurada a nom de cada un dels propietaris, segons el registre del guardià de la sal i la seva còpia, efectuada per l'escrivà de la sal.

Taula 8. Sal mesurada per cada «amo de la sal» (1639-1640)²¹⁶

NÚM.	AMO	MODINS
1	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	474,00
2	Joan Tur de Guillem	258,75
3	Tomàs Pavies	198,25
4	Bernat Tur de Francesc	185,50
5	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	180,50
6	Francesc Balansat de Pere	162,25
7	Pere Bofí de Bt.	161,00
8	Joan Tur de Francesc Racó	157,75
9	Miquel Francolí	155,00
10	Bartomeu Arabí de Bartomeu	143,75
11	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	140,25
12	Francesc Ribes de Toni	137,75
13	Nostra Senyora Major	134,25
14	Magí Tur de Toni	132,25
15	Francesc Sunyer de Joan Bou	128,75
16	Francesc Rimbau de Joan	127,50
17	Ànimes de Purgatori, captiri	123,50
18	Joan Batista Botín	122,50
19	Andreu Tur «Damià»	121,25
20	Nostra Senyora del Roser, captiri	121,25
21	Sant Vicent Ferrer	117,25
22	Bernat Bofí de Toni	117,00
23	Jaume Rosselló de Toni Font Falguera	114,00

NÚM.	AMO	MODINS
24	Sant Miquel, captiri	113,50
25	[en blanc]	112,50
26	Nostra Senyora de la Concepció	105,50
27	Sant Gregori	105,50
28	Hernando Belis, apotecari	103,00
29	Vicent Torres de Francesc «Garroveret»	102,00
30	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	98,00
31	Macià Ribes de Toni «Cova»	97,75
32	Joan Roig de Guillem	96,25
33	Pere Orvai de Joan	96,00
34	Los Sants Metges, captiri	95,25
35	Mossèn Bernat Pineda, prevere	94,75
36	Toni Joan de Cosmi Pouet	94,75
37	Toni Bofí de Pere Torrent	94,50
38	Sant Jordi, captiri	94,25
39	Toni Riera Alqueria Mitjana	92,00
40	Toni Orvai de Toni	90,75
41	Guillem Planells o Planes de Toni «Fariseu» Puig	90,75
42	Santa Eulària, captiri	90,50
43	Toni Costa de Francesc «Daifa»	87,75
44	Toni Torres, cirurgià	87,50
45	Dona Clara Nicolaua	86,75
46	Dona Joana Clapers	86,75
47	Toni Bonet de Francesc Coll	86,00
48	Toni Costa, menescal	84,75
49	Hereus de Pere Bonet de Toni Trull	82,75
50	Toni Clapers de Jaume «Durban» «Sorell»	82,25
51	Guillem Bonet de Francesc Coll	79,00

NÚM.	AMO	MODINS
52	Jaume Arabí de Miquel	76,50
53	Bernat Planells de Miquel	76,50
54	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	75,75
55	Toni Bofí de Toni Pla	75,25
56	Bernat Tur de Joan Rafal	75,00
57	Joan Ramon de Joan	74,75
58	Magí Rimbau d' Andreu	73,50
59	Miquel Porcell	71,75
60	Mossèn Gaspar Tur, prevere	71,00
61	Mossèn Joan Ferrer, prevere	70,75
62	Pere Benet Balansat	70,25
63	Nostra Senyora de Jesús, captiri	70,00
64	Nostra Senyora de Montserrat	70,00
65	Joan Marí de Lluquí	69,25
66	Joan Torres de Joan «Pujol»	68,00
67	Toni Bofí de Toni Salines	66,50
68	Nicolau Sunyer de Francesc «Margalit»	65,50
69	Joan Serra de Toni, hortolà	65,25
70	Joan Tur de Joan «Racó»	65,25
71	Pere Bonet de Pere Sant Gilibert	65,25
72	Jaume Sala de Joan	64,50
73	Mossèn Vicent Bofí, prevere	63,75
74	Francesc Rosselló de Jaume	63,00
75	Joan Costa de Pere «Mata»	62,25
76	Josep Planells de Toni Barber	61,25
77	Pere Sunyer «Fenoll»	61,00
78	Dona de Gaspar Sirvent	60,25
79	Francesc Colomar de Toni	60,25

NÚM.	AMO	MODINS
80	Gabriel Riquer	60,25
81	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	59,50
82	Bartomeu Planells de Guillem	59,00
83	Toni Orvai de Francesc	59,00
84	Toni Sunyer de Joan	59,00
85	Bartomeu Bonet Camp Roig	58,75
86	Pere Torres de Vicent	57,75
87	Francesc Planells o Planes de Toni	57,25
88	Toni Roig de Guillem	57,00
89	Francesc Sunyer de Toni	56,00
90	Miquel Orvai de Blanes de Francesc	56,00
91	Mossèn Joan Ribes, prevere	55,75
92	Joan Ribes de Toni «Nebot»	55,50
93	Bt. Torres Picassa	54,00
94	Bernat Torres d'Andreu «Fort»	53,75
95	Vicent Torres de Pere	53,75
96	Jacinto Serra de Bartomeu	53,50
97	Pere Sunyer de Toni «Margalit»	53,50
98	Vicent Joan de Toni «Negret»	53,50
99	Bartomeu Orvai de Ramon	53,25
100	Sant Cristòfol	53,00
101	Andreu Rosselló Fornàs	52,50
102	Jaume Rosselló de Miquel	52,25
103	Joan Torres «Pujol»	51,75
104	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	51,25
105	Gaspar Pineda	51,00
106	Francesc Torres de Bernat	50,75
107	Toni Rosselló de Toni Font	50,75

NÚM.	AMO	MODINS
108	Cosmi Joan de Cosmi Pouet	48,50
109	Bernat Ribes de Melcior	48,00
110	Miquel Tur de Lluís	47,75
111	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	47,50
112	Pere Marí de Guillem	47,00
113	Jaume Rosselló de Jaume Font «Vaqueta»	45,50
114	Hereus de Joan Samar	44,50
115	Nicolau Torres de Toni «Blai»	44,00
116	Hereus de Joan Sala, sabater	43,00
117	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	42,50
118	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	42,25
119	Sant Antoni	42,25
120	Joan Benet Berrameu, notari	42,00
121	Sant Antoni de Portmany	42,00
122	Hereus de Miquel Castelló	41,00
123	Toni Torres de Bartomeu «Creuetes» «Rafalet»	41,00
124	Nicolau Torres de Pere	40,75
125	Toni Cardona Buscastell	40,75
126	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	40,25
127	Hereus de Miquel Rosselló «Picarol»	39,75
128	Hereus de Jaume Arabí de Benet, Vila	38,75
129	Vicent Escandell de Bartomeu	38,75
130	Hereus de Joan Ribes de Jaume	38,50
131	Toni Sala «Home»	38,50
132	Hereus de Joan Tur de Toni «Reverdit»	38,00
133	Bernat Sala de Francesc Santa Eulària	38,00
134	Toni Bonet de Toni «Rossellona» Pla	37,25
135	Francesc Joan de Francesc Coll	37,00

NÚM.	AMO	MODINS
136	Joan Rosselló «Doctor»	36,75
137	Francesc Tur Cutella	36,25
138	Pere Torres de Pere Jondal	35,75
139	Joan Cardona, Benimancar	35,50
140	Nostra Senyora de les Dolors, captiri	35,25
141	Joan Riera de Toni Tarbana	35,00
142	Bartomeu Ramon de Joan	34,75
143	Bartomeu Tur de Joan «Rafaló»	34,50
144	Guillem Marí de Joan	34,50
145	Pere Torres de Joan «Ribes»	34,50
146	Toni Cardona de Toni «Fumeral»	33,50
147	Dona de Toni Serra «Fornet»	32,75
148	Pere Planells de Pere, sastre	32,75
149	Toni Sala, argenter	32,75
150	Toni Rosselló «Picarol»	32,50
151	Joan Riera Besora	31,50
152	Toni Rosselló de Toni Coll «Barbut»	31,25
153	Jaume Sala Bassa Roja	30,75
154	Pere Sala de Guillem Puig Blanc	30,75
155	Pere Sala de Joan Puig Blanc	30,50
156	Francesc Sunyer de Joan, Benimussa	30,25
157	Dona Francina o Francesca Galamona	29,75
158	Mossèn Bt. Ribes, prevere	29,75
159	Pere Serra de Toni, hortolà	29,50
160	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	29,00
161	Joan Ramon de Forca	27,75
162	Bartomeu Orvai de Francesc	27,50
163	Joan Rosselló de Joan «Batle»	27,25

NÚM.	AMO	MODINS
164	Mossèn Pere Planells de Pere, prevere	27,25
165	Joan Colomar de Toni «Hereu» «Trull»	27,00
166	Joan Serra de Toni «Camí»	27,00
167	Dona Antonina Vedella	26,75
168	Tomàs Rosselló Fornàs	26,75
169	Bernat Torres «Pujol»	26,75
170	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	26,25
171	Toni Escandell de Toni «Carabassó»	25,25
172	Francesc Ramon de Toni «Monjo»	25,00
173	Mossèn Toni Palerm, clergue	24,75
174	Gregori Costa, cirurgià	24,50
175	Joan Orvai de Francesc	23,50
176	Toni Roig de Toni Safargell	23,50
177	Dona de Miquel Oriol o Oriola	23,25
178	Dona de Sebastià Arabí de Benet	23,00
179	Pere Marí de Joan	23,00
180	Joan Costa de Bartomeu	22,75
181	Dona de Joan Torres «Jordi»	22,75
182	Toni Bonet «Carabassó», Boletar	22,50
183	Mossèn Tomàs Cardona de Toni	22,25
184	Jaume Guasc de Bartomeu	22,25
185	Dona Isabet Torres Aranyona o Aranyó	21,75
186	Joan Torres de Bernat «Seguí», cavaller	21,75
187	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	21,75
188	Bartomeu Rosselló de Bartomeu «Barbut», Pla	21,50
189	Joan Sunyer de Pere	21,50
190	Joan Planells o Planes de Jaume	20,75
191	Francesc Bonet de Francesc Coll	20,25

NÚM.	AMO	MODINS
192	Joan Bofí de Bernat	20,25
193	Josep Ximenes	20,25
194	Jaume Palau de Ramon	20,00
195	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	19,75
196	Toni Costa de Nicolau Pla	19,75
197	Hereus de Bt. Torres de Bt.	19,50
198	Nicolau Torres de Pere Jondal	19,50
199	Francesc Riera de Francesc menor	19,25
200	Marcel·lo Llobet	19,25
201	Pere Guasc de Pere	19,00
202	Hereus d'Antonina Cardona	18,50
203	Bartomeu Tur «Damià»	18,50
204	Pere Ferrer de Macià	18,25
205	Pere Balansat de Pere	18,00
206	Dona de Joan Tur «Casals»	17,50
207	Bt. Ferrer, cirurgia	17,25
208	Dona de Jaume Costa Veedora	17,25
209	Joan Sala de Sebastià	17,25
210	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit»	17,25
211	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	17,00
212	Joan Arabí de Joan menor	17,00
213	Lo Sant Nom de Jesús, captiri	16,75
214	Toni Ribes de Ramon	16,75
215	Joan Planells de Pere Pla	16,25
216	Toni Gibert de Ramon	16,25
217	Bartomeu Valencià de Miquel, Santa Eulària	16,00
218	Joan Ramon de Jaume	15,75
219	Miquel Orvai de Francesc	15,50

NÚM.	AMO	MODINS
220	Bartomeu Torres de Jaume «Calaveres»	14,75
221	Guimó Rosselló	14,75
222	Joan Marí «Costell»	14,75
223	Bartomeu Escandell de Vicent	14,50
224	Bt. Ferrer de Jaume	14,50
225	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	14,50
226	Francesc Sunyer de Francesc «Doctor»	14,00
227	Guimó Marí de Bartomeu	14,00
228	Hereus de Joan Marí de Bartomeu Morna	13,75
229	Joan Planells de Pere	13,75
230	Toni Tur de Bartomeu	13,75
231	Jaume Rosselló de Toni	13,50
232	Jordi Pineda	13,50
233	Bnt. Rosselló de Joan «Truja»	13,00
234	Pere Llaudes de Pere	13,00
235	Joan Costa de Joan Pouàs	12,50
236	Joan Rosselló de Joan Pou	12,50
237	Bernat Soler menor	12,00
238	Santa Ignès, captiri	12,00
239	Pere Costa de Francesc «Vent»	11,50
240	Pere Serra de Toni	11,25
241	Jaume Torres d'Andreu, teixidor	11,25
242	Joan Rosselló de Toni «Cosmi»	11,25
243	Francesc Torres de Vicent	11,00
244	Llorenç Tur de Llorenç «Pa Eixut», Boletar	10,50
245	Bernat Torres d'Andreu	9,50
246	Pere Pau Palerm	9,50
247	Toni Torres de Toni Coll del Vent	9,50

NÚM.	AMO	MODINS
248	Joan Ferrer de Joan, paraire	9,25
249	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	9,00
250	La Sang de Jesucrist, captiri	9,00
251	Macià Torres de Toni	9,00
252	Nostra Senyora d'Esperança, captiri	9,00
253	Sant Salvador, captiri	9,00
254	Miquel Costa de Nicolau	8,75
255	Toni Rosselló de Toni Pla	8,75
256	Llorenç Vengut de Francesc	8,50
257	Llucià Bonet de Guillem Pla	8,25
258	Pere Colomar Bellmunt	8,25
259	Joan Marí «Bessó» menor	8,00
260	Joan Torres de Francesc «Botja»	8,00
261	Pere Sala de Joan	8,00
262	Francesc Serra de Francesc	7,75
263	Jaume Cardona, fuster	7,75
264	Mossèn Gregori Moran, prevere	7,75
265	Bartomeu Torres de Simon	7,50
266	Jaume Rosselló de Jaume Font	7,50
267	Sant Antoni de Vila, captiri	7,50
268	Toni Colomar «Rei»	7,50
269	Sant Josep, captiri	7,00
270	Sebastià Guasc Perella	6,50
271	Bartomeu Planells de Toni	6,25
272	Bernat Ribes de Bernat, Sant Antoni	6,00
273	Francesc Costa de Pere Fornàs	6,00
274	Toni Ferrer de Jordi	6,00
275	Captiri de Sant Telm	5,50

NÚM.	AMO	MODINS
276	Sebastià Tur de Sebastià «Gomar»	5,50
277	Bartomeu Galcerà cala Llonga	5,00
278	Toni Tur, boter	5,00
279	Dona de Joan Ferrer, teixidor	4,50
280	Pere Ramon de Joan	4,25
281	Toni Tur de Toni «Papa», Aubarca	4,25
282	Ramon Bru de Ramon	4,00
283	Llucià Bonet de Guillem	3,75
284	Toni Ramon, fuster	3,25
285	Bartomeu Joan de Bartomeu	3,00
286	Francesc Torres de Cosmi	3,00
287	Jaume Cardona de Simon	2,75
288	Jaume Rosselló de Joan	2,50
289	Josep Planells de Toni	2,50
290	Pere Carli	2,25
291	Pere Guasc de Toni	2,25
292	Joan Planells de Jaume	2,00
293	Hereus de Joan Colomar	1,75
294	Pere Planells de Guillem	1,75
295	Hereus de Pere Jover d'Andreu	1,50
296	Toni Llaneres de Toni	1,50
297	Toni Ribes «Sanxo»	1,25
298	Bartomeu Cardona de Gaspar	1,00
299	Toni Torres «Quetoi»	1,00
	Total	13.684,00

En la llista precedent, amb 299 propietaris registrats, observem les variacions respecte del registre anterior, amb alguns propietaris desapareguts i d'altres de nous, especialment els que mesuren propietats petites

que possiblement es reben en pagament d'algun deute o servei realitzat al propietari original. Tots aquests canvis són el reflex de les transaccions realitzades entre els particulars, que el registre de l'escrivà de la sal tan sols recull de manera anecdòtica, encara que algunes referències ens poden ajudar a comprendre el sistema millor. Així, el 17 de juliol de 1640, el notari Pere Coll rebia 8 lliures, 18 sous i 6 diners del compte de Joan Tur de Joan Racó pel testament del seu pare, Joan Tur, i per la dieta i publicació i una intima;²¹⁷ el 6 de maig (de 1640?), l'apotecari (farmacèutic) Hernando Belis rebia 30 sous del compte de Pere Torres Jondal en concepte de medecines que li devia per aquest valor;²¹⁸ el 17 de febrer de 1641, Bonaventura Balansat paga 27 lliures i 11 sous pel delme de les Salines a Miquel Orvai (en aquest cas, probablement ens trobem davant d'un pagament fet per un propietari amb terres al Quartó de les Salines a l'arrendador del delme d'aquest districte);²¹⁹ el 17 de novembre (de 1640?), Hernando Belis rep 25 lliures del compte de Bartomeu Planells «per altres tantas me'n devia»;²²⁰ el 19 d'abril de 1640, Bernat Ribes de Melcior rebia 6 lliures per comissió de Joan Tur, i també s'especifica que era per cobrar un deute.²²¹ Als comptes de l'escrivà de la sal són molt freqüents aquests pagaments «per comissió», encara que és rar que s'indiqui, com en els exemples que acabem d'exposar, el motiu d'aquests pagaments, que podria ser simplement l'absència de la persona interessada o la necessitat que una persona que sabés escriure assentés el corresponent rebut.

Pel que fa a les diferents quantitats de sal mesurades per cada amo, el primer que ens crida l'atenció és el gran volum de sal mesurat a nom del lloctinent de governador reial, Bernat Joan de Francesc, més de 400 modins, quantitat molt superior a la del següent en la llista, Joan Tur de Guillem, amb 258 modins. No hi ha cap altre propietari a nom del qual es mesuri una quantitat superior als 200 modins.

D'altra banda, com s'observava en la llista anterior, un gran nombre de propietaris consta com a traient de la seva pròpia sal, especialment en els comptes d'un sol amo, i aquí és on trobem també la major correspondència entre els dos registres. Cal pensar que per a les famílies camperoles amb sort a l'estany, aquest treball oferia una manera d'aconseguir uns diners necessaris per a la compra de diferents subministraments i difícils d'obtenir per altres vies, de manera que aprofitaven al màxim l'oportunitat.

Finalment, cal remarcar el fet que el llibre es tanqués amb 112,50 modins pertanyents a «places en blanc», de propietari desconegut, a l'espera, sens dubte, que els seus amos les reclamessin durant els anys següents.

2. Benefici i despeses

2.1. El pagament als particulars (amos i traients)

El 1639-1640, el preu que es va pagar als traients per cada modí venut va ser, fins al 31 de juliol de 1640, de 35 sous (1 lliura i 15 sous), i a partir de l'1 d'agost d'aquest any, de 40 sous (2 lliures), en aplicació de reial ordre.²²²

Taula 9. Pagaments totals als particulars (1639-1640)²²³

PERÍODE	MODINS	PREU	LLIURES	SOUS	DINERS
1/11/1639-31/07/1640	8.714,25	35 sous	15.249	18	9
1/08/1640-	4.970,50	40 sous	9.941	0	0
Total	13.684,75		25.190	18	9

Ara bé, a part que no tots els particulars mesuren la mateixa quantitat de sal ni obtenen el mateix benefici, a aquests imports els hem de deduir el valor de diferents conceptes, com veurem en l'apartat següent.

Quant a la forma en què aquests traients cobraven la seva sal, hi ha diferents disposicions reials que la regulen al llarg dels segles.

A la fi del segle XVI, el rei, arran d'una visita del síndic de les parts foranes, explica que es tenia constància que «de temps immemorial» el costum establia que els mercaders pagaven la sal en «bona moneda» i d'aquesta s'havia de pagar als traients. Segons la carta de 1592, «de ocho años a esta parte» els escrivans de la sal havien trencat aquest costum perquè invertien els diners en mercaderies fora de l'illa i...

(...) quando los labradores de las dichas partes foranas acuden por su dinero les dice que no lo tiene y difiere tanto el dárselo que por su necesidad les obliga a haverlo de tomar en ropa, contándosela a unos tantos más de lo que ha costado, de manera que se hazen ricos el año que son escrivanos con el trabajo de los pobres labradores.²²⁴

La Universitat d'Eivissa realitzava emissions de moneda per pagar els seus deutes. L'any 1640 es realitzà una encunyació, part de la qual es va destinar a pagar els traients. A la imatge, moneda eivissenca del regnat de Felip IV.

Font: Antoni Planas Palau, *Las monedas de los Austrias de la ceca de Evisa (Ibiza)*.

La carta manava al governador impedir «semejantes extorsiones» i que els escrivans paguessin la sal en la mateixa moneda que havien cobrat.²²⁵

Més endavant en el temps, el regnat de Felip IV és ric en disposicions relatives al preu de la sal i a la manera en què aquesta s'havia de pagar. Així, la pragmàtica de 20 de juliol de 1622 ordenà que la sal es pagués en moneda de plata.²²⁶

Les queixes dels jurats van moure el rei a autoritzar la venda de sal a canvi de blat excepte als holandesos, segons carta de 26 de setembre de 1630.²²⁷

El 23 de gener de 1631, s'autoritzava els naturals de l'illa comprar sal pagant la meitat del seu valor en moneda de billó i l'altra meitat en abastaments per a l'illa.²²⁸

El 29 d'octubre de 1633 es tornà a ordenar que la sal es pagués en plata, encara que aquesta disposició va conèixer nombroses excepcions per possibilitar la compra de provisions fora de l'illa. I el 12 d'octubre de 1644 es va concedir que la sal es pogués vendre per provisions i pagar-se en moneda corrent de l'illa.²²⁹

D'aquesta manera, veiem que al segle XVII, la Universitat podia pagar als traients en moneda eivissenca de billó (en realitat, coure pur). La necessitat de tenir numerari per realitzar aquests i altres pagaments va ser el motiu de les encunyacions realitzades per la Universitat.²³⁰ Precisament, l'any 1640, el 4 d'abril, es realitzà una encunyació de doblers, dels quals, a part del pagament de les despeses de fabricació, la primera partida es destinà a la taula de l'escrivà de la sal, Miquel Orvai, per al pagament dels traients. Aquesta partida va ser de 340 lliures.²³¹

Encara que la quantitat pagada està lluny de cobrir les 25.190 lliures, 18 sous i 9 diners pagats en total als traients (quantitat de la qual cal descomptar, cal no oblidar-ho, les «restes» dels pagaments fets pels traients a l'escrivà i altres), veiem que ja no cal pagar en «bona moneda» (la moneda de l'illa sempre va ser fiduciària i de coure pur) ni tampoc amb la mateixa moneda que es rep dels compradors.

2.2. Pagaments descomptats als particulars

Sorts

Els traients havien de pagar per la seva sort a cada un dels amos de la sal una quantitat. Com ja s'ha vist, el 1639 el Consell General de la Universitat va decidir, per incentivar els traients, que aquell any se'ls alliberés d'aquesta obligació. Tan sols s'havien

de pagar les sorts als amos que fossin eclesiàstics i beneficiats, i així quedà reflectit en els comptes del *Llibre de l'escrivà de la sal*. Encara que no s'esmentí, podem deduir sense por a equivocar-nos que les persones que no reben tractament eclesiàstic i cobren per la seva sort són beneficiats (persones que gaudien d'un benefici eclesiàstic).

Taula 10. Pagaments per sorts el 1639-1640 (en lliures)

FOLI	DATA	AMO (propietari de la sort)	TRAIENT (paga al propietari)	PAGAT
16 v	23 de maig	Doctor Mateu Riambau i de Clapers	Joan Tur de Guillem	2
28 v	29 de febrer	Pere Tur, clergue	Bernat Tur de Francesc	2
28 v	5 de gener	Mossèn Cosmi Prats de Nicolau	Bernat Tur de Francesc	2
93 v	6 de novembre	Jordi Marí de Jaume	Bartomeu Arabí de Bartomeu i Lluçia Bonet	2
107 v	24 de març	Santa Eulària	Bartomeu Tur de Toni i Joan Planells «Sit»	2
83	17 de novembre	Hernando Belis, apotecari	Joan Rosselló de Joan Portmany	2
41	18 de desembre	Joan Ferrer, beneficiat	Joan Marí de Francesc «Bessó»	2
41	27 de febrer 1640	Mossèn Bernat Pineda, prevere	Joan Marí de Francesc «Bessó»	2
41	29 de gener 1641	Mossèn Ramon Lleida, prevere	Joan Marí de Francesc «Bessó»	2
94	1 de desembre	Miquel Orvai de Francesc	Pere Vic de Joan	2
91 v	16 de novembre	Nostra Senyora de Montserrat	Toni Sunyer «Margalit»	2
20	13 d'abril de 1640	Tomàs Sunyer, prevere	Joan Tur de Joan Racó	2
58 v	27 de juny	Vicent Bofí, prevere	Toni Gibert de Ramon	2
81 v	6 de novembre	Joan Marí «Costell»	Jaume Rosselló de Miquel	2
84 v	18 de desembre	Toni Bonet de Toni «Rossellona»	Francesc Torres de Bernat	2
84 v	26 de maig 1641	Hereus de Francesc Escandell	Francesc Torres de Bernat	2

FOLI	DATA	AMO (propietari de la sort)	TRAIENT (paga al propietari)	PAGAT
89	29 de gener 1641	Joan Hortonedà, subdiaca	Bt. Tur de Joan	2
22 v	14 d'abril	Mossèn Joan Ribes, prevere	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	2
95 v	16 de desembre	Francesc Rosselló de Jaume	Jaume i Miquel Costa de Nicolau	2
104	17 de gener 1641	Dona de Joan Marí de Pere, Flamenca	Andreu Rosselló Fornàs	2
91	17 de gener 1641	Miquel Castelló de Miquel	Guillem Bonet de Francesc Coll	2
30	29 de gener	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	Toni Orvai de Ramon	2
24 v	14 d'abril 1640	Mossèn Pere Planells de Pere, prevere	Jacinto Serra de Bartomeu	2
102 v	30 de desembre	Mossèn Toni Palerm, clergue	Pere Rosselló i Francesc Torres de Toni Forca	2
93 v	7 de març 1641	Dona Ignès Joana	Jaume Planells de Joan	2
88 v	2 de gener	Dona de Lluquí Torres	Toni Rosselló de Toni Font	2
104	17 de gener 1641	Pere Guasc de Pere	Macià Ribes «Coves»	2
86	16 de desembre	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	Dona de Toni Sunyer «Margalit»	2
103	30 de desembre 1640	Pere Pau Palerm	Joan Marí «Bessó»	2
			Total	58

Font: *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*.

Dret i salari de l'escrivà de la sal

El salari de l'escrivà de la sal es descomptava del preu pagat als traients. Per cada compte, l'escrivà rebia un ral (2 lliures i 10 sous) en concepte de dret, i a més a més, rebia el seu salari pròpiament dit, de 2 diners per lliura del preu corresponent als particulars.²³² Aquests preus, mantinguts en les ordinacions de 1663, són els que es pagaven ja el 1639-1640, segons el llibre d'aquest any.

El dret de l'escrivà de la sal

Pel que fa al dret, l'escrivà de la sal cobrava un compte per cada particular amb sort assignada, encara que després, en el *Llibre del guardià de la sal*, no constés que aquest particular hagués mesurat un sol modí de la seva sal. És en tots els casos la primera partida consignada al començament dels comptes i, per la facilitat en el seu càlcul, en general no presenta errors.

Taula 11. Pagaments pel dret de l'escrivà de la sal (1639-1640)²³³

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
23	Bernat Joan, lloctinent del Governador	1	Ell mateix	0	2	10
31 v	Bernat Joan de Francesc, Vila	1	Ell mateix	0	2	10
94	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	1	Ell mateix	0	2	10
16 v	Joan Tur de Guillem	5	Joan Tur de Guillem	0	14	2
61 v	Joan Tur de Guillem	1	Joan Tur de Guillem	0	2	10
107 v	Joan Tur de Guillem	1	Joan Tur de Guillem	0	2	10
109 v	Joan Tur de Guillem	1	Toni Gibert de Toni	0	2	10
18 v	Tomàs Pavies	5	Francesc Rosselló, Vila	0	14	2
28 v	Bernat Tur de Francesc	4	Bernat Tur de Francesc	0	11	4
70 v	Bernat Tur de Francesc	1	Ell mateix	0	2	10
19 v	Joan Clapers de Joan «Sorell»	2	Jaume Rosselló de Miquel	0	5	8
98 v	Joan Clapers «Sorell»	2	Toni Clapers de Jaume	0	5	8
31	Francesc Balansat de Pere	4	Francesc Rosselló de Jaume	0	11	8
50 v	Pere Bofí de Bt.	1	Ell mateix	0	2	10
62 v	Pere Bofí de Bt.	1	Ell mateix	0	2	10
29	Joan Tur de Francesc Racó	4	Joan Tur de Francesc Racó	0	11	4

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
75 v	Joan Tur de Francesc Racó	1	Ell mateix	0	2	10
90 v	Miquel Francolí	4	Joan Tur de Guillem	0	11	4
79 v	Bartomeu Arabí de Bartomeu	1	Ell mateix	0	2	10
93 v	Bartomeu Arabí de Bartomeu	2	Bartomeu Arabí de Bartomeu i Lluçia Bonet	0	5	8
1	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	2	Joan Rosselló «Batle»	0	5	8
87	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	4	Nicolau Riera, Santa Eulària, i Toni Tur, boter	0	11	4
11	Francesc Ribes de Toni	5	Bt. Tur de Joan Rafal	0	14	2
102	Francesc Ribes de Toni	2	Bt. Tur de Joan Rafal	0	5	8
27	Nostra Senyora Major	5	Francesc Llobet de Joan	0	14	2
15 v	Magí Tur de Toni	2	Joan Orvai de Francesc	0	5	8
92 v	Magí Tur de Toni	2	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	5	8
75	Francesc Sunyer de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
75	Francesc Sunyer de Joan «Bou»	1	Ell mateix	0	2	10
17 v	Francesc Rimbau de Joan	4	Bernat Tur de Joan Racó	0	11	4
27 v	Ànimes de Purgatori	5	Magí Ribes de Joan	0	14	2
65	Ànimes de Purgatori, captiri	1	Per caritat	0	2	10
33	Joan Batista Botín	5	Andreu Tur «Damià» i Bernat Torres de Joan	0	14	2
60 v	Andreu Tur «Damià»	1	Ell mateix	0	2	10
28	Nostra Senyora del Roser	4	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	0	11	4

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
55	Nostra Senyora del Roser, captiri	1	Toni Sunyer de Joan «Bou»	0	2	10
21	Sant Vicent Ferrer	4	Bartomeu Ribes «Guerxo»	0	11	4
107 v	Sant Vicent Ferrer	4	Bartomeu Tur de Toni i Jaume Planells «Sit»	0	11	4
64 v	Bernat Bofí de Toni	1	Ell mateix	0	2	10
88 v	Bernat Bofí de Toni	4	Bernat Tur de Francesc	0	11	4
37	Jaume Rosselló de Toni Font	4	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	0	11	4
14 v	Sant Miquel	4	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	0	11	4
110	Sant Miquel	2	Joan Ramon de Forca	0	5	8
106 v	Sant Miquel, captiri	1	Joan Tur de la Torre	0	2	10
26 v	Nostra Senyora de la Concepció	5	Bartomeu Tur de Toni	0	14	2
21 v	Sant Gregori	4	Francesc Sunyer de Francesc	0	11	8
5 v	Hernando Belis, apotecari	2	Joan Tur de Joan Rubió	0	5	8
83	Hernando Belis, apotecari	1	Joan Rosselló de Joan Portmany	0	2	10
16	Vicent Torres de Francesc	4	Vicent Torres de Francesc	0	11	4
29 v	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	4	Francesc Torres de Bernat	0	11	4
76	Joan Roig de Guillem	4	Joan Tur de Francesc Racó	0	11	4
3 v	Pere Orvai de Joan	2	Pere Orvai de Joan	0	5	8
61 v	Pere Orvai de Joan	1	Pere Orvai de Joan	0	2	10
63	Pere Orvai de Joan	1	Pere Orvai de Joan	0	2	10
22	Los Sants Metges	4	Nicolau Sunyer de Francesc	0	11	4

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
68	Los Sants Metges, captiri	1	Francesc Joan de Francesc Coll	0	2	10
41	Mossèn Bernat Pineda, prevere	4	Joan Marí de Francesc «Bessó»	0	11	8
84	Mossèn Bernat Pineda, prevere	4	Francesc Vengut de Bt.	0	11	4
88	Toni Joan de Cosmi Pouet	2	Bt. Torres de Joan Pujol	0	5	8
57	Toni Bofí de Pere Torrent	1	Toni Bofí de Pere Torrent	0	2	10
104 v	Toni Bofí de Pere Torrent	1	Toni Bofí de Pere Torrent	0	2	10
92 v	Sant Jordi	4	Francesc Sunyer de Francesc	0	11	4
4 v	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	2	Jaume Costa de Nicolau	0	5	10
46 v	Antoni Orvai de Toni	4	Francesc Planells de Toni	0	11	4
53	Antoni Orvai de Toni	1	Ell mateix	0	2	10
19	Santa Eulària	2	Toni Bofí de Toni Salines	0	5	8
94	Santa Eulària	3	Pere Vic de Joan	0	8	0
63 v	Santa Eulària, captiri	1	Per caritat	0	2	10
101 v	Toni Costa de Francesc «Daifa	2	Pere Guasc de Pere	0	5	8
30 v	Toni Torres, cirurgia	4	Joan Tur «Calbet»	0	11	0
38	Clara Nicolaua de Francesc	4	Joan Cardona de Joan Coll	0	11	4
101	Clara Nicolaua de Francesc	2	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	0	5	8
39	Dona Joana Clapers	5	Jaume Rosselló de Joan	0	14	2
99 v	Dona Joana Clapers	2	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	0	5	8

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
54 v	Toni Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
54 v	Toni Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
32	Toni Costa, menescal	4	Andreu Rosselló Fornàs	0	11	4
9	Hereus de Pere Bonet de Toni «Trull»	1	Llucià Bonet de Guillem	0	2	10
44	Macià Ribes de Toni «Coves»	4	Macià Ribes de Toni «Coves»	0	11	4
54	Guillem Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
82 v	Guillem Bonet de Francesc Coll	2	Joan Sunyer de Pere	0	5	8
95 v	Jaume Arabí de Miquel	4	Pere Torres de Joan	0	11	4
35 v	Antoni Clapers de Jaume «Durban»	4	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	11	4
1 v	Francesc Rosselló de Francesc Vila	1	Ell mateix	0	2	10
55 v	Toni Bofí de Toni Pla	1	Ell mateix	0	2	10
96	Toni Bofí de Toni Pla	2	Joan Tur de Joan Racó	0	5	8
49 v	Bernat Tur de Joan «Rafal»	1	Ell mateix	0	2	10
48	Joan Ramon de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
77	Joan Ramon de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
8	Magí Rimbau d'Andreu	1	Bartomeu Arabí de Bartomeu	0	2	10
34 v	Miquel Porcell	4	Dona de Joan Torres «Jordi»	0	11	4
96 v	Mossèn Gaspar Tur, prevere	4	Andreu Tur «Damià»	0	11	4
78 v	Mossèn Joan Ferrer, prevere	4	Francesc Rosselló de Jaume	0	11	4

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
9 v	Pere Benet Balansat	1	Bt. Bofí de Toni	0	2	10
17	Nostra Senyora de Jesús	4	Toni Palerm de Joan Pla	0	11	4
54	Nostra Senyora de Jesús, captiri	1	Toni Palerm de Joan	0	2	10
108	Nostra Senyora de Jesús	4	Joan Jover de Joan	0	11	4
59	Nostra Senyora de Montserrat, captiri	1	Pere Sunyer de Toni	0	2	10
59	Nostra Senyora de Montserrat, captiri	1	Pere Sunyer de Toni	0	2	10
91 v	Nostra Senyora de Montserrat	2	Pere Sunyer «Margalit»	0	5	8
102	Bernat Planells de Miquel	4	Miquel Castelló de Miquel i Bartomeu Rosselló «Barbut»	0	11	4
7 v	Joan Marí de Lluquí	2	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	0	5	8
12 v	Joan Marí de Lluquí	1	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	0	5	8
62	Toni Bofí de Toni Salines	1	Ell mateix	0	2	10
92	Nicolau Sunyer de Francesc «Margalit»	4	Nicolau Sunyer de Francesc	0	11	4
58	Joan Serra de Toni, hortolà	1	Ell mateix	0	2	10
58	Joan Serra de Toni, hortolà	1	Ell mateix	0	2	10
20	Joan Tur de Joan Racó	3	Joan Tur de Joan Racó	0	8	6
73	Joan Tur de Joan Racó	1	Ell mateix	0	2	10
73	Joan Tur de Joan Racó	1	Ell mateix	0	2	10
45	Pere Bonet Sant Gilibert	2	Pere Bonet Benimaimó	0	5	8
45 v	Pere Bonet Sant Gilibert	2	Joan Marí «Bessó»	0	5	8

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
32 v	Jaume Sala de Joan Bassa Roja	4	Miquel Rosselló de Miquel	0	11	4
58 v	Mossèn Vicent Bofí, prevere	1	Toni Gibert de Ramon	0	2	10
72	Francesc Rosselló de Jaume	1	Ell mateix	0	2	10
80	Francesc Rosselló de Jaume	1	Ell mateix	0	2	10
85 v	Joan Costa de Pere Mata	1	Ell mateix	0	2	10
47	Joan Torres de Joan «Pujol»	4	Joan «Pujol»	0	11	4
38 v	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	4	Tomàs Rosselló Fornàs	0	11	4
10 v	Josep Planells de Toni Barber	4	Joan Ramon de Jaume	0	11	4
72 v	Pere Sunyer de Toni «Fenoll»	1	Ell mateix	0	2	10
81 v	Pere Sunyer «Fenoll»	4	Jaume Rosselló de Miquel	0	11	4
44 v	Dona de Gaspar Sirvent	5	Bartomeu Planells de Guillem	0	14	2
46	Dona de Gaspar Sirvent	4	Bartomeu Planells de Guillem	0	11	4
84 v	Francesc Colomar de Toni	4	Francesc Torres de Bernat	0	11	4
111	Francesc Colomar de Toni	1	Bt. Torres de Bt.	0	2	10
20 v	Gabriel Riquer	2	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	0	5	8
6 v	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	2	Toni Clapers de Jaume «Durban»	0	5	8
44 v	Bartomeu Planells de Guillem	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
45 v	Bartomeu Planells de Guillem	3	Bartomeu Planells de Guillem	0	8	6
82 v	Bartomeu Planells de Guillem	1	Ell mateix	0	2	10
73 v	Toni Orvai de Francesc	1	Ell mateix	0	2	10
63	Toni Sunyer de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
89 v	Toni Sunyer de Joan	2	Bartomeu Valencià de Miquel Santa Eulària	0	5	8
8 v	Bartomeu Bonet Camp Roig	1	Ell mateix	0	2	10
80	Bartomeu Bonet Camp Roig	1	Ell mateix	0	2	10
18	Pere Torres de Vicent	1	Ell mateix	0	2	10
77 v	Pere Torres de Vicent	1	Ell mateix	0	2	10
107	Francesc Planells o Planes de Toni	4	Joan Tur de Toni «Calbet»	0	11	4
85	Toni Roig de Guillem «Rocar»	4	Bt. Tur de Joan Racó	0	11	4
89	Toni Roig de Guillem	4	Bt. Tur de Joan Racó	0	11	4
74 v	Francesc Sunyer de Toni	1	Ell mateix	0	2	10
26	Miquel Orvai de Francesc Vila	2	Joan Cardona de Toni Beniferri	0	5	8
22 v	Mossèn Joan Ribes, prevere	4	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	0	11	4
95 v	Joan Ribes de Toni «Nebot»	2	Jaume i Miquel Costa de Nicolau	0	5	8
13 v	Bt. Torres de Pere Picassa	2	Jaume Planes o Planells de Joan	0	5	8
67 v	Bernat Torres d'Andreu «Fort»	1	Ell mateix	0	2	10
49	Vicent Torres de Pere	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
83 v	Jacinto Serra de Bartomeu	1	Ell mateix	0	2	10
86 v	Jacinto Serra de Bartomeu	4	Toni Orvai de Francesc	0	11	4
72	Pere Sunyer de Toni «Margalit»	1	Ell mateix	0	2	10
108	Pere Sunyer de Toni «Margalit»	1	Bt. Bofí de Toni	0	2	10
35	Vicent Joan de Toni menor «Negret»	4	Joan Arabí de Francesc	0	11	4
88	Bartomeu Orvai de Ramon	4	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	11	4
102 v	Sant Cristòfol	4	Bonaventura Balansat	0	11	4
102 v	Sant Cristòfol	4	Bonaventura Balansat	0	19	0
24	Andreu Rosselló Fornàs	1	Ell mateix	0	2	10
71 v	Jaume Rosselló de Miquel	1	Ell mateix	0	2	10
25	Joan Torres «Pujol»	4	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	0	11	8
14	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	2	Francesc Bonet de Francesc Coll	0	5	8
64	Guillem Sala de Pere	1	Ell mateix	0	2	10
64	Guillem Sala de Pere	1	Ell mateix	0	2	10
12	Gaspar Pineda de Gaspar	2	Cosmi Fluixà Fornàs	0	5	8
78 v	Francesc Torres de Bernat	1	Ell mateix	0	2	10
60	Toni Rosselló de Toni Font	1	Ell mateix	0	2	10
104	Cosmi Joan de Cosmi «Jurat» Pouet	3	Andreu Rosselló Fornàs	0	8	6
80 v	Bernat Ribes de Melcior	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
10	Miquel Tur de Lluís	1	Pere Ramon de Joan	0	2	10
93	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
36 v	Pere Marí de Guillem	4	Jeroni Tur de Toni	0	11	4
39 v	Jaume Rosselló de Jaume Font «Vaqueta»	1	Ell mateix	0	2	10
11 v	Hereus de Joan Samar	2	Francesc Joan de Toni Torrent	0	5	8
6	Hereus de Joan Sala, sabater	2	Joan Bofí de Bernat	0	5	8
56	Hereus de Joan Sala, sabater	4	Joan Serra de Toni Camí	0	11	4
68	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	1	Ell mateix	0	2	10
37 v	Sant Antoni	4	Antoni Colomar de Francesc «Rei»	0	11	4
4	Joan Benet Berrameu, notari	2	Dona de Simon Planells	0	5	8
69 v	Joan Benet Berrameu, notari	1	Francesc Costa de Pere Fornàs	0	2	10
49 v	Sant Antoni de Portmany, captiri	1	Bt. Torres d'Andreu	0	2	10
97 v	Sant Antoni de Portmany	2	Toni Sala de Toni «Home»	0	5	8
66	Sant Antoni de Portmany, captiri	1	Joan Serra «Rempuixa»	0	2	10
72 v	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	1	Ell mateix	0	2	10
85	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	1	Ell mateix	0	2	10
91	Hereus de Miquel Castelló de Tomàs	2	Guillem Bonet de Francesc Coll	0	5	8
52	Toni Torres de Bartomeu «Creuetes» «Rafalet»	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
34	Nicolau Torres de Pere	1	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	8	6
5	Antoni Cardona de Toni «Redó» Buscastell	2	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	0	5	8
30	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	2	Toni Orvai de Ramon	0	5	8
93	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	2	Toni Orvai de Ramon	0	5	8
60	Hereus de Miquel Rosselló «Picarol»	2	Toni Bofí de Toni Salines	0	5	8
80 v	Hereus de Jaume Arabí de Benet Vila	1	Ell mateix	0	2	10
30	Vicent Escandell de Bartomeu	4	Toni Orvai de Ramon	0	11	4
66	Vicent Escandell de Bartomeu	1	Ell mateix	0	2	10
2	Hereus de Joan Ribes de Jaume Vedrà	2	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	0	5	8
41 v	Antoni Sala menor «Home»	2	Francesc Vengut de Bernat	0	5	8
40 v	Toni Cardona de Toni Fumeral	4	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	11	4
103 v	Hereus de Joan Tur de Toni «Reverdit»	2	Joan Tur de Joan «Fumat» Rubió	0	5	8
105	Nicolau Torres de Toni «Blai»	1	Joan Ramon de Jaume	0	2	10
52 v	Francesc Joan de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
59 v	Joan Rosselló «Doctor»	1	Toni Bofí de Toni Pla	0	2	10
79	Francesc Tur Cutella	2	Toni Vileta de Toni i Joan Torres «Pujol»	0	5	8
51	Pere Torres de Pere Jondal	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
98	Joan Cardona Benimancar	1	Joan Bofí de Bt.	0	2	10
33 v	Nostra Senyora de les Dolors	2	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	5	8
86 v	Nostra Senyora de les Dolors, captiri	1	Toni Sunyer de Joan «Bou»	0	2	10
95	Joan Riera de Toni Tarbana	2	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	5	8
51 v	Bartomeu Ramon de Joan	1	Bartomeu Ramon de Joan	0	2	10
99	Bartomeu Tur de Joan «Rafaló»	4	Pere Bonet de Pere Benimaimó	0	11	4
47	Guillem Mari de Joan	2	Bartomeu Joan de Toni	0	5	8
69	Pere Torres de Joan «Ribes»	1	Ell mateix	0	2	10
47 v	Bernat Sala de Francesc Santa Eulària	1	Ell mateix	0	2	10
55	Dona Toni Serra «Fornet»	1	Ella mateixa	0	2	10
3	Pere Planells de Pere, sastre	2	Guillem Bonet de Francesc Coll	0	5	8
36	Toni Sala, argenter	4	Toni Planells de Toni	0	11	4
90	Toni Rosselló «Picarol»	2	Francesc Joan de Toni Torrent	0	5	8
97 v	Toni Riera de Toni Besora	1	Pere Bonet «Orvaia»	0	2	10
99	Toni Riera de Toni Besora	1	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	0	2	10
76 v	Toni Rosselló de Toni Coll «Barbut»	1	Ell mateix	0	2	10
85 v	Jaume Sala Bassa Roja	2	Pere Sala de Francesc Santa Eulària	0	5	8
48 v	Pere Sala de Guillem Puig Blanc	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTE	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
59 v	Pere Sala de Joan Puig Blanc	1	Ell mateix	0	2	10
97 v	Francesc Sunyer de Joan Benimussa	1	Ell mateix	0	2	10
89 v	Dona Francina o Francesca Galamona	1	Toni Torres de Bartomeu «Rafalet»	0	2	10
92	Mossèn Bt. Ribes, prevere	4	Bt. Vengut de Llorenç	0	11	10
66 v	Joan Ramon de Tomàs Forca	1	Ell mateix	0	2	10
87 v	Bartomeu Orvai de Francesc	4	Bartomeu Orvai de Francesc	0	11	4
24 v	Mossèn Pere Planells de Pere, prevere	4	Jacinto Serra de Bartomeu	0	11	4
81	Joan Colomar de Toni «Hereu» «Trull»	1	Ell mateix	0	2	10
94 v	Dona Antonina Vedella	4	Francesc Torres «Vicent»	0	11	4
56	Joan Serra de Toni Camí	1	Ell mateix	0	2	10
56 v	Pere Serra de Toni, hortolà	1	Ell mateix	0	2	10
64	Tomàs Rosselló Fornàs	2	Pere Ribes de Pere «Gall» Benimussa	0	5	8
94 v	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	2	Francesc Serra de Francesc «Senyor»	0	5	8
101	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	1	Toni Joan de Cosmi «Pouet»	0	2	10
61	Guillem Planes o Planells de Toni «Fariseu» Puig	1	Ell mateix	0	2	10
61	Guillem Planes o Planells de Toni «Fariseu» Puig	1	Ell mateix	0	2	10
91	Toni Escandell de Toni «Carabassó»	3	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	0	8	6

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
82	Francesc Ramon de Toni «Monjo»	4	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	0	8	4
100	Mossèn Toni Palerm, clergue	2	Francesc Torres Forca	0	5	8
102 v	Mossèn Toni Palerm, clergue	4	Pere Rosselló i Francesc Torres de Toni Forca	0	11	4
25 v	Gregori Costa, cirurgià	4	Andreu Torres «Bofieta» i Joan Cardona de Toni	0	11	4
96	Joan Orvai de Francesc	1	Ell mateix	0	2	10
39 v	Toni Roig de Toni Safargell	5	Jaume Rosselló de Jaume	0	14	2
91 v	Dona de Miquel Oriol	2	Francesc Joan de Francesc Coll	0	5	8
42 v	Dona de Sebastià Arabí de Benet	2	Joan Torres «Botja»	0	5	8
50	Joan Costa de Bartomeu	1	Ell mateix	0	2	10
13	Toni Bonet «Carabassó», Boletar	2	Tomàs Castelló de Forca i Bartomeu Escandell Pla	0	5	8
40	Mossèn Tomàs Cardona de Toni, Vila	4	Jaume Rosselló de Joan	0	11	4
95	Jaume Guasc de Bartomeu «Aljub»	2	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	5	8
105 v	Dona Isabet Torres «Aranyona»	4	Jeroni Tur de Toni	0	11	4
90	Joan Torres de Bernat «Seguí» «Cavaller»	1	Toni Rosselló de Toni «Picarol»	0	2	10
65 v	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	1	Ell mateix	0	2	10
65 v	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
76	Bartomeu Rosselló de Bartomeu «Barbut» Pla	1	Ell mateix	0	2	10
53 v	Joan Sunyer de Pere	1	Ell mateix	0	2	10
63 v	Bernat Torres de Joan «Pujol»	1	Ell mateix	0	2	10
69 v	Jaume Planells o Planes de Jaume	1	Ell mateix	0	2	10
68 v	Francesc Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
74 v	Francesc Bonet de Francesc Coll	1	Ell mateix	0	2	10
65	Joan Bofí de Bernat	1	Ell mateix	0	2	10
108 v	Josep Ximenes	2	Toni Sunyer de Toni	0	5	8
81 v	Toni Bonet de Toni «Rossellona»	1	Ell mateix	0	2	10
58	Jaume Palau de Ramon	1	Ell mateix	0	2	10
25 v	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	3	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	0	8	6
84 v	Toni Costa de Nicolau Pla	2	Bt. Sala de Francesc Santa Eulària	0	5	8
93 v	Hereus de Bt. Torres de Bt.	2	Jaume Planells de Joan	0	5	8
57 v	Nicolau Torres de Pere Jondal	1	Ell mateix	0	2	10
59	Francesc Riera de Francesc menor	1	Ell mateix	0	2	10
82	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	1	Ell mateix	0	2	10
88 v	Marcel·lo Llobet	4	Toni Rosselló de Toni Font	0	11	4
104	Pere Guasc de Pere	2	Macià Ribes «Coves»	0	5	8
78	Bartomeu Tur «Damià»	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTE	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
98	Pere Ferrer de Macià	2	Toni Orvai de Toni «Berenguer»	0	5	10
68 v	Pere Balansat de Pere	1	Ell mateix	0	2	10
96	Dona de Joan Tur «Casals»	1	Dona de Joan Tur «Casals»	0	2	10
42	Bernat Ferrer, cirurgià	2	Llorenç Vengut de Bernat	0	5	8
67	Dona de Jaume Costa, Veedora	1	Ella mateixa	0	2	10
104 v	Joan Sala de Sebastià	4	Pere Ribes Guerxo i Bartomeu Cardona de Gaspar	0	11	4
13	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit», cala Llonga	2	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit» cala Llonga	0	5	8
87 v	Dona de Joan Torres «Jordi»	1	Ella mateixa	0	2	10
86	Guillem Bonet de Francesc Orvaia	2	Dona de Toni Sunyer «Margalit»	0	5	8
100 v	Joan Arabí de Joan menor	1	Ell mateix	0	2	10
86	Macià Ribes de Toni «Coves»	2	Joan Colomar de Marc	0	5	8
73	Lo Santíssim Nom de Jesús	1	La caritat	0	2	10
77	Toni Ribes de Ramon	1	Ell mateix	0	2	10
2 v	Joan Planells de Pere Pla	1	Ell mateix	0	2	10
71	Toni Gibert de Ramon	1	Ell mateix	0	2	10
14	Joan Ramon de Jaume	1	Ell mateix	0	2	10
75 v	Joan Ramon de Jaume	1	Ell mateix	0	2	10
61	Toni Bonet de Toni «Rossellona» Pla	1	Ell mateix	0	2	10
70	Bartomeu Torres de Jaume «Calaveres»	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
106 v	Guimó Rosselló	4	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	0	11	4
110 v	Bt. Ferrer de Jaume	2	Cosmi Fluixà Fornàs	0	5	8
43	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	2	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	0	5	8
79	Francesc Sunyer de Francesc «Doctor»	1	Ell mateix	0	2	10
2 v	Guimó Marí de Bartomeu	1	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	0	2	10
15	Guimó Marí de Bartomeu	2	Guimó Marí de Bartomeu	0	5	8
83 v	Jaume Rosselló de Toni	4	Jaume Rosselló de Jaume Font «Falguera»	0	11	4
24	Jordi Pineda	4	Jordi Pineda	0	11	4
71	Jordi Pineda	1	Jordi Pineda	0	2	10
87	Bt. Rosselló de Joan «Truja»	1	Ell mateix	0	2	10
18	Pere Llaudes de Pere	5	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	0	14	2
76 v	Joan Rosselló de Joan Pou	1	Ell mateix	0	2	10
103	Bernat Soler menor	2	Joan Rosselló «Batle»	0	5	8
73 v	Santa Ignès, captiri	1	Jaume Sala Bassa Roja	0	2	10
60 v	Joan Rosselló de Toni «Cosmi»	1	Ell mateix	0	2	10
71 v	Francesc Torres «Vicent»	1	Ell mateix	0	2	10
97	Bernat Torres d'Andreu	1	Ell mateix	0	2	10
103	Pere Pau Palerm	2	Joan Marí «Bessó»	0	5	8
43 v	Toni Torres de Toni Coll del Vent	1	Ell mateix	0	2	10
3 v	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	1	Ell mateix	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
74 v	La Sang de Jesucrist	1	Toni Orvai de Ramon	0	2	10
48 v	Macià Torres de Toni	1	Ell mateix	0	2	10
103 v	Nostra Senyora d'Esperança, captiri	1	Toni Bonet de Francesc Coll	0	2	10
90 v	Sant Salvador, captiri	1	Pere Bofí de Bt.	0	2	10
108 v	Miquel Costa de Nicolau	4	Tomàs Rosselló Fornàs i Joan Cardona «Parent»	0	11	4
57 v	Toni Rosselló de Toni Pla	1	Toni Rosselló de Toni Pla	0	2	10
62 v	Llorenç Vengut de Francesc	1	Ell mateix	0	2	10
78	Joan Marí «Bessó»	2	Bartomeu Tur «Damià»	0	5	8
42 v	Joan Torres de Francesc «Botja»	1	Ell mateix	0	2	10
100	Pere Sala de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
70	Francesc Serra de Francesc	1	Ell mateix	0	2	10
109	Jaume Cardona, fuster	4	Bartomeu Ribes «Guerxo»	0	11	4
105	Bartomeu Torres de Simon	1	Ell mateix	0	2	10
50	Sant Antoni de Vila, captiri	1	Toni Tur «No Ningú»	0	2	10
98 v	Toni Colomar «Rei»	1	Ell mateix	0	2	10
79 v	Sant Josep, captiri	1	Toni Bonet de Francesc Coll	0	2	10
106	Sebastià Guasc Perella	1	Ell mateix	0	2	10
109	Bernat Ribes de Bernat Sant Antoni	1	Ell mateix	0	2	10
23 v	Toni Ferrer de Jordi	1	Ell mateix	0	2	10
77	Captiri de Sant Telm	1	Toni Bonet de Francesc Coll	0	2	10

FOLI	AMO	COMPTES	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
63	Bartomeu Galcerà, cala Llonga	1	Ell mateix	0	2	10
69	Pere Ramon de Joan	1	Ell mateix	0	2	10
99 v	Toni Tur de Toni «Papa», Aubarca	1	Pere Planells de Jaume	0	2	10
23 v	Ramon Bru de Ramon	5	Pere Bofí de Bt.	0	14	2
70 v	Llucià Bonet de Guillem	1	Ell mateix	0	2	10
110 v	Toni Ramon, fuster	4	Pere Torres «Trontoll»	0	11	4
79	Bartomeu Joan de Bartomeu	1	Ell mateix	0	2	10
64 v	Francesc Torres de Cosmi	1	Ell mateix	0	2	10
83	Jaume Cardona de Simon	1	Ell mateix	0	2	10
105 v	Pere Carli	4	Joan Torres «Pujol»	0	11	4
100 v	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	1	Ell mateix	0	2	10
46 v	Toni Llaneres de Toni	1	Toni Llaneres de Toni	0	2	10
107	Toni Ribes «Sanxo»	1	Ell mateix	0	2	10
109 v	Toni Torres «Quetoi»	4	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	0	11	4
			Total	100	17	8

El salari de l'escrivà de la sal

El salari de l'escrivà de la sal resulta més complex de calcular, ja que calia saber quina quantitat de sal s'havia mesurat i per això calia esperar al final del període. El càlcul presenta dues dificultats.

En primer lloc, la de saber el preu exacte que havia de pagar en total cada traient quan hagués cobrat tot el que se li devia (ja hem dit que els pagaments als traients es podien allargar considerablement, ara hi afegim que la sal mesurada el 1640 se'ls paga en alguns casos el 1643). Sovint,

quan arriba l'hora de cobrar per a l'escrivà, encara no se sap amb certesa la quantitat que li correspon. També cal recordar aquí que l'ordre d'aplicar un preu més alt per a la sal carregada a partir de l'1 d'agost de 1640 s'implanta per decret de 22 de gener de 1641.

L'altra dificultat és la de càlcul sobre unes quantitats irregulars, en operacions calculades sobre el sistema de la lliura (1 lliura = 1 sou = 1 diner). Aquests dos factors donen lloc a un predomini de l'aproximació quan les quantitats no són exactes. Per exemple, en un compte de 184 modins, pagats a 1 lliura i 15 sous per modí, valorats en 322 lliures, el pagament corresponent a l'escrivà en concepte de salari seria de 2 lliures, 13 sous i 8 diners, en canvi, el que el funcionari rep efectivament són 3 lliures, 4 sous i 4 diners.²³⁴

Taula 12. Pagaments pel salari de l'escrivà de la sal (1639-1640)²³⁵

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
23	Bernat Joan, lloctinent del Governador	650	2	6	Ell mateix	6	5	0
31 v	Bernat Joan de Francesc, Vila	58	2	6	Ell mateix	0	10	4
94	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	132	0	0	Ell mateix	1	1	0
16 v	Joan Tur de Guillem	322	0	0	Joan Tur de Guillem	3	4	4
61 v	Joan Tur de Guillem	85	6	3	Joan Tur de Guillem	0	16	4
107 v	Joan Tur de Guillem	36	0	0	Joan Tur de Guillem	0	5	8
109 v	Joan Tur de Guillem	11	10	0	Toni Gibert de Toni	0	2	0
18 v	Tomàs Pavies	363	11	3	Francesc Rosselló, Vila	3	9	4
28 v	Bernat Tur de Francesc	218	15	0	Bernat Tur de Francesc	1	18	8
70 v	Bernat Tur de Francesc	105	17	6	Ell mateix	1	0	0

Foli	Amos	VALOR SAL			Traient	SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners		Lliures	Sous	Diners
19 v	Joan Clapers de Joan «Sorell»	169	15	0	Jaume Rosselló de Miquel	1	13	4
98 v	Joan Clapers «Sorell»	157	0	0	Toni Clapers de Jaume	1	5	8
31/43	Francesc Balansat de Pere	283	19	9	Francesc Rosselló de Jaume	2	15	3
50 v	Pere Bofí de Bt.	255	10	0	Ell mateix	0	2	2
62 v	Pere Bofí de Bt.	26	5	0	Ell mateix	0	5	0
29	Joan Tur de Francesc Racó	190	6	3	Joan Tur de Francesc Racó	1	15	0
75 v	Joan Tur de Francesc Racó	35	15	0	Ell mateix	0	16	8
90 v	Miquel Francolí	310	0	0	Joan Tur de Guillem	2	7	4
79 v	Bartomeu Arabí de Bartomeu	66	10	0	Ell mateix	0	12	4
93 v	Bartomeu Arabí de Bartomeu	211	10	0	Bartomeu Arabí de Bartomeu i Lluçia Bonet	1	15	4
1	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	111	11	3	Joan Rosselló «Batle»	2	1	4
87	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	220	10	0	Nicolau Riera, Santa Eulària, i Toni Tur, boter	1	15	0
11	Francesc Ribes de Toni	204	6	3	Bt. Tur de Joan Rafal	1	19	0
102	Francesc Ribes de Toni	42	0	0	Bt. Tur de Joan Rafal	0	7	0
27	Nostra Senyora Major	234	18	9	Francesc Llobet de Joan	2	4	0
15 v	Magí Tur de Toni	174	11	3	Joan Orvai de Francesc	1	13	4
92 v	Magí Tur de Toni	65	0	0	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	11	0

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
75	Francesc Sunyer de Joan	135	17	6	Ell mateix	1	4	8
75	Francesc Sunyer de Joan «Bou»	103	0	0	Ell mateix	0	17	4
17 v	Francesc Rimbau de Joan	223	2	6	Bernat Tur de Joan Racó	2	2	4
27 v	Ànimes de Purgatori	183	16	3	Magí Ribes de Joan	1	14	0
65	Ànimes de Purgatori, captiri	37	1	3	Per caritat	0	6	4
33	Joan Batista Botín	214	7	6	Andreu Tur «Damià» i Bernat Torres de Joan	2	0	10
60 v	Andreu Tur «Damià»	222	13	9	Ell mateix	2	6	0
28	Nostra Senyora del Roser	200	10	3	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	1	18	8
55	Nostra Senyora del Roser, captiri	33	0	0	Toni Sunyer de Joan «Bou»	0	5	6
21	Sant Vicent Ferrer	170	0	0	Bartomeu Ribes «Guexxo»	1	11	4
107 v	Sant Vicent Ferrer	81	10	0	Bartomeu Tur de Toni i Jaume Planells «Sit»	0	12	4
64 v	Bernat Bofí de Toni	25	7	6	Bernat Bofí de Toni	0	5	0
88 v	Bernat Bofí de Toni	205	0	0	Bernat Tur de Francesc	1	14	0
37	Jaume Rosselló de Toni Font	199	10	0	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	1	18	0
14 v	Sant Miquel	129	10	0	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	1	4	0
110	Sant Miquel	71	8	0	Joan Ramon de Forca	0	11	6

Foli	Amos	VALOR SAL			Traient	SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners		Lliures	Sous	Diners
106 v	Sant Miquel, captiri	7	10	0	Joan Tur de la Torre	0	1	2
26 v	Nostra Senyora de la Concepció	167	7	6	Bartomeu Tur de Toni	1	12	0
27 v / 21 v	Sant Gregori	184	12	6	Francesc Sunyer de Francesc	1	15	0
5v	Hernando Belis, apotecari	108	1	3	Joan Tur de Joan Rubió	1	1	0
83	Hernando Belis, apotecari	82	10	0	Joan Rosselló de Joan Portmany	0	13	8
16	Vicent Torres de Francesc	178	10	0	Vicent Torres de Francesc	0	11	4
29 v	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	171	10	0	Francesc Torres de Bernat	1	18	8
76	Joan Roig de Guillem	196	10	0	Joan Tur de Francesc Racó	1	13	4
3 v	Pere Orvai de Joan	119	8	9	Pere Orvai de Joan	1	2	9
61 v	Pere Orvai de Joan	17	0	0	Pere Orvai de Joan	0	2	10
63	Pere Orvai de Joan	25	8	9	Pere Orvai de Joan		4	8
22	Los Sants Metges	143	10	0	Nicolau Sunyer de Francesc	1	7	0
68	Los Sants Metges, captiri	17	0	0	Francesc Joan de Francesc Coll	0	3	2
41	Mossèn Bernat Pineda, prevere	141	11	3	Joan Marí de Francesc «Bessó»	1	8	0
84	Mossèn Bernat Pineda, prevere	73	10	0	Francesc Vengut de Bt.	0	11	4
88	Toni Joan de Cosmi Pouet	193	0	0	Bt. Torres de Joan Pujol	1	12	4
57	Toni Bofí de Pere Torrent	153	2	6	Toni Bofí de Pere Torrent	1	9	0

Foli	Amos	VALOR SAL			Traient	SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners		Lliures	Sous	Diners
104 v	Toni Bofí de Pere Torrent	14	0	0	Toni Bofí de Pere Torrent	0	2	4
92 v	Sant Jordi	166	10	0	Francesc Sunyer de Francesc	1	7	4
4 v	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	161	0	0	Jaume Costa de Nicolau	1	10	8
46 v	Antoni Orvai de Toni	56	17	6	Francesc Planells de Toni	0	11	0
53	Antoni Orvai de Toni	114	13	9	Ell mateix	1	1	8
19	Santa Eulària	97	18	9	Toni Bofí Salines	0	19	4
94	Santa Eulària	85	0	0	Pere Vic de Joan	0	14	4
63 v	Santa Eulària, captiri	18	10	0	Per caritat	0	3	2
63 v	Santa Eulària, captiri	18	10	0	Per caritat	0	3	2
101 v	Toni Costa de Francesc «Daifa»	175	10	0	Pere Guasc de Pere	1	7	4
30 v	Toni Torres, cirurgià	153	2	6	Joan Tur de Toni «Calbet»	1	8	4
38	Clara Nicolaua de Francesc	129	1	3	Joan Cardona de Joan Coll	1	4	0
101	Clara Nicolaua de Francesc	38	10	0	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	0	6	8
39	Dona Joana Clapers	143	1	3	Jaume Rosselló de Joan	1	7	4
99 v	Dona Joana Clapers	10	0	0	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	3	0	0
54 v	Toni Bonet de Francesc Coll	160	2	6	Ell mateix	1	8	10
32	Toni Costa, menescal	181	2	6	Andreu Rosselló Fornàs	1	14	6
9	Hereus de Pere Bonet de Toni «Trull»	159	5	0	Llucià Bonet de Guillem	1	7	0

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
44	Macià Ribes de Toni «Coves»	140	1	6	Macià Ribes de Toni «Coves»	1	7	0
54	Guillem Bonet de Francesc Coll	61	5	0	Ell mateix	0	11	10
82 v	Guillem Bonet de Francesc Coll	74	0	0	Joan Sunyer de Pere	0	12	4
95 v	Jaume Arabí de Miquel	153	0	0	Pere Torres de Joan	1	12	4
35 v	Antoni Clapers de Jaume «Durban»	133	0	0	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	1	5	0
1 v	Francesc Rosselló de Francesc Vila	45	10	0	Ell mateix	0	11	6
55 v	Toni Bofí de Toni Pla	50	12	6	Ell mateix	0	2	10
55 v	Toni Bofí de Toni Pla	50	12	6	Ell mateix	7	0	8
96	Toni Bofí de Toni Pla	89	10	0	Joan Tur de Joan Racó	0	15	0
49 v	Bernat Tur de Joan «Rafal»	131	5	0	Ell mateix	1	5	0
48	Joan Ramon de Joan	64	11	10	Ell mateix	0	12	0
77	Joan Ramon de Joan	65	12	6	Ell mateix	0	9	2
8	Magí Rimbau d'Andreu	128	12	6	Bartomeu Arabí de Bartomeu	1	4	0
34 v	Miquel Porcell	125	11	3	Dona de Joan Torres «Jordi»	1	4	0
96 v	Mossèn Gaspar Tur, prevere	141	10	0	Andreu Tur «Damià»	0	15	0
78 v	Mossèn Joan Ferrer, prevere	141	10	0	Francesc Rosselló de Jaume	1	3	8
9 v	Pere Benet Balansat	122	19	9	Bt. Bofí de Toni	1	3	4
17	Nostra Senyora de Jesús	79	3	9	Toni Palerm de Joan Pla	0	12	0

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
54	Nostra Senyora de Jesús, captiri	9	12	6	Toni Palerm de Joan	0	2	2
54	Nostra Senyora de Jesús, captiri	9	12	6	Toni Palerm de Joan	0	2	2
108	Nostra Senyora de Jesús	10	10	0	Joan Jover de Joan	0	1	9
59	Nostra Senyora de Montserrat, captiri	37	7	6	Pere Sunyer de Toni	0	6	8
91 v	Nostra Senyora de Montserrat	100	0	0	Pere Sunyer «Margalit»	0	17	4
102	Bernat Planells de Miquel	139	10	0	Miquel Castelló de Miquel i Bartomeu Rosselló «Barbut»	1	3	4
7 v	Joan Marí de Lluquí	129	1	3	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	1	4	0
12 v	Joan Marí de Lluquí	15	6	3	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	0	3	0
62	Toni Bofí de Toni Salines	118	2	6	Ell mateix	1	2	4
92	Nicolau Sunyer de Francesc «Margalit»	123	0	0	Nicolau Sunyer de Francesc	1	0	8
58	Joan Serra de Toni, hortolà	118	3	9	Ell mateix	1	1	8
20	Joan Tur de Joan Racó	52	5	0	Joan Tur de Joan Racó	0	10	4
73	Joan Tur de Joan Racó	62	6	3	Ell mateix	62	15	8
45	Pere Bonet Sant Gilibert	95	7	6	Pere Bonet de Toni	0	19	2
45 v	Pere Bonet Sant Gilibert	18	16	3	Joan Marí «Bessó»	0	1	10
32 v	Jaume Sala de Joan Bassa Roja	112	17	6	Miquel Rosselló de Miquel	1	4	6
58 v	Mossèn Vicent Bofí, prevere	111	11	3	Toni Gibert de Ramon	1	1	4

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
72	Francesc Rosselló de Jaume	55	10	6	Ell mateix	0	10	8
80	Francesc Rosselló de Jaume	54	13	9	Ell mateix	0	11	6
85 v	Joan Costa de Pere Mata	122	10	0	Ell mateix	1	0	8
47	Joan Torres de Joan «Pujol»	58	12	6	Joan «Pujol»	0	11	4
38 v	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	107	3	9	Tomàs Rosselló Fornàs	1	0	4
10 v	Josep Planells de Toni Barber	107	3	9	Joan Ramon de Jaume	0	19	4
72 v	Pere Sunyer de Toni «Fenoll»	55	10	0	Ell mateix	0	9	4
81 v	Pere Sunyer «Fenoll»	113	10	0	Jaume Rosselló de Miquel	0	15	4
44 v	Dona de Gaspar Sirvent	21	0	0	Bartomeu Planells de Guillem	0	4	0
46	Dona de Gaspar Sirvent	84	8	9	Bartomeu Planells de Guillem	0	14	0
84 v	Francesc Colomar de Toni	116	10	0	Francesc Torres de Bernat	0	17	10
111	Francesc Colomar de Toni	8	0	0	Bt. Torres de Bt.	0	1	4
20 v	Gabriel Riquer	93	3	9	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	0	18	4
6 v	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	112	8	9	Toni Clapers de Jaume «Durban»	1	1	5
44 v	Bartomeu Planells de Guillem	51	0	0	Ell mateix	0	9	0
45 v	Bartomeu Planells de Guillem	63	0	0	Bartomeu Planells de Guillem	0	10	10
82 v	Bartomeu Planells de Guillem	7	10	0	Ell mateix	0	1	8

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
73 v	Toni Orvai de Francesc	103	5	0	Ell mateix	0	19	8
63	Toni Sunyer de Joan	73	10	0	Ell mateix	0	14	0
89 v	Toni Sunyer de Joan	66	0	0	Bartomeu Valencià de Miquel Santa Eulària	0	11	0
8 v	Bartomeu Bonet Camp Roig	66	11	3	Ell mateix	0	12	0
80	Bartomeu Bonet Camp Roig	33	5	0	Ell mateix	0	6	0
18	Pere Torres de Vicent	15	15	0	Ell mateix	0	3	0
77 v	Pere Torres de Vicent	82	16	3	Ell mateix	0	14	0
107	Francesc Planells o Planes de Toni	122	10	0	Joan Tur de Toni «Calbet»	1	0	8
85	Toni Roig de Guillem «Rocar»	19	10	0	Bt. Tur de Joan Racó	0	3	4
89	Toni Roig de Guillem	94	10	0	Bt. Tur de Joan Racó	0	15	6
74 v	Francesc Sunyer de Toni	103	5	0	Ell mateix	0	18	8
26	Miquel Orvai de Francesc Vila	98	0	0	Joan Cardona de Toni Beniferri	0	11	0
22 v	Mossèn Joan Ribes, prevere	97	11	3	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	0	18	8
95 v	Joan Ribes de Toni «Nebot»	111	0	0	Jaume i Miquel Costa de Nicolau	0	18	8
13 v	Bt. Torres de Pere Picassa	115	10	0	Jaume Planes o Planells de Joan	0	18	8
67 v	Bernat Torres d'Andreu «Fort»	94	1	3	Ell mateix	0	18	0
49	Vicent Torres de Pere	113	6	3	Ell mateix	1	0	0

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
83 v	Jacinto Serra de Bartomeu	36	0	0	Ell mateix	0	6	0
86 v	Jacinto Serra de Bartomeu	66	10	0	Toni Orvai de Francesc	0	11	7
72	Pere Sunyer de Toni «Margalit»	45	18	9	Ell mateix	0	8	9
108	Pere Sunyer de Toni «Margalit»	66	0	0	Bt. Bofí de Toni	0	11	0
35	Vicent Joan de Toni menor «Negret»	93	12	6	Joan Arabí de Francesc	0	17	3
88	Bartomeu Orvai de Ramon	106	10	0	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	17	8
102 v	Sant Cristòfol	106	0	0	Bonaventura Balansat	0	18	8
24	Andreu Rosselló Fornàs	70	18	9	Ell mateix	0	13	4
71 v	Jaume Rosselló de Miquel	97	18	9	Ell mateix	0	17	0
25	Joan Torres «Pujol»	73	18	9	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	0	14	1
14	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	22	15	0	Francesc Bonet de Francesc Coll	0	4	4
64	Guillem Sala de Pere	67	18	9	Ell mateix	0	11	9
12	Gaspar Pineda de Gaspar	89	5	0	Cosmi Fluixà Fornàs	0	17	0
78 v	Francesc Torres de Bernat	88	16	3	Ell mateix	0	17	0
60	Toni Rosselló de Toni Font	88	16	3	Ell mateix	0	17	0
104	Cosmi Joan de Cosmi «Jurat» Pouet	97	0	0	Andreu Rosselló Fornàs	0	16	8
80 v	Bernat Ribes de Melcior	91	18	9	Ell mateix	0	13	10

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
10	Miquel Tur de Lluís	83	11	3	Pere Ramon de Joan	0	18	6
93	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	78	0	0	Ell mateix	0	11	0
36 v	Pere Marí de Guillem	118	2	6	Jeroni Tur de Toni	1	2	6
39 v	Jaume Rosselló de Jaume Font «Vaqueta»	96	0	0	Ell mateix	0	16	0
11 v	Hereus de Joan Samar	77	17	6	Francesc Joan de Toni Torrent	0	14	2
6	Hereus de Joan Sala, sabater	69	11	3	Joan Bofí de Bernat	0	13	8
56	Hereus de Joan Sala, sabater	6	10	0	Joan Serra de Toni Camí	0	1	2
68	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	73	18	9	Ell mateix	0	14	0
37 v	Sant Antoni	73	18	9	Antoni Colomar de Francesc «Rei»	0	14	0
4	Joan Benet Berrameu, notari	43	6	3	Dona de Simon Planells	0	8	4
69 v	Joan Benet Berrameu, notari	40	13	9	Francesc Costa de Pere Fornàs	0	3	4
49 v	Sant Antoni de Portmany, captiri	9	13	9	Bt. Torres d'Andreu	0	2	0
97 v	Sant Antoni de Portmany	43	0	0	Toni Sala de Toni «Home»	0	5	0
66	Sant Antoni de Portmany, captiri	30	10	0	Joan Serra «Rempuixa»	0	5	2
72 v	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	63	1	3	Ell mateix	0	11	8
85	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	13	0	0	Ell mateix	0	2	0
91	Hereus de Miquel Castelló de Tomàs	82	0	0	Guillem Bonet de Francesc Coll	0	12	8

Foli	Amos	VALOR SAL			Traient	SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners		Lliures	Sous	Diners
52	Toni Torres de Bartomeu «Creuetes» «Rafalet»	87	10	0	Ell mateix	0	16	4
34	Nicolau Torres de Pere	72	15	0	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	13	8
5	Antoni Cardona de Toni «Redó» Buscastell	71	6	3	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	0	14	0
30	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	79	10	0	Toni Orvai de Ramon	0	12	4
93	Mossèn Cosmi Rosselló, prevere	2	0	0	Toni Orvai de Ramon	0	0	0
60	Hereus de Miquel Rosselló «Picarol»	71	2	6	Toni Bofí de Toni Salines	0	12	0
80 v	Hereus de Jaume Arabí de Benet, Vila	42	2	1	Ell mateix	0	11	0
30	Vicent Escandell de Bartomeu	80	18	6	Toni Orvai de Ramon	0	16	0
66	Vicent Escandell de Bartomeu	12	5	0	Ell mateix	0	2	4
2	Hereus de Joan Ribes de Jaume Vedrà	67	7	6	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	1	4	8
41 v	Antoni Sala menor «Home»	66	18	9	Francesc Vengut de Bernat	0	12	8
40 v	Toni Cardona de Toni Fumeral	99	0	0	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	17	8
103 v	Hereus de Joan Tur de Toni «Reverdit»	76	0	0	Joan Tur de Joan «Fumat» Rubió	0	12	8
105	Nicolau Torres de Toni «Blai»	64	10	0	Joan Ramon de Jaume	0	9	10
52 v	Francesc Joan de Francesc Coll	66	11	3	Ell mateix	0	12	8
59 v	Joan Rosselló «Doctor»	73	10	0	Toni Bofí de Toni Pla	0	12	8

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
79	Francesc Tur Cutella	72	10	0	Toni Vileta de Toni i Joan Torres «Pujol»	0	12	0
51	Pere Torres de Pere Jondal	63	12	6	Ell mateix	0	10	8
98	Joan Cardona Benimancar	71	0	0	Joan Bofí de Bt.	0	12	0
33 v	Nostra Senyora de les Dolors	45	18	9	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	8	9
86 v	Nostra Senyora de les Dolors, captiri	18	0	0	Toni Sunyer de Joan «Bou»	0	2	4
95	Joan Riera de Toni Tarbana	67	0	0	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	11	8
51 v	Bartomeu Ramon de Joan	60	16	3	Ell mateix	0	11	8
99	Bartomeu Tur de Joan «Rafaló»	75	0	0	Pere Bonet de Pere Benimaimó	0	12	0
47	Guillem Marí de Joan	69	0	0	Bartomeu Joan de Toni	0	11	8
69	Pere Torres de Joan «Ribes»	60	7	6	Ell mateix	0	11	6
47 v	Bernat Sala de Francesc Santa Eulària	57	15	0	Ell mateix	0	11	0
55	Dona de Toni Serra «Fornet»	57	16	2	Ella mateixa	0	10	4
3	Pere Planells de Pere, sastre	69	11	3	Guillem Bonet de Francesc Coll	0	13	4
36	Toni Sala, argenter	57	6	3	Toni Planells de Toni	0	11	0
90	Toni Rosselló «Picarol»	65	0	0	Francesc Joan de Toni Torrent	0	11	0
97 v	Toni Riera de Toni Besora	10	0	0	Pere Bonet «Orvaia»	0	0	8

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
99	Toni Riera de Toni Besora	61	0	0	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	0	10	4
76 v	Toni Rosselló de Toni Coll «Barbut»	60	6	3	Ell mateix	0	5	3
85 v	Jaume Sala Bassa Roja	61	10	0	Pere Sala de Francesc Santa Eulària	0	10	4
48 v	Pere Sala de Guillem Puig Blanc	53	16	3	Ell mateix	0	10	4
59 v	Pere Sala de Joan Puig Blanc	53	7	6	Ell mateix	0	10	4
97 v	Francesc Sunyer de Joan Benimussa	60	10	0	Ell mateix	0	10	4
89 v	Dona Francina o Francesca Galamona	59	10	0	Toni Torres de Bartomeu «Rafalet»	0	10	0
92	Mossèn Bt. Ribes, prevere	59	10	0	Bt. Vengut de Llorenç	0	10	0
66 v	Joan Ramon de Tomàs Forca	51	11	3	Ell mateix	0	8	0
87 v	Bartomeu Orvai de Francesc	55	0	0	Bartomeu Orvai de Francesc	0	9	2
24 v	Mossèn Pere Planells de Pere, prevere	49	18	9	Jacinto Serra de Bartomeu	0	9	10
81	Joan Colomar de Toni «Hereu» «Trull»	54	0	0	Ell mateix	0	9	0
94 v	Dona Antonina Vedella	68	10	0	Francesc Torres «Vicent»	0	11	4
56	Joan Serra de Toni Camí	47	5	0	Ell mateix	0	9	10
56 v	Pere Serra de Toni, hortolà	51	12	6	Ell mateix	0	9	8
64	Tomàs Rosselló Fornàs	53	10	0	Pere Ribes de Pere «Gall» Benimussa	0	9	0

Foli	Amos	VALOR SAL			Traient	SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners		Lliures	Sous	Diners
94 v	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	43	10	0	Francesc Serra de Francesc «Senyor»	0	8	8
101	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	0	3	10	Toni Joan de Cosmi «Pouet»	0	2	0
61	Guillem Planes o Planells de Toni «Fariseu» Puig	49	8	9	Ell mateix	0	8	6
91	Toni Escandell de Toni «Carabassó»	50	10	0	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	0	6	0
82	Francesc Ramon de Toni «Monjo»	50	0	0	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	0	8	4
100	Mossèn Toni Palerm, clergue	34	0	0	Francesc Torres Forca	0	5	10
102 v	Mossèn Toni Palerm, clergue	36	0	0	Pere Rosselló i Francesc Torres de Toni Forca	0	18	2
25 v	Gregori Costa, cirurgià	49	0	0	Andreu Torres «Bofieta» i Joan Cardona de Toni	0	8	4
96	Joan Orvai de Francesc	47	0	0	Ell mateix	0	7	10
39 v	Toni Roig de Toni Safargell	41	2	6	Jaume Rosselló de Jaume	0	7	10
91 v	Dona de Miquel Oriol	46	10	0	Francesc Joan de Francesc Coll	0	7	9
42 v	Dona de Sebastià Arabí de Benet	40	5	0	Joan Torres «Botja»	0	7	6
50	Joan Costa de Bartomeu	39	16	3	Ell mateix	0	7	8
13	Toni Bonet «Carabassó», Boletar	45	0	0	Tomàs Castelló de Forca i Bartomeu Escandell Pla	0	7	4
40	Mossèn Tomàs Cardona de Toni, Vila	38	18	9	Jaume Rosselló de Joan	0	7	5

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
95	Jaume Guasc de Bartomeu «Aljub»	59	10	0	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	9	6
105 v	Dona Isabet Torres «Aranyona»	45	10	0	Jeroni Tur de Toni	0	8	6
90	Joan Torres de Bernat «Seguí» «Cavaller»	43	10	0	Toni Rosselló de Toni «Picarol»	0	6	4
65 v	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	38	1	3	Ell mateix	0	7	0
76	Bartomeu Rosselló de Bartomeu «Barbut» Pla	37	12	6	Ell mateix	0	7	4
53 v	Joan Sunyer de Pere	30	12	6	Ell mateix	0	6	0
63 v	Bernat Torres de Joan «Pujol»	45	18	9	Ell mateix	0	9	0
69 v	Joan Planells o Planes de Jaume	36	6	0	Ell mateix	0	7	0
68 v	Francesc Bonet de Francesc Coll	21	8	9	Ell mateix	0	4	0
74 v	Francesc Bonet de Francesc Coll	17	10	0	Ell mateix	0	3	0
65	Joan Bofí de Bernat	37	6	3	Ell mateix	0	5	8
108 v	Josep Ximenes	40	10	0	Toni Sunyer de Toni	0	6	8
81 v	Toni Bonet de Toni «Rossellona»	40	10	0	Ell mateix	0	7	5
58	Jaume Palau de Ramon	40	15	0	Ell mateix	0	7	0
25 v	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	68	13	9	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	0	13	2
84 v	Toni Costa de Nicolau Pla	49	10	0	Bt. Sala de Francesc Santa Eulària	0	8	4
93 v	Hereus de Bt. Torres de Bt.	39	0	0	Jaume Planells de Joan	0	6	8
57 v	Nicolau Torres de Pere Jondal	36	3	9	Ell mateix	0	6	8

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
59	Francesc Riera de Francesc menor	14	8	6	Ell mateix	0	2	9
82	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	34	1	3	Ell mateix	0	6	8
88 v	Marcel·lo Llobet	38	10	0	Toni Rosselló de Toni Font	0	6	0
104	Pere Guasc de Pere	26	0	0	Macià Ribes «Coves»	0	4	4
78	Bartomeu Tur «Damià»	35	2	6	Ell mateix	0	5	10
98	Pere Ferrer de Macià	36	10	0	Toni Orvai de Toni «Berenguer»	0	12	0
68 v	Pere Balansat de Pere	31	10	0	Ell mateix	0	6	0
96	Dona de Joan Tur «Casals»	35	0	0	Dona de Joan Tur «Casals»	0	18	0
42	Bernat Ferrer, cirurgia	30	3	9	Llorenç Vengut de Bernat	0	6	0
67	Dona de Jaume Costa, Veedora	30	3	9	Ella mateixa	0	5	8
104 v	Joan Sala de Sebastià	50	0	0	Pere Ribes «Guerxo» i Bartomeu Cardona de Gaspar	0	8	4
13	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit» cala Llonga	30	3	4	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit» cala Llonga	0	6	0
87 v	Dona de Joan Torres «Jordi»	45	10	0	Ella mateixa	0	7	8
86	Guillem Bonet de Francesc Orvaia	34	0	0	Dona de Toni Sunyer	0	5	8
100 v	Joan Arabí de Joan menor	29	15	0	Ell mateix	0	5	8
86	Macià Ribes de Toni «Coves»	50	10	0	Joan Colomar de Marc	0	8	6

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
73	Lo Santíssim Nom de Jesús	33	10	0	La caritat	0	7	4
77	Toni Ribes de Ramon	22	15	0	Ell mateix	0	4	6
2 v	Joan Planells de Pere Pla	28	8	6	Ell mateix	0	5	9
71	Toni Gibert de Ramon	28	17	6	Ell mateix	0	5	9
15	Joan Ramon de Jaume	21	0	0	Ell mateix	0	4	2
75 v	Joan Ramon de Jaume	8	7	6	Ell mateix	0	2	8
61	Toni Bonet de Toni «Rossellona» Pla	27	10	0	Ell mateix	0	6	0
70	Bartomeu Torres de Jaume «Calaveres»	10	1	3	Ell mateix	0	2	0
106 v	Guimó Rosselló	29	10	0	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	0	5	0
110 v	Bt. Ferrer de Jaume	29	0	0	Cosmi Fluixà Fornàs	0	5	0
43	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	51	11	3	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	0	12	8
79	Francesc Sunyer de Francesc «Doctor»	2	3	9	Ell mateix	0	0	5
2 v	Guimó Marí de Bartomeu	17	10	0	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	0	3	4
15	Guimó Marí de Bartomeu	7	0	0	Guimó Marí de Bartomeu	0	1	4
83 v	Jaume Rosselló de Toni	42	0	0	Jaume Rosselló de Jaume Font «Falguera»	0	6	4
24	Jordi Pineda	10	10	0	Jordi Pineda	0	2	0
71	Jordi Pineda	13	2	6	Jordi Pineda	0	2	6

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
87	Bt. Rosselló de Joan «Truja»	26	0	0	Ell mateix	0	4	4
18	Pere Llaudes de Pere	22	15	0	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	0	4	4
76 v	Joan Rosselló de Joan Pou	22	12	6	Ell mateix	0	4	2
103	Bernat Soler menor	36	0	0	Joan Rosselló «Batle»	0	6	0
103	Bernat Soler menor	36	0	0	Joan Rosselló «Batle»	0	6	0
73 v	Santa Ignès, captiri	24	0	0	Jaume Sala Bassa Roja	0	3	0
60 v	Joan Rosselló de Toni «Cosmi»	29	10	0	Ell mateix	0	3	4
71 v	Francesc Torres «Vicent»	14	0	0	Ell mateix	0	2	8
97	Bernat Torres d'Andreu	19	0	0	Ell mateix	0	3	4
103	Pere Pau Palerm	17	0	0	Joan Marí «Bessó»	0	3	2
43 v	Toni Torres de Toni Coll del Vent	16	2	6	Ell mateix	0	3	2
3 v	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	18	0	0	Ell mateix	0	3	0
74 v	La Sang de Jesucrist	18	0	0	Toni Orvai de Ramon	0	3	0
48 v	Macià Torres de Toni	15	15	0	Ell mateix	0	3	0
103 v	Nostra Senyora d'Esperança, captiri	18	0	0	Toni Bonet de Francesc Coll	0	11	0
90 v	Sant Salvador, captiri	18	0	0	Pere Bofí de Bt.	0	4	2
108 v	Miquel Costa de Nicolau	31	10	0	Tomàs Rosselló Fornàs i Joan Cardona «Parent»	0	5	0

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
57 v	Toni Rosselló de Toni Pla	15	6	3	Toni Rosselló de Toni Pla	0	3	0
62 v	Llorenç Vengut de Francesc	14	17	6	Ell mateix	0	2	10
78	Joan Marí «Bessó»	16	0	0	Bartomeu Tur «Damià»	0	2	8
42 v	Joan Torres de Francesc «Botja»	16	0	0	Ell mateix	0	2	10
100	Pere Sala de Joan	16	0	0	Ell mateix	0	2	8
70	Francesc Serra de Francesc	13	11	0	Ell mateix	0	2	8
109	Jaume Cardona, fuster	15	10	0	Bartomeu Ribes «Guerso»	0	2	8
105	Bartomeu Torres de Simon	15	0	0	Ell mateix	0	2	6
50	Sant Antoni de Vila, captiri	15	0	0	Toni Tur «No Ningú»	0	2	6
98 v	Toni Colomar «Rei»	8	0	0	Ell mateix	0	1	4
79 v	Sant Josep, captiri	14	0	0	Toni Bonet de Francesc Coll	0	2	4
106	Sebastià Guasc Perella	13	0	0	Ell mateix	0	2	2
109	Bernat Ribes de Bernat Sant Antoni	12	0	0	Ell mateix	0	2	0
23 v	Toni Ferrer de Jordi	12	0	0	Ell mateix	0	2	0
77	Captiri de Sant Telm	11	0	0	Toni Bonet de Francesc Coll	0	1	10
63	Bartomeu Galcerà, cala Llonga	8	15	0	Ell mateix	0	1	8
69	Pere Ramon de Joan	7	8	9	Ell mateix	0	2	5
99 v	Toni Tur de Toni «Papa», Aubarca	8	10	0	Pere Planells de Jaume	0	8	1
23 v	Ramon Bru de Ramon	7	0	0	Pere Bofí de Bt.	0	1	4

Foli	Amos	VALOR SAL				SALARI ESCRIVÀ		
		Lliures	Sous	Diners	Traient	Lliures	Sous	Diners
70 v	Llucià Bonet de Guillem	5	16	3	Ell mateix	0	5	4
110 v	Toni Ramon, fuster	6	10	0	Pere Torres «Trontoll»	0	1	2
79	Bartomeu Joan de Bartomeu	5	5	0	Ell mateix	0	1	0
64 v	Francesc Torres de Cosmi	5	7	6	Ell mateix	0	1	4
83	Jaume Cardona de Simon	5	10	0	Ell mateix	0	1	0
105 v	Pere Carli	15	0	0	Joan Torres «Pujol»	0	2	6
100 v	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	3	0	0	Ell mateix	0	0	0
46 v	Toni Llaneres de Toni	3	0	0	Toni Llaneres de Toni	0	0	6
107	Toni Ribes «Sanxo»	2	10	0	Ell mateix	0	0	0
109 v	Toni Torres «Quetoi»	2	0	0	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	0	0	0
Total						294	10	0

Astes

Els pagaments d'astes corresponien als diners bestrets als traients per la Universitat per a les despeses corresponents a la collita de la sal. Aquests diners, un cop iniciada la collita, es retornaven al bossar, operació que es registrava en el *Llibre de l'escrivà de la sal*.²³⁶

Pel que fa a la collita de 1639, el dia 30 d'agost, el Consell de la Universitat observava que «los estanis d'est present ani estan molt tènues i flachs per haver plogut i ser ja tart, per lo qual no i a trahens que vullan anar ad aquells» i que això era motiu que, en cas de no treure's prou sal, «esta Universitat i particulars de la Illa réstan molt desabuts per a acudir cada hu a lo que els toca i los drets de Sa Magestat i conseñors réstan tots desabuts.» Per això, es va acordar «dar los dits estanis franchs de sorts i

comptes salvo las dells ecclesiàstichs i benifisiats, per ser més convenient que's done franch que no que's dexe de treure, y axí per cada remada sols pagaran cinquanta sous i quatre (diners)». ²³⁷

El 15 de novembre, però, es plantejava al Consell que, «vehent que lo compte de las astas puja més que lo que importaran los comptes pagant per cada remada tan solament cinquanta sous, que per so tingan per bé que lo que montaran més los gastos que lo que's traurà dels comptes, que lo que serà més avant se carregue en la primera tatxa o en las astas que vindran l'ani vinent». Es va decidir carregar-ho a les astes del proper any. ²³⁸

Finalment, les astes es van cobrar aquell any a 2 lliures i 10 sous (50 sous) per a l'Estany, i 2 lliures les de l'Estanyol. En total, el bosser va recaptar 396 lliures per aquest concepte. ²³⁹

A la vista d'aquestes dades, l'efecte de les disposicions de la Universitat es fa palès si el comparem amb el que es pagà l'any següent. En aquest cas, el bosser va rebre 982 lliures, 19 sous i 8 diners en total. D'aquesta quantitat, 949 lliures i 18 sous corresponien a l'Estany (322 sorts a 2 lliures i 19 sous), mentre que 33 lliures, 1 sou i 8 diners es cobraven per les sorts o comptes de l'Estanyol, a 1 lliura, 8 sous i 9 diners. ²⁴⁰

Taula 13. Pagaments per astes (1639-1640) ²⁴¹

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANY	LLIURES	SOUS	DINERS
55 v	25 de febrer 1640	Toni Bofi de Toni Pla	Estanyol	1	8	6
9	8 d'abril	Lluçia Bonet de Guillem	Estany	2	10	0
3 v	30 d'abril	Pere Orvai de Joan	Estany	2	10	0
16 v	30 d'abril	Joan Tur de Guillem	Estany	2	10	0
18 v	30 d'abril	Francesc Rosselló de Francesc Vila	Estany	2	10	0
28 v	30 d'abril	Bernat Tur de Francesc	Estany	2	10	0
19 v	30 d'abril	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	Estany	2	10	0
29	30 d'abril	Joan Tur de Francesc Racó	Estany	2	10	0
1	30 d'abril	Joan Rosselló «Batle»	Estany	2	10	0
11	30 d'abril	Bt. Tur de Joan Rafal	Estany	2	10	0
15 v	30 d'abril	Joan Orvai de Francesc	Estany	2	10	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANY	LLIURES	SOUS	DINERS
17 v	30 d'abril	Bernat Tur de Joan Racó	Estany	2	10	0
21	30 d'abril	Bartomeu Ribes «Guerxo»	Estany	2	10	0
37	30 d'abril	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	Estany	2	10	0
14 v	30 d'abril	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	Estany	2	10	0
21 v	30 d'abril	Francesc Sunyer de Francesc	Estany	2	10	0
5 v	30 d'abril	Joan Tur de Joan Rubió	Estany	2	10	0
16	30 d'abril	Vicent Torres de Francesc	Estany	2	10	0
29 v	30 d'abril	Francesc Torres de Bernat	Estany	2	10	0
30 v	30 d'abril	Joan Tur de Toni «Calbet»	Estany	2	10	0
39	30 d'abril	Jaume Rosselló de Joan	Estany	2	10	0
32	30 d'abril	Andreu Rosselló Fornàs	Estany	2	10	0
44	30 d'abril	Macià Ribes de Toni «Coves»	Estany	2	10	0
35 v	30 d'abril	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Estany	2	10	0
34 v	30 d'abril	Dona de Joan Torres «Jordi»	Estany	2	10	0
9 v	30 d'abril	Bt. Bofí de Toni	Estany	2	10	0
17	30 d'abril	Toni Palerm de Joan Pla	Estany	2	10	0
7 v	30 d'abril	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	Estany	2	10	0
12 v	30 d'abril	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	Estany	2	10	0
20	30 d'abril	Joan Tur de Joan Racó	Estany	2	10	0
45	30 d'abril	Pere Bonet Benimaimó	Estany	2	10	0
45 v	30 d'abril	Joan Marí «Bessó»	Estany	2	10	0
38 v	30 d'abril	Tomàs Rosselló Fornàs	Estany	2	10	0
10 v	30 d'abril	Joan Ramon de Jaume	Estany	2	10	0
44 v	30 d'abril	Bartomeu Planells de Guillem	Estany	2	10	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANY	LLIURES	SOUS	DINERS
46	30 d'abril	Bartomeu Planells de Guillem	Estany	2	10	0
20 v	30 d'abril	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	Estany	2	10	0
6 v	30 d'abril	Toni Clapers de Jaume «Durban»	Estany	2	10	0
26	30 d'abril	Joan Cardona de Toni Beniferri	Estany	2	10	0
22 v	30 d'abril	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	Estany	2	10	0
13 v	30 d'abril	Jaume Planells de Joan	Estany	2	10	0
35	30 d'abril	Joan Arabí de Francesc	Estany	2	10	0
25	30 d'abril	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	Estany	2	10	0
14	30 d'abril	Francesc Bonet de Francesc Coll	Estany	2	10	0
12	30 d'abril	Cosmi Fluixà Fornàs	Estany	2	10	0
10	30 d'abril	Pere Ramon de Joan	Estany	2	10	0
36 v	30 d'abril	Jeroni Tur de Toni	Estany	2	10	0
11 v	30 d'abril	Francesc Joan de Toni Torrent	Estany	2	10	0
6	30 d'abril	Joan Bofí de Bernat	Estany	2	10	0
37 v	30 d'abril	Antoni Colomar de Francesc «Rei»	Estany	2	10	0
4	30 d'abril	Dona de Simon Planells	Estany	2	10	0
34	30 d'abril	Joan Torres de Toni «Ribes»	Estany	2	10	0
5	30 d'abril	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	Estany	2	10	0
30	30 d'abril	Toni Orvai de Ramon	Estany	2	10	0
2	30 d'abril	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	Estany	2	10	0
41 v	30 d'abril	Francesc Vengut de Bernat	Estany	2	10	0
40 v	30 d'abril	Toni Cardona de Toni Fumeral	Estany	2	10	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANY	LLIURES	SOUS	DINERS
33 v	30 d'abril	Toni Torres de Joan «Ribes»	Estany	2	10	0
3	30 d'abril	Guillem Bonet de Francesc Coll	Estany	2	10	0
36	30 d'abril	Toni Planells de Toni	Estany	2	10	0
24 v	30 d'abril	Jacinto Serra de Bartomeu	Estany	2	10	0
39 v	30 d'abril	Jaume Rosselló de Jaume	Estany	2	10	0
40	30 d'abril	Jaume Rosselló de Joan	Estany	2	10	0
25 v	30 d'abril	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	Estany	2	10	0
42	30 d'abril	Llorenç Vengut de Bernat	Estany	2	10	0
13	30 d'abril	Sebastià Torres de Berenguer «Tirurit»	Estany	2	10	0
43	30 d'abril	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	Estany	2	10	0
31	15 de maig	Francesc Rosselló de Jaume	Deute anterior	6	10	0
4 v	15 de maig	Jaume Costa de Nicolau	Estany	2	10	0
9	15 de maig	Llucià Bonet de Guillem	Estany	2	10	0
44	15 de maig	Macià Ribes de Toni «Coves»	Estany	2	10	0
32 v	15 de maig	Miquel Rosselló de Miquel	Estany	2	10	0
18	15 de maig	Francesc Rosselló de Francesc Vila	Estany	2	10	0
23 v	15 de maig	Pere Bofí de Bt.	Estany	2	10	0
29 v	15 de maig	Francesc Torres de Bernat	Deute anterior	6	0	0
46	15 de maig	Bartomeu Planells de Guillem	Estanyol	2	0	0
65 v	15 de maig	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	Estanyol	2	0	0
27	10 de juny	Francesc Llobet de Joan	Estany	2	10	0
61 v	10 de juny	Joan Tur de Guillem	Estanyol	2	0	0
26 v	10 de juny	Bartomeu Tur de Toni	Estany	2	10	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANYOL	LLIURES	SOUS	DINERS
18 v	10 de juny	Francesc Rosselló de Francesc Vila	Estanyol	2	0	0
46 v	10 de juny	Francesc Planells de Toni	Estanyol	2	10	0
28 v	10 de juny	Bernat Tur de Francesc	Estanyol	2	0	0
5	10 de juny	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	Estanyol	2	10	0
62 v	10 de juny	Pere Bofí de Bt.	Estanyol	2	0	0
23 v	10 de juny	Pere Bofí de Bt.	Estanyol	2	10	0
29	10 de juny	Joan Tur de Francesc Racó	Estanyol	2	0	0
29	10 de juny	Joan Tur de Francesc Racó	Estanyol	2	0	0
11	10 de juny	Bt. Tur de Joan Rafal	Estanyol	2	0	0
11	10 de juny	Bt. Tur de Joan Rafal	Estanyol	2	0	0
27	10 de juny	Francesc Llobet de Joan	Estanyol	2	0	0
60 v	10 de juny	Andreu Tur «Damià»	Estanyol	2	0	0
64 v	10 de juny	Bernat Bofí de Toni	Estanyol	2	0	0
37	10 de juny	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	Estanyol	4	0	0
29 v	10 de juny	Francesc Torres de Bernat	Estanyol	2	0	0
57	10 de juny	Toni Bofí de Pere Torrent	Estanyol	2	0	0
57	10 de juny	Toni Bofí de Pere Torrent	Estanyol	2	0	0
32	10 de juny	Andreu Rosselló Fornàs	Estanyol	2	0	0
9	10 de juny	Llucià Bonet de Guillem	Estanyol	2	0	0
48	10 de juny	Joan Ramon de Joan	Estanyol	2	0	0
8	10 de juny	Bartomeu Arabí de Bartomeu	Estanyol	2	0	0
34 v	10 de juny	Dona de Joan Torres «Jordi»	Estanyol	2	0	0
62	10 de juny	Toni Bofí de Toni Salines	Estanyol	2	0	0
20	10 de juny	Joan Tur de Joan Racó	Estanyol	2	0	0
20	10 de juny	Joan Tur de Joan Racó	Estanyol	2	0	0
58 v	10 de juny	Toni Gibert de Ramon	Estanyol	2	0	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANYOL	LLIURES	SOUS	DINERS
22 v	10 de juny	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	Estanyol	2	0	0
25	10 de juny	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	Estanyol	2	0	0
25	10 de juny	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	Estanyol	2	0	0
64	10 de juny	Guillem Sala de Pere	Estanyol	2	0	0
30	10 de juny	Toni Orvai de Ramon	Estanyol	2	0	0
2	10 de juny	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	Estanyol	2	0	0
52 v	10 de juny	Francesc Joan de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
3	10 de juny	Guillem Bonet de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
56	10 de juny	Joan Serra de Toni Camí	Estanyol	2	0	0
63 v	10 de juny	Bernat Torres de Joan «Pujol»	Estanyol	2	0	0
65	10 de juny	Joan Bofí de Bernat	Estanyol	2	0	0
15 v	12 de juny	Joan Orvai de Francesc	Estanyol	4	0	0
37	12 de juny	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	Estanyol	4	0	0
21 v	12 de juny	Francesc Sunyer de Francesc	Estanyol	2	0	0
46	12 de juny	Bartomeu Planells de Guillem	Estanyol	2	0	0
13 v	12 de juny	Jaume Planells de Joan	Estanyol	2	0	0
10	12 de juny	Pere Ramon de Joan	Estanyol	2	0	0
52 v	12 de juny	Francesc Joan de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
33 v	12 de juny	Toni Torres de Joan «Ribes»	Estanyol	2	0	0
3	12 de juny	Guillem Bonet de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
39 v	12 de juny 1640	Jaume Rosselló de Jaume	Estanyol	2	0	0
39	20 de juny	Jaume Rosselló de Joan	Estanyol	2	0	0

FOLI	DATA	TRAIENT	ESTANYOL	LLIURES	SOUS	DINERS
54 v	20 de juny	Toni Bonet de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
58	20 de juny	Joan Serra de Toni, hortolà	Estanyol	2	0	0
10 v	20 de juny	Joan Ramon de Jaume	Estanyol	2	0	0
8 v	20 de juny	Bartomeu Bonet Camp Roig	Estanyol	2	0	0
8 v	20 de juny	Bartomeu Bonet Camp Roig	Estanyol	2	0	0
69	20 de juny	Pere Torres de Joan «Ribes»	Estanyol	2	0	0
66 v	20 de juny	Joan Ramon de Tomàs Forca	Estanyol	2	0	0
66 v	20 de juny	Joan Ramon de Tomàs Forca	Estanyol	2	0	0
68 v	20 de juny	Francesc Bonet de Francesc Coll	Estanyol	2	0	0
65	20 de juny	Joan Bofi de Bernat	Estanyol	2	0	0
15 v	27 de juliol	Joan Orvai de Francesc	Estanyol	2	0	0
15 v	27 de juliol	Joan Orvai de Francesc	Estany	2	10	0
26 v	27 de juliol	Bartomeu Tur de Toni	Estanyol	2	0	0
3 v	27 de juliol	Pere Orvai de Joan	Estanyol	2	0	0
48	27 de juliol	Joan Ramon de Joan	Estanyol	2	0	0
72 v	27 de juliol	Benet Arabí de Sebastià de la Creu	Estanyol	2	0	0
			Total	340	18	6

Observem una diferència amb el que es justifica davant dels racionals. Cal tenir en compte, però, que alguns pagaments poden veure's retardats de manera que, a l'igual que en aquesta relació trobem pagaments corresponents a les astes de 1638, en els llibres de l'escrivà dels anys posteriors (almenys fins a 1643) trobaríem els pagaments que falten. D'altra banda, el registre que el bosser portava de les astes, en el seu llibre (*Llibre del bosser*) no es conserva per a l'any en qüestió, de manera que ens hem de conformar amb aquest registre incomplet fins que es realitzi el buidat corresponent dels llibres de l'escrivà de la sal.

Bestretes de vitalles

Les ordinacions de 1663 contempnen el mateix sistema de pagament per al «burell, oli y de tot lo demás» que el clavari donés als traients per ordre dels jurats.²⁴² Ara bé, no trobem en el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640* referències a pagaments per partides de gra fets al clavari, però sí que en trobem fets al formenter. El procediment és, en efecte, com el del pagament de les astes, rebuda al llibre de l'escrivà, feta de la mà del formenter.

En la taula 14, es registren els pagaments dels traients al formenter per grans i altres provisions rebudes per a la seva manutenció durant la collita de 1639. En els pocs casos que la data de pagament inclou l'any, aquest és 1641. Per a la resta de casos, el més probable sembla que també fos durant aquest any o durant 1640 quan es realitzés el pagament. Cal tenir en compte, així mateix, que sovint els comptes dels traients servien per pagar deutes endarrerits dels mateixos traients, ja fos amb la taula de la sal o amb altres particulars, de manera que un deute d'un any anterior podia cobrar-se de la taula de l'any en curs quan el balanç fos positiu.

Taula 14. Pagaments dels traients al formenter (1639-1640)²⁴³

DATA	AMO	TRAIENT	CONCEPTE	L.	S.	D.
24 de novembre	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	Jaume Rosselló de Miquel	2 quarteres forment	12	0	0
2 de desembre	Francesc Balansat de Pere	Francesc Rosselló de Jaume	3 quarteres forment	18	0	0
17 de desembre	Miquel Francolí	Joan Tur de Guillem	forment i una politja de 29 lliures	59	0	0
13 de febrer	Miquel Francolí	Joan Tur de Guillem	2 quarteres forment	12	0	0
16 de desembre	Magí Tur de Toni	Toni Torres de Joan «Ribes»	3 quarteres forment	9	0	0
17 de novembre	Hernando Belis, apotecari	Joan Rosselló de Joan Portmany	2 quarteres forment	12	0	0
17 de desembre	Joan Roig de Guillem	Joan Tur de Francesc Racó	forment	11	0	0
7 de març de 1641	Pere Orvai de Joan	Pere Orvai de Joan	2 quarteres forment i 2 quarteres ordi	18	0	0

DATA	AMO	TRAIENT	CONCEPTE	L.	S.	D.
16 d'agost	Dona Joana Clapers	Jaume Rosselló de Joan	1 quartera i 3 barcelles forment	7	10	0
2 de desembre	Toni Bonet de Francesc Coll	Toni Bonet de Francesc Coll	3 quarteres forment	18	0	0
9 de novembre	Nostra Senyora de Montserrat	Toni Sunyer «Margalit»	2 quarteres de forment	12	0	0
17 de desembre	Jaume Sala de Joan Bassa Roja	Miquel Rosselló de Miquel	2 quarteres forment	11	0	0
3 de març	Pere Sunyer de Toni «Fenoll»	Pere Sunyer de Toni «Fenoll»	2 quarteres forment	12	0	0
17 de desembre	Toni Roig de Guillem	Bt. Tur de Joan Racó	2 quarteres forment	11	0	0
17 de desembre	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	1 quartera i 3 barcelles forment	9	0	0
17 de desembre	Jaume Rosselló de Jaume Font «Vaqueta»	Jaume Rosselló de Jaume Font «Vaqueta»	1 quartera i 3 barcelles forment	9	0	0
14 d'abril	Joan Benet Berrameu, notari	Francesc Costa de Pere Fornàs	forment	13	18	0
1 de febrer	Sant Antoni de Portmany	Toni Sala de Toni «Home»	6 quarteres ordi	18	0	0
22 de juny	Antoni Cardona de Toni «Redó» Buscastell	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	1,5 quartera forment	7	10	0
22 de juny	Antoni Sala menor «Home»	Francesc Vengut de Bernat	1 quartera foment i 1 lliura en diners	6	0	0
9 de novembre	Pere Torres de Joan «Ribes»	Pere Torres de Joan «Ribes»	1 quartera i 3 barcelles forment	9	0	0
9 de novembre	Dona Francina o Francesca Galamona	Toni Torres de Bartomeu «Rafalet»	3 barcelles favulls	1	16	0
16 de desembre	Dona Antonina Vedella	Francesc Torres «Vicent»	4 quarteres i 3 barcelles forment	13	10	0
17 de desembre	Dona Antonina Vedella	Francesc Torres «Vicent»	2 quarteres forment	11	0	0
31 de gener de 1641	Joan Serra de Toni Camí	Joan Serra de Toni Camí	1 quartera forment	6	0	0

DATA	AMO	TRAIENT	CONCEPTE	L.	S.	D.
17 de gener	Tomàs Rosselló Fornàs	Pere Ribes de Pere «Gall» Benimussa	2 quarteres forment	12	0	0
1 de febrer	Tomàs Rosselló Fornàs	Pere Ribes de Pere «Gall» Benimussa	4 quarteres ordi	12	0	0
17 de desembre	Toni Bonet «Carabassó», Boletar	Tomàs Castelló de Forca i Bartomeu Escandell Pla	1 quartera forment	6	0	0
11 de novembre	Francesc Bonet de Francesc Coll	Francesc Bonet de Francesc Coll	1 quartera i 3 barcelles forment	9	0	0
16 de desembre	Hereus de Bt. Torres de Bt.	Jaume Planells de Joan	3 quarteres i 3 barcelles forment	10	10	0
16 de desembre	Bartomeu Tur «Damià»	Bartomeu Tur «Damià»	3 quarteres forment	9	0	0
17 de desembre	Dona de Joan Torres «Jordi»	Dona de Joan Torres «Jordi»	3 quarteres i 3 barcelles forment	21	0	0
14 d'abril	Jordi Pineda	Jordi Pineda	1 quartera forment	6	0	0
1 d'abril de 1641	Bernat Soler menor	Joan Rosselló «Batle»	?	22	0	0
15 d'abril	Bernat Torres d'Andreu	Bernat Torres d'Andreu	1 quartera forment	6	0	0
14 d'abril de 1641	Sebastià Guasc Perella	Sebastià Guasc Perella	forment	12	15	0

La simple observació de la taula 14 ens mostra la preferència pel forment (blat) per a l'alimentació dels traients, ja que 29 de les 36 partides consignades són exclusivament d'aquest cereal. En tres casos el blat és servit junt amb un altre concepte (una politja, ordi i un préstec d'una lliura en diners respectivament). Les tres partides restants són d'ordi en dos casos i, en l'altre, de favulls (una llavor emprada per alimentar el ramat).

Donatius

La generositat portava a molts dels traients a cedir part dels seus guanys, de manera voluntària, a diverses institucions religioses i benèfiques de l'illa. Donacions que s'assentaven als comptes dels donants en el *Llibre de l'escrivà de la sal*, sovint amb les

expressions «per caritat» o «per promesa». Els convents de Sant Cristòfol (monges agustines) i Sant Vicent Ferrer (frares dominics), rebien abundants donacions.

L'església parroquial de Santa Maria, «Nostra Dona», rebia també donatius, cobrats pel sagristà de la Universitat, que era un eclesiàstic que ocupava anualment aquest ofici per sorteig.

Finalment, es troben rebudes per donacions fetes a l'Hospital, que també era administrat per la Universitat.²⁴⁴

El fet que en molts casos aquestes donacions es fessin en dates concretes, ens fa pensar que es devien fer col·lectes entre els traients els dies que aquests rebien les pagues. En aquest sentit, les ordinacions imposaven als encarregats de l'Església i l'Hospital l'obligació de demanar almoïna.²⁴⁵

Hospital

Els traients van aportar un total d'11 lliures i 16 sous, mitjançant 39 donatius «per promesa», lliurats al prevere Gregori Ferreres, que firmà els rebuts de la seva mà. Tots els pagaments es van realitzar entre el 30 de febrer i el 9 de gener de 1641. Els reproduïm en la taula 15:

Taula 15. Pagaments a l'Hospital 1639-1640²⁴⁶

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
94	30 de gener de 1641	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	Bernat Joan de Francesc, lloctinent	1	0	0
98 v	31 de gener de 1641	Joan Clapers de «Durban» «Sorell»	Toni Clapers de Jaume	0	5	8
90 v	1 de febrer de 1641	Miquel Francolí	Joan Tur de Guillem	0	10	0
93 v	8 de febrer	Bartomeu Arabí de Bartomeu	Bartomeu Arabí de Bartomeu i Lluçia Bonet	0	5	8
102	31 de gener de 1641	Francesc Ribes de Toni	Bt. Tur de Joan Rafal	0	5	8
107 v	9 de febrer de 1641	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Tur de Toni i Jaume Planells «Sit»	0	11	4
88 v	9 de febrer de 1641	Bernat Bofí de Toni	Bernat Tur de Francesc	0	2	10

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
88	31 de gener de 1641	Toni Joan de Cosmi Pouet	Bt. Torres de Joan «Pujol»	0	5	8
94	8 de febrer	Santa Eulària	Pere Vic de Joan	0	2	10
99 v	1 de febrer de 1641	Dona Joana Clapers	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	0	5	8
82 v	1 de febrer de 1641	Guillem Bonet de Francesc Coll	Joan Sunyer de Pere	0	5	8
95 v	1 de febrer de 1641	Jaume Arabí de Miquel	Pere Torres de Joan	0	5	8
96	9 de febrer de 1641	Toni Bofí de Toni Pla	Joan Tur de Joan Racó	0	5	8
96 v	9 de febrer de 1641	Mossèn Gaspar Tur, prevere	Andreu Tur «Damià»	0	5	8
91 v	8 de febrer de 1641	Nostra Senyora de Montserrat	Toni Sunyer «Margalit»	0	2	10
92	8 de febrer de 1641	Nicolau Sunyer de Francesc «Margalit»	Nicolau Sunyer de Francesc	0	5	8
85 v	1 de febrer de 1641	Joan Costa de Pere Mata	Joan Costa de Pere Mata	0	5	8
77 v	9 de febrer de 1641	Pere Torres de Vicent	Pere Torres de Vicent	0	5	8
107	1 de febrer de 1641	Francesc Planells o Planes de Toni	Joan Tur de Toni «Calbet»	0	5	8
95 v	30 de gener de 1641	Joan Ribes de Toni «Nebot»	Jaume i Miquel Costa de Nicolau	0	17	0
88	9 de febrer de 1641	Bartomeu Orvai de Ramon	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	5	8
102 v	9 de febrer de 1641	Sant Cristòfol	Bonaventura Balansat	0	11	4
64	31 de gener de 1641	Guillem Sala de Pere	Guillem Sala de Pere	0	5	8
93	8 de febrer de 1641	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	Bartomeu Bonet de Francesc Coll	0	5	8
103 v	1 de febrer de 1641	Hereus de Joan Tur de Toni «Reverdit»	Joan Tur de Joan «Fumat» Rubió	0	5	8

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
105	31 de gener de 1641	Nicolau Torres de Toni «Blai»	Joan Ramon de Jaume	0	5	8
59 v	1 de febrer de 1641	Joan Rosselló «Doctor»	Toni Bofí de Toni Pla	0	5	8
79	1 de febrer de 1641	Francesc Tur Cutella	Toni Vileta de Toni i Joan Torres «Pujol»	0	5	8
98	31 de gener de 1641	Joan Cardona Benimancar	Joan Bofí de Bt.	0	5	0
89 v	31 de gener de 1641	Dona Francina o Francesca Galamona	Toni Torres de Bartomeu «Rafalet»	0	5	8
91	8 de febrer de 1641	Toni Escandell de Toni «Carabassó»	Dona de Jaume Guasc «Ventre Ample»	0	2	10
102 v	1 de febrer de 1641	Mossèn Toni Palerm, clergue	Pere Rosselló i Francesc Torres de Toni Forca	0	8	6
13	31 de gener de 1641	Toni Bonet «Carabassó», Boletar	Tomàs Castelló de Forca i Bartomeu Escandell Pla	0	5	8
98	1 de febrer de 1641	Pere Ferrer de Macià	Toni Orvai de Toni «Berenguer»	0	5	8
96	30 de gener de 1641	Dona de Joan Tur «Casals»	Dona de Joan Tur «Casals»	0	5	8
86	8 de febrer de 1641	Guillem Bonet de Francesc Orvaia	Dona de Toni Sunyer «Margalit»	0	2	10
106 v	8 de febrer de 1641	Guimó Rosselló	Francesc Rosselló de Francesc, Vila	0	12	0
103	31 de gener de 1641	Bernat Soler menor	Joan Rosselló «Batle»	0	5	8
109 v	8 de febrer de 1641	Toni Torres «Quetoi»	Francesc Torres de Bartomeu «Trontoll»	0	5	0
Total				11	16	0

Nostra Dona

L'església parroquial de Santa Maria, actual catedral d'Eivissa, anomenada a l'època Nostra Dona, disposava d'un sagristà que era un ofici de la Universitat reservat als eclesiàstics per tenir cura anualment del manteniment de la parròquia. Aquest va rebre, segons el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*, 75 lliures i 7 diners en concepte de comptes i promesa. Tots aquests pagaments es registren el 8 de novembre de 1640, pagats a l'antic sagristà, Jacinto Riambau, per rebut escrit i signat per Lluís Riambau de Joan.

Taula 16. Pagaments per comptes i promesa a Nostra Dona (1639-1640)²⁴⁷

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
23	8 de novembre de 1640	Bernat Joan, lloctinent	Bernat Joan, lloctinent	1	0	0
28 v	8 de novembre de 1640	Bernat Tur de Francesc	Bernat Tur de Francesc	1	6	0
19 v	8 de novembre de 1640	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	Jaume Rosselló de Miquel	0	13	0
43	8 de novembre de 1640		Francesc Rosselló de Jaume	1	10	0
29 v	8 de novembre de 1640	Joan Tur de Francesc Racó	Joan Tur de Francesc Racó	1	5	8
11	8 de novembre de 1640	Francesc Ribes de Toni	Bt. Tur de Joan Rafal	1	10	8
27	8 de novembre de 1640	Nostra Senyora Major	Francesc Llobet de Joan	1	15	0
15 v	8 de novembre de 1640	Magí Tur de Toni	Joan Orvai de Francesc	0	15	5
17 v	8 de novembre de 1640	Francesc Rimbau de Joan	Bernat Tur de Joan Racó	1	5	8
27 v	8 de novembre de 1640	Ànimes de Purgatori	Magí Ribes de Joan	1	15	0
33	8 de novembre de 1640	Joan Batista Botín	Andreu Tur «Damià» i Bernat Torres de Joan	1	16	4
21	8 de novembre de 1640	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guerxo»	1	10	0

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
37	8 de novembre de 1640	Jaume Rosselló de Toni Font	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	1	10	0
14 v	8 de novembre de 1640	Sant Miquel	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	1	5	8
26 v	8 de novembre de 1640	Nostra Senyora de la Concepció	Bartomeu Tur de Toni	1	5	0
21 v	8 de novembre de 1640	Sant Gregori	Francesc Sunyer de Francesc	1	9	0
5 v	8 de novembre de 1640	Hernando Belis, apotecari	Joan Tur de Joan Rubió	0	15	8
83	8 de novembre de 1640	Hernando Belis, apotecari	Joan Rosselló de Joan Portmany	0	15	8
16	8 de novembre de 1640	Vicent Torres de Francesc	Vicent Torres de Francesc	1	8	0
29 v	8 de novembre de 1640	Francesc Torres de Bernat «Tonoi»	Francesc Torres de Bernat	1	5	8
3 v	8 de novembre de 1640	Pere Orvai de Joan	Pere Orvai de Joan	1	10	0
41	8 de novembre de 1640	Mossèn Bernat Pineda, prevere	Joan Marí de Francesc «Bessó»	1	1	4
57	8 de novembre de 1640	Toni Bofí de Pere Torrent	Toni Bofí de Pere Torrent	0	5	8
4 v	8 de novembre de 1640	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	1	10	0
19	8 de novembre de 1640	Santa Eulària	Toni Bofí Salines	0	13	0
30 v	8 de novembre de 1640	Toni Torres, cirurgià	Joan Tur de Toni «Calbet»	1	5	8
38	8 de novembre de 1640	Clara Nicolau de Francesc	Joan Cardona de Francesc Coll	1	0	0
39	8 de novembre de 1640	Dona Joana Clapers	Jaume Rosselló de Joan	1	10	8
32	8 de novembre de 1640	Toni Costa, menescal	Andreu Rosselló Fornàs	1	10	0

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
44	8 de novembre de 1640	Macià Ribes de Toni «Coves»	Macià Ribes de Toni «Coves»	2	2	10
35 v	8 de novembre de 1640	Antoni Clapers de Jaume «Durban»	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	1	5	0
8	8 de novembre de 1640	Magí Rimbau d'Andreu	Bartomeu Arabí de Bartomeu	0	16	4
34 v	8 de novembre de 1640	Miquel Porcell	Dona de Joan Torres «Jordi»	1	2	10
9 v	8 de novembre de 1640	Pere Benet Balansat	Bt. Bofí de Toni	0	10	8
17	8 de novembre de 1640	Nostra Senyora de Jesús	Toni Palerm de Joan Pla	1	5	8
7 v	8 de novembre de 1640	Joan Marí de Lluquí	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	0	15	8
12 v	8 de novembre de 1640	Joan Marí de Lluquí	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	0	15	0
20	8 de novembre de 1640	Joan Tur de Joan Racó	Joan Tur de Joan Racó	0	18	0
32 v	8 de novembre de 1640	Jaume Sala de Joan Bassa Roja	Miquel Rosselló de Miquel	1	5	0
58 v	8 de novembre de 1640	Mossèn Vicent Bofí, prevere	Toni Gibert de Ramon	0	10	8
38 v	8 de novembre de 1640	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	Tomàs Rosselló Fornàs	1	2	10
10 v	8 de novembre de 1640	Josep Planells de Toni Barber	Joan Ramon de Jaume	1	5	8
20 v	8 de novembre de 1640	Gabriel Riquer	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	0	13	0
6 v	8 de novembre de 1640	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Toni Clapers de Jaume «Durban»	0	15	8
26	8 de novembre de 1640	Miquel Orvai de Francesc Vila	Joan Cardona de Toni Beniferri	0	15	8
22 v	8 de novembre de 1640	Mossèn Joan Ribes, prevere	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	1	10	0

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
13 v	8 de novembre de 1640	Bt. Torres de Pere Picassa	Jaume Planells de Joan	0	12	10
49	8 de novembre de 1640	Vicent Torres de Pere	Vicent Torres de Pere	0	10	0
35	8 de novembre de 1640	Vicent Joan de Toni menor «Negret»	Joan Arabí de Francesc	1	2	10
25	8 de novembre de 1640	Joan Torres «Pujol»	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	1	11	4
14	8 de novembre de 1640	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	Francesc Bonet de Francesc Coll	0	12	10
12	8 de novembre de 1640	Gaspar Pineda de Gaspar	Cosmi Fluixà Fornàs	0	15	0
36 v	8 de novembre de 1640	Pere Marí de Guillem	Jeroni Tur de Toni	1	5	0
6	8 de novembre de 1640	Hereus de Joan Sala, sabater	Joan Bofí de Bernat	0	15	8
68	8 de novembre de 1640	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	0	11	4
34	8 de novembre de 1640	Nicolau Torres de Pere	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	15	8
5	8 de novembre de 1640	Antoni Cardona de Toni «Redó» Buscastell	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	0	15	8
30	8 de novembre de 1640	Vicent Escandell de Bartomeu	Toni Orvai de Ramon	1	0	0
41 v	8 de novembre de 1640	Antoni Sala menor «Home»	Francesc Vengut de Bernat	0	15	8
40 v	8 de novembre de 1640	Toni Cardona de Toni Fumeral	Toni Cardona de Toni Fumeral	1	1	4
33 v	8 de novembre de 1640	Nostra Senyora de les Dolors	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	15	8
36	8 de novembre de 1640	Toni Sala, argenter	Toni Planells de Toni	1	2	10
39 v	8 de novembre de 1640	Toni Roig de Toni Safargell	Jaume Rosselló de Jaume	1	10	8

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
42 v	8 de novembre de 1640	Dona de Sebastià Arabí de Benet	Joan Torres «Botja»	0	12	10
40	8 de novembre de 1640	Mossèn Tomàs Cardona de Toni, Vila	Jaume Rosselló de Joan	1	0	0
25 v	8 de novembre de 1640	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	1	0	8
42	8 de novembre de 1640	Bernat Ferrer, cirurgià	Llorenç Vengut de Bernat	0	10	0
43	8 de novembre de 1640	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	0	12	10
57 v	8 de novembre de 1640	Toni Rosselló de Toni Pla	Toni Rosselló de Toni Pla	0	5	0
23 v	8 de novembre de 1640	Ramon Bru de Ramon	Pere Bofí de Bt.	1	10	8
Total				75	0	7

Sant Cristòfol

El convent de les mares agustines va rebre un total de 19 lliures en donatius «per caritat». En cap cas no es consigna la data del donatiu, encara que per deducció podem situar-ne la majoria al mes de maig. Es paguen a la mare priora del convent, i Hernando Belis és l'encarregat d'assentar-los en el *Llibre de l'escrivà de la sal*, com passa amb gairebé tots els rebuts per pagaments als traients i al mateix escrivà de la sal.

Taula 17. Donatius al Convent de Sant Cristòfol (1639-1640)²⁴⁸

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
23	Bernat Joan, lloctinent	Bernat Joan, lloctinent	1	0	0
16 v	Joan Tur de Guillem	Joan Tur de Guillem	0	10	0
28 v	Bernat Tur de Francesc	Bernat Tur de Francesc	0	5	4
19 v	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	Jaume Rosselló de Miquel	0	2	10

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
31	Francesc Balansat de Pere	Francesc Rosselló de Jaume	0	6	0
29	Joan Tur de Francesc Racó	Joan Tur de Francesc Racó	0	5	4
1	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	Joan Rosselló «Batle»	1	0	0
11	Francesc Ribes de Toni	Bt. Tur de Joan Rafal	0	5	8
27	Nostra Senyora Major	Francesc Llobet de Joan	0	11	4
27	Nostra Senyora Major	Francesc Llobet de Joan	0	11	4
15 v	Magí Tur de Toni	Joan Orvai de Francesc	0	11	4
17 v	Francesc Rimbau de Joan	Bernat Tur de Joan Racó	0	5	8
33	Joan Batista Botín	Andreu Tur «Damià» i Bernat Torres de Joan	0	6	0
21	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guexxo»	0	5	0
37	Jaume Rosselló de Toni Font	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	0	2	10
14 v	Sant Miquel	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	0	6	0
21 v	Sant Gregori	Francesc Sunyer de Francesc	0	6	0
5 v	Hernando Belis, apotecari	Joan Tur de Joan Rubió	0	6	0
16	Vicent Torres de Francesc	Vicent Torres de Francesc	0	6	0
29 v	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	0	5	8
3 v	Pere Orvai de Joan	Pere Orvai de Joan	0	6	0
41	Mossèn Bernat Pineda, prevere	Joan Marí de Francesc «Bessó»	0	2	10
57	Toni Bofí de Pere Torrent	Toni Bofí de Pere Torrent	0	6	0
4 v	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	0	11	4

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
19	Santa Eulària	Toni Bofi Salines	0	2	10
30 v	Toni Torres, cirurgià	Joan Tur de Toni «Calbet»	0	5	4
38	Clara Nicolau de Francesc	Joan Cardona de Joan Coll	0	3	0
32	Toni Costa, menescal	Andreu Rosselló Fornàs	0	5	8
44	Macià Ribes de Toni «Coves»	Macià Ribes de Toni «Coves»	0	2	10
35 v	Antoni Clapers de Jaume «Durban»	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	5	10
8	Magí Rimbau d'Andreu	Bartomeu Arabí de Bartomeu	0	11	4
34 v	Miquel Porcell	Dona de Joan Torres «Jordi»	0	2	10
9 v	Pere Benet Balansat	Bt. Bofi de Toni	0	6	0
17	Nostra Senyora de Jesús	Toni Palerm de Joan Pla	0	5	0
12 v	Joan Marí de Lluquí	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	0	2	10
32 v	Jaume Sala de Joan Bassa Roja	Miquel Rosselló de Miquel	0	5	0
58 v	Mossèn Vicent Bofi, prevere	Toni Gibert de Ramon	0	5	0
38 v	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	Tomàs Rosselló Fornàs	0	3	0
10 v	Josep Planells de Toni Barber	Joan Ramon de Jaume	0	6	0
20 v	Gabriel Riquer	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	0	3	0
6 v	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Toni Clapers de Jaume «Durban»	0	6	0
26	Miquel Orvai de Francesc Vila	Joan Cardona de Toni Beniferri	0	2	10
22 v	Mossèn Joan Ribes, prevere	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	0	6	0

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
13 v	Bt. Torres de Pere Picassa	Jaume Planells de Joan	0	2	10
67 v	Bernat Torres d'Andreu «Fort»	Bernat Torres d'Andreu «Fort»	0	5	0
49	Vicent Torres de Pere	Vicent Torres de Pere	0	10	0
35	Vicent Joan de Toni menor «Negret»	Joan Arabí de Francesc	0	5	10
25	Joan Torres «Pujol»	Joan Planells de Pere «Branca» Pla	0	5	8
14	Guillem Sala de Pere Puig Blanc	Francesc Bonet de Francesc Coll	0	2	10
12	Gaspar Pineda de Gaspar	Cosmi Fluixà Fornàs	0	2	10
36 v	Pere Marí de Guillem	Jeroni Tur de Toni	0	2	10
11 v	Hereus de Joan Samar	Francesc Joan de Toni Torrent	0	2	10
6	Hereus de Joan Sala, sabater	Joan Bofí de Bernat	0	6	0
68	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Ell mateix	0	5	8
34	Nicolau Torres de Pere	Joan Torres de Toni «Ribes»	0	2	10
30	Vicent Escandell de Bartomeu	Toni Orvai de Ramon	0	2	10
2	Hereus de Joan Ribes de Jaume Vedrà	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	0	5	0
41 v	Antoni Sala menor «Home»	Francesc Vengut de Bernat	0	3	0
40 v	Toni Cardona de Toni Fumeral	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	2	10
33 v	Nostra Senyora de les Dolors	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	2	10
36	Toni Sala, argenter	Toni Planells de Toni	0	5	8
39 v	Toni Roig de Toni Safargell	Jaume Roselló de Jaume	0	5	8

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
42 v	Dona de Sebastià Arabí de Benet	Joan Torres «Botja»	0	1	6
25 v	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	0	2	10
43	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	0	1	6
23 v	Ramon Bru de Ramon	Pere Bofí de Bt.	0	6	0
		Total	18	9	8

Sant Vicent Ferrer

El convent dels pares dominics d'Eivissa rep 19 lliures, 3 sous i 10 diners en concepte de donatius, per mitjà del seu procurador, fra Vicent Moreno (per això suposem que el donatiu es fa al convent, encara que aquesta institució no és esmentada directament), que assenta els rebuts de la seva pròpia mà en el *Llibre de l'escrivà de la sal*. Sempre figura el nom del traient com a donant. La data de tots aquests rebuts és el 30 d'abril, deduïm que de 1640.

Taula 18. Pagaments dels traients al Convent de Sant Vicent Ferrer (1639-1640)²⁴⁹

FOLI	AMO	PAGADOR (TRAIENT)	LLIURES	SOUS	DINERS
23	Bernat Joan	Bernat Joan, lloctinent	1	0	0
18 v	Tomàs Pavies	Francesc Rosselló de Francesc Vila	0	10	4
28 v	Bt. Tur de Francesc	Bt. Tur de Francesc	0	5	0
19 v	Joan Clapers de Joan «Durban» «Sorell»	Jaume Rosselló de Miquel	0	2	10
31	Francesc Balansat de Pere	Francesc Rosselló de Jaume	2	10	0
50 v	Pere Bofí de Bt.	Pere Bofí de Bt.	0	5	8
29	Joan Tur de Francesc Racó	Joan Tur de Francesc Racó	0	5	8
1	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	Joan Rosselló «Batle»	0	10	0

FOLI	AMO	PAGADOR (TRAIENT)	LLIURES	SOUS	DINERS
11	Francesc Ribes de Toni	Bt. Tur de Joan Rafal	0	5	8
15 v	Magí Tur de Toni	Joan Orvai de Francesc	0	6	0
17 v	Francesc Rimbau de Joan	Bernat Tur de Joan Racó	0	3	0
33	Joan Batista Botín	Andreu Tur «Damià»	0	6	0
21	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guerxo»	0	7	0
37	Jaume Rosselló de Toni Font	Toni i Bartomeu Orvai de Francesc	3	0	0
14 v	Sant Miquel	Francesc Torres de Sebastià, Aucalà	0	3	0
21 v	Sant Gregori	Francesc Sunyer de Francesc	0	3	0
16	Vicent Torres de Francesc	Vicent Torres de Francesc	0	6	0
29 v	Francesc Torres de Bernat «Tonoï»	Francesc Torres de Bernat	0	5	8
3 v	Pere Orvai de Joan	Pere Orvai de Joan	0	5	0
41	Mossèn Bernat Pineda, prevere	Joan Marí de Francesc «Bessó»	0	2	10
57	Toni Bofí de Pere Torrent	Toni Bofí de Pere Torrent	0	5	0
19	Santa Eulària	Toni Bofí Salines	0	2	10
30 v	Toni Torres, cirurgià	Joan Tur de Toni «Calbet»	0	5	8
38	Clara Nicolaua de Francesc	Joan Cardona de Joan Coll	0	3	0
39	Dona Joana Clapers	Jaume Rosselló de Joan	0	5	8
32	Toni Costa, menescal	Andreu Rosselló Fornàs	0	5	8
44	Macià Ribes de Toni «Coves»	Macià Ribes de Toni «Coves»	0	3	0
35 v	Antoni Clapers de Jaume «Durban»	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	0	3	0
8	Magí Rimbau d'Andreu	Bartomeu Arabí de Bartomeu	0	5	8

FOLI	AMO	PAGADOR (TRAIENT)	LLIURES	SOUS	DINERS
34 v	Miquel Porcell	Dona de Joan Torres «Jordi»	0	3	0
9 v	Pere Benet Balansat	Bt. Bofí de Toni	0	5	8
17	Nostra Senyora de Jesús	Toni Palerm de Juan Pla	0	3	0
7 v	Joan Marí de Lluquí	Guillem Bonet de Francesc «Orvaia»	0	5	8
12 v	Joan Marí de Lluquí	Nicolau Riera de Jaume «Barral» Pla	0	3	0
20	Joan Tur de Joan Racó	Joan Tur de Joan Racó	0	2	10
58 v	Mossèn Vicent Bofí, prevere	Toni Gibert de Ramon	0	3	0
38 v	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	Tomàs Rosselló Fornàs	0	3	0
10 v	Josep Planells de Toni Barber	Joan Ramon de Jaume	0	5	8
20 v	Gabriel Riquer	Francesc Torres de Francesc «Vicent»	0	2	10
6 v	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Toni Clapers de Jaume «Durban»	0	5	0
26	Miquel Orvai de Francesc Vila	Joan Cardona de Toni Beniferri	0	2	10
22 v	Mossèn Joan Ribes, prevere	Dona de Toni Sunyer «Margalit» i el seu fill Pere	0	6	0
13 v	Bt. Torres de Pere Picassa	Jaume Planells de Joan	0	3	0
49	Vicent Torres de Pere	Vicent Torres de Pere	0	5	0
35	Vicent Joan de Toni menor «Negret»	Joan Arabí de Francesc	0	3	0
14	Guillem Sala de Pere Puig Blac	Francesc Bonet de Francesc Coll	0	3	0
12	Gaspar Pineda de Gaspar	Cosmi Fluixà Fornàs	0	3	0
36 v	Pere Marí de Guillem	Jeroni Tur de Toni	0	3	0

FOLI	AMO	PAGADOR (TRAIENT)	LLIURES	SOUS	DINERS
11 v	Hereus de Joan Samar	Francesc Joan de Toni Torrent	0	3	0
6	Hereus de Joan Sala, sabater	Joan Bofí de Bernat	0	5	0
5	Antoni Cardona de Toni «Redó» Buscastell	Bartomeu Escandell de Bartomeu Pla	0	5	8
30	Vicent Escandell de Bartomeu	Toni Orvai de Ramon	0	3	0
2	Hereus de Joan Ribes de Jaume Vedrà	Joan Rosselló de Joan Pou Portmany	0	5	0
40 v	Toni Cardona de Toni Fumeral	Toni Cardona de Toni Fumeral	0	2	10
33 v	Nostra Senyora de les Dolors	Toni Torres de Joan «Ribes»	0	2	10
36	Toni Sala, argenter	Toni Planells de Toni	0	5	8
39 v	Toni Roig de Toni Safargell	Jaume Rosselló de Jaume	0	5	8
42 v	Dona de Sebastià Arabí de Benet	Joan Torres «Botja»	0	2	10
25 v	Joan Orvai de Ramon «Rafales»	Andreu Torres de Joan «Bofieta»	0	2	10
43	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	Dona de Cosmi Torres «Calaveres»	0	2	10
57 v	Toni Rosselló de Toni Pla	Toni Rosselló de Toni Pla	0	3	0
Total			19	3	10

Algutzir

L'algutzir, un oficial reial, va rebre, per ordre del governador, 27 pagaments dels traients, tots el 28 de desembre (de 1640) i tots de 3 lliures, 8 sous i 6 diners. El total rebut per aquest empleat fou de 92 lliures, 9 sous i 6 diners.

Taula 19. Pagaments a l'algotzir (1639-1640)²⁵⁰

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
1	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	Joan Rosselló «Batle»	3	8	6
87	Bartomeu Ferrer de Joan, paraire	Toni Tur, boter	3	8	6
83	Hernando Belis, apotecari	Joan Rosselló de Joan Portmany	3	8	6
4 v	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	3	8	6
38	Clara Nicolaua de Francesc	Joan Cardona de Joan Coll	3	8	6
44	Macià Ribes de Toni «Coves»	Macià Ribes de Toni «Coves»	3	8	6
82 v	Guillem Bonet de Francesc Coll	Joan Sunyer de Pere	3	8	6
96 v	Mossèn Gaspar Tur, prevere	Andreu Tur «Damià»	3	8	6
92	Nicolau Sunyer de Francesc «Margalit»	Nicolau Sunyer de Francesc	3	8	6
58	Joan Serra de Toni, hortolà	Joan Serra de Toni, hortolà	3	8	6
36 v	Pere Marí de Guillem	Jeroni Tur de Toni	3	8	6
40 v	Toni Cardona de Toni Fumeral	Toni Cardona de Toni Fumeral	3	8	6
59 v	Joan Rosselló «Doctor»	Toni Bofí de Toni Pla	3	8	6
99	Bartomeu Tur de Joan «Rafaló»	Pere Bonet de Pere Benimaimó	3	8	6
90	Toni Rosselló «Picarol»	Francesc Joan de Toni Torrent	3	8	6
99	Toni Riera de Toni Besora	Pere Bonet de Francesc «Orvaia»	3	8	6
48 v	Pere Sala de Guillem Puig Blanc	Pere Sala de Guillem Puig Blanc	3	8	6

FOLI	AMO	TRAIENT	LLIURES	SOUS	DINERS
97 v	Francesc Sunyer de Joan Benimussa	Francesc Sunyer de Joan Benimussa	3	8	6
24 v	Mossèn Pere Planells de Pere, prevere	Jacinto Serra de Bartomeu	3	8	6
64	Tomàs Rosselló Fornàs	Pere Ribes de Pere «Gall» Benimussa	3	8	6
94 v	Bartomeu Marí de Jaume «Ros»	Francesc Serra de Francesc «Senyor»	3	8	6
61	Guillem Planes o Planells de Toni «Fariseu» Puig	Guillem Planes o Planells de Toni «Fariseu» Puig	3	8	6
102 v	Mossèn Toni Palerm, clergue	Pere Rosselló i Francesc Torres de Toni Forca	3	8	6
91 v	Dona de Miquel Oriol	Francesc Joan de Francesc Coll	3	8	6
58	Jaume Palau de Ramon	Jaume Palau de Ramon	3	8	6
88 v	Marcel·lo Llobet	Toni Rosselló de Toni Font	3	8	6
87 v	Dona de Joan Torres «Jordi»	Dona de Joan Torres «Jordi»	3	8	6
		Total	92	9	6

Tiradures

Tirar (traginar la sal fins a la plaça del carregador, normalment a llocs de mules), com ja hem vist, era una de les obligacions dels traients, però aquests traients sovint contractaven altres persones per realitzar aquest treball. En alguns casos, trobem els pagaments a aquestes persones descomptats del compte dels traients. En la taula 20 es presenten els pagaments per tiradures que es troben al *Llibre de l'escrivà de la sal*.

Taula 20. Pagaments als tiradors en el *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	TIRADOR	L.	S.	D.
11	29 d'abril	Francesc Ribes de Toni	Bt. Tur de Joan	Bt. Tur de Francesc	5	12	6
27 v	1 de juliol	Ànimes de Purgatori	Magí Ribes de Joan	Joan Costa de Pere	3	0	0
27 v	22 de juliol	Ànimes de Purgatori	Magí Ribes de Joan	Joan Costa de Pere	5	0	0
21	9 de setembre	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guerxo»	Bt. Tur de Joan	1	15	0
21	9 de setembre	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guerxo»	Toni Sunyer de Joan	1	15	0
21	30 de setembre	Sant Vicent Ferrer	Bartomeu Ribes «Guerxo»	Bartomeu Torres d'Andreu	3	0	0
64 v	7 d'octubre	Bernat Bofí de Toni	Bernat Bofí de Toni	Llucià Bonet	1	5	0
4 v	15 de juliol	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	Joan Costa de Pere	6	15	0
4 v	22 de juliol	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	Toni Rosselló de Toni	3	0	0
4 v	16 de setembre	Antoni Riera de Toni Alqueria Mitjana	Jaume Costa de Nicolau	Bartomeu Escandell de Bartomeu	2	5	0
46 v	3 de juny	Antoni Orvai de Toni	Francesc Planells de Toni	Nicolau Sunyer de Francesc	3	18	0
62	22 de juliol	Toni Bofí de Toni Salines	Toni Bofí de Toni Salines	Toni Sunyer de Toni	3	0	0
38 v	6 de maig	Guillem Planes o Planells de Toni Puig	Tomàs Rosselló Fornàs	Guillem Sala de Pere	3	0	0
6 v	10 de juny	Bartomeu Torres de Pere «Masuet»	Toni Clapers de Jaume «Durban»	Joan Bofí de Bt.	4	0	0
26	23 de setembre	Miquel Orvai de Francesc Vila	Joan Cardona de Toni Beniferri	Toni Rosselló de Toni	2	2	6

FOLI	DATA	AMO	TRAIENT	TIRADOR	L.	S.	D.
49	28 de maig	Vicent Torres de Pere	Vicent Torres de Pere	Joan Tur de Joan	3	0	0
68	15 de juliol	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Joan Ramon Forca	3	10	0
68	22 de juliol	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Pere Rosselló de Toni «Cosmi»	Joan Ramon Forca	2	15	0
47 v	10 de maig	Bernat Sala de Francesc Santa Eulària	Bernat Sala de Francesc Santa Eulària	Maciana Roja	6	6	0
59 v	15 de juliol	Pere Sala de Joan Puig Blanc	Pere Sala de Joan Puig Blanc	Bartomeu Arabí de Bartomeu	17	5	0
69 v	22 de juliol	Joan Planells o Planes de Joan	Joan Planells o Planes de Joan	Francesc Bonet de Francesc Coll	3	0	0

2.3. Rendes i tributs

Rendes feudals: rei, arquebisbe, ardiaca i dret de mossèn Clapers

Els beneficis de les rendes feudals de les salines per als tres senyors de l'illa i Joan Jover (posseïdor per herència d'una antiga renda anomenada *dret de mossèn Clapers*, separada de la part corresponent al rei) es registraven mitjançant rebuda als llibres de l'escrivà de la sal. Per a l'exercici 1639-1640, els guanys van ser els següents:²⁵¹

– Rei: el rei rebé, sumant les seves rendes com a senyor feudal i el sou de l'artilleria, 3.193 lliures, 2 sous i 2 diners.

– Arquebisbe: Nicolau Camaró, procurador de Jacinto Villosa, arrendador de les rendes de l'arquebisbat de Tarragona (seu vacant amb motiu de la guerra dels Segadors), va rebre en concepte de rendes 2.908 lliures i 1 diner.

– Ardiaca: l'ardiaca de Sant Fructuós, l'eivissenc Francesc Orvai de Blanes (fill, per cert, del que era escrivà de la sal aquell any, Miquel Orvai, com es fa constar a la rebuda mateixa), va rebre 1.453 lliures, 19 sous, 8 diners i malla per seu dret.

– Joan Jover (dret de mossèn Clapers): 228 lliures, 1 sou, 7 diners.

Corona

A més del que li corresponia com a senyor feudal i del sou per modí recaptat per al manteniment de l'artilleria de l'illa, que hem vist en l'apartat anterior, el rei rebia el procedent del dret del cap del pont del carregador i del nou impost.

Sou per modí de l'artilleria

Encara que aquest concepte se'ns dóna junt amb les rendes feudals, trobem dins del *Llibre de l'escrivà de la sal* un full solt amb una relació del que ha generat als anys precedents de 1620 a 1639, que buidem en la taula 21:

Taula 21. Ingressos pel sou per modí de l'artilleria 1620-1639

ANY	ESCRIVÀ	LLIURES	SOUS	DINERS
1620	Miquel Aimeric	273	11	0
1621	Joan Vileta	293	4	9
1622	Balansat	125	3	0
1623	Tomàs Arabí	243	4	6
1624	Joan Vileta	274	19	6
1625	Tomàs Arabí per Jaume Arabí	229	10	9
1626	Joan Sirvent	315	10	0
1627	Pere Benet Balansat	327	0	0
1628	Joan Sirvent	456	9	0
1629	Gaspar Sirvent	375	4	3
1630	Andreu Tur	154	8	9
1631	Jacinto Borràs	256	6	6
1632	Marc Benet Joan	575	4	3
1633	Antoni Palerm de Joan	870	1	6
1634	Doctor Joan Blasco	804	2	6
1635	Gaspar Sirvent	460	11	6
1636	Bartomeu Llobet	442	18	6

ANY	ESCRIVÀ	LLIURES	SOUS	DINERS
1637	Joan Sirvent	238	12	3
1638	Bartomeu Joan	560	18	6
1639	Doctor Joan Blasco	443	6	6
1620-1639	Total	7.720	7	6

Font: «Memoria de lo que importó el derecho de sueldo por modín de sal impuesto por la Artillería, desde el año 1620 asta el de 1639», full solt dins del *Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640*.

Cada any correspon al període comprès entre l'1 de novembre de l'any anterior i el 31 d'octubre de l'any corresponent. Així, 1620 fa referència al que s'ingressa entre l'1 de novembre de 1619 i la fi de l'exercici de l'escrivà (que en principi acabava el 31 d'octubre de 1620, però seguia registrant ingressos si faltava completar algun carregament).

A més de veure quins ingressos es percebien per aquest dret, destinat al manteniment de l'artilleria de l'illa, que normalment es troben inclosos amb les rendes feudals sense desglossar, per la qual cosa cal deduir-ne l'import, la taula 21 ens permet, per deducció, conèixer l'evolució de les anyades durant aquests anys.

Cap del pont del carregador («dret del rey nostre señor»)

1.461 lliures, 7 sous i 8 diners, recaptats pel guardià de la sal.²⁵²

Nou impost

Aquest impost, durament criticat pels jurats pel gran augment del preu de la sal que suposava, del qual Hocquet recull l'exageració dramàtica per part de la Universitat i els governadors de l'illa respecte dels seus suposats efectes sobre les exportacions (un recurs clàssic en tota negociació), era objecte de freqüents exempcions, tant a la Universitat, per facilitar l'adquisició de provisions per a l'illa, com als governadors o altres oficials reials (assessor), en concepte d'*ajuda de cost* (pagament al marge del salari, per compensar unes retribucions baixes per als seus oficis), o a alguns particulars com a recompensa, etc.

Concretament, per a l'any que ens ocupa, els documents ens informen de l'exempció d'aquest impost per a 20 carregaments (taula 22):

Taula 22. Carregaments lliures del nou impost (1639-1640)

NÚM.	VAIXELL	MODINS
6	<i>Lo Àngel Sant Gabriel</i>	266
9	<i>La Recuperança</i>	266,50
11	Carbo del patró Jacinto Vinyes	19,50
17	<i>Tartana Nostra Senyora del Roser</i>	27
18	<i>Barca Longa</i>	207
19	<i>La Terra de Promissió</i>	300
21	Carbo patró Jacinto Vinyes	23,25
23	<i>La Salamandra</i>	278
27	<i>Ropeto</i>	392,50
33	<i>Sant Josep</i>	347,25
35	<i>Cavaller Roman</i>	400
36	<i>Lo Temple de Salamó</i>	342,50
34	Carbo <i>Nostra Senyora del Roser</i> , patró Jacinto Vinyes	19
39	<i>Sant Andrés</i>	372,25
40	<i>Sant Jordi</i>	403
41	<i>Nostra Senyora</i>	208,75
44	Tartana del Magnífic Bernat Joan de Francesc, patró Macià Vives	25,25
45	<i>Sant Cristòfol</i>	336,50
46	<i>L'Esperança</i>	217,50
51	<i>Lo Gran Delfí</i>	444
Total		4.895,75

Font: *Llibre del guardià de la sal 1639-1640 i Llibre dels carregaments 1633-1664.*

Com ja hem vist, era el lloctinent de procurador reial en persona qui recaptava directament aquest dret, de manera que el seu import no quedava registrat en els comptes de la Universitat, que tan sols feien constar si el carregament estava o no exempt de pagar-lo.

Universitat

Millarès

1.368 lliures, 9 sous i 6 diners per aquest dret.²⁵³

Moneder

1.802 lliures, 11 sous i 9 diners de l'1 de novembre de 1639 al 31 de març 1640. Més, 6.191 lliures, 19 sous, 10 diners i malla de l'1 d'abril al 31 d'octubre de 1640.²⁵⁴

Dret de la bossa

20.184 lliures, 4 sous i 4 diners.²⁵⁵

Dret nou

7.754 lliures, 16 sous i 10 diners.²⁵⁶

Sou per modí dels convents de
Sant Cristòfol i Sant Vicent Ferrer

Cada un dels dos convents va rebre
per aquest concepte 684 lliures, 4 sous i 9 diners.²⁵⁷

3. La venda de sal

3.1. Introducció

L'illa d'Eivissa s'abastava de tot el que no aconseguia produir amb la venda de sal. Aquest és un fet ben conegut i que ja va ser descrit per Isidor Macabich en referir-se al segle XVII:

«Se compra todos los años (escribían los Jurados en 1683) trigo, arroz, legumbres, aceite, pólvora, plomo, pesca salada y todo género de ropas de seda, lino y lana; hierro y otras cosas necesarias, por la corteidad y esterilidad de esta isla y falta de moneda de plata. Se compra todo con sal, y la Universidad que la administra, adquiere dichos géneros y los vende a los naturales por el mismo precio que le cuesta la sal que da por ellos.»

A continuació, el text sembla donar a entendre que la sal és pagada directament en espècies, pel seu valor total (preu més drets i despeses), i que després és aquest mateix preu el que s'abona als particulars, propietaris de la sal:

«El modín de sal, con todos los derechos y gastos» –entre los cuales figuraban el sostenimiento de diferentes servicios y atenciones públicas– «cuesta cinco libras por modín. Así se hace el tanteo. Cuando dan una cuartera de trigo por modín, viene a costar esta cuartera cinco libras de esta moneda» (o sea de la moneda del país). «Vende el trigo y da a los que han sacado la sal» –o sea a los dueños de la misma, que se repartía, cual se dijo, entre todas las familias de la isla– «las mismas cinco libras.»

El document explica que cal fer-ho així ja que d'aquesta manera s'estalvien les despeses de noliejar un vaixell només per anar a buscar les provisions, cosa que es fa en situacions d'urgència:

«Si se hubiesen de comprar provisiones con dinero, costarían mucho más en derechos, fletes y seguridades. Así ha pasado muchas veces en que se ha tenido que apelar a este recurso» –por faltar la sal, o la venida de barcas en su busca, o tener que hacer el aprovisionamiento con premura que no dejaba espera para el trueque–. «Y entonces sería

imposible el poder vivir en esta pobre y tan corta isla, pues no le puede dar toda su hacienda (al natural de ella), aunque sea de las mayores de la isla, si hubiera algo de familia, para poder comprar el pan que necesita para su sustento y lo demás que falta en la isla, pues en ella no hay medios equivalentes. Ni moneda de plata.»

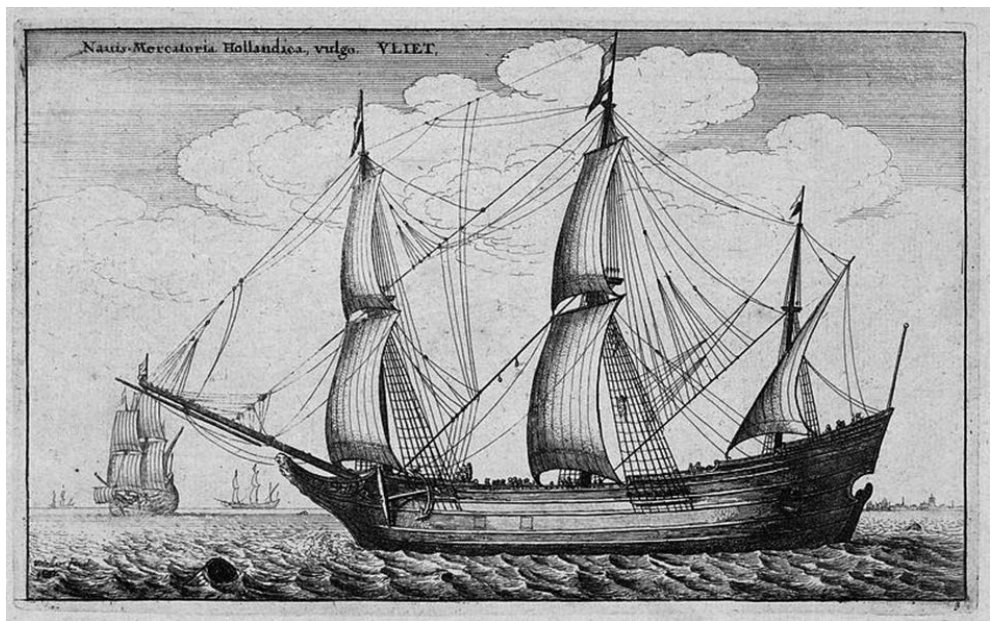
Finalment, s'explica que l'origen dels deutes de la Universitat radica en el baix preu de la sal, que fa que no es puguin pagar les provisions d'un sol cop sinó que cal fer-ho a crèdit:

«Las deudas que tiene la Universidad en Génova, Niza, Mallorca y particulares de Ibiza, es porque algunas veces ha tenido que comprar provisiones a precios superiores a la sal, y la que se saca no basta muchos años para pagar atrasos, porque debe emplearse en provisión» —quedando por tanto cargada o empeñada la Universidad con el déficit de tales adquisiciones.²⁵⁸

Per la seva banda, Jean-Claude Hocquet observa que no es pot considerar aquest intercanvi desigual com un simple bescanvi. En primer lloc, perquè la sal es pagava en efectiu —com comprova Hocquet en acudir al *Llibre dels carregaments*— al seu preu més una sèrie de drets. A l'exemple estudiat per Hocquet, el preu net representa dos terços del preu total (aquest preu net, com diu Hocquet, és el preu que es paga als productors —«le coût d'achat aux producteurs»—, a pesar del que deien els jurats de 1683 en el document citat per Macabich). Per la seva part, el transport en barca al vaixell comprador representa el 14% del preu total, i els diversos drets, prop del 40%. L'altre aspecte que allunya aquestes transaccions d'un simple bescanvi és la complexitat dels pagaments en un intercanvi —com l'autor mateix ens fa veure— obertament desigual, que imposa que la mercaderia més barata, la sal, hagi de pagar la compra de les importacions, de preu molt superior, mitjançant el recurs a l'endeutament, com ja havia mostrat Macabich.²⁵⁹

Hocquet també defineix els dos tipus de comprador que existeixen. En primer lloc, els capitans dels vaixells, que vénen amb mercaderies diverses i se n'enduen sal com a pagament. De vegades queden com a creditors, ja que el valor de la mercaderia importada és superior al de la sal.

El segon tipus és el del mercader, de procedència diversa (Hocquet cita els francesos, flamencs, genovesos i catalans), els crèdits del qual es van registrant als llibres comptables de la Universitat (*Llibre vermell*).²⁶⁰ Mitjançant diversos exemples, aquest autor explica el funcionament del sistema.²⁶¹

Gravat del segle XVII que representa un filibot o fluyt, nau comercial holandesa.
Autor: Wenceslas Hollar.

3.2. Vendes de sal 1639-1640

Pel que fa als nostres documents, els 51 carregaments registrats el 1639-1640 corresponen a 40 vendes de sal. El baix preu de la sal obliga a lliurar grans quantitats de sal en pagament de les importacions, tal com observa Hocquet. Tot i això, set vendes es reparteixen entre dos o més compradors (considerem entre aquestes vendes les que fa Antoni Fone, en part per compte propi i en part com a procurador de Stefano Carro i Clara Lomelin).

Trobem els dos tipus de comprador descrits per Hocquet, el capità del vaixell exportador i el mercader. El predomini del segons és absolut, amb tan sols dues vendes negociades amb el capità del vaixell, que en els dos casos és anglès. Ja siguin locals o forans, actuant per compte propi o com a procuradors o agents (representants) d'un altre, els mercaders predominen.

Taula 23. Vendes de sal (1639-1640)²⁶²

VENDA	CARREGAMENT	CONCEPTE	COMPRADOR
1	1, 2	Deute	Antoni Foni
2	3	Bacallà / efectiu per comprar moltons	Capità Jordi Mayn, anglès
3	4, 5	Deute	Antoni Foni
4	6	Deute per ferro i castanyes	Bernat Joan de Francesc
5	7	Deute	Antoni Foni
6	8	Deute / cavalls	Antoni Foni / Francesc Llobet i Ventura Balansat
7	9	Deute	Hereu de fra Antonio Pérez, arquebisbe de Tarragona
8	10	Deute per ordi	Francesc Orvai, ardiaca de Sant Fructuós
9	11	Deute per oli	Nicolau Armengol de Mallorca
10	14	Cera / deute	Antoni Foni
11	12, 13	Deute	Antoni Foni
12	15	Castanyes, arengades i ferro	Bernat Joan de Francesc

VENDA	CARREGAMENT	CONCEPTE	COMPRADOR
13	16	Deute	Antoni Foni
14	17, 19	Deute	Alonso de Cardona, virrei de Mallorca, com a hereu del seu pare Antoni de Cardona
15	18	Deute per moltons i forment	Joan Baptista Botín
16	21	Formatge	Nicolau Amengual de Mallorca
17	20, 22	Deute	Antoni Foni
18	23	Blat	Antoni Foni
19	24	Ferro i cigrons / 1 cavall de Mallorca / Deute	Joan Sabater de Barcelona / Vicent Arabí / Joan Baptista Botín
20	25	Deute	Clara Maria Lomelin, com a hereva del seu marit Joan Visenso Lomelin / Antoni Foni
21	26, 31	Arcabussos i mosquets	Antoni Foni
22	27	Arròs, castanyes, sucre, acer i formatge	Pere Balansat de Pere menor
23	28	Formatge	Nicolau Amengual de Mallorca
24	29	Oli	Capità Roberto Gaude, anglès
25	30	Ferro, castanyes i arengades	Bernat Joan de Francesc
26	32	Deute	Joan Baptista Botín
27	33, 35, 36	Deute	Antoni Foni
28	34	Deute	Pere Guasc de Pere / Virrei Don Alonso de Cardona
29	37	Forment	Antoni Foni
30	38	Deute	Stefano Carro
31	39, 40, 41	Mercè reial per comprar o fabricar una nau	Bernat Joan de Francesc
32	42	1 cavall / ferro	Magí Riambau
33	43	Arròs / deute	Bernat Ribes de Melcior

VENDA	CARREGAMENT	CONCEPTE	COMPRADOR
34	44	Deute	Alonso de Cardona
35	46	Mercè reial per comprar o fabricar una nau	Bernat Joan de Francesc
36	45	Arròs i ferro / 1 cavall	Joan Baptista Botín / Joan Benet Bermeu
37	47, 48	Blat / deute	Antoni Foni / Stefano Carro i Clara Lomelin
38	49	Blat	Antoni Foni
39	50	Oli / moltons / ferro / deute / xies i aram	Joan Baptista Botín / Magí Rimbau / Antoni Foni
40	51	Deute / blat	Antoni Foni

Antoni Foni és el més actiu. Pel seu compte executa 13 compres de sal, mentre que en comparteix tres carregaments (en dos dels quals l'altre soci és ell mateix com a procurador de mercaders de Gènova).²⁶³

El següent és Bernat Joan de Francesc, ja conegut per nosaltres a causa de ser el principal venedor de la sal illenca amb molta diferència. Aquest negociant i funcionari (v. *supra*) embarca cinc vendes de sal al seu nom.

Joan Batista Botín fa dues compres completes de sal i dues més compartides.

Don Alonso de Cardona, virrei de Mallorca, dues compres en solitari i una altra compartida

Els dos únics capitans que figuren com a compradors són Jordi Many i Roberto Gaude, anglesos tots dos.

Sis d'aquestes compravendes es fan mitjançant agent o procurador. Els mercaders representats són Stefano Carro i Clara Maria Lomelin, viuda de Joan Vicenç Lomelin, de Gènova,²⁶⁴ procurador Antoni Foni; Joan Sabater, de Barcelona, agent Antoni Trull; Magí Rimbau o Rimbau, representat pel seu germà, el paborde Miquel Rimbau; i finalment, Nicolau Armengol o Amengual, de Mallorca, procurador el notari Onofre Bonet.

Taula 24. Agents i procuradors

TITULAR	AGENT O PROCURADOR
Stefano Carro i Clara Maria Lomelin, de Gènova	Antoni Foni
Joan Sabater, de Barcelona	Antoni Trull
Magí Rimbau o Rimbau	Miquel Rimbau, paborde
Nicolau Armengol o Amengual, de Mallorca	Onofre Bonet, notari

A continuació presentem l'estudi detallat de les vendes consignades al *Llibre de carregaments* per a l'exercici 1639-1640, segons l'ordre presentat en la taula 23 «Vendes de sal 1639-1640». A més de les circumstàncies de cada compravenda, s'inclouen els pagaments efectuats pel comprador desglossats per conceptes, segons se'ns dóna en el *Llibre de carregaments*, amb la mateixa suma final, que és correcta en tots els casos excepte en el cas de la venda núm. 15 (carregament núm. 18), amb un error en la suma, com s'explica en el seu lloc.

Venda núm. 1

Carregament 1:

Nau *Ropeto*, capità Cornelio Reynaldo, flamenc. Carregà 383 modins del 9 al 25 de novembre de 1639.

Taula 25. Carregament 1

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.229	11	9
Dret de la bossa	58	14	11,5
Dret de la saqueria	86	3	6
Dret nou	217	0	8
128 barcades pagà el clavari Joan Carreres	177	12	0
11 dietes pagades al clavari	2	15	0
Dret del guardià	83	6	10
Dret del llogador	37	0	5
Suma	1.892	5	1,5

Carregament 2:

Nau *Tres Reis*, capità Juan de Juan, flamenc. Carrega 305,75 modins del 14 de novembre al 2 de desembre de 1639.

Taula 26. Carregament 2

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	981	11	9,5
Dret de la bossa	46	10	0
Dret de la saqueria	68	15	10,5
Dret nou	173	5	2
104 barcades pagà el clavari Joan Carreres	144	7	0
10 dietes pagades al clavari	0	2	10
Dret del guardià	70	18	5
Dret del llogador	32	7	4
Suma	1.520	5	8

Aquesta venda es dóna en pagament del deute que té acumulat Antoni Foni amb la Universitat.²⁶⁵

Venda núm. 2

Carregament 3:

Nau *El Castor*, capità Jordi Many (o Mayn), anglès. 200 modins carregats del 30 de desembre de 1639 al 3 de gener de 1640.

Taula 27. Carregament 3

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	642	1	8
Dret de la bossa	30	8	4
Dret de la saqueria	45	0	0
Dret nou	113	6	8
49 barcades pagà el clavari Joan Carreres	67	19	9

	LLIURES	SOUS	DINERS
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	46	4	4
Dret del llogador	20	11	8
Suma	967	7	5

Aquest carregament pertany al tipus descrit per Hocquet com a intercanvi directe entre la Universitat i el capità del vaixell comprador, molt menys freqüent en el període que nosaltres estudiem que l'altre tipus, que és el simple ús de la sal en pagament de deutes ja existents.

Aquest carregament es bescanvia per dos conceptes diferents. En primer lloc, 131,50 modins es donen a canvi de 70 quintars i 19 lliures de bacallà. El preu és d'1 modí i, 3 quarts i mig de sal per quintar de bacallà.

La resta, 68,50 modins, es ven a 27 rals castellans el modí, resultant en un total de 1.848 rals, que s'havien de destinar a la compra de moltons a la península.²⁶⁶

El dia 4 de gener de 1640 els 1.848 rals foren pagats a Joan Tur, bossier i dipositari de la Universitat, i el 8 d'aquest mes van ser dipositats a la sagristia de l'església major, a la «caixa de les tres claus», segons nota estesa pel secretari de la Universitat, Joan Benet López Rubián.²⁶⁷

Venda núm. 3

Carregament 4:

Nau *Sant Cristòfol*, capità Cornelio de Nicolàs, flamenc. Carrega 332,50 modins entre el 6 de febrer i l'1 de març de 1640.

Taula 28. Carregament 4

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.067	9	3
Dret de la bossa	50	11	4,5
Dret de la saqueria	74	16	3
Dret nou	188	8	4
112 barcades pagà el clavari Joan Carreres	155	8	0
10 dietes pagades al clavari	2	10	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
Dret del guardià	74	0	6
Dret del llogador	33	7	8
Suma	1.646	11	4,5

Carregament 5:

Nau *Sant Marc*, capità Martin Tidor, flamenc. Carrega 410 modins del 7 de febrer al 14 de març de 1640.

Taula 29. Carregament 5

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.316	5	5
Dret de la bossa	62	7	1
Dret de la saqueria	92	5	0
Dret nou	232	6	8
140 barcades pagà el clavari Joan Carreres	194	5	0
10 dietes pagades al clavari	3	10	0
Dret del guardià	95	14	5
Dret del llogador	43	15	10
Suma	2.040	9	5

Els dos carregaments van servir per pagar el deute de la Universitat amb Antoni Foni.²⁶⁸

Venda núm. 4

Carregament 6:

Nau *Lo Àngel Sant Gabriel*, capità Jacobo, flamenc. Carrega 266,25 modins entre l'1 i el 24 de març de 1640. Exempta de pagar el nou dret del rei (que no s'ha de confondre amb el dret nou cobrat per la Universitat).

Taula 30. Carregament 6

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	854	15	5,5
Dret de la bossa	40	9	10
Dret de la saqueria	59	18	1,5
Dret nou	150	17	6
95 barcades pagà el Magnífich Bernat Joan de Francesc	0	0	0
7 dietes ha pagat Bernat Joan	0	0	0
Dret del guardià	59	17	8
Dret del llogador	27	2	4
Suma	1.193	0	11

Del present caregament no a de fer bo ninguna cossa la present Unyversitat a l'escrivà per quant s'és carregat per lo esmaltiment que té lo Magnífich Bernat Joan de Ffrancesch proseÿt de ferro y castañes com apar en lo manual vell en carta 240 y se li a donat dèbit de dit carch en lo dit manual en carta 239...²⁶⁹

Veiem que, a més de l'exempció del nou dret del rei, ja comentada, tampoc no consta pagament per les 95 barcades i les 7 dietes corresponents al clavari.

El ferro són 154 quintars, dels quals 100 es lliuren al majordom de l'Artilleria, Joan Benet Rimbau, segons bitllet de 31 de desembre de 1638. Els restants 54 quintars es distribueixen entre els ferrers de l'illa. El preu és de tres modins o 15 lliures per quintar, és a dir, un total de 2.310 lliures.

Quant a les castanyes, són:

– 38 quarteres i 47 lliures de castanyes seques, a 1 sou i 8 diners la lliura = 320 lliures, 11 sous i 8 diners.

– 17 quarteres de castanyes fresques, a 7 lliures i 4 sous la quartera = 122 lliures i 8 sous.

– 6 quarteres d'avellanes, a 12 lliures la quartera = 72 lliures.

– Suma total = 514 lliures, 19 sous i 8 diners.²⁷⁰

Aquesta operació també du data de 31 de desembre de 1638.

En total, són 2.824 lliures, 19 sous i 8 diners els que deu la Universitat a Bernat Joan, de manera que després d'aquest carregament encara quedaria un deute de 1.631 lliures, 18 sous i 9 diners.²⁷¹

Venda núm. 5

Carregament 7:

Nau *Sant Andrés*, capità Pedro Cornelio, flamenc. Carrega 387 modins del 20 de febrer al 3 de març de 1640.

Taula 31. Carregament 7

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.242	8	7
Dret de la bossa	59	7	1,5
Dret de la saqueria	87	1	6
Dret nou	219	6	0
131 barcades pagà el clavari Joan Carreres	181	15	3
8 dietes pagades al clavari	2	0	0
Dret del guardià	84	3	7
Dret del llogador	37	12	5
Suma	1.913	14	5,5

Aquest carregament serveix a la Universitat per pagar deute amb Antoni Foni.²⁷²

Venda núm. 6

Carregament 8:

Nau *La Caritat*, capità Cornelio, flamenc. Carrega 265,50 modins del 2 de març al 14 d'abril de 1640.

Taula 32. Carregament 8

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	852	7	4,5
Dret de la bossa	40	7	7
Dret de la saqueria	59	14	9
Dret nou	150	9	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
90 barcades pagà el clavari Joan Carreres	124	17	6
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	58	5	8
Dret del llogador	25	5	3
Suma	1.313	2	1,5

Del present carregament se n'a servit la present Unyversitat per hobs de pagar al capità Anttoni Foni lo que la dita Unyversitat li deu, asò és,

Quaranta modins de sal van per conte del caval de Ffrancesc Llobet, que an valguts despaxats a la taula 198 lliures.

Y 26 modins de sal per compliment del caval de Ventura Balensat que an valgut despaxats a la taula 128 lliures, 14 sous.

Y lo compliment a dit carch, que són 199,50 modins de sal, an servit per pagar lo dit Foni y se li n'a fet dèbit al dit Foni en lo Llibre vermell en carta 407.

Lo qual carch s'és donat de horde dels Magnífichs Jurats y segons provisió de Sa Señoria Molt Il·lustre feta en 29 de febrer de 1640, la qual resta en poder del discret Juan López Robián, nottari y escrivà de la present Unyversitat

A de fer bonas Ffrancesc Llobet a la taula, 198 lliures

A de fer bonas Ventura Balensat a la taula, 128 lliures, 14 sous

A de fer bonas la present Unyversitat a la taula, 986 lliures, 8 sous, 1,5 (dinners)

(Suma), 1.313 lliures, 2 sous, 1,5 (dinners).²⁷³

En aquesta venda veiem dues maneres diferents de procedir. En primer lloc, les parts de Francesc Llobet i Ventura Balansat, pagades a canvi de cavalls, les paguen els mateixos compradors a la taula de la sal. En canvi, la part d'Antoni Foni, donada a canvi de deute, la paga la Universitat a la taula de la sal. La part d'Antoni Foni, molt major, està assentada en el seu compte de dèbit del *Llibre vermell*,²⁷⁴ mentre que per a les altres dues parts no es dona cap altre registre de referència.

Venda núm. 7

Carregament 9:

Nau *La Recuperança*, capità Juan Gault, anglès. Carrega 266,50 modins del 26 de març al 14 d'abril de 1640.

Taula 33. Carregament 9

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	855	11	6
Dret de la bossa	40	10	7,5
Dret de la saqueria	59	19	3
Dret nou	151	0	4
89 barcades pagà el clavari Joan Carreres	123	9	9
10 dietes pagades al clavari	2	10	0
Dret del guardià	61	2	6
Dret del llogador	24	5	9
Suma	1.318	9	8,5

Segons el *Llibre de carregaments* o *Taula de la sal*, el carregament es destina a pagar deute al pare fra Gregorio de Olmos y Velasco, procurador de l'abat don Mauro de Olmos, com a hereu del pare fra Antonio Pérez, arquebisbe de Tarragona.²⁷⁵

Cal observar que en aquest cas el creditor és l'arquebisbe de Tarragona, el principal senyor feudal de l'illa. També s'observa que tant el seu hereu com el seu representant són també eclesiàstics.

Venda núm. 8

Carregament 10:

Tartana del patró Josep Morelló, català, carrega 42,25 modins el 17 d'abril de 1640.

Taula 34. Carregament 10

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	135	12	9,5
Dret de la bossa	6	8	6
Dret de la saqueria	9	10	1,5
Dret nou	23	18	10
13 barcades pagà el clavari Joan Carreres	18	0	9

	LLIURES	SOUS	DINERS
1 dieta pagada al clavari	0	5	0
Dret del guardià	8	12	10
Dret del llogador	3	16	4
Suma	206	5	2

Com en el cas de la venda anterior, serveix per pagar el deute amb un creditor que a més a més és senyor feudal de l'illa i eclesiàstic. Es tracta de l'ardiaca de Sant Fructuós, que aleshores era un eivissenc, Francesc Orvai.

El deute en aquest cas procedeix de 36,25 quarteres d'ordi lliurades el 28 de setembre de 1632 al formenter de la Universitat, Pere Antoni Cambrils. La valoració del gra en 1,5 quarteres per modí va deixar un deute a la Universitat de 90 modins i 3,5 quarts, part del qual es paga amb aquest carregament.²⁷⁶

Segons el *Manual vell*, són 136,25 quarteres d'ordi, entregades al formenter pel patró Jacomo Suria, per compte de Francesc Orvai.²⁷⁷

Altres detalls consignats al *Llibre vermell* ens donen una certa informació sobre el funcionament de l'elit local. L'11 d'abril de 1640 el seu pare, Miquel Orvai, que és l'escrivà de la sal del període 1639-40, diposita 300 lliures pels drets que té l'ardiaca sobre la sal. Així mateix, l'ardiaca havia dipositat 100 lliures l'1 de juny de 1638 «a conta del decontra escrit carch», aquest cop, el bosser i dipositari que havia rebut el pagament era un altre Miquel Orvai, el germà de l'ardiaca.

Venda núm. 9

Carregament 11:

Carbo del patró Jacinto Vinyes. Carrega 19,50 modins del 17 al 19 d'abril de 1640.

Taula 35. Carregament 11

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	62	12	0,5
Dret de la bossa	2	19	4
Dret de la saqueria	4	7	7
Dret nou	11	1	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
6 barcades pagà el clavari Joan Carreres	8	8	6
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	5	18	4
Dret del llogador	3	1	6
Suma	98	18	3,5

Aquest carregament serveix per pagar deute per oli a Onofre Bonet, notari, com a procurador o agent de Nicolau Armengol de Mallorca.²⁷⁸

Venda núm. 10

Carregament 14:

Nau *Sant Francisco*, capità Piter Juan, flamenc. Carrega 369,50 modins del 24 de març al 20 d'abril de 1640.

Taula 36. Carregament 14

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.186	4	11,5
Dret de la bossa	56	3	11
Dret de la saqueria	83	2	9
Dret nou	209	7	8
57 barcades pagà el clavari Joan Carreres	79	1	9
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	74	7	4
Dret del llogador	18	13	8
Suma	1.708	2	0,5

Aquest carregament es bescanvia per dos conceptes:

– 43,50 modins per pagar a Antoni Foni la cera portada per a la Confraria de la Sang de Jesucrist. Els clavaris de la confraria queden devent a la taula de la sal els diners, que, a 12 sous i 6 diners per modí, són 201 lliures, 3 sous i 6 diners.

– 326 modins per pagar deute de la Universitat a Antoni Foni. Per aquests 326 modins la Universitat ha de pagar 1.506 lliures, 18 sous i 6,5 diners a la taula de la sal.²⁷⁹

Venda núm. 11

Carregament 12:

Nau *Sanson*, capità Juan Huvas o Vents, flamenc. Carrega 355 modins del 14 de març al 19 d'abril de 1640.

Taula 37. Carregament 12

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.139	14	0,5
Dret de la bossa	43	19	9,5
Dret de la saqueria	79	17	6
Dret nou	201	3	4
94 barcades pagà el clavari Joan Carreres	130	8	6
6 dietes pagades al clavari	1	10	0
Dret del guardià	75	8	0
Dret del llogador	29	8	1
Suma	1.701	9	3

Carregament 13:

Nau *Sant Pere*, capità Giraldo Nicolàs, flamenc. Carrega 491 modins del 23 de març al 20 d'abril de 1640.

Taula 38. Carregament 13

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.576	6	3,5
Dret de la bossa	74	13	5,5
Dret de la saqueria	110	19	6
Dret nou	277	4	8
88 barcades pagà el clavari Joan Carreres	122	2	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
6 dietes pagades al clavari	1	10	0
Dret del guardià	104	10	5
Dret del llogador	27	9	2
Suma	2.294	15	6

Tots dos carregaments s'apliquen a pagar deutes de la Universitat amb Antoni Foni.²⁸⁰

Venda núm. 12

Carregament 15:

Nau *La Caritat*, capità Juan de Juan o Juan de Lucas, flamenc. Carrega 219,50 modins del 21 al 28 d'abril de 1640.

Taula 39. Carregament 15

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	704	13	8,5
Dret de la bossa	33	7	8
Dret de la saqueria	124	7	8
Dret nou	49	7	9
76 barcades pagà el clavari Joan Carreres	105	9	0
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	46	8	9
Dret del llogador	20	16	5
Suma	1.085	10	11,5

En aquest cas, s'aplica el carregament a pagar el que deu la Universitat per «vitualas y ferro» al Magnífic Bernat Joan de Francesc. Per a això es remet al *Manual vell*, on s'observa que són les mateixes castanyes i ferro que s'havien pagat parcialment amb el carregament 6 (venda núm. 4).²⁸¹

A més a més de les castanyes i ferro, pels quals restava pendent de saldar un deute de 1.631 lliures, 18 sous i 9 diners, ara tenim un nou deute per un carregament de 51.300 arengades portades d'Alacant amb la tar-

tana genovesa del patró Alexandro Bergans, el 17 de gener de 1639. Les arengades es venen a l'illa a un doblar la unitat, és a dir, 8 lliures, 6 sous i 8 diners cada mil. Aquesta nova adquisició augmenta el deute en 427 lliures i 10 sous.²⁸²

Aquesta operació mercantil ens mostra com funciona el sistema amb els proveïdors de la Universitat: la sal va pagant regularment, però lentament el deute adquirit per la compra de productes, normalment molt més cars, i el compte de cada un d'aquests mercaders va mantenint-se amb l'aportació de nous lliuraments. En concret, veiem que el deute romanent de 1.631 lliures, 18 sous i 9 diners que esmentàvem en estudiar el carregament 6 es veu augmentat aquí per la compra de les arengades, i després de realitzar el carregament 15, valorat en 1.085 lliures, 10 sous i 11,5 diners, quedaria en 973 lliures, 17 sous i 9,5 diners.

En aquest cas es precisa que Bernat Joan ha de pagar en metàl·lic el preu de la sal comprada.²⁸³

Venda núm. 13

Carregament 16:

Nau *Lo Temple de Salamó*, capità Alberto Jaensen, flamenc. Carrega 364 modins del 24 d'abril al 9 de maig de 1640.

Taula 40. Carregament 16

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.168	11	10
Dret de la bossa	55	7	2
Dret de la saqueria	81	18	0
Dret nou	206	5	4
111 barcades pagà el clavari Joan Carreres	154	0	3
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	78	17	8
Dret del llogador	31	8	4
Suma	1.778	3	7

Pagament de deute al capità Antoni Foni.²⁸⁴

Venda núm. 14

Carregament 17:

Tartana *Nostra Senyora del Roser*, propietat de Bernat Joan de Francesc, patró Vicent Rosselló. Carrega 27 modins entre el 25 i el 30 d'abril de 1640.

Taula 41. Carregament 17

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	86	13	7,5
Dret de la bossa	4	2	1,5
Dret de la saqueria	6	1	6
Dret nou	15	6	0
9 barcades pagà el clavari Joan Carreres	12	9	9
3 dietes pagades al clavari	0	15	0
Dret del guardià	8	17	6
Dret del llogador	4	12	3
Suma	138	17	9

Carregament 19:

Nau *La Terra de Promissió*, capità Juan Copsen, flamenc. Carrega 300 modins del 28 d'abril al 15 de maig.

Taula 42. Carregament 19

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	963	2	6
Dret de la bossa	45	12	6
Dret de la saqueria	67	10	0
Dret nou	170	0	0
70 barcades pagà el clavari Joan Carreres	97	2	6
5 dietes pagades al clavari	1	5	0
Dret del guardià	62	10	11
Dret del llogador	19	17	0
Suma	1.427	0	5

Aquesta venda serví per pagar un deute al virrei de Mallorca, don Alonso de Cardona, com a hereu del seu pare, don Antoni de Cardona, segons mercè reial.²⁸⁵

El *Llibre vermell* ens informa que el procurador a Eivissa del virrei era Jaume Arabí. Després de la mort d'aquest, que ja s'havia produït el 26 de març de 1639, passà a ser-ho el seu marmessor Bernat Joan (segurament, el mateix Bernat Joan de Francesc, lloctinent reial i especialment actiu en negocis saliners). A més a més, veiem que la tartana *Nostra Senyora del Roser* era propietat de Bernat Joan. La mercè reial a què feia esment el *Llibre de carregaments* era per sal franca del nou dret per valor de 2.920 lliures.²⁸⁶ D'aquesta manera, amb aquests dos carregaments s'havien cobrat 1.565 lliures, 18 sous i 2 diners, de manera que restaven encara per cobrar 1.354 lliures, 1 sou i 10 diners de sal franca del nou dret.²⁸⁷

Venda núm. 15

Carregament 18:

Nau *Barca Longa*, capità Simon Cornelio, flamenc. Carrega 207 modins de sal franca del nou dret del 27 d'abril a l'11 de maig de 1640.

Taula 43. Carregament 18

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	644	11	1
Dret de la bossa	31	9	7,5
Dret de la saqueria	46	11	6
Dret nou	117	6	0
43 barcades pagà el clavari Joan Carreres	59	13	3
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	48	8	0
Dret del llogador	12	19	9
Suma	981	19	2,5

Aquest és l'únic dels carregaments estudiats que dona una suma incorrecta, per haver comptat l'escrivà 20 lliures de més en la suma final, que hauria de donar 961 lliures, 19 sous 2 diners i malla.

Es destina a pagar el deute de la Universitat amb Joan Baptista Botín per moltons i forment.²⁸⁸

Per al deute de moltons i forment se'ns remet al *Llibre vermell*, on consten dues partides diferents. La primera és la del forment, 257 quarteres que vengué als jurats a canvi de 353 modins i 1 quart i mig de sal.²⁸⁹

Els moltons, que Botín féu portar a l'illa per a la seva venda, li havien donat un guany de 1.252 lliures, les quals foren entregades al bosser i depositari de la Universitat, Lluís Rimbau, el 10 d'abril de 1639. A canvi, la Universitat es va comprometre a deixar-li treure de l'illa sal pel mateix valor, és a dir, 245 modins, a 5 lliures el modí.²⁹⁰

Venda núm. 16

Carregament 21:

Carbo del patró Jacinto Vinyes. Carrega 23,25 modins el 25 i 26 de maig de 1640.

Taula 44. Carregament 21

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	74	12	9,5
Dret de la bossa	3	10	8,5
Dret de la saqueria	5	4	7,5
Dret nou	13	3	6
7 barcades pagà el clavari Joan Carreres	9	14	3
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	6	10	0
Dret del llogador	3	7	4
Suma	116	13	2,5

Per pagar a Onofre Bonet, notari, el formatge que ha portat a l'illa com a procurador de Nicolau Amengual de Mallorca. Bonet queda amb l'obligació de pagar a la taula les 116 lliures, 13 sous, 2 diners i malla en efectiu.²⁹¹

Venda núm. 17

Carregament 20:

Nau *Galion Torquin*, capità Theodoro Piter, flamenc. Carrega 388 modins entre el 30 d'abril i el 23 de maig de 1640.

Taula 45. Carregament 20

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.245	12	10
Dret de la bossa	59	10	2
Dret de la saqueria	87	6	0
Dret nou	219	17	4
82 barcades pagà el clavari Joan Carreres	113	15	6
8 dietes pagades al clavari	2	0	0
Dret del guardià	85	3	10
Dret del llogador	24	12	3
Suma	1.837	17	11

Carregament 22:

Nau *Dalfín*, capità Pedro Jacomo, flamenc. Carrega 470 modins del 2 de maig a l'1 de juny.

Taula 46. Carregament 22

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.508	17	6
Dret de la bossa	71	9	7
Dret de la saqueria	105	15	0
Dret nou	266	6	8
111 barcades pagà el clavari Joan Carreres	154	0	3
8 dietes pagades al clavari	2	0	0
Dret del guardià	97	17	0
Dret del llogador	30	9	5
Suma	2.236	15	5

Per pagar a Antoni Foni el deute de la Universitat per portar provisions a l'illa.²⁹²

Venda núm. 18

Carregament 23:

Nau *La Salamandra*, capità Pedro Marco, flamenc. Carrega 278 modins del 5 de maig a l'1 de juny de 1640.

Taula 47. Carregament 23

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	893	9	6
Dret de la bossa	42	5	5
Dret de la saqueria	62	11	0
Dret nou	157	10	8
57 barcades pagà el clavari Joan Carreres	79	1	9
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	58	11	10
Dret del llogador	14	17	8
Suma	1.309	7	10

Aquest carregament serveix per pagar a Antoni Foni 660 quarteres de blat que va portar a l'illa i va vendre a 5 lliures per quartera. Antoni Foni ha de pagar el valor del carregament en efectiu a la taula de la sal.²⁹³

Venda núm. 19

Carregament 24:

Nau *Neptuno*, capità Jacomo Sauer Sedams, flamenc o alemany. Carrega 195,25 modins del 25 de maig a l'11 de juny de 1640.

Taula 48. Carregament 24

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	626	16	9
Dret de la bossa	29	13	10,5
Dret de la saqueria	44	8	7,5
Dret nou	110	12	10

	LLIURES	SOUS	DINERS
61 barcades pagà el clavari Joan Carreres	84	12	9
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	45	15	6
Dret del llogador	2	7	6
Suma	946	2	10

Aquest carregament té tres compradors:

– 149 modins serveixen per pagar a Antoni Trull, agent de Joan Sabater de Barcelona per: 46 quintars, 2 roves i 8 lliures de ferro entregades al clavari Joan Carreres; 18 quarteres de cigrons al formenter Bernat Balansat. L'operació es registra en el *manual nou*. Afortunadament, es troba la petició feta pels jurats amb resposta del conservador i el governador, que autoritza a fer el carregament exempt de pagar el nou dret, encara que no autoritzen a donar la sal com a pagament sinó que Antoni Trull haurà de pagar el seu valor en moneda de plata.²⁹⁴

– 40 modins per pagar a Vicent Arabí un cavall de Mallorca. El comprador ha de pagar en efectiu a la taula de la sal 194 lliures pels 40 modins.

– 6,25 modins per a Joan Batista Botín, en pagament de deute, es registren en el *Llibre vermell*.²⁹⁵

Venda núm. 20

Carregament 25:

Nau *La Flor del Sol*, capità Pedro Jansen, flamenc. Carrega 302,75 modins del 4 al 19 de juny de 1640.

Taula 49. Carregament 25

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	971	19	1
Dret de la bossa	46	1	4
Dret de la saqueria	68	6	10,5
Dret nou	172	2	6
103 barcades pagà el clavari Joan Carreres	142	18	3
7 dietes pagades al clavari	1	15	7

	LLIURES	SOUS	DINERS
Dret del guardià	63	5	4
Dret del llogador	28	17	1
Suma	1.495	6	0,5

Aquest carregament serveix a la Universitat per pagar dos deutes diferents. En tots dos casos intervé Antoni Foni, en un com a representant i en l'altre com a titular.

En primer lloc, 279,88 modins (279 modins i 3 quarts i mig) pel crèdit que té com a procurador de Clara Maria, viuda de Joan Vicençò Lomelin de Gènova.²⁹⁶

Primo, ha de haver lo dit cap^a Antt^o Fone en nom y com a procurador de la senjora Clara Maria Lomelina, viuda del qdam. Ju^o Visenso Lomelin com consta de sa procura fet en deu de 10bre 1636 mil trescentas noranta-y-nou lliuras y tresa sous y onse dinés per altres tantas se n'a fet de dèbit a la dita senjora Clara Maria en lo *Llibre vermell* cs. 258, la qual partida se hasenta de orda dels Magchs. jurats vui a 27 de abril 1639, de la qual partida ha de pagar lo nou dret. Diem 1.399 lliures, 13 sous, 11 (diners).²⁹⁷

Per tant, tenim 279 modins i 3 quarts i mig de sal venuts per 1.399 lliures, 13 sous i 11 diners. L'esment al nou dret és degut al fet que el deute es remunta a un temps anterior a l'existència d'aquest dret.²⁹⁸

La resta o *compliment* del carregament, 22,88 modins (22 modins i 3 quarts i mig) es carrega directament a nom d'Antoni Foni com a creditor de la Universitat pel crèdit nou assentat en el *Llibre vermell*.²⁹⁹ Si la part restant es valorava en 1.399 lliures, 13 sous i 11 diners, hom sembla deduir que aquests 22 modins i 3 quarts i mig es valoren en 95 lliures, 12 sous i 1 diner i malla.

Venda núm. 21

Carregament 26:

Nau *El Cigne Dorado*, capità Martin Federico, flamenc. Carrega 241,75 modins de l'11 al 23 de juny de 1640.

Taula 50. Carregament 26

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	776	2	4,5
Dret de la bossa	36	15	4
Dret de la saqueria	54	7	10,5
Dret nou	136	19	10
81 barcades pagà el clavari Joan Cardona	112	7	9
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	51	15	8
Dret del llogador	19	17	3
Suma	1.190	1	1

Carregament 31:

Nau *La Caritat*, capità Juan Molines o Molims, flamenc. Carrega 485,50 modins carregats del 14 de juny al 17 de juliol.

Taula 51. Carregament 31

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.559	13	1,5
Dret de la bossa	74	6	9
Dret de la saqueria	109	4	9
Dret nou	275	2	4
160 barcades pagà el clavari Joan Cardona	222	0	0
11 dietes pagades al clavari	2	15	0
Dret del guardià	96	19	11
Dret del llogador	40	15	4
Suma	2.380	17	2,5

Aquests 727 modins s'apliquen a pagar a Antoni Foni per arcabussos i mosquets portats a l'illa.³⁰⁰

Venda núm. 22

Carregament 27:

Nau *Ropeto*, capità Cornelio Reynaldo, flamenc. Carrega 392,50 modins del 13 de juny al 9 de juliol de 1640.

Taula 52. Carregament 27

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.260	1	9
Dret de la bossa	59	13	10,5
Dret de la saqueria	88	16	3
Dret nou	222	8	4
135 barcades pagà el clavari Joan Cardona	187	6	3
11 dietes pagades al clavari	2	15	0
Dret del guardià	89	4	3
Dret del llogador	37	10	1
Suma	1.947	15	9,5

Per pagar al Magnífic Pere Balansat de Pere menor per arròs, castanyes, sucre, acer i formatge portats a l'illa i lliurats al clavari Joan Cardona el 12 i 28 de juny de 1640.³⁰¹

Venda núm. 23

Carregament 28:

Carbo *Nostra Senyora del Roser*, patró Jacinto Vinyes. Carrega 22,75 modins el 6 de juliol de 1640.

Taula 53. Carregament 28

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	73	0	9
Dret de la bossa	3	9	2,5
Dret de la saqueria	5	2	4,5
Dret nou	12	17	10
71 barcades pagà el clavari Joan Cardona	9	14	3

1 dieta pagada al clavari	0	5	0
Dret del guardià	5	1	6
Dret del llogador	2	5	8
Suma	111	16	7

Per *esmaltiment* (venda) de formatge portat a l'illa per Onofre Bonet, notari, procurador de Nicolau Amengual de Mallorca. Es precisa que Bonet ha de pagar en efectiu a la taula de la sal.³⁰²

Venda núm. 24

Carregament 29:

Nau *Santa Catalina*, capità Roberto Gaude, anglès de Plemua (Plymouth?). Carrega 81,25 modins del 9 al 13 de juliol de 1640.

Taula 54. Carregament 29

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	260	12	12
Dret de la bossa	12	17	1,5
Dret de la saqueria	23	7	0,5
Dret nou	62	12	8
27 barcades pagà el clavari Joan Cardona	37	9	3
3 dietes pagades al clavari	0	15	0
Dret del guardià	20	8	4
Dret del llogador	5	12	3
Suma	423	14	7

Per pagar al capità Roberto Gaude 100 mesures d'oli que lliurà al clavari Joan Cardona el 7 de juliol de 1640.³⁰³

Venda núm. 25

Carregament 30:

La tartana o sagetia de Bernat Joan de Francesc, *Nostra Senyora del Roser i Sant Jacinto*, patró Macià Vives. Carrega 30 modins del 14 al 20 de juliol de 1640.

Taula 55. Carregament 30

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	96	6	3
Dret de la bossa	4	11	3
Dret de la saqueria	6	15	0
Dret nou	17	0	0
10 barcades pagà el clavari Joan Cardona	13	17	6
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	13	7	10
Dret del llogador	0	15	0
Suma	153	12	10

Per esmaltiment de ferro, castanyes i arengades que portà Bernat Joan a Eivissa. Es puntualitza que Bernat Joan ha de pagar el valor del carregament en diners a la taula de la sal.³⁰⁴ Aquesta venda és una continuació de la núm. 12,³⁰⁵ ja que es destina a pagar la part pendent de les mateixes partides.³⁰⁶

Venda núm. 26

Carregament 32:

Nau *Barca Longa*, capità Simon Cornelio. Carrega 193,25 modins del 3 al 31 de juliol de 1640.

Taula 56. Carregament 32

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	620	8	2,5
Dret de la bossa	29	7	9,5
Dret de la saqueria	43	19	7,5
Dret nou	109	10	2
66 barcades pagà el clavari Joan Cardona	91	11	6
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	46	7	7

	LLIURES	SOUS	DINERS
Dret del llogador	960	18	9,5
Suma	960	18	9,5

Per pagar deute a Joan Bautista Botín. En dues parts, la primera -169 modins i un quart i mig- pel crèdit nou. La segona -23 modins i 3 quarts i mig- per pagar un deute anterior.³⁰⁷

Venda núm. 27

Carregament 33:

Nau *Sant Josep*, capità Cornelio Jacomo Nucan o Ucan. Carrega 347,25 modins del 4 de juliol al 7 d'agost de 1640.

Taula 57. Carregament 33

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.114	16	4
Dret de la bossa	52	16	2,5
Dret de la saqueria	78	2	7,5
Dret nou	196	15	6
124 barcades pagà el clavari Joan Cardona	158	3	6
7 dietes pagades al clavari	1	15	0
Dret del guardià	71	4	7
Dret del llogador	24	13	8
Suma	1.698	7	5

Carregament 35:

Taula 58. Carregament 35

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.284	3	4
Dret de la bossa	60	16	8
Dret de la saqueria	90	0	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
Dret nou	226	13	4
126 barcades pagà el clavari Joan Cardona	174	16	6
10 dietes pagades al clavari	2	10	0
Dret del guardià	86	9	2
Dret del llogador	36	4	10
Suma	1.961	13	10

Carregament 36:

Nau *Lo Temple de Salamó*, capità Alberto Nicolas, flamenc. Carrega 342,50 modins entre el 28 de juliol i el 28 d'agost de 1640.

Taula 59. Carregament 36

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.099	11	4
Dret de la bossa	52	1	1,5
Dret de la saqueria	77	1	3
Dret nou	194	1	8
119 barcades pagà el clavari Joan Cardona	165	2	3
10 dietes pagades al clavari	2	10	0
Dret del guardià	78	13	4
Dret del llogador	34	5	11
Suma	1.703	6	10,5

Aquests 1.089,25 modins serveixen per pagar a Antoni Foni pel seu crèdit sobre la Universitat.³⁰⁸

Venda núm. 28

Carregament 34:

Carbo *Nostra Senyora del Roser*, patró Jacinto Vinyes. Carrega 19 modins del 25 al 27 d'agost de 1640.

Taula 60. Carregament 34

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	60	19	11,5
Dret de la bossa	2	17	9,5
Dret de la saqueria	4	5	6
Dret nou	10	15	4
7 barcades pagà el clavari Joan Cardona	9	14	3
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	6	17	6
Dret del llogador	1	18	0
Suma	97	18	4

Aquest carregament es reparteix per pagar dos creditors:

– 9 modins i 2 terços van a pagar crèdit a Pere Guasc de Pere.

– 9 modins i 1 terç van a pagar crèdit al virrei don Alonso de Cardona.³⁰⁹

Venda núm. 29

Carregament 37:

Nau *Galion Torquin*, capità Teodoro Piter. Carrega 372,25 modins de l'1 d'agost al 12 de setembre de 1640.

Taula 61. Carregament 37

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.195	1	2,5
Dret de la bossa	56	12	3
Dret de la saqueria	83	15	1,5
Dret nou	210	18	10
113 barcades pagà el clavari Joan Cardona	156	15	9
9 dietes pagades al clavari	2	5	0
Dret del guardià	79	1	4
Dret del llogador	31	3	4
Suma	1.815	12	10

Del present carregament se a servit la present Universitat per obs de pagar Antoni Fone las quatre-sentas y catorze quarteras de forment y una barsella y sinch almuts a aportats a la present Illa ab la sobradita nau per consert fet ab los magnífichs Jurats de l'any prop-pasat, lo qual càrrech s'és asentat en dèbit al dit Foni en lo *Llibre vermell* en cartas 408, lo qual càrrech s'és donat de orda dels magnífichs Jurats y segons provisió de sa señoria Il·lustre de 2 de Agost 1640 que resta en poder del discret mosèn Pera Coll, nottari scrivà de la present Universitat.³¹⁰

Venda núm. 30

Carregament 38:

Nau *La Terra de Promissió*, capità Juan Copsen, flamenc. Carrega 266,75 modins del 7 d'agost a l'1 de setembre de 1640.

Taula 62. Carregament 38

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	856	7	7
Dret de la bossa	40	12	3,5
Dret de la saqueria	60	0	4,5
Dret nou	151	3	2
94 barcades pagà el clavari Joan Cardona	130	8	6
8 dietes pagades al clavari	2	0	0
Dret del guardià	60	16	10
Dret del llogador	27	1	8
Suma	1.328	10	5

Pagar el deute de la Universitat amb Stefano Carro i en el seu nom a Antoni Foni.³¹¹

Venda núm. 31

Carregament 39:

Nau *Sant Andrés*, capità Pedro Cornelio, flamenc. Carrega 372,25 modins del 27 d'agost al 26 de setembre de 1640.

Taula 63. Carregament 39

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.195	1	6,5
Dret de la bossa	56	12	6
Dret de la saqueria	83	5	1,5
Dret nou	210	18	10
132 barcades pagà el clavari Joan Cardona	183	3	0
10 dietes pagades al clavari	2	10	0
Dret del guardià	85	12	5
Dret del llogador	37	9	6
Suma	1.854	12	11

Carregament 40:

Nau *Sant Jordi*, capità Anriques Jacomo, flamenc. Carrega 403 modins del 28 d'agost al 28 de setembre de 1640.

Taula 64. Carregament 40

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.293	15	11
Dret de la bossa	61	5	9,5
Dret de la saqueria	90	13	6
Dret nou	228	7	4
49 barcades pagà el clavari Joan Cardona	67	19	9
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	93	7	10
Dret del llogador	18	6	4
Suma	1.854	16	5,5

Carregament 41:

Nau *Nostra Senyora*, capità Rodrigo Gualteri, flamenc. Carrega 208,75 modins del 30 d'agost al 28 de setembre de 1640.

Taula 65. Carregament 41

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	670	3	6
Dret de la bossa	31	14	11,5
Dret de la saqueria	46	19	4,5
Dret nou	118	5	10
72 barcades pagà el clavari Joan Cardona	99	18	0
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	50	3	8
Dret del llogador	15	12	8
Suma	1.033	18	0

En aquest cas, la sal carregada és el compliment d'una mercè reial de carregar 2.000 modins lliures del nou dret perquè comprés o fabriqués una nau. Bernat Joan ha de pagar el valor de tots tres carregaments a la taula de la sal.³¹²

Venda núm. 32

Carregament 42:

Tartana Nostra Senyora del Bon Viatge i Sant Antoni de Pàdua, patró Damia Gil. Carrega 44 modins del 5 al 7 de setembre de 1640.

Taula 66. Carregament 42

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	141	5	2
Dret de la bossa	6	13	10
Dret de la saqueria	9	18	0
Dret nou	24	18	8
15 barcades pagà el clavari Joan Cardona	20	16	3
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	10	9	8

Dret del llogador	3	8	8
Suma	218	0	3

Aquest carregament es destina a pagar al doctor Miquel Rimbau, paborde, com a procurador del seu germà Magí Rimbau per dos conceptes:
 – 40 modins per un cavall que han fet portar a l'illa per al servei del rei
 – 4 modins per ferro que han portat a l'illa «per esmaltiment»

Es puntualitza que els germans Rimbau han de fer el pagament en efectiu a la taula de la sal.³¹³

Venda núm. 33

Carregament 43:

Nau *Sant Marcos*, capità Martin Derson, flamenc. Carrega 400 modins del 10 de setembre al 20 d'octubre de 1640.

Taula 67. Carregament 43

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.284	3	4
Dret de la bossa	60	16	8
Dret de la saqueria	90	0	0
Dret nou	226	13	4
138 barcades pagà el clavari Joan Cardona	191	9	6
12 dietes pagades al clavari	3	0	0
Dret del guardià	94	13	1
Dret del llogador	44	4	6
Suma	1.995	0	5

Pagar deute al Magnífic Bernat Ribes de Melcior per dos conceptes:³¹⁴
 – 210,75 modins per arròs lliurat al clavari.
 – 189,25 modins pel crèdit que té per la compra de «certa partida» de la Senyora Dona Anna de Mendoza, dama de la reina.

Venda núm. 34

Carregament 44:

Tartana o sagetia del patró Macià Vives. Carrega 25,25 modins de l'11 al 14 de setembre de 1640.

Taula 68. Carregament 44

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	81	1	3
Dret de la bossa	3	16	9,5
Dret de la saqueria	5	13	7,5
Dret nou	14	6	2
9 barcades pagà el clavari Joan Cardona	12	9	9
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	5	1	6
Dret del llogador	2	5	8
Suma	125	4	9

Per pagar a don Alonso de Cardona el seu crèdit sobre la Universitat «franca del nou dret» per mercè reial.³¹⁵

Venda núm. 35

Carregament 46:

Nau *L'Esperança*, capità Giraldo Pedro Roman. Carrega 217,50 modins entre el 17 de setembre i el 13 d'octubre de 1640.

Taula 69. Carregament 46

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	698	5	3,5
Dret de la bossa	33	1	7
Dret de la saqueria	48	18	9
Dret nou	123	5	0
29 barcades pagà el clavari Joan Cardona	40	4	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
2 dietes pagades al clavari	0	10	0
Dret del guardià	51	6	0
Dret del llogador	8	4	0
Suma	1.003	14	7,5

Aquest carregament fou carregat per Bernat Joan per la mercè reial per comprar o fabricar una nau. Es remarca que Bernat Joan ha de fer el pagament en efectiu a la taula de la sal.³¹⁶

Venda núm. 36

Carregament 45:

Nau *Sant Cristòfol*, capità Cornelio Lemos o Delimens, flamenc. Carrega 336,50 modins del 12 de setembre al 22 d'octubre de 1640.

Taula 70. Carregament 45

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.080	6	1
Dret de la bossa	51	3	6,5
Dret de la saqueria	75	14	3
Dret nou	190	13	8
43 barcades pagà el clavari Joan Cardona	59	13	3
4 dietes pagades al clavari	1	0	0
Dret del guardià	75	13	2
Dret del llogador	14	1	4
Suma	1.548	5	3,5

La Universitat utilitza aquest carregament per pagar:

– 210,875 modins (210 modins i 3 quarts i mig) per arròs portat per Joan Bautista Botín en la mateixa nau.

– 85,625 modins (85 modins i 2 quarts i mig) per ferro portat per Joan Bautista Botín.

– 40 modins per un cavall que portà Joan Benet Bermeu a l'illa.

Han de pagar a l'escrivà de la sal:
 – Joan Benet Bermeu, 200 lliures.
 – Joan Bautista Botín, 428 lliures, 2 sous i 6 diners (corresponen al valor dels 85 modins i 2 quarts i mig que es bescanvien per ferro).
 – la Universitat, 920 lliures, 2 sous, 9 diners i malla.³¹⁷

Venda núm. 37

Carregament 47:
 Nau *Dalfín Dorado*, capità Elebrant Semons Rem, flamenc. Carrega 270 modins del 20 de setembre al 5 de novembre de 1640.

Taula 71. Carregament 47

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	866	16	3
Dret de la bossa	41	1	3
Dret de la saqueria	60	15	0
Dret nou	153	0	0
93 barcades pagà el clavari Joan Cardona	129	0	9
9 dietes pagades al clavari	2	5	0
Dret del guardià	60	5	6
Dret del llogador	27	1	9
Suma	1.340	5	6

Carregament 48:
 Nau *La Balena*, capità Reynaldo Aduart, flamenc. Carrega 270 modins del 24 de setembre al 7 de novembre.

Taula 72. Carregament 48

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	866	16	3
Dret de la bossa	41	1	3
Dret de la saqueria	60	15	0
Dret nou	153	0	0

	LLIURES	SOUS	DINERS
67 barcades pagà el clavari Joan Cardona	92	19	3
6 dietes pagades al clavari	1	10	0
Dret del guardià	62	18	0
Dret del llogador	20	4	9
Suma	1299	4	6

Aquests dos carregaments serviren a la Universitat per pagar a Antoni Foni:

– 382 modins per completar el pagament de les 660 quarteres de blat que va dur i vendre a l'illa a 5 lliures la quartera. Els ha de pagar Antoni Foni a l'escrivà de la sal a 5 lliures el modí = 1.910 lliures.

– 158 modins com a procurador de Stefano Carro i Clara Lomelin, pel deute que té amb ells la Universitat. Els ha de pagar la Universitat a l'escrivà = 725 lliures i 10 sous = 5.121 rals i 6 diners.³¹⁸

Venda núm. 38

Carregament 49:

Nau *Lo Angel Torquin*, capità Pedro Francisco, flamenc. Carrega 432 modins del 9 d'octubre al 27 de novembre de 1640.

Taula 73. Carregament 49

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.386	18	0
Dret de la bossa	65	14	0
Dret de la saqueria	97	4	0
Dret nou	244	16	0
124 barcades pagà el clavari Joan Cardona	172	1	0
10 dietes pagades al clavari	2	10	0
Dret del guardià	95	10	7
Dret del llogador	25	11	1
Suma	2.090	4	8

Per pagar a Antoni Foni 504 quarteres i 3 barcelles de blat, transportades en la mateixa nau i lliurades al formenter Hernando Belis.³¹⁹

Venda núm. 39

Carregament 50:

Nau *Barca Longa*, capità Simon Cornelio, flamenc. Carrega 198,25 modins del 29 d'octubre al 26 de novembre de 1640.

Taula 74. Carregament 50

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	636	9	3,5
Dret de la bossa	30	3	0
Dret de la saqueria	45	2	1
Dret nou	112	6	10
33 barcades pagà el clavari Joan Cardona	45	15	9
3 dietes pagades al clavari	0	15	0
Dret del guardià	49	8	0
Dret del llogador	9	10	6
Suma	929	10	5,5

Per pagar a Joan Bautista Botín:

- 70 modins per 70 mesures d'oli portades en la mateixa nau.
- 36,5 modins per moltons que va portar a l'illa, dels quals ha de portar els diners a la taula de la sal.
- 6,25 modins per esmaltiment de Magí Rimbau per ferro portat a l'illa. Joan Batista Botín ha de portar els diners a la taula de la sal.
- 3,5 modins que van sobrar del carregament de la nau *Sant Cristòfol*.
- 83 modins pel crèdit que té Antoni Foni per xies (bandes de tela vermella que usaven els jurats) i aram que va portar a l'illa.

A pesar d'esmentar-se pagaments de deutes de dos altres homes de negoci (Magí Rimbau i Antoni Foni), és Joan Bautista Botín qui fa tot el carregament i qui ha de portar els diners a la taula.³²⁰

Venda núm. 40

Carregament 51:

Nau «Lo Gran Dalfin», capità Pedro Jacomo. Carrega 444 modins del 12 d'octubre al 15 de desembre de 1640.

Taula 75. Carregament 51

	LLIURES	SOUS	DINERS
Pagat a la taula de l'escrivà Miquel Orvai	1.525	8	6
Dret de la bossa	67	10	6
Dret de la saqueria	99	18	0
Dret nou	251	12	0
62 barcades pagà el clavari Joan Cardona	86	0	6
5 dietes pagades al clavari	1	5	0
Dret del guardià	100	4	7
Dret del llogador	17	15	3
Suma	2.149	14	4

Per pagar deute a Antoni Foni:³²¹

– 373 modins per gira del procurador de l'hereu de l'arquebisbe de Tarragona fra Antonio Pérez.³²²

– 71 modins per completar el pagament de 504,5 quarteres de blat lliurades a Hernando Belis.³²³

**PART III.
LA SAL I LA GENT
DE LA MAR**

1. Oficis universals reservats als mariners

L'obligació de transportar la sal dels carregadors als vaixells requeia, com ja s'ha dit, sobre els mariners locals. Aquests residien principalment al raval de la Marina, a la zona portuària de la ciutat, on es trobava, així mateix, la drassana.

En virtut de la seva professió, es reservaven als patrons els oficis de la Universitat de maimó i drassaner.

Aquests oficis, que trobem documentats per primera vegada el 1454, estaven aleshores cedits vitalíciament a Nicolau Andreu. Llavors s'anomenaven indistintament maimó o veedor de les barques i guardià de la drassana. Els jurats, considerant que era atribució seva nomenar aquest ofici, van enviar missatgers a Nàpols per sol·licitar-ho al rei. D'aquesta gestió, va resultar-ne el pacte de respectar-ne la cessió a Nicolau Andreu en vida d'aquest i la d'un hereu nomenat per ell; després l'ofici passaria a la Universitat.³²⁴

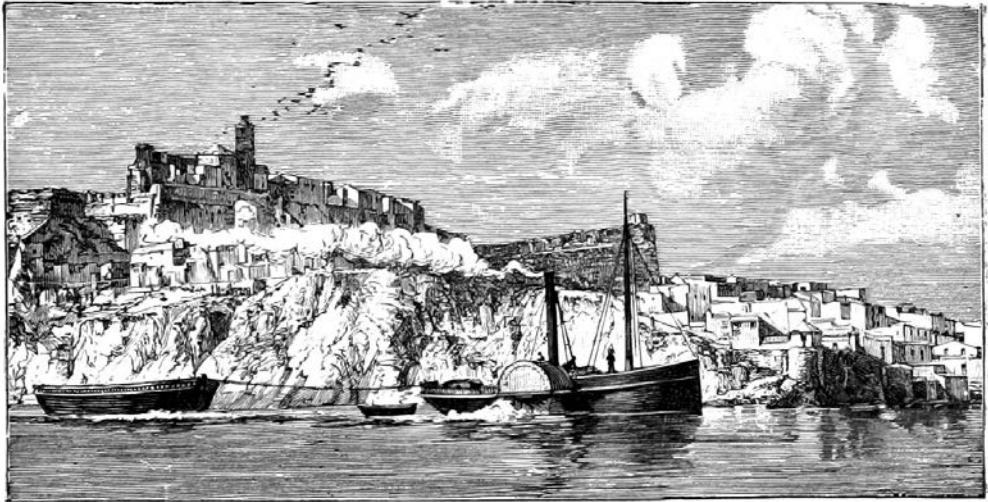
Troblem així lligats aquests dos oficis en el moment de la seva creació. Al segle XVII, però, els trobem separats fins que, amb la insaculació de 1663, recollida en les ordinacions dictades aquell any, s'elimina la bossa dels maimons per haver-se agregat aquest ofici al de drassaner. A partir d'aquell moment, el drassaner serà a l'any següent maimó.³²⁵

El maimó, com ja s'ha descrit, supervisava la càrrega de les barques de sal. El drassaner tenia al seu càrrec la vigilància de la drassana i del port, amb especial atenció al control de les barques i els llaüts fondejats al port i a l'activitat dels captius dins la zona portuària, tot a fi d'evitar fugues. Especialment, es prohibia als patrons enrolar captius.³²⁶ També feia funcions de pràctic, i cobrava pel guiatge o *plàtica* dels vaixells arribats al port.³²⁷

En les ordinacions de 1687, a més a més, s'amplien les seves funcions policials i se li ordena que vigili per impedir que famílies de pagesos s'estableixin al raval. Sobretot, es descriuen més minuciosament les seves funcions de pràctic: proveir de senalles els vaixells que carreguen sal, abastar de llenya i altres gèneres els vaixells que en necessitin; informar els capitans dels pregons del governador perquè no cometessin cap infracció i assistir els vaixells en quarentena.³²⁸

A les ordinations de 1687, dictades pel governador Joan de Bayarte, dins de l'esperit reformador i la recerca d'un control i eficiència més grans, trobem la implantació de nous oficis relacionats amb les barques de la sal. Almenys, no es parla d'aquests oficis a les anteriors ordinations de 1663. D'aquesta manera, trobem l'ofici d'armador, encarregat d'assegurar que les barques quedessin armades a la sortida del sol per partir immediatament cap al carregador.³²⁹

El de venders o judicadors era un càrrec en el qual es rellevaven, cada tres mesos, tots els patrons «hàbils e intel·ligents». La seva feina consistia a determinar, en cas de disputa, si el temps era bo o dolent per embarcar la sal.³³⁰

Gravat del segle XIX amb l'entrada al port d'Eivissa.
Autor: Gaston Vuillier.

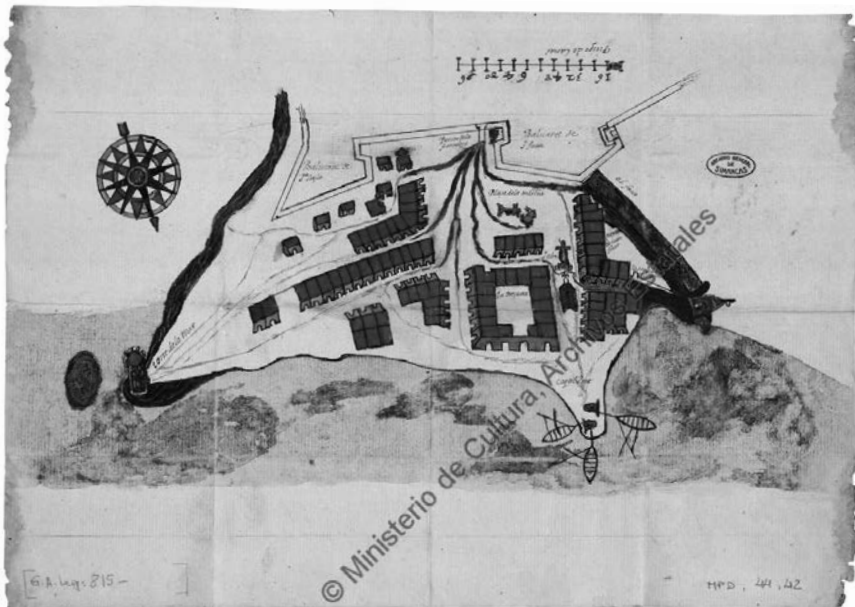

Gravat del segle XIX amb un pescador eivissenc reparant una xarxa.
Autor: Gaston Vuillier.

El carrer de Mar, al barri de la Marina on vivia la gent de mar d'Eivissa, segons gravat del segle XIX.

Autor: Arxiduc Lluís Salvador.

Plànol del port i ciutat d'Eivissa (1616). Archivo General de Simancas.

2. Els barquers de les salines

Els mariners tenien la seva organització gremial, la Confraria de Sant Salvador, amb seu a la capella del Salvador, veïna de la sala de la Universitat, que la comprà l'any 1703. Després de venuda la seva capella, la seu de la confraria passà a la capella de Sant Telm de la Marina.³³¹

Ja hem vist que els mariners eivissencs estaven obligats a prestar el servei de càrrega de la sal, que transportaven des dels carregadors fins al moll o al paratge anomenat el Granillo, davant del carregador de sa Sal Rossa.

Les barques que s'utilitzaven a aquest efecte, construïdes especialment per a aquesta finalitat, van augmentar de capacitat al llarg d'aquest segle dels tres als nou modins.³³²

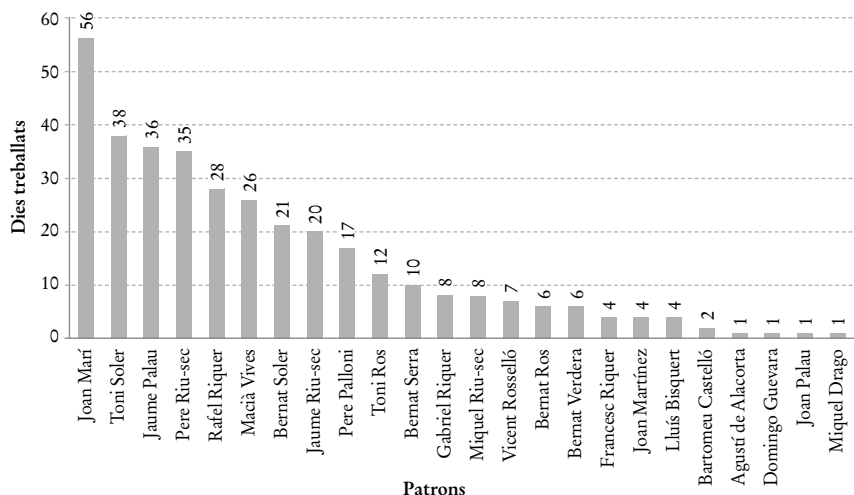
Dins del col·lectiu dels barquers, evidentment, hi havia diferències. A un extrem, tenim els patrons, que ocupaven oficis dins de la Universitat, tenien les responsabilitats directives dins de la confraria, sovint eren propietaris o tenien part en la propietat d'una o més barques i podien invertir en negocis. A l'altre extrem de l'escala gremial, tenim els confreres pobres, que es llogaven per a les feines de càrrega i descàrrega, ja fos de sal o de llast, feina per a la qual utilitzaven les seves pròpies senalles d'esparg.³³³

El clavari de la Universitat era l'encarregat de pagar el *barcaresc*, salari pagat als barquers pel seu treball.³³⁴ Per a aquesta finalitat, registrava en el seu llibre tots els camins que diàriament feia cada un dels patrons amb la seva barca, junt amb la suma pagada i el que cobrava ell en concepte de dietes. Aquests serveis, tant les barcades com les dietes del clavari, eren pagats pel comprador, per la qual cosa se sumaven com a concepte desglossat del total del preu en el *Llibre dels carregaments* portat per l'escrivà de la sal.

El patró o el propietari de la barca era qui havia de distribuir el guany entre la tripulació. Davant la manca de documents de l'època que ofereixin una descripció d'aquest procediment, ens remetem a un de bastant posterior però útil per comprendre el procediment. Es tracta del reglament de navegació imprès el 1773 pel comissari reial de Guerra de Marina Manuel de Zalvide, «La primera partida que del total del producto ha de sacarse es la común de comida y gastos, y sucesivamente hecha la división, dará el dueño media parte al patrón y lo demás se repartirá igualmente entre este y la gente».³³⁵

A l'Arxiu Històric d'Eivissa es conserva, afortunadament, el *Llibre del clavari 1639-1640*, en el qual s'inclou el registre de les barcades, amb els pagaments als patrons i les dietes del mateix clavari.³³⁶ Aquest registre ocupa els darrers fulls del document i va de l'1 de juny de 1639 al 31 de maig de 1640, tot el temps que el clavari exercia el seu ofici. Per raons de coherència amb la resta del treball, ens limitem a buidar els carregaments consignats a partir de l'1 de novembre, data en què prenen possessió del seu càrrec el guardià i l'escrivà de la sal (el *Llibre de clavari 1640-1641*, on es trobarien la resta de carregaments corresponents a aquest període, no es troba actualment a l'Arxiu Històric d'Eivissa).

Gràfic 2. Patrons de les barques salineres (novembre 1639 - maig 1640)

Tenim, doncs, 24 patrons treballant durant aquest període que es distribueixen el treball d'una manera molt desigual, tal com ens mostra el gràfic 2, des de les 56 jornades treballades per Joan Marí a l'única jornada d'Agustí d'Alacorta, Domingo Guevara, Joan Palau o Miquel Drago.

Sobre el pagament als barquers, Enric Fajarnés va escriure que es pagava per cada barca de sal carregada 9 sous i 3 diners.³³⁷ Això sembla coincidir amb el que es dona en el registre, encara que sovint hi ha diferències, no sabem si per error o per ajustaments del preu fets per portar les barques més o menys carregades. En tot cas, la corresponent sentència dels racionals va aprovar els comptes.³³⁸

En la taula 76, presentem el total de barcades realitzades per cada patron i el preu total pagat a cada un entre els mesos d'octubre de 1639 i maig de 1640.

Taula 76. Barcades i preus (novembre 1639 - maig 1640)

PATRÓ	BARCADES	LLIURES	SOUS	DINERS
Agustí de Alacorta	15	6	18	9
Bernat Ros	72	33	6	0
Bernat Serra	135	62	8	9
Bernat Soler	249	115	3	3
Bernat Verdera	87	40	4	9
Bartomeu Castelló	18	8	6	6
Domingo Guevara	9	4	3	3
Francesc Riquer	48	22	4	0
Gabriel Riquer	87	40	9	3
Jaume Palau	471	217	16	9
Jaume Riu-sec	264	122	2	0
Joan Marí	696	320	18	0
Joan Martínez	63	29	2	9
Joan Palau	12	5	11	0
Lluís Bisquert	51	23	11	9
Macià Vives	339	156	15	9
Miquel Drago	21	9	14	3
Miquel Riu-sec	93	43	0	3
Pere Palloni	252	116	11	0
Pere Riu-sec	423	195	12	9
Rafel Riquer	357	165	2	3
Toni Ros	126	58	5	6
Toni Soler	465	215	1	3
Vicent Rosselló	87	40	4	9

La taula 76, a més dels noms dels patrons ocupats al carregador, ens dóna el total dels ingressos per aquesta ocupació, que suposava una part important del treball de la marineria illenca.

CONCLUSIONS

Al llarg del nostre estudi hem pogut observar que la documentació treballada proporciona important informació sobre diversos aspectes de la vida a l'Eivissa de mitjan segle XVII. Aquests aspectes són el comerç exterior i l'aprovisionament de l'illa mitjançant la venda de sal, les relacions econòmiques i laborals entre els veïns de l'illa i les relacions institucionals entre corona, senyoria feudal i municipi.

Pel que fa al comerç exterior, observem un predomini dels contactes amb els estats del nord d'Itàlia, principals compradors del producte eivissenc, i en menor mesura amb Mallorca i Catalunya. Al segle XVII, aquest comerç el duen a terme, en el cas dels carregaments destinats a Itàlia, embarcacions nòrdiques, «flamenques» en les nostres fonts (holandeses, segurament, en la majoria dels casos), i angleses en menor mesura. Aquestes dues nacionalitats dominen el gran tonatge. Pel que fa al comerç intern de la Corona d'Aragó, amb Mallorca i Catalunya, són embarcacions illenques, catalanes o franceses, de menor port, les que s'encarreguen de realitzar aquest comerç.

A grans trets, podem descriure aquest comerç com un procés mitjançant el qual la Universitat assegura el proveïment de l'illa de tot allò necessari per a la seva subsistència mitjançant contractes amb proveïdors. D'aquesta manera, la Universitat adquireix un deute que va pagant, lentament, amb sal. Això, és clar, té més implicacions: la Universitat necessita l'autorització de la corona per a totes les operacions i, a més a més, el comerç de la sal està gravat per una complexa fiscalitat, destinada a finançar la Universitat, però també, en part, la corona.

A tot això podem afegir, encara que relacionat directament amb el següent punt, que els proveïdors d'aquest comerç, o els seus representants locals, són membres de l'elit política i econòmica de l'illa. Pot donar-se el cas, per tant, que els mateixos que fan la compra a càrrec de la Universitat se'n beneficiïn personalment, una situació que serà denunciada posteriorment amb insistència, a la darrereria del segle XVII.

Els «llibres de la sal» també ajuden a comprendre la vida laboral i econòmica de l'Eivissa de l'època. Els documents descriuen tot el procés, des de la partició anual dels estanys entre els veïns, fins a la càrrega i venda del producte.

Fet el repartiment anual –en què tenien part tots els veïns censats com a propietaris en l'estim més recent, així com les institucions religioses– els llibres de l'escrivà de la sal registraven la comptabilitat de propietaris i traients, amb els pagaments corresponents i els descomptes fets per pagar les despeses de producció (dret i salari de l'escrivà, astes, pagaments per bestretes de provisions) o per pagar deutes amb altres particulars, així com donatius que feien els traients als convents de Sant Cristòfol i Sant Vicent Ferrer, al sagristà de la Universitat per a Nostra Dona (l'esglèsia parroquial de Santa Maria) o a l'Hospital.

Per la seva part, el guardià ens mostra el resultat final de les transaccions entre els «amos de la sal» i ens permet saber el total de sal carregada a nom de cada particular. Aquí és on es reflecteixen les diferències socials, atès que les diferències van dels 474 modins carregats a nom de Bernat Joan de Francesc, lloctinent reial, als 53 particulars que carreguen menys de 10 modins.

Sobre les relacions entre corona, senyoria feudal i municipi, tot sembla confirmar un augment progressiu del control que exerceix la corona al llarg del segle XVII, encara que amb la lògica resistència de la senyoria feudal i el municipi. La senyoria feudal, repartida entre el mateix rei, l'arquebisbat de Tarragona –que, a més a més, romandrà vacant durant anys amb motiu de la guerra dels Segadors (1640-1652)– i l'ardiaca de Sant Fructuós, s'haurà de resignar a una pèrdua de protagonisme enfront de l'expansió del poder reial (i aquí la corona tindrà la Universitat com a aliada contra el poder de la senyoria), encara que mantindrà en tot moment les rendes feudals com una important font d'ingressos que, a més a més, generava poques despeses.

APÈNDIXS

Carregaments de sal 1639-1640

Taula 77. Taula dels carregaments registrats en el *Llibre del guardià de la sal 1639-1640*

NÚM.	VAIXELL	CAPITÀ/PATRÓ	PAVELLÓ	DATA INICI	DATA FI	DIES	
						TREBALLATS	MODINS
1	nau <i>Ropeto</i>	capità Cornelio Reynaldo	flamenc	09/11/1639	25/11/1639	11	383,00
2	nau <i>Tres Reis</i>	capità Juan de Juan	flamenc	14/11/1639	02/12/1639	10	305,75
3	nau <i>El Castor</i>	capità Jordi Many	anglès	30/12/1639	03/01/1640	7	200,00
4	nau <i>Sant Cristòfol</i>	capità Cornelio de Nicolàs	flamenc	06/02/1640	01/03/1640	10	332,50
5	nau <i>Sant Marc</i>	capità Martin Tidoro	flamenc	07/02/1640	14/03/1640	14	410,00
6	nau <i>Lo Àngel Sant Gabriel</i>	capità Jacobo	flamenc	01/03/1640	24/03/1640	7	266,25
7	nau <i>Sant Andrés</i>	capità Pedro Cornelio	flamenc	20/02/1640	03/03/1640	8	387,00
8	nau <i>La Caritat</i>	capità Cornelio	flamenc	02/03/1640	14/04/1640	7	265,50
9	nau <i>La Recuperança</i>	capità Juan Guilt	anglès	26/03/1640	14/04/1640	10	266,50
10	tartana	patró Josep Morelló	atalà	17/04/1640	17/04/1640	1	42,25
11	carbo	patró Jacinto Vinyes		17/04/1640	19/04/1640	2	19,50
12	nau <i>Sanson</i>	capità Juan Huvas o Vents	flamenc	14/03/1640	19/04/1640	8	355,00
13	nau <i>Sant Pere</i>	capità Giraldo Nicolas	flamenc	23/03/1640	20/04/1640	11	491,00
14	nau <i>Sant Francisco</i>	capità Piter Juan	flamenc	24/03/1640	20/04/1640	8	369,50
15	nau <i>La Caritat</i>	capità Juan de Juan	flamenc	21/04/1640	28/04/1640	4	219,50

NÚM.	VAIXELL	CAPITÀ/PATRÓ	PAVELLÓ	DATA INICI	DATA FI	DIES TREBALLATS	MODINS
16	nau <i>Lo Temple de Salamó</i>	capità Alberto Jaensen	flamenc	24/04/1640	09/05/1640	8	364,00
17	tartana <i>Nostra Senyora del Roser</i>	patró Vicent Rosselló		25/04/1640	30/04/1640	3	27,00
18	nau <i>Barca Longa</i>	capità Simon Cornelio	flamenc	27/04/1640	11/05/1640	6	207,00
19	nau <i>La Terra de Promissió</i>	capità Juan Copsen	flamenc	28/04/1640	15/05/1640	7	300,00
20	nau <i>Galion Torquin</i>	capità Theodoro Piter	flamenc	30/04/1640	23/05/1640	10	388,00
21	carbo	patró Jacinto Vinyes		25/05/1640	26/05/1640	2	23,25
22	nau <i>Dallfin</i>	capità Pedro Jacomo	flamenc	02/05/1640	01/06/1640	11	470,00
23	nau <i>La Salamandra</i>	capità Pedro Marco	flamenc	05/05/1640	01/06/1640	7	278,00
24	nau <i>Neptuno</i>	capità Jacomo Sauer Sedams	flamenc	25/05/1640	11/06/1640	7	195,25
25	nau <i>La Flor del Sol</i>	capità Pedro Jansen	flamenc	04/06/1640	19/06/1640	7	302,75
26	nau <i>El Cigne Dorado</i>	capità Martin Federico	flamenc	11/06/1640	23/06/1640	7	241,75
27	nau <i>Ropeto</i>	capità Cormelio Reynaldo	flamenc	13/06/1640	09/07/1640	11	392,50
28	carbo <i>Nostra Senyora del Roser</i>	patró Jacinto Vinyes		06/07/1640	06/07/1640	1	22,75
29	nau <i>Santa Catalina</i>	capità Roberto Gaude	anglès de Plemua	09/07/1640	13/07/1640	3	81,25

NÚM.	VAIXELL	CAPITÀ/PATRÓ	PAVELLÓ	DATA INICI	DATA FI	DIES	
						TREBALLATS	MODINS
30	Tartana	patró Macià Vives		14/07/1640	20/07/1640	4	30,00
31	nau <i>La Caritat</i>	capità Juan Molines	flamenc	14/06/1640	17/07/1640	11	485,50
32	nau <i>Barca Longa</i>	capità Simon Cornelio		03/07/1640	31/07/1640	7	193,25
33	nau <i>Sant Josep</i>	capità Cornelio Jacomo		04/07/1640	07/08/1640	7	347,25
34	carbo <i>Nostra Senyora del Roser</i>	patró Jacinto Vinyes		25/08/1640	27/08/1640	2	19,00
35	nau <i>Cavaller Roman</i>	capità Pedro Roman		12/07/1640	03/09/1640	11	400,00
36	nau <i>Lo Temple de Salamó</i>	capità Alberto Nicolas		28/07/1640	28/08/1640	10	342,50
37	nau <i>Galion Torquin</i>	capità Teodoro Piter		01/08/1640	12/09/1640	10	372,25
38	nau <i>La Terra de Promissi»</i>	capità Juan Copsen	flamenc	07/08/1640	01/09/1640	8	266,75
39	nau <i>Sant Andrés</i>	capità Pedro Cornelio	flamenc	27/08/1640	26/09/1640	10	372,25
40	nau <i>Sant Jordi</i>	capità Anriques Jacomo	flamenc	28/08/1640	28/09/1640	13	403,00
41	nau <i>Nostra Senyora</i>	capità Rodrigo Gualteri	flamenc	30/08/1640	28/09/1640	8	208,75
42	tartana <i>Nostra Senyora del Bon Viatge i Sant Antoni de Pàdua</i>	patró Damià Gil		05/09/1640	07/09/1640	2	44,00

NÚM.	VAIXELL	CAPITÀ/PATRÓ	PAVELLÓ	DATA INICI	DATA FI	DIES TREBALLATS	MODINS
43	nau <i>Sant Marcos</i>	capità Martin Derson	flamenc	10/09/1640	20/10/1640	12	400,00
44	tartana	patró Macià Vives		11/09/1640	14/09/1640	2	25,25
45	nau <i>Sant Cristòfol</i>	capità Cornelio Lemos	flamenc	12/09/1640	22/10/1640	11	336,50
46	nau <i>L'Esperança</i>	capità Giraldo Pedro		17/09/1640	13/10/1640	8	217,50
47	nau <i>Dalfin Dorado</i>	capità Elebrant Semons Rem	flamenc	20/09/1640	05/11/1640	9	270,00
48	nau <i>La Balena</i>	capità Reynaldo Aduart	flamenc	24/09/1640	07/11/1640	10	270,00
49	nau <i>Lo Angel Torquin</i>	capità Pedro Francisco	flamenc	09/10/1640	27/11/1640	12	432,00
50	nau <i>Barca Longa</i>	capità Simon Cornelio	flamenc	29/10/1640	26/11/1640	8	198,25
51	nau <i>Lo Gran Dalfin</i>	capità Pedro Jacomo		12/10/1640	15/12/1640	14	444,00
				Suma		339	13.684,75

Transcripcions

Núm. 1: 15 de novembre de 1561. Ordinació sobre les salines

El rei Felip II escriu al governador i als jurats d'Eivissa per ordenar-los que es compleixi l'ordinació feta pel visitador, Pere Moner, que es treguin 1.500 modins entre tots els veïns de l'illa els anys que manquin diners per comprar blat.

AHME, FP.II/11-1563.

Madrid, 15 de novembre de 1561.

[Creu]

Don Philip, per la gràcia de Déu rey de Castella, de Aragó, de les Dos Sicílies, de Hierusalem, de Ungria, de Dalmàcia, de Croàcia, de León, de Navarra, de Granada, de Toledo, de València, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Còrdova, de Còrcega, de Múrcia, de Jaén, de los Algarbes, de Algezira, de Gibraltar, de les Isles de Canària y de les Illes Índies y Terra Ferma y del Mar Océano, archiduc de Àustria, duc de Borgonya, de Bravant y de Milà, comte de Barcelona, de Flandes y de Tírol, señor de Vizcaya y de Molina, duc de Athenes y de Neopàtria, comte de Rosselló y Cerdaña, marquès de Oristany y de Gociano, al magnífic amat conseller y portant veus de nostre general governador en la illa d'Eyviça, mossèn Jaume Salbà, y als amats y fels nostres, los jurats de dita illa que ara són y per temps seran y altres qualsevol oficials nostres y persones en la dita illa constituÿts y constituÿdors, al qual o als quals les presents pervindran y presentades seran, y del negoci dejús scrit seran requerits, salut y dilecció.

Entre les altres ordinacions que'l visitador micer Pere Moner ha fet aquí n'í ha una de la forma y tenor següent:

«Més avant, tenint lo dit magnífic real visitador plena notícia de la esterilitat que molts anys hi ha en la present illa de forments, per la qual cosa és forçat proveyr-se'n de defora dita illa, y per ser la Universitat molt pobre y estar los drets de aquella hipotecats en poder de crehe-

dors és forçat sempre que s'an de comprar forments haver de manllevar tantes propietats de censals per la compra de aquells y les més voltes no-s troben diners y si se'n troben alguna part insurtexen tants inconvenients acerca de do[na]r la seguretat convenient que a penes se poden concordar per voler los qui presten los diners specials obligacions de persones particulars no contentant-se de la general obligació dels jurats y axí los poblats en la illa patexen.

Y més avant, havent també haguda particular informació, y encara visura, del molt que importa la conservació de l'estaño de la sal de la present illa per ésser lo negoci y sustentació dels poblats en ella, talment que si dit exercici de la sal no-s feya seria perill no-s despoblàs la illa. Y tenint consideració los antics en aquestes coses per tenir-ne particular experiència, feren moltes parets en dit estaño y de molta importància, que vulgarment se diuen [ca]lçades, per a dividir uns estaños de altres, perquè [n'i ha alguns inútils y fan dañy al major, y en dites parets] hi havia unes portes chiques de lleñam, les quals servien per a posar o fer entrar aygua [dins lo] estaño major quant veyen que n'i faltava per a fer-se abundantment sal, y també servien per a traure dita aygua quant n'i havia massa que impedís lo fer-se de la sal, de manera que estava tot molt consertat. Y no tant solament dins los dits estaños s'eren fetes estes despeses y diligències, però fora d'ells feren sèquies y altres parets per a desviar que les aygues pluvials que corren per la terra no entrassen en dits estaños y, estant la cosa tant ben concertada, quasi cascun año lo estaño era cert y-s podia traure la sal de aquell. Y, havent crescut la cobdícia als hòmens, s'és vist que de molts años ensà que no és memòria de hòmens se són dexats de conservar dites coses, no tenint ull sinó en traure les utilitats de dits estaños sens voler-hi posar cosa alguna, de hont se segueix que per no estar dits estaños com han d'estar los demás años, la sal no és tant perfeta com a de ésser per traure-la, com clarament s'és mostrat aquest año, que per haver-hi en dits estaños maça aygua y no estar condret per a traure'n la que era supèrflua no s'és poguda traure la sal de l'estaño per los particulars de la illa com és acostumat fer, que los racionals sien tenguts y obligats, en pena de cinquanta lliures per cascu y per cascuna vegada que faran lo contrari aplicadores als cófrens reals, de haver fet per tot [lo] mes de maig un cuern o compartiment de tots los de la illa en lo qual sien tachats a cascu com li tocarà per a effete que aquell año traguen mil y cinc-cents modins de sal y, fet lo dit compartiment, los dits racionals hajen de donar lo cuern de aquell en mà dels jurats que entraran lo primer dia del mes de juñy après següent, los quals jurats, a pena de cinquanta lliures per quiscu de aquells pagadores de sos propis béns, aplicadores als cófrens reals, quinze dies après que saran entrats en son officí sien tenguts y obligats

a congregar concell general y en aquell proposar que's traguen los sobredits mil y cinc-cents modins de sal conforme a la tachació, y llegir als consellers la present ordinació, manant axí mateix a dits consellers, a pena de cinquanta lliures per cascú que contrafarà y contradirà a la present ordinació pagadores e irremissiblement aplicadores als cófrens reals, que hajan de determinar se tinguen dits mil y cinc-cents modins de sal y donar orde com y de quina manera y en quin temps se trauran sols que en effecte se traguen. Y trets los dits mil y cinc-cents modins de sal, se hajan de mesurar per tanda, és a saber, en la tanda primera, un ters, y en la tanda segona, altre ters, y lo restant ters sia haguda per a d(...)a com a sal vella, y per a fer tirar y mesurar dita sal ne tinga special cuydado lo clavari de la Universitat, lo qual per son treball de fer-la tirar y mesurar vol y mana dit real visitador que haja dos diners per modí de sal que haurà mesurat, no contant-se jornals ni dietes per lo dit effecte, ni tampoc li puguen ésser admesos sinó los dos diners per modí, los quals li seran pagats dels diners se trobaran en la taula de la sal, proceÿts de dita sal comuna e mesurada que sia la dita sal o part de aquella sia fet lo compte per los racionals al scrivà de la sal que donarà compte del seu any, y los diners que's trobaran en son poder en la mateixa hora sien deposats en una caixa que vulgarment se diu dels depòsits de la sal que stà dins la secrestia, y si no serà bona y sufficient, que se'n faça una altra de bona, en la qual hi haja tres tancadures ab tres claus different la una de l'altra, y la una tinga lo governador, l'altra lo vicari y l'altra lo jurat en cap, y dits diners servexquen los dos terços per a fer cabal per la Universitat per a comprar forments estrangers y no de la illa, y que no's puguen distribuyr en altra cosa, y que, venuts que sien los forments que de dits diners de seran comprats, en continent se tornen en dita caixa sens disminució alguna, y lo restant ters se haja de distribuyr en les calçades, cèquies y altres coses necessàries per a l'estañy de la sal, y dit orde se haja de guardar fins a tant que almeñys la Universitat tinga dos milia ducats de cabal, y si [m]és los apareixerà als jurats y consell general que haja de durar, que's faça, sols que lo meñys sien dos milia ducats de cabal per comprar dits forments, y açò com dit és se ha de entendre que's faça lo any que no's traurà lo estañy per compte dels particulars de la illa, perquè trahent-se per compte dels particulars no és possible traure's ninguna sal per compte de fer lo sobredit cabal, per restar la gent y bèsties molt fatigats y cansats.

Declarant axí mateix que si alguna persona serà remissa o negligent en lo traure de la sal los serà tachada per los racionals que en continent haja de pagar en diners contants vint sous per cascun modí, que per los dits racionals los serà tachat, y açò sens dilació alguna se deguen executar en continent.»

Y perquè la dita ordinació és la conservació d'èxa illa y concerneix la utilitat comuna de tots los veÿns d'èlla, ab tenor de les [presen]ts, de nostra certa sciència, deliberadament y consulta, [a] vosaltres y a qualsevol de vos diem y man[am] sots incorriment de nostra ira e indignació y pena de mil florins de or de Aragó a nostres [co]fres reals aplicadors y de les altres penes en la dita ordinació contengudes que gardeu y observeu, [gu]ardar y observar façau la dita y preinserta ordinació del visitador y tot lo en ella contengut [com]pta sa sèrie y tenor. Y per major seguretat y perquè tinguen major effecte les presents les fareu registrar en [los] registres d'èxa governació y en lo llibre d'èxa Universitat, y no façau ni permetau que sia fet altre cosa en manera alguna, si de més de nostra ira e indignació, la pena sobredita desijau no incórrer.

Dat. en Madrid a XV dies del mes de nohembre, aÿn de la nativitat de nostre senyor Jesuchrist de mil cinc-cents sixty-y-hu.

Yo el rey.

Vidit Cama[cciu]s, regens. Vidit Michael Amat, pro gli. thes°. Vidit Loris, regens. Vidit Cles., pro conservatore grali. Vidit [G]iginta, regens. Vidit Luna, regens. Vidit Sentís, regens.

In curiae primo, ffolio CCLXIII.

Dors:

[Segell]

Real orden de 15 de novembre de 1561.³⁴⁰

Manda V. magestad al governador y jurados de Yviça que guarden la ordinación hecha por el visitador que se saquen en común mil y quinientos modines de sal los años que no se sacare p[ara]³⁴¹ mercar trigo extranjero. La qual está quí inserta.³⁴²

Núm. 2: 31 de maig de 1641. Sentència de l'escrivà de la sal

Sentència de Miquel Orvai, escrivà de la sal de l'1 de novembre de 1639 al 31 d'octubre de 1640, dictada pels racionals de la Universitat d'Eivissa.

AHE

I.1 (Universitat-Ajuntament)

Eivissa, 31 de maig de 1641.

Llibre de sentències dels racionals 1637-1654

f. 38 v

[Creu]

Sentència del magnífich Miquel Orvai, scrivà de la sal de l'any 1639 que finí 1640

Los magnífichs Pere Balençat de Pere, Francesch Rosselló de Francesch y Jordi Guasch de Toni, racionals e oïdors de comptas de la present Universitat de Iviça, entenent en los comptes donats per lo dit Miquel Orvai, scrivà del dit any, sententiam y declaram sobre aquelles en lo modo y forma següent.

Primerament, condenam y fem debitor al dit Miquel Orvai, scrivà, en vint-y-sinch mil sent noranta lliures, divuyt sous y nou dinés per lo valor de tretze mil sis-cents vuytanta-quatre modins y tres quarts de sal se són mesurats en la sua taula, so és, des del mes de noembra 1639 fins lo últim de juliol 1640 vuyt mil set-sents catorze modins y un quart a raó de trenta-sinch sous per modí còbran los particulars segons la real pramàtiga, que inpòrtan quinze mil dos-sentas quaranta-nou lliures, divuyt sous y nou (diners), y quatra mil nou-sents satanta modins y dos quarts de sal a raó de quaranta sous segons la orda de Sa Magestad, despachada en Madrit en 19 del propasat mes de juliol 1640 y conforme mandato de Sa Senoria Molt Illustre de 22 de giner del corrent any en poder de Francesch Juan, notari, mesurada des del primer de agost fins a la difinició de son offici, los quals a raó quaranta sous inpòrtan nou mil nou-sentas quaranta-una lliura, que las ditas dos partidas prènan la suma susdita. Diem 25.190 lliures, 18 sous, 9 (diners).

Més, lo fem debitor en tres mil sent noranta-tres lliures, dos sous y dos dinés per lo dret tocant al rey nostre señor, a raó de quatre sous y vuyt dinés per modí, comprés lo sou de la artilleria, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 3.193 lliures, 2 sous, 2 (diners).

f. 39

Més, lo fem debitor en dos mil nou-sentas y vuyt lliuras y un diner per lo dret tocant a l'Il·lustríssim Señor Arcabisbe de Tarragona y ara seu vacant, a raó de quatre sous y tres dinés per modí, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la taula del dit scrivà. Diem 2.908 lliures, 1 (diner).

Més, lo fem debitor en mil quatre-sentas cinquanta-tres lliuras, denou sous y vuyt (diners) per lo dret tocant a l'Il·lustre Señor Ardiaca de Sant Fructuós, a raó de dos sous, un diner y mealla per modí, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la taula de dit scrivà. Diem 1.453 lliures, 19 sous, 8 (diners).

Més, lo fem debitor en dos-sentas vint-y-vuit lliures, un sou y set dinés per lo dret tocant al magnífich Joan Jover, a raó de quatre dinés per modí, per raó dels dits 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 228 lliures, 1 sou, 7 (diners).

Més, lo fem debitor en sis-sentas vuytanta-quatre lliuras, quatre sous y nou dinés per lo dret tocant al monestir de Sant Christòfol, a raó de un sou per modí, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 684 lliures, 4 sous, 9 (diners).

Més, lo fem debitor en sis-sentas vuytanta-quatre lliuras, quatre sous y nou dinés per lo dret tocant al monestir de Sant Viçent Ferrer, a raó de un sou per modí, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 684 lliures, 4 sous, 9 (diners).

Més, lo fem debitor en sis mil sent noranta-una lliura, denou sous, deu dinés y mealla per lo que ha inportat los drets tocants al monader, Domingo Pineda, des de lo primer de abril fins lo últim de octubre 1640, ço és, des del primer de abril fins lo derrer de juliol de dit any se mesuraren

f. 39 v

sis mil quaranta-tres modins y tres quarts de sal, a raó de tretze sous y sis dinés per modí, y del primer de agost de dit any fins que acabà la sua taula se mesuraren quatre mil nou-sents setanta modins y dos quarts de sal, a raó de vuit sous y sis dinés per modí, que es per la baxa que Sa Magestad ha manat que's tornasen los sinch sous als particulars, que las ditas dos partidas fan dita cantitat. Diem 6.191 lliures, 19 sous, 10 (diners) i mealla.

Més, lo fem debitor en mil vuyt-sentas dos lliures, onse sous y nou dinés per lo que ha inportat lo dret del moneder Hiaçinto Cucarella, per raó de dos mil sis-sents satanta modins y dos quarts de sal se an mesurat en la taula de dit Orvay del primer de noembre 1639 fins lo derrer de marts 1640 a raó de tretze sous y sis dinés per modí inportan la dita cantitat. Diem 1.802 lliures, 11 sous, 9 (diners).

Més, lo fem debitor en mil tres-sentas saxanta-vuyt lliuras, nou sous y sis (diners) per lo dret tocant al millarès, a raó dos sous per modí, per raó de tretze mil sis-sents vuytanta-quatre modins y tres quarts de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 1.368 lliures, 9 sous, 6 (diners).

Més, lo fem debitor en dos mil vuytanta-y-una lliura, quatre sous y quatre (diners) per lo que ha inportat lo dret de la bosa, a raó de tres sous y mealla per modí, per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 2.081 lliures, 4 sous, 4 (diners).

Més, lo fem debitor en tres mil satanta-nou lliuras, un sou, quatre dinés y mealla per lo dret tocant a la sacaria, a raó de quatre sous y sis dinés per modí per raó de 13.684 modins, $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 3.079 lliures, 1 sou, 4 (diners) i malla.

Més, lo fem debitor en set mil set-sentas cinquanta-quatre lliuras, setze (sic, per tretze) sous y deu diners per lo dret nou, a raó onse sous y quatre (diners) per modí, per raó de tretze mil sis-sents vuytanta-quatre modins y tres quarts de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 7.754 lliures, 13 sous, 10 (diners).

f. 40

Més, lo fem debitor en tres mil quaranta-sinch lliures, onse sous y vuyt (diners) per la valor de cinquanta-un carregaments de sal se són fets en la sua taula, y són per lo dret tocant al guardià de la sal, mossèn Pere Guasch de Pere. Diem 3.045 lliures, 11 sous, 8 (diners).

Més, lo fem debitor en dos-sentas vint-y-vuyt lliures, dos sous y un diner per lo dret tocant al dit guardià a raó quatre dinés per modí de sal, per raó de 13.684 modins i 3 quarts de sal se són mesurats en la sua taula. Diem 228 lliures, 2 sous, 1 (diner).

Més, lo fem debitor en mil vuytanta-vuyt lliuras, quinze sous y quatre (diners) per lo dret tocant al llogador, Juan Sala de Sabastià, per raó de cinquanta-un carregaments se són fets en la sua taula. Diem 1.088 lliures, 15 sous, 4 (diners).

De manera que las ditas setze partidas de son dèbit, acomoladas en una, prenen suma de cinquanta mil nou-sentas vuitanta-tres lliuras, un sou y sis dinés, en las quals lo condenam y fem debitor. Diem 6.0983 lliures, 1 sou, 6 (diners).

E, venint a veure lo descàrrech donat per lo dit Miquel Orvay, scrivà, trobam aquell ser creditor en las partidas següents:

Primo, trobam aquell aser creditor en vint-y-sinch mília sent noranta lliuras, divuyt sous y nou (diners) per altrás tantas ha mostrat aver pagadas als amos de la sal segons rebudas en son llibre de escrivà, compresas las restas y plaças en blanch de son llibre, las quals, per aver-se-las adoçadas a

pagar la present Universitat, se carrègan al dit scrivà en son compta en lo llibre vermell en cartes (espai en blanc) y són per lo valor de tretze mil sis-cents vuytanta-quatre modins y $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula, ço és, 8.741 modins y $\frac{1}{4}$ de sal a raó de trenta-sinch sous lo modí

f. 40 v

y 4.970 modins y $\frac{2}{4}$ a raó de quaranta sous lo modí, còbran los particulars amos de la sal. Diem 25.190 lliures, 18 sous, 9 (diners).

Més, lo fem creditor en tres mil sent noranta-tres lliuras, dos sous y dos (diners) per altrás tantas ne ha pagadas al magnífich Bernat Juan, tinent de procurador real, per lo dret tocant al Rey Nostre Señor, a raó de quatre sous y vuyt diners per modí, comprès lo sou de la Artillaria, per raó de 13.684 modins y $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula, conforme rebuda en son llibre, en cartes 113. Diem 3.193 lliures, 2 sous, 2 (diners).

Més, lo fem creditor en dos mil nou-sentas y vuyt lliuras y un diner per altrás tantas ne ha pagades per lo dret a l'Il·lustríssim y Reverendíssim Señor Archabisbe de Tarragona, seu vagant, a raó de quatre sous y tres dinés per modí per raó de 13.684 modins y $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula conforme rebuda de Nicolau Camaró, administrador de ditas rendas, en lo llibre de dit scrivà, en cartes 111. Diem 2.908 lliures, 1 (diner).

Més, lo fem creditor en mil quatre-sentas sinquanta-tres lliuras, denou sous y vuyt (diners) per altrás tantas consta aver pagadas a l'Il·lustre Señor Ardiaca de Sant Fructuós, lo Doctor Francisco Orvay, per lo dret a ell tocant, a raó de dos sous, diner y mealla per cada modí, per raó de 13.684 modins y $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la taula del dit scrivà, com consta per rebuda en son llibre en cartes 116. Diem 1.453 lliures, 19 sous, 8 (diners).

Més, lo fem creditor en dos-centas vint-y-vuyt lliuras, un sou y set (diners) per altrás tantas ne a pagadas al magnífich Juan Jover de Juan per raó de son dret de quatre dinés per modí, com consta per rabuda en lo llibre del dit scrivà, en cartes 116. Diem 228 lliures, 1 sou, 7 (diners).

Més, lo fem creditor en sis-centas vuytanta-quatra lliuras, quatre sous y nou dinés per altrás tantas ne

f. 41

ha pagadas per lo dret tocant al convent de Sant Christòfol, a raó de un sou per modí de sal, segons rebuda de mosèn Pere Guasch, procurador de dit convent, en lo llibre de dit scrivà, en cartes 116. Diem 684 lliures, 4 sous, 9 (diners).

Més, trobam aquell ser creditor en sis-centas vuytanta-quatre lliuras, quatre sous y nou dinés per altrés tantas ne ha pagadas per lo dret tocant

al monestir de Sant Vicent Ferrer, a raó un sou per modí, ço és, tres-sentas quaranta-dos lliuras, dos sous y quatre (diners) per la mitat del dit dret al pare fr. Vicent Moreno, procurador del dit convent, y sent lliuras al mateix procurador per mandato de Sa Señoria Molt Il·lustre de 28 de maig del present any, conforme rebudas en lo llibre del dit scrivà en cartes 115, y dos-sentas quaranta-dos lliures, dos sous y vuyt (diners) que ha depositadas en poder del boser depositari lo Doctor March Benet Juan, conforme rebuda de dit boser en lo llibre de dit scrivà en cartes 112, que las ditas tres partidas fan la dita cantitat. Diem 684 lliures, 4 sous, 9 (diners).

Més, lo fem creditor en set mil nou-sentas noranta-quatre lliuras, onse sous, set dinés y mealla per altrás tantas ne a pagadas als monaders, ço és, Jasinto Cucarella, mil vuyt-sentas y dos lliuras, onse sous y nou (diners), y a Domingo Pineda, sis mil sent noranta-una lliura, denou sous, deu dinés y mealla, que las ditas dos partidas fan la dita suma segons rebudas de dits monaders en lo llibre de dit scrivà en cartes 115, y són per lo que els toca a cobrar de la taula per 13.684 modins i 3 quarts de sal se són mesurats dits anys, ço és, 4.970 modins, $\frac{2}{4}$, a raó de vuyt sous y sis (diners) lo modí, y 8.714 modins, $\frac{1}{4}$, a raó de tretze sous y sis (diners). Diem 7.994 lliures, 11 sous, 7 (diners) i mealla.

Més, lo trobam aser creditor en mil tres-sentas saxanta-vuyt lliures, nou sous y sis dinés per altres tantas ne ha pagades per lo dret del millarès, a raó de dos sous per modí, per raó de 13.684 (modins), $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula, ço és, a Juan Tur, boser, sis-sentas vint-y-vuyt lliuras, sis sous y sis (diners), y al boser lo Doctor March Benet Juan, set-sentas quaranta lliuras y tres sous, conforme rebudas de dits bosers en lo llibre de dit scrivà en cartes 111 y cartes 114. Diem 1.368 lliures, 9 sous, 6 (diners).

Més, lo fem creditor en dos mília vuytanta-una lliura, quatre sous y quatre (diners) per altrás tantas ne ha pagadas a Andreu Jover de Andreu, majarrer del dret dret de la bossa, per lo dret a ell tocant a raó de tres sous y mealla per modí, segons rebuda de dit Jover en lo llibre de dit scrivà en cartes 116. Diem 2.081 lliures, 4 sous, 4 (diners).

Més, lo fem creditor en tres mil satanta-nou lliuras, un sou, quatre dinés y mealla per altrás tantes ne ha pagadas a Pere Llaudes, majarrer del dret de la sacaria, per raó de 13.684 modins i 3 quarts sal se són mesurats en la sua taula a raó de quatre sous y sis dinés, segons rebuda en lo llibre de dit scrivà en cartes 116. Diem 3.079 lliures, 1 sou, 4 (diners) i mealla.

Més, lo fem creditor en set mília set-sentas sinquanta-quatre lliures, tretze sous y deu dinés per altrás tantas ne ha pagadas al magnífich Francesch Rosselló de Francesch, majarrer del dret nou per lo que ha inportat lo dit dret a raó de onse sous y quatre dinés per modí, conforme rebuda de dit Rosselló en lo llibre de dit scrivà en cartes 115. Diem 7.754 lliures, 13 sous, 10 (diners).

Més, lo fem creditor en dos-centas vint-y-vuyt lliuras, dos sous y un diner per altres tantas ne ha pagadas al guardià de la sal, mossèn Pere Guasch de Pere, per lo dret de quatre dinés per modí per raó de dits 13.684 modins y $\frac{3}{4}$ de sal se són mesurats en la sua taula conforme rebuda de dit Guasch en lo llibre del dit scrivà en cartes 117. Diem 228 lliures, 2 sous, 1 (diner).

Més, trobam aquell aser creditor en tres mil quaranta-sinch

f. 42

lliuras, onse sous y vuyt dinés per altrás tantas ha mostrat aver pagadas al dit guardià Pere Guasch per sinquanta-un carregaments ha fets en la sua taula per los drets tocant ad aquell, com consta per rebuda de dit Guasch en lo llibre de dit scrivà en cartes 117. Diem 3.045 lliures, 11 sous, 8 (dinners).

Més, lo fem creditor al dit scrivà en mil vuytanta-vuyt lliura, quinze sous y quatre (dinners) per altres tantas ne ha pagadas al llogador Juan Sala de Sabastià, per raó de sinquanta-y-un carregament se an fets en la sua taula, que han ynportat la dita cantitat y són per lo dret tocant al llogador, conforme rebuda del dit llogador en lo llibre del dit scrivà en cartes 117. Diem 1.088 lliures, 15 sous, 4 (dinners).

De manera que la demunt ditas quinze partidas de son crèdit, acomoladas en una, fan la suma de saxanta mil nou-sentas vuytanta-tres lliures, un sou y sis dinés, en las quals lo fem creditor. Diem 60.983 lliures, 1 sou, 6 (dinners).

Per manera que, vist lo càrrech y descàrrech donat per lo dit scrivà Miquel Orvay, scrivà, trobam aquell aser igual y no deure ninguna cosa del dit son offici. Y esta és nostra declaratió y sentència.

Datt. en lo cansell de dita Universitat de Iviça en 31 de maig 1641.

Los Rationals:

(Signat) Pere Antoni Balançat, Francesch Rosselló de Francesch, Jordi Guasch de Toni.

En après, al primer dia del mes de juñi de dit any 1640, de manament i provisió dels magnífichs racionals i a instància del magnífich Miquel Orvai, òlim escrivà de la sal, i axí mateix a instància del magnífich síndich de la present Universitat, Juan Lopes Rubián, notari, la present sentència fonch publicada per mi, Pere Coll, notari i escrivà de la present Universitat, lo qual Miquel Orvai, ohit lo thenor de la dita sentència, dix que la acceptava salvo error, i lo dit síndich de la dita Universitat respongué que los drets de la present Universitat en tot i per tot li sían salvos e il·lesos.

Essent presents per testimonis mossèn Gregori Costa, silurgia, i son fill, mossèn Bertomeu Costa, abitadors de Iviça.

Núm. 3: 22 de setembre de 1654. Supressió de l'ofici d'escrivà de la sal

El rei suprimeix, a suggeriment del governador, l'ofici d'escrivà de la sal i l'agrega a l'escrivà de la Universitat.

Madrid, 22 de setembre de 1654.

Còpia de *Llibre de juraria 1654-1655*, no numerat.

El rey.

Magnífico y amado consejero, hase recibido vuestra carta de 10 de julio en que proponéys la conveniència que se ha de seguir a la Isla de que el officio de escrivano de la sal se agregue al de los jurados, y que él haga las pólisas y las firmen ellos, aplicándole el salario y emolumentos que tienen los escrivanos de la sal, y he resuelto que por ahora se haga como dezís, y según se hallare que aprovecha este medio, se acabará de tomar resolución en la materia.

Datt. en Madrid a 22 de setiembre 1654.

Yo el Rey.

Vidit Don Christ. Crespí, vicechancellarius; vidit Don Paschalis Rs.; Vt. Don Michael de Lanuza. Don Michael de Lanuza, prott. in dorso.

Al magnífico y amado consejero nuestro Francisco Miguel, portant vezes de general governador en nuestra Isla de Ibiza.

³⁴³La presente copia de cédula real de mano propria escrita fue sacada de su original, que queda en poder del muy ilustre señor governador y capitán general en la presente Isla de Ibiza, y en él bien y fielmente comprobada por mi, Francisco Simón de Bermeo, por auctoridad real notario público en la presente y dicha Isla y scribano de la magnífica Universidad en ella, hoy a 27 de octubre 1654, en testimonio de verdad de todo lo qual pongo aquí mi acostumbrado que es tal de mi arte de notario sig [signe] no.

Núm. 4: 13 de maig de 1655. Supressió de l'ofici de llogador

El rei suprimeix l'ofici de llogador i confirma la pròrroga al seu càrrec del guardià de la sal de l'any anterior, Jordi Guasc, a instàncies del governador.

Madrid, 13 de maig de 1655.

Còpia de *Llibre de juraria 1655-1654*, f. 5.

[Creu]

El Rey.

³⁴⁴Magnífico y amado consejero, hase recibido vuestra carta de 2 del passado en que avisáys lo que os ha movido a suprimir el offiçio de llogador de la sal de essa Isla de que en cada un año se hazía extracción con los demás universales, y me suplicáys que a Jorge Guasch que ha sido extracto y sirve este año el de guardián de la sal mande confirmarle en él para el que viene de 656, y porque es todo muy conforme a vuestro zelo y a lo que procuráys mi maior serviçio y utilidad de essa Isla ha paresido aprobaros la supressión del offiçio de llogador y entregaros se anote donde conbenga para que haia noticia en adelante desta resolución, y assimismo confirmar según que por la presente confirmo el dicho Jorge Guasch en el de guardián de la sal, como lo proponéys para que pueda servirle el año que viene sin que se le impida, y para ello dispenso qualesquier ordinaçiones que haia en contrario, quedando para lo demás en su fuerza y valor.

Datt. en Madrid a 13 de maio MDLV.

Yo el Rey.

Vidit Don Christoforus Crespí, vicechancellarius; vidit Comes de Albaterra; Vidit Marca, regens; vidit Don Michael de Lanuza.

Don Michael de Lanuza, protonotarius. Duplicado. In dorso.

Al magnifico y amado consejero Francisco Miguel, portant vezes de mi general governador en la Isla de Ibiza.

La presente copia de carta real de mano propria escrita fue sacada de su original que queda en poder del muy ilustre señor el capitán y sarjento maior don Francisco Miguel, governador y capitán general por Su Magestad en esta Isla, y en él comprobada por mi, Francisco Simón de Bermeo, por auctoridad real notario púbbblico y scribano de la magnífica Universidad de la presente Isla de Ibiza, en testimonio de lo qual hoy a 3 de julio 1655 pongo aquí mi sig [signe] no.

Núm. 5: Quadern dels traients de 1685

Quadern dels traients ocupats en l'extracció de sal l'any 1685 i de les despeses d'extracció, a càrrec del lloctinent dels estanys Francesc Laudes.

AHE

I.1 Universitat-Ajuntament

Diversos salines

No numerat

[Coberta]

[Creu]

Quadern dels trahents de l'Estañ de l'añ 1685, sent llochtinent de ells Francesch Laudes

Se anà a l'Estañ als 22 de juliol 1685 y dit dia se alsà lo estandart.

Se abaxà lo estandart als 3 de 7bre dit añ ab què se an de satisfacer quaranta-y-quatra días de dietas.

[f. 1]

Són los trahents de l'Estañ de l'añ 1685 los següents:

Primo, Bertomeu Serra de Bertomeu Benimussa

Toni Escandell de Toni Santa Maria

Nicolau Riera de Nicolau Santa Maria

Jaume Sala de Pera

Miquel Costa de Toni y Juan Ferrer de Toni

Nicolau Escandell y Pere Serra

Pere Tur de Toni, boter

Dit Pere Tur de Toni, boter, per altra calçada

Juan Ferrer Gatzara y Andreu Escandell

Bertomeu Escandell de Toni

Jaume Planells de Juan

Nicolau Costa de Jaume

Pere Bonet de Juan Coll

Bertomeu Bonet de Bertomeu Camp Roig

Antoni Planells de Jaume

Toni Cardona de Toni «Fumaral»

Francesch Bonet de Toni

Juan Arabí de Toni

Juan Serra de Thomàs
Bertomeu Tur de Bertomeu y Toni Torras de Toni
Pere Suñer de Toni
Juan Torras Coll de Vent
Juan Serra de Juan Camí
Francesch Torras de Gaspar
Bertomeu Orvay de Francesc Barda
Nicolau Suñer de Francesch «Margalid»
Toni Juan de Toni «Margalid»

[f. 1 v]

Francesch Laudes, llochtinent
Dit Laudes, llochtinent
Antoni Tur de Bertomeu «Damià»
Bertomeu Torras de Bertomeu «Viçent»
Nicolau Riambau
Toni Ribas de Pere «Gall»
Jaume Ramon de Juan «Frara»
Lo Gloriós Sant Gordi
Bertomeu Ribas de Jaume «Curt»
Juan Ribas de Pere «Gerxo»
Toni Torras de Nicolau Font
Pere Torras de Juan «Ribas»
Toni Rosselló de Juan «Bal·la»
Toni Tur de Juan «Calbet»
Bertomeu Marí de Juan «Corda»
Pere Torras de Nicolau Font
Toni Torras de Nicolau «Trontoy»
Pere Torras de Toni Rafal
Toni Torras de Toni Rafal
Jaume Torras «Caraveras»
Juan Torras de Toni «Ribas»
Juan Torras de Francesc «Trontoy»
Juan Ramon de Andreu
Jaume Torras de Juan
Thomàs Sala «Homa»
Francesch Ribas de Juan «Nabot»
Juan Suñer de Bertomeu
Viçent Torras de Pere Jundal
Toni Guasch de Bertomeu
Bertomeu Torras de Francesch

Toni Sala «Homa»

[f. 2]

Bertomeu Palerm de Toni
Pere Torras de Toni Buscastell
Jaume Ribas Racó
Juan Cardona de Toni «Fumaral»
Antoni Llorens de Toni y Toni Marí de Jordi
Toni Torras de Pere «Simon»
Ramon Palau de Ramon
Francesch Vengut de Francesch
Juan Ferrer de Bertomeu Benimussa
Toni Serra de Juan «Rampuxa»
Francesch Palerm de Toni

De manera que, segons determinació de General Consell, són franchs de astas los demunt dits trahents, y per dita rahó no es fan las astas en la conformitad que se acostumava, asentant los noms dels que an sortegat en las sorts, y axí es proseguirà a sentar los gastos se an fet dit any, los quals, segons dita determinació de General Consell se a de posar en la primera tacha que la Magnífica Universitat farà.

Compta dels gastos se són fets en lo estañi lo present any 1685, començant als 22 de juliol 1685 que se posà lo estandart, fins en 3 de 7bre dit any, que se abaxà:³⁴⁵

Primo, al Molt Il·lustre Señor Governador y Cappità General Don Juan Bayarte, sinquanta lliuras. Dich 50 lliuras.

Més, al Magnífich Francesch Laudes, llochtinent de Sa Señoria Molt Il·lustre, per quaranta-y-quatra dias que a assistit a dit estañi a rahó de 1 lliura, 5 sous cada dia, són sinquanta-y-sinch lliuras. Dich 55 lliuras.

Més, al Reverent Mossèn Francesch Jover, prevere, per aver assistit en dit estañi per a dir missa, trenta-y-tres lliuras. Dich 33 lliuras.

(Suma) 138 lliuras.

[f. 2 v]

Més, a Francesch Arnandes, alguazil, per 44 dias a assistit en dit estañi a rahó de 15 sous cada dia, són trenta-y-tres lliuras. Dich 33 lliuras.

Més a Batista Coll, atambor, per las pròpias jornadas a assistit en dit Estañi a dita rahó de 15 sous, són trenta-y-tres lliuras. Dich 33 lliuras.

Més, al Magnífich Martí Almarje, scrivà de la sala, vint-y-sinch lliuras. Dich 25 lliuras.

Més, al Magnífich Miquel Bermeu, guardià de la sal, vint-y-sinch lliuras. Dich 25 lliuras.

Més al partidor de estañi de Vila, Bertomeu Marí, espaser, vint-y-sinch lliuras. Dich 25 lliuras.

Més, al partidor de estañi de mà de fora, Francesc Torres de Gaspar, vint-y-sinch lliuras. Dich 25 lliuras.

Més, per los ramadors de l'estañi, Antoni Juan «Margalid» y sos companeros, dotse lliuras. Dich 12 lliuras.

Més, al dit Suñer per tenir compta als estañis, quinsa lliuras. Dich 15 lliuras.

Més, per els masers dels Magnífichs Jurats, per remar lo Muñó, tres lliuras. Dich 3 lliuras.

Més, al Magnífich Doctor Domingo Nicolau, per la abeurada que donà de la sua sènia als trahents de l'estañi, sent lliuras. Dich 100 lliuras.

Més, per la sènia del Magnífich Magí Ribas, deu lliuras. Dich 10 lliuras.

Més, per la sènia del Magnífich Bazílio Balançat, vint lliuras. Dich 20 lliuras.

Més, per la sènia del Magnífich Antoni Vileta, vint lliuras. Dich 20 lliuras.

Més, per la sènia del Magnífich Francesch Laudes, vint lliuras. Dich 20 lliuras.

(Suma) 504 lliuras.

[f. 3]

Més, per la sènia de Dona Antònia Jover, deu lliuras. Dich 10 lliuras.

Més, per lo desafustament de la montaña dels areus del Magnífich Antoni Eugeni Guasch, quaranta lliuras. Dich 40 lliuras.

Més, per lo llaüt del patró Salvador Ros, per aver pescat per los trahents, vint-y-sinch lliuras. Dich 25 lliuras.

Més, al Magnífich Martí Almarje, scrivà de la sal, divuit lliuras. Dich 18 lliuras.

Més, per los Magnífichs Racionals, trenta lliuras. Dich 30 lliuras.

(Suma) 627 lliuras.

Compta del gasto se a fet en dit any per guardas i atalayas:³⁴⁶

Primo, a la barraca del llochinent Francesc Arnades, Juan Ribas «Curt» y Juan Costa de Juan «Mata» per 44 nits an feta dita guarda a rahó de 10 sous per cascun són sexanta-y-sis lliuras. Dich 66 lliuras.

Més, per a la guarda del cap del Goeu, Juan Marí «Viña» y Juan Marí de Bt. «Berri», per las matexas jornadas a dita rahó de 10 sous per cascun importa quaranta-y-quatra lliuras. Dich 44 lliuras.

Més per la guarda de las Peñas Rogas, Nicolau Palerm de Francesch y Francesch Tur de Jordi per las matexas jornadas a dita rahó són quaranta-y-quatra lliuras. Dich 44 lliuras.

Més, per la guarda de las Fosetas, Pere Suñer de Pera «Margalid» y Bt. Torras de Francesc per las matexas jornadas a dita rahó de 10 sous cada nit a cascun són quaranta-y-quatra lliuras. Dich 44 lliuras.

(Suma guardes) 198 lliuras.

(Suma total) 825 lliuras.

[f. 3 v]

Més, per la guarda dels Sacnadors, Bertomeu Torras de Bertomeu «Barrinol» y Francesc Orvay de Toni «Berenguer» per 44 diadas an feta dita guarda a rahó de 10 sous per cascun cada dia són quaranta-y-quatra lliuras. Dich 44 lliuras.

Més, per la guarda de la erena Miquel Costa de Francesch y Jaume Costa de Toni per las matexas diadas an feta dita guarda a dita rahó de 10 sous per cascun cada dia són quaranta-y-quatra lliuras. Dich 44 lliuras.

(Suma total) 913 lliuras.

(Signat) Francesch Laudes, llochtinent de l'Estañi.

Núm. 6: Capítols relatius a la gent de mar a les Ordinacions de 1687

Capítols relatius a la gent de mar inclosos a les Ordinacions de 1687.

AHE

I.1 (Universitat-Ajuntament)

Llibre de Reals Ordinacions (1687)

f. 143

(...)

Obligacions de l'ofici de maymó

Serà de la obligació del maymó, el qual ofici servix per termini de un any el que acaba de ser teresener, el cuydar de assistir personalment al carregador y examinar ab tota diligència si les barques de sal que van a³⁴⁷ ell seran ygualment carregades ab bon orde y compliment de càrrech, procurant a que no pertisca barca alguna del pont de aquell sens son consentiment per efecta de poder primer regonexer si porten la sal que dehen y, en cas de no portar-la, fer detenir los patrons de aquella en pena de sinch lliures y de mayor cantitat si fóre menester, fins haver-los carregat lo que justament dehuen portar, y de lo que nessessitarà el mayor remey en sos casos darà rahó al governador.

Y així metex serà de la obligació de dit maymó el assistir tots los dies de carregador al cap del pont a la hora de pertir les barques a fi de embarcar-se en la que ysca primer, sollicitarà la mayor brevetat en la partensa y veurà³⁴⁸ y regonexerà si dites barques porten cada una dos pales y dos chapas, segons se expresarà en la obligació de aquellas, y en cas de no portar-les oblig[ar]

f. 143 v

ab penes als patrons de dites barques per a què no ysquen sens ellas.

Y per quant estarà ya ordenat a fi de evitar lo dañy que solían ocasionar los maymons a la Universitat, prenint dos jornals en un dia en cas de acabar de carregar una embarcasió y comensar altre, el que dit maymó, àduch en dit cas no puga prenda més de un jornal, y no carregant més de una o dos bercades en compliment del càrrech de la tal embarcasió, mix jornal, y ser lo referit molt just y a rehó conforme. Per çó, ab estas noves ordinaçions aprovam, retificam y confirmam y, en quant sia menester, de nou estatuim en dita conformitat.

Obligacions de l'armador

Serà de la obligació del dit ofici de armador el acudir a la Marina el temps de obrir-se el portal, per efecta de procurar ab tota vigilància y cuydado el que les barques de sal queden armades a l'exir lo sol, y que sens detenció alguna pertiscan per e el carregador al matex temps que lo guardià se'n va per terra ad equell que ha de ser al exir lo sol. Y para que lo dit armament se puga conseguir ab més brevetat, procurarà lo referit armador a executar ynviolablement lo dispost y ordenat per real pregó fet sobre dit armament y publicat en la forma acostumada en catorse de novembre 1686, que se contendrà en la segona ordinació següent de les obligacions dels patrons de les barques de sal.

Y per a mayor expreçió y notíçia de l'armador se li advertex que és de sa obligació lo avisar lo dia antes als patrons de les barques de la sal per a què lo dia següent a la hora señalade tingan les barques promptes y llestes per a anar al carragador y, faltant el³⁴⁹ armador a esta diligència yncurrirà en pena de vint-y-sinch lliures de velló per cade volte.

f. 144

Y per a què ab mayor atensió y puntualitat puga cumplir son ofici lo tal armador sens dañi ni perjudisi del comers, se li advertex y prevé que los que sucseiran per se culpa de omisió o comisió se li'n farà càrrech y obligarà a la setisfasió dels que serían perjudicats.

Obligations dels venders o judicadors

Per quant els duptes y dificultats solen causar qüestions o descontentos entre los patrons³⁵⁰ de les barques selineres y los ynteresats en la brevetat del carregar los vexells, disputant si lo temps és mal o bo per a berquetgar la sal des de los carregadós a les embarcacions, estatuim y ordenam que feta una lista de los petrons àbils e yntel·ligents de tres en tres mesos se'n nomenen quatre per a què suplesquen los dos la falta dels altres dos en cas de aver-la y en son yntroït prestaran jurament en mans del governador de judicar bé y lealment conforme la sua consiència y perísia, si lo dia o dias que se oferiran duptes són àbils y competents per a carregar y transportar la dita sal o no, y esta serà la obligació del dit ofici de vendés o judicadós, los quals se trauran a sort de la dita lista devant lo governador y en ella no seran compresos los amos o patrons³⁵¹ de dites barques.

Axí metex, se advertex y prevé que si des de al temps señelat per a la pertensa de les barques, que és a l'axir lo sol, se milloràs lo metex temps en lo espay de dos hores lo sol axit, tingan obligació de axir per esta operació las matexas barques conforme lo judisi dels dits venders o judicadós,

però si terdàs més de dos hores a millorar-se lo temps, estarà en voluntad de los petrons al axir o dexar de aixir a dit treball.

f. 144 v

Obligations dels patrons de les barques salineres

Serà de la obligació de dits petrons, además de lo que està contengut en lo pregó que en la present ordinació se expresarà, el cuydar de portar en cade barque dos pales per a estibar la sal quant se carrega y dos chapas per a treure-la de la barca y posar-la a bordo del vaxell que carrega, segons antes tenían obligació. Com tembé metex serà de la pròpia obligació el que en arribant als molls dels carregadós dites barques fasen saltar en terra un dels meriners de cade una de aquellas para ayudar a cargar-las, y que altres dos merinés estiben la sal en dites barques, advertint que no podran dexar de continuar son treball ni tornar-se'n al port fins que lo guardià alce la mà del que se exersix en lo carregador o sens expresa licència de aquell, ab lo qual se avitarà lo abús que se experimentava de que les barques se'n tornaven al port dos y més hores ans de pondre's lo sol, en notori detriment del bon comès de esta ysla.

Ítem, s'estetuey y ordena la observància del pregó y real edicte publicat en catorse de noembre 1686, que és del tenor següent.

«Per quant la prompta expedició y cargament de la sal als baxeills y demás embarcacions que vénen a la present ylla per carregar-la resulta d'esta gran conbeniència a la utilitat, comersi y bé públich de la present ylla, y de fer lo contrari se experiméntan y han experimentat dañys ynreparables, per ço sa senyoria molt il·lustre, desigant evitar semblants ynconbenients, ab consell y acort de son molt magnífico regio ordinario e ynfrascript assessor, hordena y mana ab la present crida se observen y guarden ynbiolablement los capítols següents.»³⁵²

f. 145

Primerament, se ordena y mana que mentras y haxa en este port principal nau o naus per carregar sal, així blanca com rossa, no puga ningun patró ni mariner de barcas de sal de la present Ylla hexir del port a pescar ni altra cossa, fins tant se hàgan partit las barques de sal per anar al carregador en lo matí, sots pena de vint-y-sinch lliures moneda de velló.

Ítem, se ordena y mana que ningú dels dits patrons o mariners de dites barcas de la terra puga fer nit fora de este port mentras que y aurà vaxeills per a carregar sal, sinó que fos ab expresa llicència de sa senyoria molt il·lustre, sots yncurriment de dita pena.

Ítem, se ordena y mana que el armador que vuy és, o serà, de les barques de sal, tinga obligació de avisar la nit avant per a què al yxir del³⁵³ sol el dia següent estígan las barques de sal llestes y promptas per a anar al carregador y, no fent-o el armador cada nit com se li mana, yncurrirà en la mateixa pena de vint-y-sinch lliures en velló.

Ítem, se ordena y mana que en les referides barques de sal se tròpie cada patró de ellas cada matí dins la sua barca de sal a temps que púgan partir al yxir lo sol, y que no púgan partir-se del carregador sens llicència del guardià de la sal, sots yncurriment de la referida pena, y sots dita pena se ordena y mana que el mariner que serà anomenat per lo armador, en cas que fóra menester per a qualsevol de ditas barques de sal, tindrà obligació de anar sens contradicció alguna, y en cas de contravençió, yncurrirà en la mateixa pena.

Y, finalment, se fa a saber a tots los patrons y mariners de barques de sal que, si per sa culpa y

f. 145 v

malísia o per ynterès se seguirà mala obra dels vaxeills que vindran a carregar, no fent lo que dehuen per sa part, los que en açò faltaran se'ls farà pagar el dañ de las esterias de aquell dia.

Y perquè vinga a notíçia de tots, e ygnorància no puga ser adlegada, mana sa senyoria molt il·lustre las presents ésser publicades per los llochs acostumats de la present ylla.

Datt. en lo real castell d'Eyvisa als catorse de noembre 1686.»

Obligacions de l'ofici del drezener

És de les obligacions del drezener lo pendre llengua y notísies de los vaixells y embarcacions que entren en aquest Port, ynformant-se de les Naçons que són, si són Mercantils o de Guerra, para què vénen, què càrrechs o mercaderies porten en gèneros y cantitats, si aporten pasetgés que àyan de restar en la Ysla, usant en tot de la deguda cautela, havent-los de comunicar antes de dar fondo y especialment en cas que sia fora del Port, la qual cautela y precausió usarà a fi y afecta de preservar-se ell y los que aniran en sa companyia, tant en lo que toca a la salud com a la sua llibertat y perill de ser apresats, y per a mayor seguretat no pendrà la llengua y les dites notíçies del bordo de dits vexèills, sinó que en la suficient distància ferà señal ab la bandera que està obligat a portar en semblants funcions, para què se li acoste la lanxe de aquell o aquells.

Cuydarà de que los lleüts, barques y demés embarcacions menós, tant de la terra com forasteras, tingan

sas cadenas o guardes para què esclaus o altre mena de gent no púgan so pendre-les y alsar-se en ellas per axir furtivament de la Ysla.

Ítem, cuyderà de que en dites embarcacions sens guardes suficientes no y aga remes, veles y timons, tant de dia com de nit, y que estos areus estígan tencats ab seguritat y custòdia de que dolosement no se'n púgan veler los dits esclaus ni altres ab mal yntent, y los petrons que feltaran a lo sobredit o dueños de dites embarcacions yncorriran en pena de vint-y-çinch ducats de velló per cade volte esent naturals, y si seran estregés, pegaran la dita pena de vint liures de plata mallorquines o son valor en plate doble castellane, les quals penes com les demés se pertiran per tersos en la forme acostumada.

Ítem, deu cuydar lo drezener de les guardes y rondes de la Marina i arraval ab tot lo circuit de la dita Marina, des de la Estacade y Moll fins a la Roca y Plage de Santa Lúcia, per e què ningú es puga embarcar ni desembarcar dolosamente, com axí metex embarcar y traure de la ylla ningunes vitualles ni altres gèneros en poc ni molt de qualsevol cose que sia.

Axí matex, serà de la obligació a dit taraçaner el no permetre que patró o dueño de barca o llaüt puga tenir llogat cautiú christià ni moro, a fi de evitar los dañys e ynconvenients que de lo contrari es podrián seguir, advertint emperò al matex drezener no ympedixca en lo temps de las veremes el que qualsevol moro de dia acompanyat de son amo o altra persona per aquell deputada pugén treballar en la Marina, axí per a rentar bótas o altres baxeills, com també matex para umplir-las.

Més avant, serà de la pròpia obligació de dit ofici el³⁵⁴ cobrar los quatre reals que los Racionals persebixen de guiar cada nau que pren pràctica en esta Ysla y los dos reals que axí matex los toca de guiar las demàs embarcacions y donar aquells a dits Racionals segons antes de las presents ordinacions se acostumava y estava obligat dit drezener.

Ítem, estatuhim y de nou ordenam que de ay abant lo drezener no puga obligar a pendre sanayas per a desembarcar la sal a los vaxeills o altrás embarcacions que la carrègan en mayor número de dotse sanayas per cade un de dits vaxeills si ya voluntàriament los capitans o mercaders que'ls carrègan no voldran pendre'n més, y que axí com fins ara se acostumava a pagar ditas sanayas a real cada una, es paguen de ay en avant a reho de deu sous.

No obligarà lo drezener a ningun capità o patró a pendre contra sa voluntad ninguna cossa, bé emperò que per lo tant y del mateix gènero,

calitat y bondat serà preferit y en quant a provisió de lleña si necessitaran dits capitans o patrons de alguna barca o barcadas de ella, no podrà pendre dit drezener sinó a reho del preu que correntment se paga en la Ysla per cada barca del Port y càrrech de las de sal, si bé podrà cobrar dit preu en plata usant tota bona fee y sens frau.

Ítem, serà de la obligació del drezener el notiçiar y donar avís als capitans o patrons de las embarcaciones forasteras de tot lo que deuen observar per no yncurrir en las penas extatuhidas per diferents Reals Pregons, de lo contingut en los quals té per a dit efecte en son poder còpia o llistas dit drazener, com és el que no púgan embarcar cosa alguna sens llisènsia per escrit del Governador, que aga de ser de dia i en lo

f. 147

cap del pont, que dègan tenir las llanxas encadenadas, que no púgan desollar en lo Port y demés prohibicions estatuhidas en dits pregons, en las quals penas yncurrirà lo drezener per en cas de no avisar-los, com és de sa obligació, y especialment los advertirà que fins pasats tres dies de son arribo no púgan admetre en son vexell a ninguna persona sens llisènsia del Governador, acceptant los oficials presos per la visita del Sant Ofiçi, si la farà dins los dits tres dies, però en ninguna manera dexarà traure de bordo ningunes robes ni mercaderies ni vendre-les en gros ni a la menuda sens la lisènsia de dit Governador, com ni tampoch concertar-les en lo dit termini, en pena de que las coses sobredites seran perdudes y altres arbitràries y en les metexes penas yncurrirà lo comprador o negosiante, lo qual pagarà lo valor de los sobredits gèneros si aquells no steran en son poder, com també yncurrirà en les pròpies penas si no vendrà per menor per tres dies continuats después del desembarco lo que aurà comprat en gros al metex preu que llegítimament³⁵⁵ se verificarà haver comprat.

Ítem, serà de la pròpia obligació lo assistir y procurar en lo que nesésitan las embarcaciones que faran quarentena prohibir-los per son just valor de los gèneros y cosas que nesésitan subministrant-las ab las cautelas y precausions que previndran y dispondran los Racionals o Raçional que cuydarà de la guarda y privasió de la comunicasió ab aquellas y esta diligència li tocarà privativament a dit drezener encara que per lo transport conforme sia nessari se podrà valer de altra o altrás personas, és a saber, de tres personas per un vaxeill de guerra, de dos per un vaxeill mercantil en cas que sían menester, y de hu per a las demás embarcaciones menors, tot a fi y efecta de que no cause confusió o dañy lo no saber per conte de qui corren las ditas operacions. Y per cada dia de treball que se ocuparà en açò lo metex

f. 147 v

drezeners se li señalan quatre reals de plata per lo vaxeil de guerra, dos per lo mercantil, y lo mateix per las sageties y bergantins, pagant en plata los forasters y en velló los naturals, y los peons seran pagats a real y mitg per cade un en la mateix conformitat.

Y demés de lo que acostuma cobrar lo drezeners per rehó dels ancorages de las naus y demés vexeills que prenen pràctica en esta Ylla, en lo que no se ynnova cosa alguna, tindrà per son salari divuit liures del millarès per rehó de las guaitas de la Taraçana, sens que puga persebir més salari del referit, per ço que les sinch liures que antes se li donaven per lo³⁵⁶ gos, ab estas noves ordinasions se li quiten per regonèxer no ser nesesari, y les dotze liures que entiguement tenien per adops de le Teresane ya se li llevaren en les antecedents ordinasions, per quant al present tenen obligació los Jurats de fer dites obres.

REFERÈNCIES

Fonts documentals

1. Arxiu Històric d'Eivissa (AHE)

I. Administració municipal (Universitat-Ajuntament)

Juraria

Llibre de juraria 1627-1628 (se cita *Juraria 1627-28*)

Llibre de juraria 1630-1631 (se cita *Juraria 1630-31*)

Llibre de juraria 1639-1640 (se cita *Juraria 1639-40*)

Llibre de juraria 1647-1648 (se cita *Juraria 1647-48*)

Llibre de juraria 1654-1655 (se cita *Juraria 1654-55*)

Llibre de juraria 1655-1656 (se cita *Juraria 1655-56*)

Llibre de juraria 1707-1710 (se cita *Juraria 1707-10*)

Sentències dels racionals

Llibre de sentències dels racionals 1637-1653 (se cita *Racionals 1637-53*)

Crèdits i dèbits

Llibre vermell 1616-? (se cita *Llibre vermell*)

Manuals dels oficials de la Universitat

Manual dels oficials de la Universitat 1632-1639 (se cita *Manual vell*)

Clavari

Llibre del clavari 1639-1640 (se cita *Clavari 1639-40*)

Escrivà de la sal

Llibre de l'escrivà de la sal 1468-1469 (se cita *Escrivà 1468-69*)

Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640 (se cita *Escrivà 1639-40*)

Llibre de l'escrivà de la sal 1640-1641 (se cita *Escrivà 1640-41*)

Guardià de la sal

Llibre del guardià de la sal 1627-1628

Llibre del guardià de la sal 1639-1640 (se cita *Guardià 1639-40*)

Taula de la sal

Llibre dels carregaments 1618-1633 (se cita *Carregaments 1618-33*)

Llibre dels carregaments 1633-1664 (se cita *Carregaments 1633-64*)

Varis Salines

Quadern dels trahents de l'Estañy de l'añy 1685, sent llochinent de ells Francesch Laudes (se cita *Quadern dels traients 1685*)

IV. Associacions

Gremis

Estatutos del gremio de mareantes y pescadores de Yviza (1829) (se cita *Estatutos 1829*)

VIII. Demografia

Estims

Estim 1638

IX. Eleccions

Llibres d'Ordinacions

Llibre de Reals Ordinacions (1687) (se cita *Ordinacions 1687*)

XVIII. Codis, cartularis i privilegis

Cartes reials

XIX. Llibres manuscrits

Plan político y económico que Su Majestad mandó llevar a efecto en las Yslas de Yviza y Formentera al alcalde de su Real Casa y Corte Don Miguel Cayetano Soler en Real Orden de 15 de setiembre de 1789

2. Arxiu de Protocols d'Eivissa (APE)

Notari Onofre Bonet, 1639-43

3. Archivo del Museo Naval, Madrid (AMN)

Salinas de las islas de Yviza Formentera

Bibliografia

- ARXIDUC LLUÍS SALVADOR. *Las Baleares. Tomo II. Las antiguas Pitiusas*. Palma, Imprenta del Comercio, 1890 [se cita Arxiduc].
- BOTET I SISÓ, J. «Notes numismàtiques: Monedes d'Ibiça». Dins *Obra numismàtica esparsa i inèdita de Joaquim Botet i Sisó*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997. (1a ed. dins *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, vol. VIII, 1915-1916.)
- CIRER COSTA, F. *El convent dels pares dominics d'Eivissa. Introducció, estudi i transcripció d'un manuscrit de 1765*. Eivissa, Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 1998.
- CIRER I COSTA, J. C. *1790-1920. Demografia i comerç d'Eivissa i Formentera. 130 anys d'una economia viva*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1986.
- *De la fonda a l'hotel. La gènesi d'una economia turística*. Palma, Documenta Balear, 2004.
- CIRER PONS (v. FERRER ABÁRZUZA. Edició del «*Tratado de las Reales Salinas...*»).
- DA (DIVERSOS AUTORS). *Les salines d'Eivissa i Formentera*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1983.
- DEMERSION, J. *Ibiza y su primer obispo, don Manuel Abad y Lasierra*. Madrid, Fundación Universitaria Española, 1980.
- ESCANDELL BONET, B. *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*. Palma-Oviedo, El Tall - Lleonard Muntaner - Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1994-2008, 4 vol. [se cita ESCANDELL, I, II, III/1 i III/2].
- ESPINO LÓPEZ, A. *Los gobernadores de Ibiza en el siglo XVII. Política y guerra en un enclave del Mediterráneo*. Eivissa, Departament de Cultura del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 2006.
- *Don Juan Bayarte Calasanz y Ávalos (1622-1689). Un gobernador de la Ribagorça a la Mediterrània de Carles II*. Benavarrí - el Pont de Suert, Centre d'Estudis Ribagorçans, 2009.
- FAJARNÉS TUR, E. *Reseña histórico-científica de la epidemia de peste bubónica padecida en Ibiza en 1652*. Palma, Colomar, 1887. (Edició facsímil de PRATS GARCIA, E.; PUJADES MÓRA, J. M. *Enric Fajarnés i Tur (1858-1934), entre la història i la demografia*. Palma, Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació del Govern de les Illes Balears, 2008, p. 433-461.)
- «Sobre el derecho llamado "cap de pont" establecido en Ibiza en el siglo XVII». *BSAL*, t. III, núm. 112, 1889, p. 59-60.

- «La cofradía de la Esperanza en Ibiza». BSAL, t. III, núm. 114, 1889, p. 169-170.
- «Antiguas costumbres ibicencas. La venta de sal (siglo XVI)». BSAL, t. VI, 1895, p. 153-155.
- «Distribución de la renta de la sal en Ibiza». *Los Archivos de Ibiza*, any III, I, 1904, p. 86-89.
- «La misa de los salineros ibicencos». *Los Archivos de Ibiza*, any III, I, 1904, p. 134.
- *Desarrollo de la población ebusitana en los tres últimos siglos*. Palma, Colomar, 1928.
- *Política económica de Ibiza en el siglo XVII (Estudio histórico)*. Palma, Imprenta Hijas de J. Colomar, 1930, 2a ed. (1a ed. Palma, 1893.)
- FERRER ABÁRZUZA, A. «El blat a l'Eivissa de la baixa edat mitjana a partir de les ordinacions del *Llibre del Mostassaf*». *Eivissa*, núm. 25, 1994.
- *Edició del «Tratado de las Reales Salinas de Yviza y Formentera que comprende el manejo antiguo quando se gobernaban por la Universidad de dicha ysla y el posterior desde que se incorporaron a la Corona, con varias instrucciones para sus fábricas»*. Obra de Jaume Cirer Pons c. 1803: introducció i transcripció per Antoni Ferrer Abárzuza. Eivissa, Editorial Mediterrània - Eivissa, 2000.
- *Llibre de determinacions del Consell 1501-1502* (transcripció inèdita). Eivissa, Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 2002.
- *Les salines i la sal en el «Llibre de la Cadena». 1261-1696. Vol. 4 de Llibre de la Cadena*. Eivissa, Arxiu Històric d'Eivissa, Regidoria de Promoció Cultural de l'Ajuntament d'Eivissa, 2004.
- «El mercat de les impositions a Eivissa: els arrendataris». Dins CATEURA BENNÀSSAR, P. (ed.). *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segles XIV-XV). Palma de Mallorca 10-11 d'octubre de 2005*. Palma, El Tall, 2006.
- «“Los catius y mules ab los quals se fa lo axercici de traure la sal”. Les salines d'Eivissa, des de 1235 fins a la pesta negra». *Randa*, núm. 71, 2013, p. 21-45.
- FERRER I MAYANS, V. *Un memorial de la guerra contra el turc. Les «Notes» dels «Llibres d'entrevéniments» de la parròquia de Santa Maria d'Eivissa (segle XVI)*. Barcelona, Curial, 1997.
- FRONTERA SERRA, M. *Salines de les Balears*. Palma, Fundació Sa Nostra, Caixa de Balears, 2005.
- GÓMEZ BELLARD, C. *La colonización fenicia de la isla de Ibiza*. Madrid, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Ministerio de Cultura, 1990.
- HOCQUET, J.-C. «Ibiza, carrefour du commerce maritime et témoin d'une conjoncture méditerranéenne (1250-1650 env.)». Dins *Studi in memoria di Federico Melis*. Nàpols, Gianinni Editore, 1978, vol. I, p. 491-526. (Versió castellana: «Ibiza, encrucijada del comercio marítimo y testigo de una coyuntura mediterránea (1250-1650 aproximadamente)». Dins HOCQUET,

- J.-C. *Comercio marítimo en el Mediterráneo medieval y moderno*. Granada, La Nao, 2002, p. 19-91.)
- *Le sel et la fortune de Venise*. Vol. 1, *Production et monopole*. Vol. 2, *Voiliers et commerce en Méditerranée 1200-1650*. Lille, PU Lille, 1978-1979.
 - «Les ports du sel en Europe méridionale». Dins CAVACIOCCHI, S. (ed.). *I porti come impresa economica. Atti della «Diciannovesima Settimana di Studi»*. 2-6 maggio 1987. Prato, Istituto Datini, 1988, p. 41-58. (Versió castellana: «Los puertos de la sal en la Europa meridional. Contribución a las estructuras de un gran comercio». *Estudis d'Història Econòmica*, 1, 1988, p. 5-26.
 - «La métrologie, voie nouvelle de la recherche historique». *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, any 134, núm. 1, 1990, p. 59-77.
 - *Venise et la mer. XIIIe-XVIIIe siècle*. París, Fayard, 2006.
- LALINDE ABADÍA, J. *La gobernación general en la Corona de Aragón*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1963.
- LÓPEZ NADAL, G. *El corsarisme mallorquí a la Mediterrània occidental. 1652-1698: un comerç forçat*. Palma, Direcció General de Cultura, Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears, 1986.
- MACABICH LLOBET, I. *Eivissa. Les seves institucions històriques*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1964.
- *Historia de Ibiza* Barcelona, Art-85, 1989, 2a ed., 4 vol. [se citen MACABICH, I, II, III i IV]. (1a ed., Palma de Mallorca, Daedalus, 1966-1967.)
- MARÍ CARDONA, J. *Illes Pitiüses. I. La conquesta catalana de 1235*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 2007, 2a ed. (1a ed., 1976.)
- «Els pagesos que treballen a l'estany han de cobrar en bona moneda». *Uc*, núm. 13, 3 de desembre de 1977, p. 34.
 - *Illes Pitiüses. II. Els Llibres d'entreveniments*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1981.
 - *Illes Pitiüses. III. Formentera*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1983.
 - *Illes Pitiüses. IV. Balansat*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1984.
 - *Illes Pitiüses. VI. Portmany*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1990.
 - *Illes Pitiüses. VII. Santa Eulàlia*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 2009.
- MORELLÓ BAGET, J. «El mercat de les imposicions a Eivissa: els arrendaments». Dins CATEURA BENNASSER, P. (ed.). *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*. Palma de Mallorca 10-11 d'octubre de 2005. Palma, El Tall, 2006.
- «El deute municipal a Eivissa». Dins CATEURA BENNASSER, P. (coord.). *El crèdit i el sistema financer del Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*. Palma, Universitat de les Illes Balears - Consell de Mallorca, 2009.
 - *Ordinacions 1663* (v. TORRES I TORRES. *La llengua catalana a Eivissa al segle XVII*).
 - *Ordinacions 1751* (v. *Reales Ordinaciones...*).

- *Reales Ordenaciones de la Isla y Real Fuerça de Iviza que saca a luz su Muy Ilustre Ayuntamiento, y dedica al Rey Nuestro Señor Don Fernando el Sexto. Con un Propileo, que es Resumpta Histórica, Corogràfica, y Coronològica de las mismas Islas.* Palma, Imprenta de Miguel Cerdà y Antich, 1751 [se citen les dues parts per separat com a *Resumpta* i *Reales Ordenaciones*].
- *Resumpta* [v. *Reales Ordenaciones...*].
- PALLEJÀ, X. et al. «Un palau genovès del segle XVII a Eivissa: la casa Fonne, Botino, Montero». *Estudis Baleàrics*, núm. 74/75, 2002-2003, p. 113-126.
- PIFERRER, P.; QUADRADO, J. M. *Islas Baleares* (1a reed. completa). Palma, Ediciones de Ayer, 1969. (1a ed., Barcelona, Daniel Cortezo, 1888.)
- PIÑA RAMON, J. «Eivissa durant la guerra de Successió a la Corona d'Espanya (I)». *Eivissa*, núm. 11, 1981, p. 26-30.
- «Eivissa durant la guerra de Successió a la Corona d'Espanya (i II)». *Eivissa*, núm. 12, 1981, p. 7-9.
- RIBES I MARÍ, E. *Noms de lloc. Toponímia de les Pitiüses*. Eivissa, Edicions Can Sifre, 1992.
- *La supervivència de la toponímia precatalana d'Eivissa i Formentera i l'Onomasticon Cataloniae*. Barcelona-Palma, Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Universitat de les Illes Balears, 2005.
- ROSSELLÓ BORDOY, G. *Notas para un estudio de Ibiza musulmana*. Eivissa, Museo Arqueológico de Ibiza, 1985.
- SASTRE MOLL, J. *L'exportació de sal i pega des de les Pitiüses (1311-1343). Un llibre de rendes del procurador reial d'Eivissa (1326-1327)*. Eivissa, Consell d'Eivissa, Institut d'Estudis Baleàrics, Caixa de Balears Sa Nostra, 2010.
- SCHULZ, H. D.; MAASS-LINDEMANN, G. *Prospecciones geo-arqueológicas en las costas de Ibiza*. Eivissa, Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern Balear, 1997.
- SEVILLANO COLOM, F. «Pesos y medidas en Mallorca desde el siglo XIII al siglo XIX». *Mayurqa*, XII, 1974, p. 67-68.
- TORRES GARCIA, A. *Memòria d'un mestre saliner*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1997.
- TORRES PETERS, F. X. «Nous documents envers l'antic monestir de Santa Maria de la Mola i la història medieval de Formentera». *Eivissa*, núm. 42-43, 2005, p. 30-41.
- TORRES I TORRES, M. *La llengua catalana a Eivissa al segle XVII. «Reals Ordenacions de la Universitat d'Eivissa» (1663). Introducció, estudi lingüístic i transcripció*. Eivissa, Editorial Mediterrània - Eivissa, 1993.
- TUR RIERA, F. *La Universitat i els seus càrrecs (1299-1461). Vol. 3 de Llibre de la Cadena*. Eivissa, Ajuntament d'Eivissa, 1994.
- URGELL FERNÁNDEZ, R. «Las finanzas del Reino de Mallorca en el siglo XV». Dins *Historia de las Baleares*. Palma, Formentor, 1990, vol. V, p. 494-504.
- VAQUER BENNASAR, O. *El comerç marítim de Mallorca, 1448-1531*. Mallorca, El Tall, 2001.

- VARGAS PONCE, J. *Descripciones de las Islas Pithiusas y Baleares*. Palma de Mallorca, José J. de Olañeta, Editor, 1983. (Reproducció de l'edició de Madrid, Imprenta de la Viuda Ibarra, 1787).
- VIDAL, L. M.; MOLINA, E. *Reseña física y geológica de las islas de Ibiza y Formentera*. (Del Boletín de la Comisión del Mapa Geológico de España) [separata]. Madrid, Imprenta y Fundición de M. Tello, 1880.
- VILÀ VALENTÍ, J. «Ibiza y Formentera, islas de la sal». *Estudios Geográficos*, XIV, 1953, p. 363-408. (Reproduït a *Territoris*, núm. 3, p. 117-156. Disponible a Internet: <http://www.raco.cat/index.php/Territoris/article/viewFile/116776/147697> [consulta: 6 de novembre de 2011].)
- ZALVIDE, M. DE. *Reglamento de navegación, pesca, carga y descarga y gobierno político y económico de los gremios de matrícula de gente de mar y maestranza de Mallorca. Formado en revista de inspección celebrada de Orden del Rey por Don Manuel de Zalvide, Comisario Real de Guerra de Marina y Ministro Inspector de Matrícula de las Provincias del Departamento de Marina de Cartagena*. Mallorca, Oficina de Ignacio Sarrà y Frau Impresor del Rey Nuestro Señor, 1773.

Índex de figures

A. Taules

Taula 1. Oficis de la Universitat d'Eivissa 1639-1640	38
Taula 2. Població per districtes de l'illa d'Eivissa abans de la pesta de 1652.....	41
Taula 3. Guaites i talaies durant la collita de la sal (segle XVI).....	87
Taula 4. Pagaments per guardes del carregador el 1639-1640	89
Taula 5. Pagaments per guardes realitzades en temps de collita dels estanys, 1640-1642.....	90
Taula 6. Guardes i talaies durant la collita de la sal de 1685	92
Taula 7. Propietaris i traients en el <i>Llibre de l'escrivà de la sal 1639-1640</i>	97
Taula 8. Sal mesurada per cada «amo de la sal» (1639-1640).....	117
Taula 9. Pagaments totals als particulars (1639-1640).....	129
Taula 10. Pagaments per sorts el 1639-1640 (en lliures).....	132
Taula 11. Pagaments pel dret de l'escrivà de la sal (1639-1640).....	134
Taula 12. Pagaments pel salari de l'escrivà de la sal (1639-1640).....	153
Taula 13. Pagaments per astes (1639-1640).....	174
Taula 14. Pagaments dels traients al formenter (1639-1640).....	181
Taula 15. Pagaments a l'Hospital (1639-1640).....	184
Taula 16. Pagaments per comptes i promesa a Nostra Dona (1639-1640).....	187
Taula 17. Donatius al Convent de Sant Cristòfol (1639-1640).....	191
Taula 18. Pagaments dels traients al Convent de Sant Vicent Ferrer (1639-1640).....	195
Taula 19. Pagaments a l'alguatzir (1639-1640).....	199
Taula 20. Pagaments als tiradors en el <i>Llibre de l'escrivà de la sal</i> (1639-1640).....	201
Taula 21. Ingressos pel sou per modí de l'artilleria (1620-1639).....	203
Taula 22. Carregaments lliures del nou impost (1639-1640).....	204
Taula 23. Vendes de sal (1639-1640).....	210
Taula 24. Agents i procuradors.....	213
Taula 25. Carregament 1.....	213
Taula 26. Carregament 2.....	214
Taula 27. Carregament 3.....	214
Taula 28. Carregament 4.....	215

Taula 29. Carregament 5.....	216
Taula 30. Carregament 6.....	217
Taula 31. Carregament 7.....	218
Taula 32. Carregament 8.....	218
Taula 33. Carregament 9.....	220
Taula 34. Carregament 10.....	220
Taula 35. Carregament 11.....	221
Taula 36. Carregament 14.....	222
Taula 37. Carregament 12.....	223
Taula 38. Carregament 13.....	223
Taula 39. Carregament 15.....	224
Taula 40. Carregament 16.....	225
Taula 41. Carregament 17.....	226
Taula 42. Carregament 19.....	226
Taula 43. Carregament 18.....	227
Taula 44. Carregament 21.....	228
Taula 45. Carregament 20.....	229
Taula 46. Carregament 22.....	229
Taula 47. Carregament 23.....	230
Taula 48. Carregament 24.....	230
Taula 49. Carregament 25.....	231
Taula 50. Carregament 26.....	232
Taula 51. Carregament 31.....	233
Taula 52. Carregament 27.....	234
Taula 53. Carregament 28.....	234
Taula 54. Carregament 29.....	235
Taula 55. Carregament 30.....	236
Taula 56. Carregament 32.....	236
Taula 57. Carregament 33.....	237
Taula 58. Carregament 35.....	237
Taula 59. Carregament 36.....	238
Taula 60. Carregament 34.....	239
Taula 61. Carregament 37.....	239
Taula 62. Carregament 38.....	240
Taula 63. Carregament 39.....	241
Taula 64. Carregament 40.....	241
Taula 65. Carregament 41.....	242
Taula 66. Carregament 42.....	242
Taula 67. Carregament 43.....	243
Taula 68. Carregament 44.....	244
Taula 69. Carregament 46.....	244
Taula 70. Carregament 45.....	245

Taula 71. Carregament 47	246
Taula 72. Carregament 48	246
Taula 73. Carregament 49	247
Taula 74. Carregament 50	248
Taula 75. Carregament 51	249
Taula 76. Barcades i preus (novembre 1639 - maig 1640)	261
Taula 77. Taula dels carregaments registrats en el <i>Llibre del guardià de la sal 1639-1640</i>	269

B. Gràfics

Gràfic 1. Exportacions de sal 1625-1652	61
Gràfic 2. Patrons de les barques salineres (novembre 1639 - maig 1640) ...	260

Notes

1. Ens limitem a apuntar les equivalències de les monedes que apareixen en els documents estudiats en aquest treball, a fi de permetre'n la comparació. Els valors que donem són els que se'ns donen en els documents mateixos, en concret en els comptes d'*Escrivà 1639-40* i *Llibre vermell*, que coincideixen amb els valors donats per a la moneda mallorquina a G. LÓPEZ NADAL. *El corsarisme mallorquí a la Mediterrània occidental. 1652-1698: Un comerç forçat*. Palma, Direcció General de Cultura, Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears, 1986, p. 36, i O. VAQUER BENNASAR. *El comerç marítim de Mallorca, 1448-1531*. Mallorca, El Tall, 2001, p. 455. Això sembla confirmar el que va escriure J. Botet i Sisó sobre la igualtat de valor entre la moneda eivissenca i la mallorquina, alterada posteriorment a causa de la falta de plata i la mala qualitat de la moneda fabricada a l'illa (J. BOTET I SISÓ. «Notes numismàtiques: Monedes d'Ibiça». Dins *Obra numismàtica esparsa i inèdita de Joaquim Botet i Sisó*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 390).
2. Font de les equivalències per a la capacitat, *Llibre del guardià de la sal 1627-28*, inscripció al dors de la coberta. Per al pes, *Resumpta*, p. XXXII.
3. J.-C. HOCQUET. «Ibiza, carrefour du commerce maritime et témoin d'une conjoncture méditerranéenne (1250-1650 env.)». Dins *Studi in memoria di Federigo Melis*. Nàpols, Giannini Editore, 1978, vol. I, p. 491-526. (Versió castellana: «Ibiza, encrucijada del comercio marítimo y testigo de una coyuntura mediterránea (1250-1650 aproximadamente)». Dins J.-C. HOCQUET. *Comercio marítimo en el Mediterráneo medieval y moderno*. Granada, La Nao, p. 19-91.) Una versió més actualitzada es troba a J.-C. HOCQUET. *Venise et la mer XIe-XVIIIe siècle*. Paris, Fayard, 2006, p. 327-376.
4. Una explicació general remarcable per la seva claredat és la que dona I. MACABICH. *Historia de Ibiza*, I, Barcelona, Art-85, 1989, p. 405 i s.
5. Respecte al valor relatiu de les mesures històriques, v. J.-C. HOCQUET «La métrologie, voie nouvelle de la recherche historique». *Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, any 134, núm. 1, 1990, p. 59-77.
6. J. MARÍ CARDONA. *Illes Pitiüses. I. La conquesta catalana de 1235*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 2007, p. 56-57. (1a ed. de 1976.)
7. *Ibid.*, p. 58-59.
8. *Ibid.*, p. 62-141.
9. *Ibid.*, p. 165.
10. *Ibid.*, p. 162-163.
11. I. MACABICH, I, p. 181; J. MARÍ CARDONA. *La conquesta catalana...*, p. 168-181.
12. F. X. TORRES PETERS. «Nous documents envers l'antic monestir de Santa Maria de la Mola i la història medieval de Formentera». *Eivissa*, núm. 42-43, 2005, p. 30-41, concretament p. 33-36.
13. J. MARÍ CARDONA. *Illes Pitiüses. III. Formentera*. Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1983, p. 92, en un document de 1698 «parla el governador dels dos estanys, un dels quals cria sal i és de la Universitat per antics privilegis». Sobre el repoblament de Formentera a partir de la primera gràcia reial feta a Marc Ferrer el 1695, *ibid.*, p. 85 i s.

14. J. MARÍ CARDONA *La conquista catalana...*, p. 158-160.
15. MACABICH, I, p. 230-232.
16. Al llarg de la seva història, la Universitat d'Eivissa va experimentar alguns canvis: en els càrrecs i en les seves denominacions, en el sistema emprat per al seu nomenament, en la composició i nombre de membres del consell, etc. Aquestes qüestions, de gran interès, cauen fora dels límits d'aquest treball. Ens limitem, per tant, a explicar-ne el funcionament vigent a l'època del nostre treball (anys 1639-1640).
17. MACABICH, I, p. 186, versió catalana a I. MACABICH LLOBET. *Eivissa. Les seves institucions històriques*, Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, p. 16.
18. MACABICH, I, p. 278-279, transcripció de la còpia de la carta reial de data 18 de març de 1299, procedent del *Llibre de la Cadena* de l'Arxiu Històric d'Eivissa.
19. *Ibíd.*, p. 186-188.
20. M. TORRES I TORRES. *La llengua catalana a Eivissa al segle XVII. «Reals Ordinacions de la Universitat d'Eivissa» (1663). Introducció, estudi lingüístic i transcripció*. Eivissa, Editorial Mediterrània - Eivissa, 1993, p. 414, «NO. 36. Qui no sap scriure no deu ser admès a offisci de scrivà, guardià y altres»: «no pugan esser abilitats ni admesos en regir los offiscis de Scrivà, Guardià, Obrer, Clavari, y Formenter per ser offiscis, que an de tenir y portar comptes de les pecúnies Universals, sinó perçones que sàpïen llegir y scriurer sots decret de nul·litat y de sinquanta ducats als Cofres Reals aplicadors».
21. Font: Juraria 1639-40, f. 1-8.
22. Els racionals eren en aquells temps tres, dos de mà major i un de mà mitjana. El seu exercici durava tres anys i cada any se'n renovava un (*Ordinacions 1663*, p. 409-410).
23. Càrrec anual, s'alternava cada any entre la mà major i la mà mitjana (*Ordinacions 1663*, p. 410).
24. Càrrec anual, un any l'exercia una persona de la mà major i l'any següent l'havia d'exercir el clavari de l'any anterior, que pertanyia a la mà mitjana.
25. V. nota 24.
26. En aquesta època alternava entre la mà major i la mitjana, a *Ordinacions 1663* ja és exclusiu de la mà mitjana (v. *Ordinacions 1663*, p. 404: es retira «la bossa intitulada Formenters de mà Mayor per haver-se llevat este officí al de mà Mayor, y haver-los donat l'offici de Guardià, per orde particular de sa Magd.»).
27. Les cinquantenes eren quatre grups de persones en què es repartien les persones hàbils per formar part del Consell General, cada una duia el nom d'un dels Evangelistes. La que sortia a l'extracció era la que formaria el Consell General aquell any. Tot i que el seu nom sembla indicar que eren grups de 50 persones, quasi mai no van arribar a ser-ne tantes. En l'acta de l'extracció de 1639, figuren els noms de 36 persones.
28. J. LALINDE ABADÍA. *La Gobernación General en la Corona de Aragón*. Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1963, p. 448.
29. *Ibíd.*, p. 462.
30. Hi ha una nòmina completa dels empleats reials a l'illa d'Eivissa, amb els seus salaris anuals, en un document del governador de 1694, transcrit per Antonio ESPINO (*Los gobernadores de Ibiza en el siglo XVII. Política y guerra en un enclave del Mediterráneo*. Eivissa, Departament de Cultura del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 2006, p. 16-17).
31. *Ordinacions 1663*, p. 495-496, «Obligacions del conçervador»; *Ordinacions 1687*, f. 139 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 158).
32. Per exemple, en les instruccions donades al síndic enviat a la Cort l'any 1628: «representaran y supplicaran a sa magestat sia servit manar se lleve lo officí de conservador de la taula de la sal, puix aquell no servix sinó de fer gastos a la Universitat del salari que se li

dóna, y és causa de molts grans inquietuts en la present illa, pues se atravix en los vaxells que vénen a carregar per compte del rey nostre señor contradir, y per los que el vol carregar no li falten trasas y mañas, per lo qual cada dia sucseheixen molts grans inconvenients entre lo governador, jurats y conservador. Y puix lo escrivà y tauler de la sal és la persona que, conforme disponen las reals ordinacions, aporta compte y rahó generalment de tota la sal que's carrega y dóna compte de aquella. Bastarà lo dit escrivà de la sal per a fer lo dit offici, puix cada any ix a sach y a sort y no necessita la dita Universitat de dit conservador» (*Juraria 1627-28*, f. 34).

33. *Juraria 1654-55*, còpia de la carta reial de Madrid, 22 de setembre de 1654, que suprimeix l'ofici d'escrivà de la sal (el llibre no està paginat); *Juraria 1655-56*, f. 5, còpia de la carta reial de Madrid, 13 de maig de 1655, que suprimeix l'ofici de llogador. A més a més, la segona d'aquestes cartes també autoritzava el governador a prorrogar l'exercici del guardià de la sal de l'any anterior, de manera que aquell any no es va sortejar cap dels tres oficis de la sal. Reproduïm totes dues cartes en l'apèndix documental.

34. *Ordinacions 1687*, f. 135 v - 139, «Obligacions de l'ofisi novament instituit de llochti- nent de governador en los estanys, curador de aquells y ses dependències».

35. V. ESCANDELL, III/1, p. 337-360, «Demografia de la Ibiza barroca».

36. E. FAJARNÉS TUR. *Reseña histórico-científica de la epidemia de peste bubónica padecida en la isla de Ibiza en 1652*. Palma, Colomar, 1887, p. 31 (edició facsímil a E. PRATS GARCIA i J.M. PUJADES MÓRA (eds.). *Enric Fajarnés i Tur (1858-1934), entre la història i la demografia* Palma, Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació del Govern de les Illes Balears, 2008, p. 461). Cf. E. FAJARNÉS TUR. *Desarrollo de la población ebusitana en los tres últimos siglos*. Palma, Colomar, 1928, p. 6. Més recentment, s'ha fet una revisió deduïda de la població urbana que la deixa en 1.723 persones (sumades la Reial Força i la Marina, revisió que no tenim en compte perquè no la considerem rellevant per a la nostra exposició (ESCANDELL, III/1, p. 352-353).

37. Segons la revisió de Bartomeu Escandell, els percentatges serien, 83,20% de població rural i 16,80% de població urbana (ESCANDELL, III/1, p. 352-356).

38. A. FERRER ABÁRZUA. «“Los catius y mules ab los quals se fa lo axercici de traure la sal”. Les salines d'Eivissa, des de 1235 fins a la pesta negra». *Randa*, núm. 71, Barcelona, 2013, p. 43-45, exposa com poc després de la conquesta de 1235 els prohoms i cavallers es varen reservar els plans de Vila i les Salines, mentre que els colons es van establir a les terres restants. Per a la situació de les terres en època contemporània, v. J. C. CIRER I COSTA. *De la fonda a l'hotel. La gènesi d'una economia turística*. Palma, Documenta Balear, 2004, p. 48.

39. A. FERRER ABÁRZUA. «El mercat de les imposicions a Eivissa: els arrendataris». Dins P. CATEURA BENNÀSSAR (ed.). *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*. Palma de Mallorca 10-11 d'octubre de 2005. Palma, El Tall, 2006, p. 216-217.

40. J. DEMERSON. *Ibiza y su primer obispo, don Manuel Abad y Lasierra*. Madrid, Fundación Universitaria Española, 1980, p. 73-79. Manuel Abad y Lasierra, nomenat bisbe d'Eivissa el 1782, després de segregar-se l'illa de l'arquebisbat de Tarragona, considerava que l'origen dels mals dels illencs radicava en la legislació, concretament les ordinacions de 1687, encara vigents en part aleshores, que impediè l'exportació dels productes agrícoles per combatre l'escassetat, cosa que provocava l'abaixada dels preus en anys d'abundància, i això feia que el pagès no tingués motivació per produir més.

41. *Ordinacions 1663*, p. 546-549: els capítols 390-394 i 398 estableixen l'obligació de vendre totes les provisions i vitualles al mercat, la prohibició de l'acaparament per a la reven-

da (amb l'excepció del vi «per ser cosa de molts perills y que los més anys se solen tornar agre, y hi ha necessitat de treure'n de la Illa per lo molt que es cull» i dels grans i farines per als primers compradors dels delmes), la prohibició de treure grans de l'illa, la prohibició de vendre farines ni bescuits a les naus sense llicència i de treure cera i mel de l'illa sense llicència. *Ordinacions 1687*, f. 35 v-36 v: es confirmen aquestes prohibicions, amb les mateixes excepcions dels primers compradors dels delmes i del vi i la pega (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 42-43).

42. E. FAJARNÉS TUR. *Política econòmica de Ibiza en el siglo XVII (Estudio histórico)*. Palma, Imprenta Hijos de J. Colomar, 1930 (1a ed. Palma, 1893).

43. *Ordinacions 1663*, p. 547; *Ordinacions 1687*, f. 36-36 v, reproduït a *Reales Ordenaciones de la Isla y Real Fuerça de Iviza que saca a luz su Muy Ilustre Ayuntamiento, y dedica al Rey Nuestro Señor Don Fernando el Sexto* Palma, 1751, f. 43. Aquestes ordinacions i les de 1663 recullen la franquesa (exempció) per deu anys dels delmes dels fruits d'aquestes vinyes (*Ordinacions 1663*, p. 555; *Ordinacions 1687*, f. 40, reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 47). La cita és d'*Ordinacions 1687*, f. 36 v.

44. E. FAJARNÉS TUR. *Política econòmica...*, p. 17.

45. Per a l'època islàmica les dades són escasses; G. ROSSELLÓ BORDOY. *Notas para un estudio de la Ibiza musulmana*, Eivissa, Museo Arqueológico de Ibiza, 1985, p. 7-9, les recull i reproduceix traduïts els paisatges dedicats a Eivissa per Al-Zuhri (s. XII), Yaqut, Al-Himyari i Al-Idrisi (s. XIII); aquests autors esmenten ja l'exportació a Ifriqiya (corresponent aproximadament a l'actual Tunísia), de fusta per a la construcció (Al-Zuhri), i per a la construcció naval (Yaqut i Al-Himyari). A més de la sal, aquests autors esmenten com a producte important la vinya, raïm i panses. L'exportació medieval de pega ha estat estudiada (junt amb la de sal) per J. SASTRE. *L'exportació de sal i pega des de les Pitiüses (1311-1343). Un llibre de rendes del procurador reial d'Eivissa (1326-1327)*. Eivissa, Consell d'Eivissa, Institut d'Estudis Baleàrics, Caixa de Balears Sa Nostra, 2010. Les dades del segle XX procedeixen de J. C. CIRER I COSTA. *1790-1920. Demografia i Comerç d'Eivissa i Formentera. 130 anys d'una economia viva* Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1986.

46. I. MACABICH, I, p. 227; E. FAJARNÉS TUR. «La cofradia de la Esperanza de Ibiza». *BSAL*, t. III, núm. 114, 1889, p. 169-170.

47. *Juraria 1707-10*, f. 55-55 v, els mestres teixidors de la part forana es queixen als jurats que els sobreposats del gremi els impedeixen tenir mossos aprenents.

48. J. MARÍ CARDONA. «Els pagesos que treballen a l'estany han de cobrar en bona moneda». *Uc*, núm. 13, 3 de desembre de 1977, p. 34.

49. I. MACABICH, I, p. 446-447: l'any 1654, la Universitat demanava al rei que no s'executés l'ordre de desallotjar els esclaus musulmans de l'illa i entre els motius donats es deia que eren necessaris per a l'extracció de sal. En aquell moment es calculava que n'hi havia uns 150. Per als segles anteriors, en què hom suposa que eren més nombrosos, a l'espera de la publicació de la seva tesi doctoral, v. A. FERRER ABÁRZUZA, «Los catius...».

50. *Ordinacions 1663*, p. 465.

51. Es troben més referències al recurs a la força a la segona meitat del segle XVII: sobre l'obligació de donar el servei de càrrega, v. *Ordinacions 1687*, f. 144 v-145 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 165); per a l'obligació de construir barques de sal, v. *Ordinacions 1687*, f. 134 v-135; *Ordinacions 1751*, f. 153.

52. P. PIFERRER I J. M. QUADRADO. *Islas Baleares* 1a reedició completa Palma, Ediciones de Ayer, 1969 (1a ed., Barcelona, Daniel Cortezo, 1888), p. 600; *ibid.*, p. 634 transcripció del text llatí de la donació corresponent a la part de l'infant Jaume. A. FERRER ABÁRZUZA ha transcrit les còpies catalanes de la donació a *Les salines i la sal en el «Llibre de la Cadena»*.

1261-1696. Vol. 4 de *Llibre de la Cadena*. Eivissa, Arxiu Històric d'Eivissa, Regidoria de Promoció Cultural de l'Ajuntament d'Eivissa, 2004, p. 19-21, donació de l'infant Jaume, datada a Barcelona el 20 de juny de 1261; *ibíd.*, p. 23-25 donació de Guillem de Montgrí, Barcelona, 21 de juny de 1261.

53. P. PIFERRER i J. M. QUADRADO. *op. cit.*, p. 600; *ibíd.*, p. 635 transcripció document llatí de la donació de l'infant Jaume. Transcripció de les còpies catalanes per A. FERRER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*, p. 27-28, donació de l'infant Jaume, 11 de setembre de 1267 a Perpinyà; *ibíd.*, p. 29-30, donació de Guillem de Montgrí, 18 de setembre de 1267 (no dóna lloc, el transcriptor dedueix que pot ser fet a Girona).

54. MACABICH, I, p. 182-183. El document ha estat estudiat per B. ESCANDELL (II, p. 74-75 i 145-147) i per A. FERRER ABÁRZUA (*Edició del «Tratado de las Reales Salinas de Yviza y Formentera que comprende el manejo antiguo quando se gobernaban por la Universidad de dicha ysla y el posterior desde que se incorporaron a la Corona, con varias instrucciones para sus fábricas»*. *Obra de Jaume Cirer Pons c. 1803: introducció i transcripció per Antoni Ferrer Abárzuza*. Eivissa, Editorial Mediterrània - Eivissa, 2000..., p. 17-18; «Los catius...», p. 34).

55. MACABICH, I, p. 278-279, carta de 18 de març de 1299.

56. B. ESCANDELL, II, p. 75.

57. A. FERRER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*

58. Prenem aquestes dades de J. VILA VALENTÍ. «Ibiza y Formentera, islas de la sal». *Estudios Geográficos*, XIV, 1953, p. 363-408. Reproduït a *Territoris*, núm. 3, p. 117-156.

59. H. D. SCHULZ i G. MAASS-LINDEMANN. *Prospecciones geo-arqueológicas en las costas de Ibiza*. Eivissa, Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern Balear, 1997, p. 20-22.

60. C. GÓMEZ BELLARD. *La colonización fenicia de la isla de Ibiza*. Madrid, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, Ministerio de Cultura, 1990, p. 185.

61. H. D. SCHULZ i G. MAASS-LINDEMANN, *op. cit.*, p. 45.

62. G. ROSSELLÓ BORDOY, *op. cit.*, p. 7-9.

63. P. PIFERRER i J. M. QUADRADO, *op. cit.*, p. 630. Document reproduït amb traducció al català per J. MARÍ CARDONA. *La conquesta catalana...*, p. 21-24.

64. V. E. RIBES i MARÍ. *Noms de lloc. Toponímia de les Pitiüses*. Eivissa, Edicions Can Sifre, 1992, p. 85.

65. *Ibíd.*

66. A. FERRER ABÁRZUA. *Edició del «Tratado...»*, p. 20.

67. E. RIBES i MARÍ, *op. cit.*, p. 85-86.

68. Tot i que aquest estany es documenta sovint amb la grafia Mongo, que ha fet pensar a alguns autors que aquesta seria la pronunciació, i que això requeriria la grafia normativa Montgó, Marià Torres ha observat que el so corresponent al dígraf ny s'escriu de vegades ng (M. TORRES, *op. cit.*, p. 37). Per la nostra part, hem trobat aquest topònim escrit amb la grafia Muñó. Així, el 20 de desembre de 1641 es paga als macers de la Universitat «per enramar lo Muñó de l'Estañi de l'añi present» (AHE, *Apoques d'extraordinari 1632-47*, f. 85 v); i també l'any 1685: «Més, per els masers dels Magnífichs Jurats, per remar lo Muñó, tres lliuras» (AHE, *Varis Salines, Quadern dels traients 1685*).

69. J.-C. HOCQUET. «Ibiza, carrefour...», p. 507.

70. AHE, *Cartes reials*, FP. II/11-1563, carta de Felip II als jurats d'Eivissa, 15 de novembre de 1561.

71. *Ordinacions 1663*, p. 563-565. La data de 1543 que apareix en aquesta edició és una errada evident, ja que la governació de Ferran Sanoguera va de 1576 a 1593.

72. V. *Ordinacions 1663*, p. 551, «No. 401. Los qui an de contrabuyr en los talls», es diu que els fadrins que posseixin béns (immobles) a l'illa hauran de contribuir en les tallés, i, per tant, se'ls donarà «tanda del stañy conforme la calitat del dit fadri, segons en les tandes de dita sal en los demás se observe». Aquesta aparent contradicció pot estar motivada pel fet de ser les ordinacions una recopilació de normatives emeses al llarg dels segles. En tot cas, és una de les queixes que tenien els il·lustrats al segle XVIII sobre les ordinacions. Cf. J. DEMERSON, op. cit., p. 79, «[Abad y Lasierra] critica las “Ordinaciones”, conjunto de providencias tradicionales, de muy distintas épocas, pero a menudo arcaicas, a veces encontradas o discrepantes».

73. *Ordinacions 1663*, p. 565. Aquest document es torna a reproduir a les ordinacions de 1687, encara que «en lo temps present molts circumstàncies de las que se expresaran en los capítols següents no sían neessàries» (*Ordinacions 1687*, f. 152 v; reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 174).

74. E. RIBES I MARÍ, op. cit., p. 98-99.

75. J.-C. HOCQUET. «Ibiza, carrefour...», p. 507; el 1655, Eivissa produïa 3.000 modins de sal blanca destinada a Catalunya, Mallorca i Menorca, i 20.000 modins de sal roja destinada a Itàlia. La referència procedeix d'un document de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, *Consell d'Aragó*, de 23 de juliol de 1655.

76. *Resumpta*, p. XXXI-XXXII. La font d'aquesta descripció és «un Cronicón manuscrito que tengo desta Isla, que compuso un Anònymo natural della, ano 1620» (ibíd., p. XV). Sabem que l'autor d'aquesta crònica, avui perduda, va ser el pare Vicent Nicolau, frare dominic del convent de Sant Vicent Ferrer pel testimoni d'un altre frare d'aquest convent, Vicent Ferrer Canals, que en la seva història del convent de sant Vicent Ferrer escriu «(...) el autor de esta historia escrita, que està en la 1ª parte, Estª 3ª que es el P. Vicente Nicolás es Ivisenco, e hijo de este Convento y de ella se ha valido en muchas cosas el autor de las ordinaciones reales de Iviza, en su Propileo» (F. CIRER COSTA. *El convent dels pares dominics d'Eivissa. Introducció, estudi i transcripció d'un manuscrit de 1765*. Eivissa, Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 1998, p. 303; v. també p. 66).

77. *Resumpta*, XXXII.

78. «Está dividida en quince estanques, que se comunican por compuertas, y se llenan naturalmente con agua de mar por medio de filtraciones interiores, que á traves del suelo arenoso nacen en algunos de ellos lo mismo en la parte Sur que en la de Poniente. Puede también llenárseles con auxilio de un canal antiguo que las comunica directamente con el mar; pero siempre se ha dejado que espontáneamente se restableciese durante el invierno el volumen de aguas evaporado» (L. M. VIDAL i E. MOLINA. *Reseña física y geológica de las islas Ibiza y Formentera (Del Boletín de la Comisión del Mapa Geológico de España)* [separata]. Madrid, Imprenta y Fundición de M. Tello, 1880, p. 46). Eugenio Molina, va ser a més el responsable de la modernització de les salines en passar aquestes a mans privades (v. J. C. CIRER i COSTA, op. cit., p. 86-88; a L. M. VIDAL i E. MOLINA, op. cit., p. 45, els autors exposen que les salines d'Eivissa «no pueden sostener la competencia con las de Torreveja sin introducir grandes mejoras en la elaboración»). Sobre l'alimentació de les salines per filtració, v. també ARXIDUC LLUÍS SALVADOR. *Las Baleares. Tomo II. Las antiguas Pitiusas* Palma, Imprenta del Comercio, 1890, p. 162.

79. *Ordinacions 1687*, f. 132, «les dos operacions juntes dels trahents, és a saber, lo traure la sal y aportar-la al carregador» (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 150).

80. *Plan político y económico*, «Plan de la Real Hacienda en las Yslas de Yviza y Formentera» (38 folis numerats), f. 25: «con los serones que oi usan, sabiendo fijamente que cada carga comprende dos fanegas, y por lo mismo doce un modín». De vegades, també es

transportava la sal a les espatlles (v. J. VARGAS PONCE. *Descripciones de las Islas Pitiusas y Baleares*. Palma, José J. de Olañeta, Editor, 1983, p. 7).

81. *Ordinacions 1687*, f. 132 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 150), s'assegura que «en lo temps pasat se ussaven les carretes per a transportar la sal blanca de los estañis al carregador de la rossa», a continuació s'ordenava l'adquisició d'almenys dues carretes per al transport i, després de calcular el cost del transport en carretes «conforme los viages y cantidad de sal que se transportarà ab les carretes, y lo que acostumen guañar un parell de mules o de bous y un home per a conducir-los», el transport s'adjudicaria en pública subhasta «a rahó de tant per modí», les cavalcadures anirien a compte del concessionari del transport. Per al segle XVIII, v. *Plan de Mejoras*, f. 25: «será más seguro y aorrativo a los trayentes el que se establezcan unos carros de medio modín caval, el que podrá tirar una mula sin trabajo, atendido el corto y buen camino que puede proporcionarse para todos los cargadores, y dicho carro, en forma de cajón bien ajustado, podrá abrirse por la espalda a fin de que, levantándose el carro, caiga fácilmente la sal por la trampa».

82. V. J.-C. HOCQUET. «Les ports du sel en Europe méridionale». Dins S. CAVACIOCCHI (ed.). *I porti come impresa economica. Atti della «Diciannovesima Settimana di Studi»*. 2-6 maggio 1987. Prato, Istituto Datini, 1988, p. 41-58 (versió castellana: «Los puertos de la sal en la Europa meridional. Contribución a las estructuras de un gran comercio». *Estudis d'Història Econòmica*, 1, 1988, p. 5-26; p. 9: «Las ruedas de las carretas pesadamente cargadas abrían profundos surcos en los estrechos caminos-diques de la salina que se transformarían en marismas con las primeras lluvias».

83. Però a mitjan segle XVIII ja es produïa una major quantitat de sal blanca, sens dubte perquè s'havia aconseguit posar en explotació de manera regular estanys fins aleshores no productius o que no s'explotaven tan asíduament, com ara el de les Barquetes. Les notes de la *Resumpta* sobre els estanys en funcionament aleshores ens ho indiquen: «el Estanque Largo o Roxo (por tirar su sal este color) y produce un año con otro seis mil modines de sal, que se componen cada uno de 24 fanegas. Los otros dos son el Estañoil y el estanque de Barquetas, que la producen blanquíssima y cristalina, en cantidad de doze mil modines con corta diferencia» (*Resumpta*, p. XXXII).

84. ARXIDUC, p. 166-168 i 178.

85. MACABICH, I, p. 183, «Item te hom al carregador I guardià el temps que les naus carreguen».

86. Transportar la càrrega al port era més car, motiu pel qual el més normal era que els vaixells la rebessin al Granillo. V. CIRER PONS, p. 58: «Los fletes de los barcos que conducían el género a los buques los satisfacían a diferentes precios, y eran: 1 real de plata y ¼ ydem por cada modín que se transportaba desde el cargador Roxo al puerto de esta Ciudad. Pero si el buque salía y fondeaba enfrente del Cargador y parage denominado el Granillo, que era lo que regularmente hacían todos, sólo pagaban 1 real ydem por modín». Sembla que el costum de carregar en aquest indret i no fer-ho al port es remunta al temps del governador Alons Sanoguera (1594-1616), segons referència de 25 d'abril de 1648, en què els jurats reclamaven al governador que es tornés a permetre aquesta pràctica (*Juraria 1647-48*, f. 126 v-127).

87. *Ordinacions 1663*, p. 467; *Ordinacions 1687*, f. 140 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 159). Cal no confondre aquest dret amb el dret del cap de pont que es cobrava als vaixells que ancoraven al port de Vila, estudiat per E. FAJARNÉS. «Sobre el derecho llamado "cap de pont" establecido en Ibiza en el siglo XVII». *BSAL*, III, núm. 112, 1889, p. 59-60.

88. *Ordinacions 1663*, f. 461-467; *Ordinacions 1687*, f. 139 v-142 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 158-162). Les disposicions sobre la mesura de la sal es troben en l'apartat

dedicat a les obligacions del guardià de la sal, ja que l'ofici de llogador va ser extingit per ordre del rei, a instàncies del governador, per carta reial datada a Madrid el 13 de maig de 1655 (còpia de la carta reial a *Juraria 1655-56*, f. 5).

89. *Ordinacions 1687*, f. 129 v (reproduït a *Ordinacions 1687*, f. 147): s'ordena que «es posen y mantenguen ben condrets los pous, sisternes y aljups, així en aquest parache y districte com en los de l'Estañol, per ser tan sensible e insuportable la falta de aigua als que an de concórrer y treballar en los sobredits parages».

90. La primera referència que hem trobat fins al moment pertany a 1606 i procedeix del llibre del guardià de la sal. *Guardià 1606-07*, f. 68 v «Dijous a 31 de maig carregà Pera Lois als Sechnadós»,

91. *Juraria 1647-48*, f. 130-131 v i 135-136.

92. *Ordinacions 1687*, f. 151 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 173).

93. CIRER PONS, p. 75-76.

94. ARXIDUC, p. 178.

95. *Ordinacions 1687*, f. 127 v-128 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 146).

96. *Ordinacions 1687*, f. 128 v.

97. CIRER PONS, p. 76.

98. *Ordinacions 1687*, f. 129 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 147). Sobre el lloctinent de governador als estanys, *Ordinacions 1687*, f. 135 v-139 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 154-157).

99. J. VILÀ VALENTÍ, op. cit., p. 135-136.

100. *Ordinacions 1663*, p. 541. V. també CIRER PONS, p. 56.

101. E. FAJARNÉS TUR, «La misa de los salineros ibicencos». *Los Archivos de Ibiza*, any III, I, 1904, p. 134.

102. V. supra I.1.1 «Institucions», «La senyoria feudal».

103. V. J. LALINDE ABADÍA, op. cit., p. 446 i s.

104. «Jus salis salinarum» («Dret de la sal de les salines»), transcripció i traducció catalana a J. MARÍ CARDONA, *La conquesta catalana...*, p. 59.

105. *Escrivà 1468-69*, f. CLXVIII, CLXVIII v, CLXXIII i CLXXVII.

106. El document de 1585 és un memorial escrit al rei per l'arquebisbe de Tarragona en queixa per la confiscació de les rendes sobre la sal dels senyors eclesiàstics per sufragar la construcció de la torre del Carregador (J. MARÍ CARDONA, *La conquesta catalana...*, p. 196).

107. *Escrivà 1639-40*, f. 111 v, 113 i 116.

108. El cobra com a propietari («senyor») del dret de mossèn Clapers, com es diu en el corresponent compte de 1641-42 (*Escrivà 1641-42*, f. 145 v).

109. *Escrivà 1639-40*, f. 111 v, 113, 116.

110. *Ordinacions 1663*, f. 568-569. Encara que el capítol corresponent porta el títol de «Lo nou impost d'un sou per lo adrès de la artilleria», cal no confondre'l amb el «nou impost» introduït a partir de 1631, d'un valor molt diferent i que estudiarem a continuació.

111. B. ESCANDELL, III/1, p. 394.

112. *Juraria 1630-31*, f. 76-79. El «muno» es refereix al moio, mesura emprada a Portugal, amb una equivalència, efectivament, de 15 fanegues castellanes. Hocquet ja va observar la confusió entre les mesures d'Eivissa i Setúbal en aquesta pragmàtica reial, que segons ell hauria estat el motiu pel qual es va aplicar un augment tan alt al preu de la sal eivissenca, amb la intenció d'igualar els preus de tots dos proveïdors (Eivissa i Setúbal), sense tenir en compte les diferents capacitats de les mesures (J.-C. HOCQUET. «Ibiza, carrefour...», p. 509).

113. J.-C. HOCQUET. «Ibiza, carrefour...», p. 509. En canvi, les fonts locals registren cent carregaments entre el 26 d'abril de 1631 i el 28 de desembre de 1632, amb un total de 14.614,25 modins (*Carregaments 1618-33*, f. 185 v-215 v).
114. Sentències dels escrivans de la sal. Cada període anual coincideix amb l'exercici de l'escrivà i el guardià, és a dir, de l'1 de novembre al 31 d'octubre següent. Les dades de 1638-39 i 1644-45, incompletes en aquesta font, s'han pres dels respectius llibres del guardià de la sal.
115. A. FERRER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*, p. 105-109, còpia de la pragmàtica de 1644 que modifica les de 1622, 1631 i 1633.
116. I. MACABICH, I, p. 406-407; v. també B. ESCANDELL, III/1, p. 395; J. LALINDE ABADÍA *op. cit.*, p. 451-452: «El gobernador ibicenco resulta así, además de un gobernador, un jugador de bolsa que especula con la posible subida de la sal».
117. A. FERRER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*, p. 115-119.
118. *Ordinacions 1663*, p. 457 i 434-435; *Ordinacions 1687*, f. 150 v-151 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 171-173).
119. V. supra.
120. *Llibre vermell*, f. 416; *Guardià 1639-40*, no numerat.
121. *Ordinacions 1663*, p. 537-542.
122. *Ordinacions 1687*, f. 28 v, «comprar armes y municións, pagar guardes, talaies y llaüts de avisos y altres nesessitats de Guerra» (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 34).
123. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución de la renta de la sal en Ibiza». *Los Archivos de Ibiza*, any III, I, 1904, p. 86-89, p. 88.
124. *Ordinacions 1663*, p. 537, «Salari dels ters albitriador»; p. 479, descriu les obligacions d'aquest oficial.
125. *Ordinacions 1687*, f. 12 v «(...) ters arbitrador, lo exercisi del qual ofici vuy pròpiament és de siquier ...»; f. 25 «Jurament del ters arbitrador o siquier» (encara parla d'estimar la sal, per pura repetició de fórmules); f. 82 «Obligacions del ters arbitrador e o siquier», descriu les funcions, només parla de les sèquies, concretament havia de vigilar que ningú tingués ramat a menys de sis passos de les sèquies dels molins.
126. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución...», p. 87; *Escrivà 1639-40*, f. 112, 115 v i 116 v. V. infra II.2.3, «Sou per modí...».
127. *Escrivà 1639-40*, f. 115.
128. *Ordinacions 1663*, p. 404, extinció ofici; p. 459-460, el bosser pagarà els censals que abans pagava el moneder; p. 573, el clavari cobrarà els drets d'imposició, cisa, florí per bóta i captius que abans cobrava el moneder.
129. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución...», coincideix amb el que consta en la documentació consultada (*Escrivà 1639-40*, f. 115 v).
130. *Escrivà 1639-40*, f. 115 v. L'any 1663 s'ordena que aquest dret i el de la saqueria s'administrin directament per la Universitat, ja que donaven beneficis (*Ordinacions 1663*, p. 439).
131. *Ordinacions 1687*, f. 33-33; E. FAJARNÉS. «Distribución...», p. 88, diu que aquest dret es cobrava a tres sous i mig diner per modí, sembla un error ja que la quantitat de 2.081 lliures, 4 sous i 4 diners, ingressada el 1639-40 pels 13.684,75 modins mesurats en total correspondria al preu de tres sous i mig per modí (*Escrivà 1639-40*, f. 116).
132. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución...», p. 87; *Escrivà 1639-40*, f. 116 v.
133. A. FERER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*, p. 61 i s., cessió a la Universitat d'aquest dret, anteriorment arrendat per la Corona, per carta de 22 de desembre de 1429. J. MORELLÓ BAGET. «El mercat de les imposicions a Eivissa: els arrendaments». Dins P. CATEURA

- BENNASSER (ed.). *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segles XIV-XV). Palma de Mallorca 10-11 d'octubre de 2005*. Palma, El Tall, 2006, p. 203-204, explica el sistema d'arrendaments triennals a partir de documents del segle XV.
134. E. FAJARNÉS. «Distribución...», p. 88.
135. *Ibíd.*
136. Per carta reial de 13 de maig de 1655, que transcrivim com a apèndix a «Transcripcions», núm. 4 .
137. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución...», p. 88; *Escrivà 1639-40*, f. 117 v.
138. *Ordinacions 1663*, p. 467-468.
139. I. MACABICH, I, p. 182, n. 11.
140. *Escrivà 1639-40*, f. 117 v.
141. *Ordinacions 1663*, p. 474, «los Clavaris no puguen cobrar més de una dieta cada dia que se ocupan en coses de la Universitat y de son offisci, encara que sia per diversos effectes».
142. E. FAJARNÉS TUR. «Distribución...», p. 88.
143. *Guardià 1639-40*, s/f.
144. *Juraria 1639-40*, f. 13, acta de 14 de juny de 1639.
145. «Noticia general de las salinas de Yviza y Formentera». Dins *Salinas de las islas de Yviza Formentera*, f. 16 v: «16 libras, valor de 40 reales vellón, al que enramaba las calzadas para conocimiento de su división a los trayentes». Creiem que aquest és el significat correcte del terme, encara que la grafia més freqüent sigui remar (per confusió fonètica). Considerem errònia, per tant, la deducció que aquesta feina consistís a fer córrer amb remes l'aigua cap als canals de desguàs, que s'ha deduït recentment d'un document del segle XVI que no indica aquest significat (A. FERRER ABÁRZUZA. «Los catius...»). La cita en qüestió diu «que passat demà tots los dies de la següent setmana tinguen temps de refinar y remar lo stany y punta y fer barraques», i prové de p. 34, n. 48. De fet, el verb refinar es refereix aquí a la revisió de les mesures per assegurar-se que s'ajusten a la legalitat, significat que trobem en altres documents, com, p. ex., *Ordinacions 1663*, p. 470: «Los pesos se refinan cascun año»).
146. *Juraria 1639-40*, f. 14.
147. *Ibíd.*, f. 16.
148. *Ibíd.*, f. 17.
149. *Ibíd.*, f. 32-33. Cal observar que aquest sorteig encara el feia l'escrivà de l'any anterior, ja que l'exercici d'aquest càrrec, com el de guardià, anava de l'1 de novembre al 31 d'octubre.
150. I. MACABICH, I, p. 229: en aquest cas, el repartiment es fa el 23 de juliol de 1499, i pel que ens diu l'autor, el lloc del sorteig eren els estanys de les salines, el mateix lloc que es dóna a l'*Ordonament*. Macabich posa com a exemple el cas de l'aferrissada defensa dels privilegis de la terra.
151. *Juraria 1639-40*, f. 38-41.
152. *Ibíd.*, f. 47-48. Sobre les vendes de sal, v. supra II.3 «La venda de sal».
153. *Juraria 1639-40*, f. 65 v-67.
154. *Ibíd.*, f. 59 v- 60 v.
155. *Ibíd.*, f. 62-63.
156. *Ordinacions 1663*, p. 562-563. V. supra I.2.1 «Situació geogràfica i precedents històrics».

157. *Ordinacions 1663*, p. 562: «y que aquells deguen donar lo just a cada hu, y si no ho faran seran ben castigats en llurs perçones y incurriran en pena de vint-y-sinch lliures, y que ninguns diners, ni presents, no puguen pendre sinó dit salari de sis dinés per compte».
158. *Ordinacions 1687*, f. 152 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 174).
159. *Ordinacions 1687*, f. 134 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 156). El canvi sembla que va ser que la sal es deixà de repartir entre els veïns de l'illa per passar a ser venuda per la Universitat directament. Cf. I. MACABICH, I, p. 428-429, a l'exposició dels pagesos al rei de 1690. A partir de la referència de Macabich, el pas de la sal dels particulars a la Universitat ha estat estudiat per A. FERRER ABÁRZUA (*Edició del «Tratado...», p. 23-24*) i per A. ESPINO («La sal de Ibiza...», p. 185-186). El primer observa que les ordinacions de 1663 encara regulen el sistema antic; el segon considera que el sistema es va canviar abans de l'arribada del governandor Juan Bayarte.
160. J. VILÀ VALENTÍ, op. cit., p. 127-128, «El vacío de trabajo veraniego»; ibíd., p. 135-138, «La cosecha»; A. TORRES GARCIA *Memòria d'un mestre saliner* Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1997, p. 59-69, la mecanització tingué lloc l'any 1972.
161. J. VILÀ VALENTÍ, op. cit., p. 136.
162. Ibíd.; A. TORRES GARCIA, op. cit., p. 59-60, «Recol·lecció»; DA *Les salines d'Eivissa i Formentera*, Eivissa, Institut d'Estudis Eivissencs, 1983, p. 21-22, «Testimoni d'un treballador de les salines».
163. J. CIRER PONS, p. 70-72.
164. Ibíd., p. 69.
165. Ibíd. Cal observar que, segons Cirer, traients són els veïns amb obligació d'acudir als estanyes. Quan parla de les persones que els ajuden es refereix als cavadors i als mossos per al maneig de les mules (ibíd., p. 69).
166. Ibíd., p. 73-74.
167. Ibíd., p. 74.
168. Ibíd., p. 73-74.
169. *Ordinacions 1687*, f. 147 v-150, «Obligacions dels trahents»(reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 168-171).
170. V. els exemples ja citats de *Juraria 1639-40*, 38-41 i 65 v-67 (supra I.4.1).
171. I. MACABICH, III, p. 243; V. FERRER I MAYANS. *Un memorial de la guerra contra el turc. Les «Notes» dels «Llibres d'entrevinements» de la parròquia de Santa Maria d'Eivissa (segle XVI)*. Barcelona, *Curial*, 1997, p. 98-99, aquesta darrera versió és la que reproduïm.
172. *Ordinacions 1663*, p. 541.
173. V. supra I.1.2, sobre els estaments socials.
174. *Quadern dels traients 1685*. Reproduït a apèndixs, «Transcripcions», núm. 5.
175. *Ordinacions 1687*, f. 147 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 168).
176. *Ordinacions 1687*, f. 148 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 168-169).
177. *Ordinacions 1687*, f. 148-148 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 169).
178. *Ordinacions 1663*, f. 463.
179. *Ordinacions 1687*, f. 148 v-149 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 169).
180. APE, Notari Onofre Bonet 1639-43, Inventari dels béns de Bernat Bofí d'Antoni «Salines», f. 251 v. En l'inventari, realitzat amb motiu de repartir l'herència del difunt, també es recull la sal que aquest posseïx: 28 modins de sal a l'estany, 25 modins al carregador i 71 modins ja mesurats per valor de 142 lliures.
181. E. FAJARNÉS TUR *Política económica...*, p. 45 «que ningun ferrer gos ni presumisca excedir de preu de ferro que obrara ço es rejas, axades amples bastardes, axades estretes,

- cauechs de horta, cauechs de estany, axadons de entrecauar y cauaguells, acerat tot, de deu sous la liura, so pena de deu lliures y la tal feyna perduda aplicadores per tersos».
182. *Ordinacions 1687*, f. 149 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 169-170).
183. *Ordinacions 1687*, f. 149 v-150 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 170-171).
184. *Ordinacions 1663*, p. 552; *Ordinacions 1687*, f. 150 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 171).
185. *Ordinacions 1663*, p. 461-468, «Obligacions del guardià de la sal»; *Ordinacions 1687*, f. 158-162.
186. *Juraria 1655-56*, f. 5: còpia de carta reial datada a Madrid el 13 de maig de 1655, que aprova la supressió d'aquest ofici i la pròrroga en el seu del guardià de la sal de l'any anterior.
187. Creat pel rei Alfons IV el Magnànim per carta de 12 de juliol de 1427 (transcripció a F. TUR RIERA. *La Universitat i els seus càrrecs (1299-1461)*. Vol. 3 de *Llibre de la Cadena*. Eivissa, Ajuntament d'Eivissa, 1994, p. 19-20).
188. *Ordinacions 1687*, f. 142 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 161).
189. *Ordinacions 1663*, p. 485.
190. *Ordinacions 1687*, f. 142 v-143 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 162).
191. *Ordinacions 1663*, f. 465.
192. V. «Pesos i mesures», al començament d'aquest treball.
193. A. FERRER ABÁRZUA. *Llibre de determinacions del Consell 1501-1502* (transcripció inèdita). Eivissa, Consell Insular d'Eivissa i Formentera, 2002, f. 32 r.
194. *Ordinacions 1663*, p. 475-476, «No. 167. Maymó mire ses barques, que vagen ben carregades».
195. *Ordinacions 1687*, f. 144 v, «Obligacions dels patrons de les barques salineres» (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 164).
196. J.-C. HOCQUET. «Les ports du sel...», p. 58, observa l'oportunitat que representava per als corsaris la concentració de vaixells fondejats per a la càrrega de la sal durant dies i de vegades mesos (versió castellana «Los puertos de la sal...», p. 24).
197. I. MACABICH, I, p. 218-224.
198. I. MACABICH. *Eivissa, les seves institucions...*, p. 59; I. MACABICH, I, p. 218.
199. I. MACABICH, I, p. 219.
200. *Ibid.*
201. *Ibid.*, p. 221-222. La llista que apareix en la versió catalana és incompleta (I. MACABICH. *Eivissa, les seves institucions...*, p. 62-63).
202. *Guardià 1639-40*, s/f.
203. «(...) los montes que miran a Levante, uno de los quales se llama de *Pepia*, donde solía residir una guardia para avisar quanto se descubriese de desconfianza por aquellos mares» (*Resumpta*, p. XXXI). La talaia de Pepia encara apareix com a punt de vigilància al s. XIX (I. MACABICH, I, p. 223; versió catalana a *Eivissa, les seves institucions...*, p. 65).
204. Font: *Guardià 1639-40*.
205. Joan Riera Bassetes, Francesc Colomar de Guillem i Bartomeu Serra de Bartomeu cobren en una mateixa rebuda. La suma del que se'ls paga és 25 lliures i 13 sous, el mateix que cobra una persona per les 171 jornades a 3 sous per jornada. Segurament deuen repartir-se les jornades entre ells de la següent manera: 17 jornades Joan Riera Bassetes, 131 jornades Francesc Colomar de Guillem i 23 jornades Bartomeu Serra de Bartomeu.
206. S'indica que són «jornades de barcas que y ha agut des de a 11 de juliol 1640 fins a 11 de desembre 1641». Segurament es tracta d'una errada i cal llegir «fins a 11 de desembre de 1640».

207. Font: *Èpoques 1632-47*.
208. «Compta del gasto se a fet en dit any per guardas i atalayas». Dins *Quadern dels trahents de l'Estany de l'any 1685*, reproduït a apèndixs, «Transcripcions», núm. 5.
209. V. supra.
210. *Ordinacions 1687*, f. 133 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 152). Sabem que s'arrendaven alguns estanys de les salines d'Eivissa i de Formentera al començament del segle XVIII (J. PIÑA RAMON. «Eivissa durant la guerra de Successió a la Corona d'Espanya (I)». *Eivissa*, núm. 11, 1981, p. 26-30).
211. A. ESPINO LÓPEZ. *Don Juan Bayarte Calasanz y Ávalos (1622-1689). Un governador de la Ribagorça a la Mediterrània de Carles II*. Benavarrí - el Pont de Suert, Centre d'Estudis Ribagorçans, 2009, p. 177.
212. Encara que les sumes que es reflecteixen en tota la documentació donen un total de 13.684,75 modins, això és conseqüència d'alguns errors comptables en diferents partides. Amb relació a això, v. infra n. 399.
213. Prenem les dades de *Còpia guardià 1639-40* ja que, en fer-se el recompte plaça a plaça, és més precís que el registre d'*Escrivà 1639-40*, on també s'indica estany de procedència. Tot i que hi ha una plaça de 2,75 modins, mesurada el dissabte 1 de setembre de 1640, que no indica procedència, la podem adscriure a l'Estany sense dubtar-ne, ja que totes les altres places del mateix compte (amo Joan Rosselló «Doctor» i tirador Toni Bofí de Toni Pla) procedeixen de l'Estany.
214. Els noms es presenten amb la forma nom, cognom, nom del pare. De vegades, s'inclou un nom de lloc, professió o motiu familiar. Quan estem segurs que es tracta d'un motiu el posem en cursiva. Les professions van separades per comes. En el cas de les dones, quasi sempre precedides pel terme Dona (abreviat D^o), sovint se les registra amb el nom del marit, en aquest cas, per desfer dubtes, hem afegit la preposició de. Ens ha estat de gran ajuda l'obra de Joan Marí Cardona, especialment els volums II, III, IV i VI de la sèrie *Illes Pitiüses*. També el treball d'Enric Ribes i Marí *La supervivència de la toponímia precatalana d'Eivissa i Formentera i l'Onomasticon Cataloniae* (Barcelona-Palma, Universitat de les Illes Balears-Edicions de l'Abadia de Montserrat, 2005).
215. Font: *Escrivà 1639-40*.
216. Font: *Còpia guardià 1639-40*.
217. *Escrivà 1639-40*, f. 73.
218. *Ibíd.*, f. 51.
219. *Ibíd.*, f. 102 v.
220. *Ibíd.*, f. 45 v.
221. *Ibíd.*, f. 20.
222. *Sentències racionals 1637-54*, f. 38 v, la reial ordre està datada a Madrid el 19 de juliol de 1640. El corresponent mandat del governador es publicà el 22 de gener de 1641. D'aquest mandat o decret, se'n troba una còpia en full solt dins del llibre de l'escrivà de la sal (*Escrivà 1639-40*), però el seu mal estat impedeix de llegir la data de la reial ordre, entre altres informacions.
223. *Sentències racionals 1637-54*, f. 38 v. S'especifica que s'inclouen les restes i «places en blanc» (*ibíd.*, f. 40).
224. J. MARÍ CARDONA. «Els pagesos que...».
225. Aquest episodi va ser ja exposat per E. FAJARNÉS TUR a «Antiguas costumbres ibicencas. La venta de sal (siglo XVI)». *BSAL*, t. VI, 1895, p. 153-155.
226. Citada a A. FERRER ABÁRZUZA. *Les salines i la sal...*, p. 105-109, i *Ordinacions 1663*, p. 569-570.

227. *Ordinacions 1663*, p. 570.
228. *Ibíd.*
229. A. FERRER ABÁRZUZA. *Les salines i la sal...*, p. 105-109, transcripció de la carta de Saragossa, 12 d'octubre de 1644, que modifica les disposicions ja citades de 1622, 1631 i 1633.
230. J. BOTET I SISÓ, op. cit., p. 380, transcripció de carta reial de 2 de novembre de 1561 en què es dona llicència per encunyar moneda. Aquesta llicència havia estat sol·licitada per la Universitat per pagar els deutes per censals.
231. *Juraria 1639-40*, f. 104-111 v, actes del procés de fabricació (lliurament de punxons i piles, pesatge abans i després de marcar-se la moneda –que es portà tallada de fora–, compte i dipòsit dels diners). La moneda es va batre «en la casamata del cavaller, en la ferreria» del ferrer Andreu Tecles (*ibíd.*, f. 113-113 v, acta del lliurament de les 340 lliures a l'escrivà).
232. *Ordinacions 1663*, f. 447.
233. Font: *Escrivà 1639-40*.
234. *Escrivà 1639-40*, f. 16 v, compte del doctor Romeu Rimbau, clergue; El Sant Nom de Jesús; Dona d'Antoni Pavies; Joan Tur de Guillem i els hereus de Nicolau Torres Front. Tota la sal, però, es mesura a nom de Joan Tur de Guillem, que també consta com a traient.
235. Font: *Escrivà 1639-40*.
236. *Ordinacions 1663*, p. 460.
237. *Juraria 1639-40*, f. 38-41, acta del Consell de la Universitat de 30 d'agost de 1639.
238. *Ibíd.*, f. 66 v-67.
239. *Sentències racionals 1637-54*, f. 31 (sentència de Francesc Tur de Francesc Lluçà, boser i dipositari el 1639-1640).
240. *Ibíd.*, f. 44.
241. Font: *Escrivà 1639-40*.
242. *Ordinacions 1663*, f. 460.
243. Font: *Escrivà 1639-40*.
244. *Ordinacions 1663*, f. 476-478, «Obligacions del hospitaler y sacristans».
245. *Ibíd.*, f. 477, «Obligació de captar los obrers de la yglesia, y hospital».
246. Font: *Escrivà 1639-40*.
247. Font: *Escrivà 1639-40*.
248. Font: *Escrivà 1639-40*.
249. Font: *Escrivà 1639-40*.
250. Font: *Escrivà 1639-40*.
251. *Escrivà 1639-40*, f. 111-116.
252. *Sentències racionals 1637-54*, f. 63.
253. *Sentències racionals 1637-54*, f. 39 v.
254. *Ibíd.*, f. 39-39 v.
255. *Ibíd.*, f. 39 v.
256. *Ibíd.*
257. *Ibíd.* f. 41. Cal no confondre aquesta assignació fixa per modí, establerta per la Universitat, amb les aportacions voluntàries fetes pels traients que hem vist més amunt.
258. I. MACABICH, I, p. 405-406.
259. J.-C. HOCQUET. *Venise et la mer...*, p. 351-353.
260. *Ibíd.*
261. *Ibíd.*, p. 353-355.

262. En aquesta taula es relacionen les vendes segons l'ordre en què apareixen en el *Llibre dels carregaments*. La numeració dels carregaments és la del *Llibre del guardià de la sal*. Com a comprador, hem posat el responsable últim de l'operació, no el seu agent o factor, en el cas que n'hi hagués. Encara que la major part de les vendes es donen en pagament de compres anteriors, hem posat el concepte adquirit sempre que aquesta informació se'n dona; quan no és així hem posat simplement deute.
263. Sobre aquest mercader, v. J.-C. HOCQUET. *Venise et la mer...*, p. 353, i X. PALLEJA et al. «Un palau genovès del segle XVII a Eivissa: la casa Fonne, Botino, Montero». *Estudis Baleàrics*, núm. 74/75, p. 113-126.
264. Respecte a aquest crèdit de Joan Vicenç Lomelin sobre la Universitat, v. J.-C. HOCQUET. *Venise et la mer...*, p. 370, en què se cita un document del governador d'Eivissa, datat el 1634, on es diu que el crèdit s'havia adquirit a canvi «d'una llesca de pa».
265. *Carregaments 1633-64*, f. 85; *Llibre vermell*, f. 405 v.
266. *Carregaments 1633-64*, f. 85 v. Remet al Manual nou, llibre que no hem localitzat a l'AHE, f. 12-13 per a la compra del bacallà i a f. 2 i 12-13 per al pagament dels 1.848 rals.
267. *Juravia 1639-40*, f. 81-82 v.
268. *Carregaments 1633-64*, f. 86. Remet al *Llibre vermell*, f. 405.
269. *Carregaments 1633-64*, f. 86 v.
270. *Manual vell*, f. 174.
271. V. infra en aquest mateix apartat, «Venda núm. 12, Carregament 15».
272. *Carregaments 1633-64*, f. 86 v. Remet al *Llibre vermell*, f. 405.
273. *Carregaments 1633-64*, f. 87.
274. *Llibre vermell*, f. 407 v.
275. *Carregaments 1633-64*, f. 87 v; *Llibre vermell*, f. 386 v.
276. *Carregaments 1633-64*, f. 87 v. El crèdit pels grans subministrats a la Universitat es consigna al *Llibre vermell*, f. 404. El debit per aquest carregament també al *Llibre vermell*, f. 403 v.
277. *Manual vell*, f. 9 i 24.
278. *Carregaments 1633-63*, f. 88. *Llibre vermell*, f. 52 v.
279. *Carregaments 1633-64*, f. 88. Els 326 modins per pagar deute es consignen al compte d'Antoni Fone, *Llibre vermell*, f. 407 v.
280. *Carregaments 1633-64*, f. 88 v. *Llibre vermell*, f. 407 v.
281. *Carregaments 1633-64*, f. 89. *Manual vell*, f. 174 i 239-240.
282. *Manual vell*, f. 240.
283. *Carregaments 1633-64*, f. 89, «A de fer bo a la taula Bnt. Ju° de Ffs. en doblés contans». Recordem que en el carregament 6, efectuat també per Bernat Joan, es puntualitzava que la Universitat no havia de pagar res a la taula de la sal per procedir aquell carregament d'esmaltiment per castanyes i ferro. En altres exemples hem vist que la Universitat era la que es feia càrrec del pagament a la taula de la sal (v. supra, «Venda núm. 4» i «Venda núm. 10»).
284. Ídem; *Llibre vermell*, f. 407 v.
285. «Dels dos dits carregaments se n'a servit la Universitat per obs de pagar lo Il·lustre Señor Virey de Mallorca D. Alonso de Cardona lo que la dita Universitat li deu per lo crèdit que té lo dit virey en lo *Llibre vermell* en cs. 363 proçeit de la mercè que Sa Magd. féu al dit Señor virey com ha hereu que és del quòndam son para D. Ant° de Cardona y se li n'ha donat debit de dits dos carregaments en dit *Llibre vermell* en cs. 388, los quals càrrechs se són donats de orda dels Magnífichs Señors Jurats y segons provisió de Sa Señoria Il·lustre feta en 20 de abril 1640, la qual resta en poder de l'escrivà de la sala lo Discret Ju°

López Robián, nottari» (*Carregaments 1633-64*, f. 89 v). Petició de 18 d'abril de 1640 a *Varia Universitat*, S. XVII *Correspondència dels jurats «Ordres de carregar sal per crèdits amb la Universitat 1630-40»*.

286. «Més, ha de haver lo magnífich Bernat Juan com a agent del dit Il·lustríssim Senyor Virey de Mallorca, dos mill nou-sentas y vint lliuras, y són per altres tantes se n'a donat dèbit a l'Il·lustre Señor Procurador Real de Mallorca en lo present llibra en cartas 399, de la qual partida se li n'a de donar tanta sal franca del nou dret segons carta de sa magestad de 14 de abril 1639, la qual partida se asenta de orde dels magnífichs jurats vuy a 15 de juliol de 1639 y dita carta real resta en poder del dit Bernat Juan. Diem 2.920 lliures» (*Llibre vermell*, f. 363).

287. *Carregaments 1633-64*, f. 388 v.

288. *Carregaments 1633-64*, f. 90; *Llibre vermell 1616-45*, f. 390 v.

289. «Més, a de aver dit Botín tres-sents sinquanta-y-tres modins y un quart y mig de sal y són per la valor de dos-sentas sinquanta-set quarteras de forment vené als Magnífichs Jurats a raó de la mitat del forment a raó de modí y quart per quartera y l'altre mitat a raó de modí y mig per quartera, que a dita raó fan la dita suma de dits 353 modins, 1 quart 1/2 de sal, lo qual forment c'és entregat de orde dels Magnífichs Jurats al formanter de la present Universitat Antoni Villeta y ce li és carregat en lo manual nou y en son comta en cartas 248. Diem 353 modins, 1 quart, 1/2 sal» (*Llibre vermell 1616-45*, f. 373).

290. «Més, a de aver dit Juan Batista Botín dos-cens quaranta-y-sinch modins de sal y són per la valor de mil dos-centas y vint-y-sinch lliuras que vui a deu de abril 1639 a depositades en doblés contans en poder del boser y depositari Lluís Rimbau, proseedas de tans moltons que ha fet aportar a la present illa y tallats a la plasa, que a rahó de sinch lliuras per cascu modí de sal, fan suma de dits 245 modins de sal y se n'a donat dèbit de dita partida al dit bosser en lo manual nou en cartes 210» (*Llibre vermell*, f. 391).

291. «Del present carregament se a servit la present Universitat per obs de pagar o pus ver per lo esmaltiment del formatje que ha fet aportar a la present Illa lo Discret Nofre Bonet, nottari, com a procurador de Nicolau Amangual de Mallorca, lo valor del qual càrrech ha de aportar dit Bonet a la taula de la sal ab dinés contants y se n'a donat dèbit al dit Bonet en lo manual nou en cs. 28» (*Carregaments 1633-64*, f. 90). No es troba actualment a l'AHE el Manual nou, que seria el *Manual dels oficials de la Universitat 1639-?*.

292. *Carregaments 1633-64*, f. 90 v; *Llibre vermell*, f. 407 v. Petició de 25 d'abril de 1640 a *Varis Universitat*. S. XVII *Correspondència dels jurats, «Ordres de carregar sal per crèdits a la Universitat 1630-40»*.

293. «Del present carregament se ha servit la present Universitat per pagar a Toni Foni o fer-li bo lo esmaltiment de aquellas sis-centas saxanta quarteras forment aportà y vené per llur conta en la present Illa a raó de sinch lliuras la quartera y està assentat en lo manual nou en cs. xvii, lo valor del qual carregament ha de aportar dit Foni lo diner a la taula de la sal» (*Carregaments 1633-64*, f. 91). Petició de 1 de maig de 1640 (*Varis Universitat*. *Capça S. XVII correspondència dels jurats «Ordres de carregar sal per crèdits a la Universitat 1630-40»*).

294. *Varis Universitat*. S. XVII *Correspondència dels jurats «Ordres de carregar sal per crèdits als particulars 1630-40»*, petició de 25 de maig de 1640.

295. «Del present carregament se n'ha servit la Universitat per obs de pagar ço és a Antoni Truy, agent de Juan Sabater de Barcelona, çent quaranta-nou modins de sal per quarantasis quintas, dos rovas y vuit lliuras de ferro entreguà al clavari Juan Carreras y per divuit quarteras siurons ha entregat al formenter lo magnífich Bnt. Balançat als quals se n'ha donat càrrech ço és al clavari Carreras en lo manual nou en cs. 8 y al dit formenter en dit

manual nou en cs. 5 y quaranta modins per compta del magnífich Vicent Arabí per un cavall hagué de Mallorca y (girar fulla) lo compliment de dit càrrech que són sis modins y un quart per compta de Juan Batista Botín, de manera que dels sobradits 149 modins se n'ha fet dèbit al dit Antoni Trull en lo manual nou en cs. 14 y los dits 40 modins del dit Vicent Arabí ha de aportar lo diner a la taula y dels dits 6 modins y un quart, que és lo compliment de dit càrrech se n'a fet càrrech al dit Botín en lo *Llibre vermell* en cs. 390» (*Carregaments 1633-64*, f. 91-91 v). Compte de Joan Batista Botin en el *Llibre vermell*, f. 390 v. No podem consultar el compte d'Antoni Trull en el Manual nou perquè aquest llibre s'ha perdut. El pagament de Vicent Arabí es fa en efectiu a la taula de la sal i per això no figura en els registres de crèdit i dèbit dels proveïdors que són els *Manuale dels oficials* i el *Llibre vermell*.

296. *Carregaments 1633-64*, f. 90v .

297. *Manual vell*, f. 303 v.

298. *Ibid.*, f. 302 v.

299. *Llibre vermell*, f. 407. El dèbit per aquesta operació s'assenta al vers del mateix foli (*Llibre vermell*, f. 407 v).

300. *Carregaments 1633-64*, f. 92; *Llibre vermell*, f. 407 v.

301. *Carregaments 1633-64*, f. 92 v.

302. «Del present carregament se a servit la Universitat per lo smaltiment de formatje que a fet aportar a la present Illa \lo discret/ Nofre Bonet, nottari, com a procurador de Nicolau Amangol de Mallorca, lo qual s'és donat de orda dels magnífichs Jurats y segons provisió de Sa Senoria Molt Il·lustre de 4 de juliol 1640, la qual resta en poder del discret Mossèn Pere Coll, nottari scrivà de la present Universitat, y lo valor de dit càrrech ha de aportar dit Bonet lo diner a la taula y se n'a fet càrrech de dit smaltiment al dit Bonet en lo manual nou en cs. 28» (*Carregaments 1633-64*, f. 92 v).

303. *Carregaments 1633-64*, f. 93.

304. *Ibid.*, f. 93.

305. V. supra.

306. *Manual vell*, f. 174 i 240.

307. *Carregaments 1633-64*, f. 93 v. Per al crèdit nou, remet a *Manual vell*, f. 391 (on s'assenta el crèdit) i f. 390 v (on s'assenta el dèbit per aquest carregament). Per al crèdit vell, *Manual vell*, f. 389 (amb el dèbit pel carregament), el crèdit sembla ser el de *Manual vell*, f. 390.

308. *Carregaments 1633-64*, f. 93 v-94 i *Llibre vermell*, f. 408 v.

309. *Carregaments 1633-64*, f. 94 v. Per al crèdit de Pere Guasc es remet al Manual nou, perdut; per al del virrei Cardona, al *Llibre vermell*, f. 389 (crèdit) i f. 388 v (dèbit de 48 lliures, 1 sou i 4 diners per la sal carregada).

310. *Carregaments 1633-64*, f. 94 v. *Llibre vermell*, f. 408 v.

311. *Carregaments 1633-64*, f. 95. *Llibre vermell*, f. 427 v: «*Estefano Carro y per ell lo senyor Juan Vicens Lomelin de Gènova y Anttoni Fone, procurador de la senyora Clara Maria Lomelin, viuda del dit Juan Viçenço. Deu Primo, deu lo dit Antoni Fone en dit nom dos-sents sexanta-sis modins, tres quarts de sal per altrats tants li n'ha carregats la present Universitat sobre la nau «La Terra de Promitió», cappità Cobsen, flamench, al primer de 7bre 1640, com consta en lo *Llibre dels Carregaments* en cartes 95, que an valgut milt tres-centas vint-y-vuit lliures, deu sous y sinch dinés, que reduídas a rals impòrtan nou mil tres-sents satanta-set rals y vint-y-set dinés. Diem 9.377 rals, 27 diners».*

312. «Dels demunt dits tres carregaments dels cappitans Pedro Cornelio, Enriques Jacomo y Rodrigo Gualteri an servit y se són carregats per lo magnífich Bernat Juan per

- compta de la merced que Sa Magestad li féu de poder carregar dos mil modins de sal franchs del nou dret per efecta de comprar o frabicar una nau, lo valor dels quals a de aportar lo dit Bernat Juan lo diner a la Taula y se són asentats dits carregaments en lo compta de dit Bernat Juan en lo manual nou en cs. XI y dits carregaments se són donats per Provisió del Molt Illustre Señor Governador del primer de satembra 1640 que resta en poder del discret Pera Coll, nottari scrivà de la sala» (*Carregaments 1633-64*, f. 95 v).
313. *Carregaments 1633-64*, f. 96. Remet al Manual nou, avui perdut («s'és asentat lo dit carregament en lo manual nou en cs. 40»).
314. *Carregaments 1633-64*, f. 96. *Llibre vermell*, f. 404 v.
315. *Carregaments 1633-64*, f. 96 v. *Llibre vermell*, f. 389 i 363.
316. *Carregaments 1633-64*, f. 96 v. Remet al desaparegut Manual nou, f. XI.
317. *Carregaments 1633-64*, f. 97. Dèbit per l'arròs a Joan Bautista Botín al *Llibre vermell*, f. 390 v. Per al ferro, se'ns remet al Manual nou, f. 41.
318. *Carregaments 1633-64*, f. 97 v. Per al pagament com a procurador de Stefano Carro remet al *Llibre vermell*, f. 427 v. Per al pagament per esmaltiment de blat al Manual nou, f. XVII.
319. *Carregaments 1633-64*, f. 98. Remet al Manual nou, f. 20. Dèbit de la sal carregada, al *Llibre vermell*, f. 408.
320. *Carregaments 1633-64*, f. 98. Per a les 70 mesures d'oli i els 3,5 modins sobrants de la nau Sant Cristòfol, remet al *Llibre vermell*, f. 390 v. Per al crèdit d'Antoni Foni per xies i aram, *Llibre vermell*, f. 408 v. Per als esmaltiments de moltons i ferro. remet al Manual nou, f. 40.
321. *Carregaments 1633-64*, f. 98 v; *Llibre vermell*, f. 408 v.
322. *Llibre vermell*, f. 412 i 386 v, aquests 373 modins es valoraven en 1.865 lliures, a 5 lliures el modí.
323. Remet al Manual nou, f. 20.
324. Transcripció dels documents copiats en el *Llibre de la Cadena* per F. TUR RIERA, op. cit., p. 34-36, i A. FERRER ABÁRZUA. *Les salines i la sal...*, p. 69-70. Tots dos són còpia del mateix document donat pel rei Alfons IV a Castell Nou de Nàpols el 23 d'abril de 1454.
325. *Ordinacions 1663*, p. 404.
326. *Ibid.*, p. 474-475, «Obligacions del draçaner». A diferència del que passava el 1639, les ordinacions de 1663 disposen que l'ofici de maimó serà exercit per la persona que l'any anterior hagués exercit el de drassaner (*ibid.*, p. 424-425).
327. *Ibid.*, p. 424 i 575; *Ordinacions 1687*, f. (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 166): es cobraven 4 rals pel guiatge de cada nau que prenia pràctica a l'illa i 2 rals per a les altres embarcacions. Posteriorment els lliuraven als racionals, que les percebien en qualitat de morbers, ja que tenien al seu càrrec la guarda de les embarcacions en quarentena.
328. *Ordinacions 1687*, f. 145 v-147 v, «Obligacions de l'ofici del drezenar» (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 165-168).
329. *Ordinacions 1687*, f. (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 163-164, «Obligacions de l'armador»).
330. *Ordinacions 1687*, f. 144 (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 164 «Obligacions dels venders o judicadors»).
331. I. MACABICH, I, p. 227.
332. *Ordinacions 1687*, f. 140 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 159).
333. *Estatutos 1829*, f. 20 v, «Artículo 44. Será obligación de los capitanes de los buques que deben cargar sal o lastrar en este puerto emplearse en estas operaciones y en las de las tres de las espuestas de esparto propias de los pobres matriculados alistados para el auxilio

de la carga y descarga en el muelle y ocupados en el bote del gremio». Tot i ser de data molt posterior, resulta útil per fer-nos una idea de la composició de la marineria illenca.

334. *Ordinacions 1687*, p. 23 v (reproduït a *Ordinacions 1751*, f. 28).

335. M. DE ZALVIDE. *Reglamento de navegación, pesca, carga y descarga y gobierno político y económico de los gremios de matrícula de gente de mar y maestranza de Mallorca. Formado en revista de inspección celebrada de Orden del Rey por Don Manuel de Zalvide, Comisario Real de Guerra de Marina y Ministro Inspector de Matrícula de las Provincias del Departamento de Marina de Cartagena*. Mallorca, Oficina de Ignacio Sarrà y Frau Impresor del Rey Nuestro Señor, 1773, p. 184.

336. *Clavari 1639-40*, «Compte del barcaresch 1639 que finí 1640», el llibre no està paginat.

337. E. FAJARNÉS. «Distribución...», p. 88.

338. *Sentències racionals 1637-54*, f. 27. El compte inclou les dietes del clavari i altres quantitats pagades a part pels particulars.

339. Aquesta suma de 13.684,75 modins no coincideix amb la suma partida a partida de la sal mesurada, que queda en 13.684 modins. Això es deu a una sèrie d'errades en les sumes del guardià. Són les següents: carregament 6, suma 266,25 en lloc dels 266 que correspondria; carregament 23, 278 modins en compte de 277,75; carregament 48, 270 en lloc de 270,75, i carregament 51, 444 en lloc dels 443 corresponents.

340. Inscripció del segle XIX. L'«1» està corregit sobre un «3».

341. Una perforació causada per l'acidesa de la tinta.

342. «La qual está qui inserta» de mà posterior.

343. Al marge esquerre: «Ihesus».

344. Al marge esquerre: «T.C. die 12 januarii 16[6]».

345. Al marge esquerre de cada partida «Tret billet».

346. Ídem.

347. «a» corregit sobre «y».

348. La «a» de «veurà» corregida sobre una «e».

349. «el» corregit sobre «la».

350. La «a» de «patrons» corregida sobre una «e».

351. Ídem.

352. Segueix «&».

353. «del» corregit de mà posterior sobre «lo».

354. Segueix, repetit, «el».

355. Al ms., «llegitiment».

356. Al ms., «le».

Agraïments

A l'hora d'enviar aquest estudi a la impremta, em sento obligat a mostrar la meua gratitud a totes les persones i institucions que l'han fet possible i que he tingut la sort de trobar-me en el camí.

En primer lloc, al Museu Marítim de Barcelona, que ha finançat aquest treball a través del XI Premi de recerca Josep Ricart i Giralt.

A Enric Garcia i Inma González, del Museu Marítim de Barcelona, per la seva excel·lent atenció.

Al personal de l'Arxiu Històric d'Eivissa i a la seva directora, Fanny Tur Riera.

Al Sr. Miguel Ángel Rufas Amenoza, notari, per facilitar-me l'accés a l'Arxiu de Protocols Notarials d'Eivissa, que té al seu càrrec.

Al professor Joan Vilà Valentí, geògraf, Catedràtic Emèrit de la Universitat de Barcelona, per creure en el meu projecte i guiar-me amb les seves encertades observacions.

A Gonçal López Nadal, professor d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de les Illes Balears, per les seves gestions, que tantes portes m'han obert, per llegir i corregir el meu treball i per desenes de preguntes i suggeriments que l'han enriquit considerablement.

A Onofre Vaquer Bennasar, professor de Mètodes i Tècniques de la Investigació Històrica de la Universitat de les Illes Balears, per avalar el meu primer projecte relacionat amb la sal d'Eivissa.

A Antoni Ferrer Abárzuza, historiador, per compartir amb mi desinteressadament el seu immens coneixement de l'Eivissa medieval i moderna.

A Miquel Frontera Serra, biòleg, per donar-me a conèixer els valors naturals de les salines d'Eivissa i Formentera i dels ecosistemes saliners en general.

A Felip Cirer Costa, filòleg i director de l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, per atendre amb paciència les meves consultes.

A Jean-Claude Hocquet, historiador, especialista en història de la sal i Director de recerca emèrit (CNRS i Université de Lille), per atendre cordialment les meves consultes, tant en persona com per correu electrònic.

Al company i amic Antonio Micol Argudo, que em va suggerir, ja fa temps, el tema d'estudi i va posar a la meua disposició el seu coneixement en la matèria.

A Paquita Riera Escandell, historiadora, per posar a la meva disposició la seva base de dades de cartes reials.

A Bartomeu Garcia Tur, pintor, que amablement em va autoritzar a usar una obra seva per il·lustrar aquest treball.

A Josep Riera Escandell, informàtic, per la seva assistència tècnica.

Finalment, un agraïment molt especial a tota la meva família pel seu suport total i incondicional.

XI Premi de recerca Josep Ricart i Giralt, 2010

estudis 20

La importància de la sal d'Eivissa des de l'edat mitjana fins al segle xx, tant per a l'economia local com per al comerç mediterrani, és ben coneguda. Tanmateix, manca un estudi sistemàtic de les fonts locals que permeti conèixer a fons les implicacions socials, econòmiques i laborals que l'exportació d'aquest recurs marítim tenia per a l'illa d'Eivissa i la seva població. Aquesta línia és la que es pretén encetar en aquest treball, on s'aprofita la disponibilitat de documentació d'un període limitat, els anys 1639 i 1640, per estudiar la totalitat del procés. El treball, la producció i la venda, els propietaris i compradors de la sal, així com la distribució de despeses i beneficis de producció són els temes que es tracten en aquest llibre.

museu marítim

mmb MUSEU MARÍTIM DE
BARCELONA

Diputació
Barcelona

Ajuntament de
Barcelona

Port de Barcelona

Consorci de les Drassanes Reials i Museu Marítim de Barcelona

Amb el patrocini de

Puertos del Estado

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE FOMENTO